

Innst. O. nr. 37.

(1980—81)

Innstilling frå justiskomiteén om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven).

(Ot. prp. nr. 35 for 1978—79.)

Til Odelstinget.

I. INNLEIING

Justisdepartementet legg i proposisjonen fram eit lovutkast om ny lov om rettargangen i straffesaker. Lovutkastet vil avløyse lov av 1. juli 1887 nr. 5 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) og lov av 21. februar 1947 nr. 2 om rettergang i landsviksaker. Det blir også foreslått endringar i ein del andre lover, særleg i lov av 13. august 1915 nr. 5 om domstolene.

Til grunn for departementet si lovhandsaming ligg ei innstilling frå Straffeprosesslovkomiteen som blei oppnemnd ved Kronprinsregenten sin resolusjon 1. februar 1957. Komiteen sitt mandat var å førebu ein allmenn revisjon av straffeprosesslova frå 1887. I departementet sitt foredrag om oppnemninga av komiteen blei det foresett at komiteen skulle ta opp til drøfting visse konkrete reformspørsmål, mellom anna om ein burde halde på juryordninga.

Straffeprosesslovkomiteen la i juni 1961 fram ei særskild innstilling om endringar i reglane om pågriping og fengsling. Innstillinga førte fram til lov av 8. februar 1963 om dette. Komiteen si innstilling om rettargangen i straffesaker låg føre i juni 1969.

Einskilde spørsmål har vore gjenstand for fornya utgreiing etter at komiteen la fram innstillinga. Regjeringa gjekk i 1974 inn for å bygge proposisjonen om ny straffesaklov på juryordninga. Departementet har på dette grunnlag send innstillinga til høring til alle departementa og ei rekke andre styresmakter og institusjonar. Departementet har etter høringshandsaminga også lagt fram spesielle spørsmål for ein del institusjonar og organisasjonar. Fråsegnene frå høringsinstansane er for ein stor del refererte i proposisjonen.

Departementet viser til at det er sett ned eit utval til å vurdere reglane om pågriping og varetekt (Varetektsutvalget), jfr. NOU 1980: 28. Det er vidare sett ned eit utval til å greie ut spørsmål om herads- og byrettane sitt arbeidsområde, organisasjon m.v. med sikte på effektivisering (Domstolutvalget), som også vil ta opp behandlinga av straffesaker, jfr. NOU 1980: 12 Distriktsrettene — herreds- og byrettene i framtiden. Nokre spørsmål har vore lagt fram for desse utvala i samband med arbeidet med proposisjonen.

I brev av 12. desember 1980 har departementet ved statsråden lagt fram for komiteen forslag om mindre endringar — vesentleg av teknisk karakter. Forslaget har vore ute til høring og har fått alminneleg støtte frå høringsinstansane. Komiteen refererer dei einskilde forslaga under dei aktuelle kapitla i utkastet til lova, jfr. nedanfor VI 1.

Komiteén har under si handsaming av saka motteke fråsegner frå Norsk Politiforbund av 25. februar 1980, Politiembetsmennenes Landsforening av 24. april 1980, politiadjutant Harald Ellefsen av 2. september 1980, Norges Lensmannslag av 15. desember 1980, professor, dr. juris Johs Andenæs av 12. januar 1981, Norsk Pressforbund av 2. februar 1981, Høyesterettsjustitiarius Rolv Ryssdal av 11. februar 1981 og Juridisk Rådgivning for Kvinner av 20. 2. 81. Fråsegnene er refererte i innstillinga i den grad komiteen har funne det tenleg og følger som utrykte vedlegg.

II. GENRELT OM LOVUTKASTET

Departementet meiner at den offisielle tittelen på lova bør vere den same som nå, men ser det som ein foremon å innføre den kortare

tittelen «straffesakloven» og foreslår dette ordet føyd til i parentes.

I innstillinga frå Straffeprosesslovkomiteen (seinare kalla «utvalet»), er uttala at føremålet med revisjonen m.a. er å bringe den nye lova meir i samsvar med prosesslovgjevinga elles. Mest fullstendig kunne dette gjerast ved å følge eksempla i Danmark og Sverige der sivil- og straffeprosessen er regulert i ei felles rettargangslov. Utvalet meinte det låg utafor mandatet å arbeide for ei slik løysing. Men det er lagt vekt på å få til ei lov der skilnaden mellom tvistemålslova og straffeprosesslova ikkje er større enn nødvendig og utan å gi avkall på avvikande løysingar som er valde ut frå saklege omsyn. Utvalet peikar vidare på at det blir nødvendig med ei samordning med tvistemålslova når den nye straffesaklova er vedteken. Departementet seier seg samd i dette. Samordninga med tvistemålslova vil kunne skje i samband med proposisjonen om ikraftsetting av straffesaklova.

Komiteen sine merknader

Komiteen finn grunn til å halda fram det omfattande arbeidet som ligg til grunn for denne proposisjonen. Komiteen er merk-sam på at ein lovrevisjon av dette omfanget er svært tidkrevjande. Straffeprosesslova frå 1887 var etter kvart blitt lite tidsmessig både i språk og form, slik at det var påkravd med ein totalrevisjon.

Komiteen peikar på at det kan vere fare for ei viss forveksling med straffelova om denne lova skal kallast straffesaklova. Komiteen viser til at uttrykket straffeprosess er godt innarbeidd og alminneleg kjend og lemnar ingen tvil om kva det siktast til. Derfor vil komiteen gjere framlegg om at korttittelen på lova skal vere Straffeprosessloven.

Komiteen har merka seg at spørsmålet om å ha ei felles lov for rettergangsmåten i straffesaker og sivile saker har vore drøfta. Komiteen er kjend med at slik er prosessordninga i Sverige og Danmark. Komiteen går ikkje inn for dette. Prosessordningane vi har i dag, ser ut for å verke godt. Komiteen ser det likevel som positivt at det blir søkt å få så stor likskap som mogeleg mellom sivilprosessen og straffeprosessen. Komiteen finn det viktig at hovudprinsippa i prosesslovene stort sett er dei same. Så langt råd er bør fristar og andre tilhøve vere like. Komiteen meiner dette vil kunne forenkle rettsapparatet og gjere det lettare å orientere seg i lovverket.

Komiteen er samd i at samordninga med tvistemålslova bør finne stad når straffeprosesslova blir sett i kraft.

III. DOMSTOLS-, JURY- OG ANKEORDNINGA. EINSKILDE HOVUDSPØRSMÅL

1. Oversikt over gjeldande rett

Dei alvorlegaste straffesakene går i dag for lagmannsrett i første instans. Lagmannsretten blir normalt sett med jury og har tre fagdommarar (retten) og ti lekmenn som utgjør lagretten. Lagretten avgjør skyldspørsmålet i saka. Lagretten si bevisbedøming er endeleg, da anke til Høgsterett bare kan gjelde sakshandsaminga, lovbruken og straffeutmålinga.

Saker som ikkje går direkte for lagmannsrett, blir handsama ved herads/byrett som første instans. Her blir retten sett som meddomsrett og femner ein fagdommar og to lekdommarar (domsmenn) som saman avgjør alle sider av saka. Herads/byretten sin dom kan som ein lagmannsrettsdom bli anka til Høgsterett, men det kan og bli kravd fornya handsaming ved lagmannsrett til ny prøving av bevisa under skyldspørsmålet. Også i dette høve blir lagmannsretten sett med jury, og saka får ei heilt ny behandling. Ankeretten etter fornya behandling er den same som i saker som blir pådømde i lagmannsrett som første instans. Til fornya behandling ved lagmannsrett etter krav frå tiltalte krev ein i visse høve samtykke frå Høgsterett sitt kjæremålsutval, mellom anna i forseelsessaker.

Etter någjeldande ordning har ein såleis bare bevisbedøming ein gong i dei alvorlegaste sakene — dei som blir pådømde i lagmannsrett som første instans —, medan det i dei andre sakene er høve til prøving av bevisa i to instansar.

2. Bør alle saker byrje i herads/byrett?

Svaret på spørsmålet må i første rekke bygge på om det i alle saker bør vere høve til overprøving av bevisbedøminga under skyldspørsmålet. Skal dette gjelde også i dei alvorlegaste sakene, er det ikkje nokon praktisk løysing å la ei slik overprøving skje ved Høgsterett; dette fordi lekdommarane bør vere med i avgjerda av skyldsspørsmålet si faktiske side og fordi avgjerda på dette punkt bør takast på grunnlag av «umiddelbar» bevisføring.

Utvalet har peika på det merkelege i at det er dei største og mest alvorlege straffesakene som blir avgjort med omsyn til den faktiske sida av skyldspørsmålet bare ein gong og utan høve til overprøving. Ei anna ordning måtte vere at alle saker skulle starte i herads/byretten. Men da måtte retten bli samansett på ein annan måte enn i dag. Utvalet konkluderer med at ein bør halde på nåverande ordning.

Departementet er samd med utvalet i at dei alvorlegaste straffesakene framleis bør gå direkte for lagmannsrett, med den følgja at det ikkje blir høve til å overprøve skyldspørsmålet si faktiske side. Ordninga er vel innarbeidd og har verka tilfredsstillande og følgjer også av jurysystemet, som departementet meiner bør halde fram. Sjølv om ein hadde lagt til grunn utvalet sitt forslag om å forlate jurysystemet og gå over til stor meddomsrett, ville det etter departementet si meining ikkje vere grunn til endring for så vidt. Heller ikkje finn departementet det avgjerande at ordninga gjer det naudsynt med eit atterhald overfor Den internasjonale konvensjon av 16. desember 1966 om sivile og politiske rettigheter art. 14 par. 5, jfr. proposisjonen side 14.

Komiteen sine merknader

Komiteen har merka seg det særleine i at dei største og alvorlegaste straffesakene — dei som kan føre til over 5 års fengsel — blir handsama i lagmannsrett som første instans og at dei ikkje kan overprøvast for så vidt gjeld skyldspørsmålet. Denne ordninga er vel innarbeidd og verkar godt. Komiteen går derfor ikkje inn for ei anna ordning i den nye lova.

Komiteen sitt syn har nær samanheng med at ein vil halde fram med jurysystemet, jfr. nærare under 3. Komiteen har merka seg at departementet meiner at rettsapparatet vil få for stor arbeidsbyrde, om alle saker skulle byrje i herads/byrett. Komiteen gjer elles merksam på at departementet sine framlegg til andre endringar i rettsreglane for lagmannsretten vil gjere handsaminga her tryggare. Komiteen viser og til at etterforskinga i desse sakene er sær grundig. Komiteen finn såleis at sakshandsaminga for lagmannsrett er så trygg at det ikkje skulle vere noko behov for å la alle saker byrje i herads/byrett.

Komiteen vil vidare nemne at retten framleis kan sette til side lagretten si avgjerd og vise til ny handsaming om ei avgjerd i lagretten etter retten sitt syn ikkje er korrekt.

3. Jury eller meddomsrett?

Det er dette spørsmålet som har vore mest diskutert både før og etter at utvalsinnstillinga blei lagt fram. Det ser ut til å vere full semje om at lekdommarar bør vere med i strafferettspleien. Spørsmålet er på kva måte dei bør vere med — om dei som jury (lagrette) skal avgjere skyldspørsmålet i lagmannsretten på same måte som i dag, eller om dei som i herads/byretten — saman med fagdommarane skal utgjere eit kollegium

(meddomsrett) som avgjer så vel skyldspørsmålet som andre spørsmål i saka.

Utvalet har med stort fleirtal — åtte mot ein — gått inn for å ta bort juryordninga slik at lagmannsretten blir sett som meddomsrett. Forslaget har fått sterk tilslutning av dei som har uttala seg, sjølv om det òg er nokre som går i mot. Av dei høringsinstansane som er siterte i proposisjonen side 14 flg., er grovt rekna 22 mot juryen og 5 for.

Departementet viser til at valet mellom jury og meddomsrett først og fremst er eit spørsmål om korleis skyldspørsmålet skal bli avgjort. Etter departementet si meining representerer både jurysystemet og meddomsrettsystemet ein fullt forsvarleg domstolsorganisasjon.

Departementet er blitt ståande ved at ein bør halde på juryordninga. Det blir lagt vekt på at juryordninga gjennomgåande gir lekfolk ein sterkare innverknad i strafferettspleien enn meddomsrettsordninga. Etter departementet si meining er det av vesentleg betydning å sikre lekfolk ei sterk stilling. Særleg gjeld dette i dei alvorlege sakene som ein behandlar for lagmannsrett i første instans. Juryordninga har i dei snart 90 åra ho har verka, vore ein viktig del av folkestyret. Ein må kunne påvise at ordninga har hatt skadeverknader, dersom ho skal opphevast. Departementet er merksam på at også meddomsretten vil gi lekfolket ei sterk stilling i strafferettspleien. Men situasjonen må framleis bli vurdert slik at det er ein nærliggande fare for at fagdommarane under felles rådslagingar vil få ein så sterk innverknad at lekdommarelementet ikkje kjem til sin fulle rett.

Departementet peikar elles på at den riktige problemstillinga for straffesaker ikkje må vere kva for ordning som generelt gir størst tryggleik for riktige avgjerder, men kva for ordning som gir størst tryggleik mot uriktige avgjerder. Det er grunn til å tru at juryordninga slik den er utvikla, gir ein sterkare garanti mot uriktige avgjerder enn ei meddomsrettsordning.

Eit sentralt argument mot juryordninga har vore at orskurda frå juryen ikkje har grunnar og at stemmegjevinga er anonym. Departementet meiner dette ikkje er tilstrekkeleg for oppheving. Særleg ved frifinjing har omsynet til tiltalte vore eit argument for at orskurda bør vere «blank».

Utvalet foreslo samstemmig at ein skulle ha meddomsrett ved fornya behandling i lagmannsrett. Departementet meiner at ein som eit utgangspunkt bør halde på juryordninga også her. Den prinsipielle grunngevinga som er gitt for juryen, har i stor mon vekt også

for saker som kjem for lagmannsrett til for-
nya behandling.

Dersom ein held på juryordninga, er det grunn til å vurdere om dei ordningane ein i dag har med meddomsrett for spesielle grup-
per saker bør opphevast. Det gjeld landssvik-
saker, prissaker og militære straffesaker. Vi-
dare må ein vurdere om det i tilfelle bør bli
meddomsrett for andre saker når det ligg føre
spesielle grunnar. Når det gjeld militære sa-
ker, blir desse ikkje handsama i proposisjonen.
Departementet meiner at det ikkje lenger er
grunnlag for å ha særordning for prissaker
og landssviksaker. Når det gjeld spørsmålet
om å ha meddomsrett i andre spesielle saker,
t. d. saker om økonomisk kriminalitet, skatte-
og avgiftssaker og ærekrenkingsaker, kan de-
partementet heller ikkje sjå at det er tilstrek-
keleg grunnlag for å gjere unntak frå jury-
ordninga. Departementet finn heller ikkje at
saker som generelt kan seiast å vere av min-
dre betydning for tiltalte, bør bli unntatt.

Komiteen sine merknader

Komiteen har merka seg at det er brei
seme om at lekmenn bør ta del i strafferetts-
pleien. Spørsmålet er på kva slags måte dei
skal ta del — om det er i juryen som nå, eller
i ein meddomsrett i likskap med herads/byrett.
I ein meddomsrett tar juridiske og leke dom-
marar avgjerder både i skyldspørsmålet og om
straffutmålinga saman.

Komiteen ser at det store fleirtalet i ut-
valet har gått inn for stor meddomsrett og at
likeeins fleirtalet av høringsinstansane tar det
same standpunkt. Dommarforeninga sitt lov-
utval har mellom anna uttala (proposisjonen
s. 16):

«Under jurysystemet er lagretten isolert fra
fagdommerne. Dette forhold og denne omsten-
dighet at lagretten avgjør ikke bare skyld-
spørsmålets faktiske side, men også den retts-
lige, leder til at det kan oppstå misforståelser
av vesentlig betydning. Og mulige feil ved lov-
anvendelsen kan vanskelig rettes fordi det
ikke blir gitt domsgrunner med hensyn til av-
gjørelsen av skyldspørsmålet. Dette kan virke
både til gunst og til skade for tiltalte. Særlig
uheldig er det at skyldspørsmålet kan bli av-
gjort i tiltaltes disfavør på grunn av uriktig
rettsoppfatning som er oppstått ved en ren
misforståelse. Dette er ikke bare en teoretisk
risiko.»

Nokre har framheva at juryordninga er
tungvint og kostbar å praktisere. Faste lag-
ting blir bare haldne nokre gonger om året,
slik at straffesakene kan bli forseinka opp til
eit halvt år. Det er vidare peika på kor viktig
det er at lekdommarane kan verke inn på heile

saka og også be om å få fram bevis som dei
mätte ønske.

Komiteen ser klart at dette er sterke
argument. Spesielt når det gjeld dei større
kompliserte straffesakene, er det på det reine
at det kan vere vanskeleg å få klarlagt sakene
godt nok for juryen. Mykje taler for at slike
saker ville få betre sakhandsaming ved ein
stor meddomsrett.

Komiteen finn at både utvalet sitt fleir-
tal og dei høringsinstansane som har gått inn
for stor meddomsrett, har lagt fram mange
viktige og saklege argument for dette syste-
met. Men det gjeld også departementet og dei
som har gått inn for å halde på juryen. Ko-
miteen kan såleis seie seg samd med depar-
tementet i at det er gitt ein solid argumenta-
sjon for begge systema og at både juryord-
ninga og ein stor meddomsrett representerer
ein fullt forsvarleg domstolorganisasjon. Ko-
miteen har elles merka seg den offentlege
debatten som har funne stad medan komi-
teen har arbeida med saka. Det har også her
vore ført fram mange gode moment for begge
løysingar.

Etter ei samla vurdering har komiteen
kome til at juryordninga bør halde fram. Det
har vore eit tungtvegande moment for ko-
miteen at juryordninga nå har vore i bruk
i nær på 90 år og representerer ein viktig del av
vårt folkestyre. Komiteen er klar over at
dette siste moment også kunne bli ivaretatt
ved at lekfolk kom inn med fleirtal i ein stor
meddomsrett. Men juryordninga har etter ko-
miteen sitt syn verka godt, er vel innar-
beidd og har ikkje hatt slike påviselege skade-
verknader at det skulle gi grunn for opphev-
ing.

Komiteen er samd med departementet i
at den prinsipielle grunngevinga som ligg føre
for å halde på juryen ved handsaming første
gong i lagmannsretten også gjeld for fornya
behandling av saker innbrakt frå herads/by-
retten. Komiteen meiner såleis at det
ikkje bør vere nokon skilnad her.

Komiteen har spesielt merka seg det
som departementet uttaler på side 32 og 33 og
siterer herifrå:

«Risikoen for uriktige avgjørelser vil være
tilstede under enhver prosessordning. At det
med de saksbehandlingsregler som det er
spørsmål om under en juryordning, skulle
være noen nevneverdig fare for uriktige av-
gjørelser, kan vanskelig påvises. For straffe-
saker må den rette problemstilling for øvrig
være, ikke hvilken ordning som generelt gir
den største sikkerhet for riktige avgjørelser,
men hvilken ordning som gir den største sik-
kerhet mot uriktige fellelser, jfr. mindretallets
vurdering s. 84—85. Departementet finner det

riktig å legge en viss vekt på at det, særlig blant jurister med erfaring som forsvarere i straffesaker, er en ganske utbredt oppfatning at juryordningen, slik den er utviklet hos oss, gir en sterkere garanti mot uriktige fellelser enn en meddomsrettsordning.»

Komiteen viser til at det i høringsdrøftingane har kome sterkt fram som argument mot juryordninga at det ikkje blir gitt grunnar for avgjerda i skyldspørsmålet ved lagmannsrett. Komiteen er samd i at argumentet har ei viss vekt, men kan ikkje sjå at dette bør vere avgjerande for å gå over til meddomsrett. Komiteen vil her også framheve departementet si fråsegn på s. 33 i proposisjonen:

«Særlig ved frifinnende kjennelser har hensynet til tiltalte vært et argument for at kjennelsen bør være «blank».»

Komiteen er klar over at eit fleirtal av lekfolk også i ein meddomsrett vil kunne få stor betydning. Men komiteen vil peike på at i ein stor meddomsrett vil dei juridiske dommarane lett kunne få sterk dominans ved domsavgjerdene. Det er ikkje alltid like enkelt for lekmenn å få sine synsmåtar fram under drøftingar med juristar. Komiteen meiner at dette også talar for å halde på den ordninga vi alt har. Da skyldspørsmålet framleis vil bli avgjort av lekfolk aleine, bør ein i staden justere einskilde punkt der det måtte vere behov for det. Komiteen tenker her særleg på ei justering av dei sidene ved juryordninga som for det første gjeld spørsmålet om juryen sine avgjerder bør bli grunngitte og for det andre om juryen under rådslaginga bør få ei form for rettleiing.

a) Om grunngjeving for juryen si avgjerd (kjennelse):

Den manglande grunngjevinga for juryen si avgjerd er eit unntak frå det som elles gjeld for domstolane og for forvaltninga. Både om-synet til tiltalte, fornærma og samfunnet kan tilseie at avgjerdsgrunnlaget blir tilgjengeleg. Det er i domfelde si interesse å få vete kva domstolen har bygd på når den tiltalte er funne skyldig. Dersom domfelde meiner seg uskyldig dømd, veit vedkomande i dag lite om kva juryen har bygd på. Når det gjeld ei frikjennande avgjerd, vil det vere argument både for og i mot å få grunngjeving frå tiltalte si side. Vidare kan det vere i samfunnet si interesse at domstolen gjer greie for kva for grunnlag tiltalte er frikjend på. Komiteen vil her m.a. vise til dommen i den såkalla Maridal-saka som nyleg blei avsagt. Av di dommen blei avsagt i meddomsrett (byrett), var han også grunngitt.

For offeret eller den som er krenka, vil det

vidare kunne førast argument for ei grunn-gjeving av ei frifinnande avgjerd. Frifinning vil lett kunne bli sett på som ein dom over of-feret for uriktige påstandar o.l. Dette gjeld generelt, men ikkje minst i saker om t.d. vald-tekt eller liknande valdssaker. Her vil ei fri-finning utan grunngjeving kunne framstå som om offeret har invitert til forholdet. Komiteen viser til det som Juridisk Rådgivning for Kvinner skriv i brev av 20. februar 1981:

«Så lenge lagretten ikke må gi noen begrun-nelse for sitt standpunkt, er det ikke mulig å kontrollere eller angripe holdningene som lig-ger til grunn for standpunktet. Dermed er det umulig å skape debatt omkring resultatet i den enkelte sak, noe som er nødvendig for å endre voldtektssakenes karakter.»

Komiteen vil på den andre sida peike på at slik grunngjeving frå lagretten lett kan føre til skår i jurymedlemmene sin anonymi-tet.

Som det går fram ovafor, meiner ikkje ko-miteen at manglande grunngjeving frå lag-retten er avgjerande for at komiteen skal gå vekk frå sitt standpunkt om å halde på ju-ryen. Det særleine med juryordninga er at lagretten aleine tar avgjerd i skyldspørsmålet og denne ordninga meiner komiteen må halde fram. Som nemnd er det tilhøve som talar for grunngjeving frå juryen. Men ko-miteen ser og dei problema som vil kunne melde seg for juryen når ei grunngjeving skal utformast. Ei løysing av desse problema vil måtte kreve ei nærare utgreiing. Komiteen vil ha forståing for at departementet ser nærare på desse problema med sikte på ei utgreiing.

b) Om rettleiing m.v. under juryen si rådslaging:

Sjølv om ein held fast ved at juryen si av-gjerd, i alle høve inntil vidare, ikkje skal grunngjevast, kan det spørjast om ikkje noko anna og kan gjerast for å betre grunnlaget for juryen sitt standpunkt, t.d. for å hindre urik-tig lovforståing. Komiteen er merksam på at dei framlegga til endringar i reglane om hovudforhandlinga for lagmannsrett kan medverke til dette, t.d. paragrafane 319 og 320 om lydopptak og kva for dokument m.v. lag-retten kan ta med seg til rådslaginga, jfr. her nærare komiteen sine merknader til desse pa-ragrafane under VI 1 Kap. 23.

Eit viktig spørsmål er vidare om ikkje ju-ryen under rådslaginga bør kunne få rettlei-ing. Komiteen har kome til at det skulle vere mogeleg å gjere noko med dette alt nå og gjer framlegg om at juryen skal kunne tilkalle lagmannen under rådslaginga, jfr. nærare un-der VI 1 Kap. 23 om framlegget til tillegg i

paragraf 321 og komiteen sine merknader der.

Under eit kvart omstende har dei reglane som er omtala her, ei viss samanheng med spørsmålet om grunngjeving for juryen si avgjerd. Komiteen går såleis ut frå at departementet i samband med ei eventuell utgreiing om grunngjeving også vil vurdere kva for ytterlegare åtgjerder som kan kome på tale for at juryen si avgjerd kan bygge på best mogeleg grunnlag.

c) Spesielle saker

Ut frå omsynet til likskap og rettferd meiner komiteen prinsipielt ein bør ha dei same prosessreglar for alle saksfelt. Komiteen har derfor ikkje noko å merke til at særreglane for prissaker og landssviksaker blir foreslått oppheva.

Komiteen er merksam på at saker om økonomisk kriminalitet ofte er svært kompliserte, slik at det kan vere vanskeleg for juryen å sette seg inn i desse. Men dette kan etter komiteen si mening ikkje vere tilstrekkeleg grunnlag for å gå bort frå jurysystemet på dette spesialområdet. Ein overgang til meddomsrett vil skape store avgrensingsproblem. Dessutan ser komiteen det slik at desse sakene i første rekke reiser problem i samband med politiet si etterforsking og tilrettelegging, slik at det må vere rettare å bygge ut etterforskingsskapasiteten enn å gå inn for ei særskild prosessordning. Komiteen er såleis samd i departementet sine vurderingar av dette spørsmålet, jfr. proposisjonen s. 43—44. Komiteen går ut frå at departementet noye vil følge med i utviklinga av korleis dei innflokke økonomiske og også andre store kompliserte saker blir handsama. Skulle røynselene i framtida vise at juryen får aukande vanskar med desse sakene, kan det vere grunn til ei nyvurdering.

4. Utforminga av juryordninga

I sitt subsidiære lovutkast går utvalet inn for at juryordninga blir bygd ut slik at eit utval av lagretten — ordføraren og tre medlemmer uttekne ved loddtrekking — tiltrer retten ved fastsetting av straff og annan reaksjon. Departementet er samd i forslaget. Det blir vist til at det vil vere verdfullt om lekdommarane også i lagmannsretten kan vere med på å fastsette straff og annan reaksjon. Dette synet har brei støtte.

Departementet uttalar at ein ikkje kan unngå at ei slik ordning vil kunne seiast å vere eit skår i anonymiteten til jurymedlemmene. Ein må rekne med at det i alle høve vil bli kjent for dei juridiske dommarane at ein lagrette-

mann som er med på straffeutmålinga, har røysta for frifinjing. Departementet har løyst spørsmålet slik at jurymedlemmene skal delta på same vis som dommarane. Dette fører til at fagdommarane og lekdommarane blir likestilte og får same kompetanse til å avgjere straffespørsmålet. Desse må såleis ta sjoivstendig standpunkt til straffeutmålinga, jamvel om dei har røysta for frifinjing. Ei følgje av dette blir vidare at eit lagrettemedlem ikkje skal ha rett til å opplyse om at det har røysta for frifinjing i domsgrunnane.

Etter departementet si mening bør utvalet av lagretten vere med på fastsetting av dei reaksjonane som er tatt med i utkastet paragraf 2, første ledd — dvs. sikring, forvaring, inn- draging og mortifikasjon. Det same vil gjelde spørsmålet om sakskostnader. Når det gjeld dei borgarlege rettskrava etter utkastet paragraf 3, har departementet foreslått at utvalet av lagretten ikkje skal vere med på behandlinga av desse. Grunnen er at borgarlege rettskrav kan bli fremma sjøl om lagretten har frifunne tiltalte.

Departementet foreslår å oppheve særreglane i gjeldande lov som gir lagretten kompetanse når det gjeld reaksjonsfastsettinga, jfr. straffeprosesslova paragraf 346 — spørsmål om «særdeles formildende» eller «særdeles skjerpende omstendigheter» og straffelova paragraf 39 b nr. 3 andre ledd, om sikring og forvaring. På bakgrunn av at eit utval av lagretten skal vere med på straffeutmålinga, er det ikkje grunn til å ha desse særreglane.

Komiteen sine merknader

Komiteen har merka seg at framlegga til endringar i utforminga av juryordninga har vore ute på høring, etter at Regjeringa tok avgjerd om å halde på juryordninga.

Komiteen er samd med departementet i at det er verdfullt å få lekmenn med også ved straffeutmålinga. Dette synet å ha brei støtte hos høringsinstansane. Men det har også blitt hevda at opplegget vil komplisere sakshandsaminga og at det kan føre til at domsavseiinga blir forseinka.

Komiteen har merka seg det som er drøfta i proposisjonen om lagrettemedlemmene sin anonymitet. Det er spørsmål om det er heldig — der det har vore dissens om skyldspørsmålet i lagretten — at jurymedlemmer som har røysta for frifinjing, blir trekte ut for å vere med ved straffeutmålinga. Komiteen er klar over at det kan vere eit problem, men ser ikkje dette så stort at det er hinder for at lekmenn blir med ved straffeutmålinga. Komiteen viser til at forholdet blir det same som ved utmåling av straff ved

herads/byrett når ein lekdommar stemmer for frifinning. Han må likevel vere med på straffeutmålinga. Det same bør gjelde ved straffeutmålinga i lagmannsrett. Komiteen er klar over at det under drøftinga om straffeutmåling saman med dei juridiske dommarene ikkje bare vil kome fram at ein lagrettemann har røysta nei til skyld, men også kvifor han har røysta slik. Komiteen vil til dette nemne at det heller ikkje blir høve til å ta inn noko om dette i domspremissane, jfr. utkastet paragraf 41 andre ledd andre punktum, jfr. paragraf 32 siste punktum, og at retten sine rådslagingar er hemmelege.

Komiteen finn det rett at dei som skal vere med på straffeutmålinga blir trekte blant alle jurymedlemmene. Dersom ein bare skulle trekke mellom dei som har svara ja på skyldspørsmålet, ville det bli eit alvorleg brot på anonymitetsprinsippet.

Komiteen meiner at eit utval av lagretten vil kunne tilføre retten synspunkt av verdi ved straffeutmålinga.

Komiteen finn det tenleg at formannen i lagretten alltid blir med og at tre andre blir trekte ut blant resten. Ved utforming som her nemnd vil lekdommarane — lagrettemedlemmene — bli i fleirtal ved straffeutmålinga. Komiteen er samd med departementet i at det må vere rett at dei får fullverdig røysterett. Dette ser komiteen som ei betre ordning enn etter dansk rett, der heile lagretten er med ved straffeutmålinga, men har det same røystetal som fagdommarane. Røysta til eit lagrettemedlem har såleis mindre vekt enn den ein fagdommar har.

Komiteen meiner det må vere rett at lekdommarane er i fleirtal ved straffeutmålinga. Det vil kunne hevdist at dei bør vere med, men ikkje ha fleirtal. Til det vil komiteen uttale at skal lekmannselementet få nok tyngde, bør dei vere i fleirtal. Det visast også til at ordninga er slik i herads/byrett. Komiteen legg til at heile retten i alle høve må leggje til grunn reglar og rettspraksis som gjeld for straffeutmålinga.

Departementet foreslår at lekdommarane òg skal vere med ved fastsetting av sikring, forvaring, inndraging, mortifikasjon og sakskostnader. Dei skal ikkje vere med når det gjeld borgarlege rettskrav, da desse vil kunne bli fremma sjøl om lagretten har svara nei på skyldspørsmålet. Komiteen er samd i dette. Komiteen har og merka seg at lekdommarane bare skal vere med på avgjerd om erstatning til den sikta ved frifinning, om ikkje avgjerda blir tatt i same rettsmøte der dommen blir avsagt, jfr. utkastet paragraf 447 siste punktum. Komiteen finn dette praktisk, da det ofte på dette tidspunktet kan vere

uklart om krav vil bli reist og omfanget av det.

Komiteen har merka seg framlegget om å oppheve særreglane som gjeld ved lagretten sin kompetanse ved einskilde sider av reaksjonsfastsettinga. Dette synest naturleg når eit utval av lagretten skal vere med ved straffeutmålinga.

Når det gjeld utkastet sine reglar om avrøysting i samband med straffeutmålinga, viser komiteen til sine merknader under VI 1 kap. V.

5. Ankeordninga

Hovudspørsmålet når det gjeld ankeordninga, er om lagmannsretten skal bli ankedomstol. Fleirtalet i utvalet — 7 av 9 — gjekk inn for å foreslå lagmannsretten gjort til ankedomstol også i straffesaker. Det var delte meninger blant høringsinstansane om dette. Departementet meiner det er tvilsomt om ei nyordning med lagmannsretten som ankedomstol vil føre til vesentleg meir trygg ankehand-saming enn den ein har nå. Det kan vidare knapt vere tvilsamt at nåverande ordning med Høgsterett som einaste ankeinstans er den som raskast og mest effektivt tar vare på rettseininga. Departementet er derfor blitt ståande ved å halde på gjeldande ankesystem.

Straffeprosesslova bygger på den ordninga at tiltalte som hovudregel kan kreve fornya handsaming ved lagmannsretten i brotsverk-saker. I utkastet foreslår departementet at tiltalte alltid må ha samtykke frå kjæremåls-utvalet i Høgsterett for å kunne få prøvd herads- og byretten sin bevisbedøming under skyldspørsmålet. Departementet finn ikkje av-gjerande ulempe ved ei slik ordning. Det blir vist til at dei alvorlegaste straffesakene går direkte for lagmannsretten, utan høve til over-prøving av bevisbedøminga. Tungtvegande praktiske omsyn talar for at Høgsterett her blir nytta som sileinstans. Tiltalte sin rett til fornya behandling blir i dag til ei viss grad også misbrukt for å trenere saka. Krav om fornya handsaming frå påtalemakta vil også etter departementet sitt opplegg, kreve slikt samtykke.

Når det gjeld spørsmålet om ankeinstans for vedtekne forelegg, går departementet inn for å halde på gjeldande ordning. Slike anker bør framleis gå til Høgsterett. Det blir vist til at ordninga er lite arbeidskrevjande.

Komiteen sine merknader

Komiteen har merka seg at dei fleste av høringsinstansane går inn for at nåverande

ordning skal halde fram, herunder fleirtalet i Høgsterett.

Komiteen reknar som det viktigaste med nåverande ankeordning at det blir einsarta handsaming av alle saker ved Høgsterett. Det kunne iett utvikle seg til forskjellig praksis om lagmannsrettane tok avgjerd, jamvel om dei sikkert ville handsame sakene på ein heilt ut samvetsfull måte. Vidare meiner komiteen tidsfaktoren er særleg viktig. Ei nyordning ville påføre lagmannsrettane store ekstra arbeidsbyrder som ville føre til at sakshandsaminga blei forseinka. Dette ser komiteen som svært uheldig, da rask sakshandsaming er eit av dei viktigaste momenta i strafferettspleien.

Komiteen vil også få nemne at overgang til lagmannsretten som ankedomstol heller ikkje skal vere nødvendig av omsyn til Høgsterett sin arbeidsbyrde, jfr. proposisjonen s. 60 første spalte.

Komiteen seier seg samd med departementet i framlegget om ikkje å halde på ein ubetinga rett for tiltalte til å kreve fornya behandling ved lagmannsrett, og at det alltid skal ligge føre samtykke til dette i det ein-skilde tilfelle. Komiteen har merka seg at det frå departementet og fleire høringsinstansar er sagt at tiltalte sin nåverande rett til fornya handsaming i ein viss grad har blitt nytta til trening av saka. Slikt er uheldig og den foreslåtte nyordninga skulle hjelpe på dette. Når det gjeld påtalemakta, gjer ikkje det same seg gjeldande, men komiteen er samd med departementet i at det bør vere like reglar for begge partane i prosessen.

Når samtykke til fornya handsaming nå blir nødvendig i alle høve, vil komiteen peike på at det ikkje er meininga at slikt samtykke bare skal bli gitt i unntakstilfelle. Komiteen ønsker ikkje — ved å slutte seg til departementet sitt forslag — å legge opp til ein streng praksis som vil avskjere domfelde frå å få saka si behandla på ny, der det er legitime grunnar og behov for det. Det er i første rekke uønska trening av saker, som komiteen med denne lovendringa vil hindre.

Departementet foreslår at det er Høgsterett sitt kjæremålsutval som i alle tilfelle skal ta stilling til om tiltalte skal få fornya behandling ved lagmannsrett. I samband med dette har Høgsterettsjustitiarius i brev av 11. februar 1981 til komiteen foreslått at samtykke i staden skal vurderast av lagmannsretten, som skal ta avgjerd i form av beslutning som ikkje kan påkjærast. Komiteen er klar over at eit ubetinga krav om samtykke vil føre til større arbeidsbyrde for kjæremålsutvalet, men dette bør kunne avhjelpast på anna

vis. Komiteen ser mange fordeler ved at avgjerdsmakta ligg her, først og fremst fordi ein vil få einsarta praksis og derest at søknadene vil kunne bli handsama raskt.

Komiteen finn det såleis rett at kjæremålsutvalet får hovudansvaret for desse sakene. Dette må etter komiteen si meining i realiteten sjåast på som ei form for forenkla og uformell ankehandsaming.

I spørsmålet om ankeinstans for vedtekne forelegg, er det blitt hevda under høringa at landet sin høgaste domstol ikkje bør heftast med desse ubetydelege sakene og at dei bør gå til forhørsretten. I nemnde brev frå Høgsterettsjustitiarius til komiteen er det uttala om dette:

«I brev av 26. juni 1970 til Justisdepartementet uttalte Høyesterett at anke over vedtakelse av forelegg bør gå til forhørsrett — eventuelt til herreds- og byrett — med adgang til vidare anke til Høyesterett. Det er fortsatt Høyesteretts oppfatning at anke over vedtakelse av forelegg ikkje bør gå direkte til Høyesterett.»

Komiteen har merka seg at det er svært få saker dette gjeld — under 40 pr. år for åra 1974—77. Komiteen vil tru at det heller ikkje er grunn til å frykte særleg auke. Det visast til at påtalemakta får høve til å oppheve vedtekne forelegg til gunst for den som er sikta og at dette kan hende vil føre til færre slike anker. Komiteen er etter dette samd med departementet i at ordninga med anke til Høgsterett over vedtekne forelegg bør halde fram som nå. Også her kjem omsynet til einsarta praksis inn.

Høgsterett har for øvrig i brevet til komiteen foreslått ein-skilde mindre endringar i ankekapitlet. Desse kjem komiteen tilbake til under VI 1 kap. 24.

6. Andre spørsmål om domstolsorganisasjonen

Departementet går ikkje inn for eit kriminaldommarsystem. Om det skulle vere behov for særskilde sikringsdomstolar eller nemnder, må ein vurdere dette i samband med spørsmålet om strafferettslege særreaksjonar, jfr. NOU 1974: 17.

Departementet held vidare fast på systemet med summarisk pådømming i forhørsretten.

Departementet meiner at ein framleis må ha ei ordning med fagkunnige domsmenn i straffesaker, men foreslår endringar i gjeldande reglar på ein del punkter. Utgangspunktet er at det i visse saker kan vere eit behov for sak-kunnskap som ikkje kan bli tilfredsstilt på an-

nan måte. Det blir foreslått at retten får høve til å nemne opp fagkunnige domsmenn når det er ønskeleg ut fra omsynet til arten av saka. Vidare meiner departementet at fagkunnige domsmenn må bli obligatoriske i dei sakgrupper som nå er nemnde i gjeldande straffeprosesslov paragraf 370. Desse forslaga gjeld for herads/byretten som førsteinstans.

Departementet har også vurdert om lagmannsretten i visse saker burde kunne bli sett med fagkunnig jury, men finn ikkje å kunne tilrå ei slik ordning. Det vil by på praktiske problem å skaffe nok fagkunnige og på same tid vil dette harmonere dårleg med det demokratiske omsynet som er den berande tanken bak juryordninga.

Komiteen sine merknader

Komiteen vil som departementet ikkje gå inn for at det blir ei ordning med kriminaldommarar. Vidare er det naturleg å sjå spørsmålet om særskilde sikringsdomstolar i samband med revisjonen av dei strafferettslege særreaksjonane.

Komiteen er samd i at det ikkje synest grunn til å endre reglane om summarisk pådømming i forhørsretten.

Når det gjeld uttaket av lekdommarar, ser valreglane ut til å verke bra. Komiteen vil her streke under at det viktige er at kommunane legg ned godt arbeid ved utveljinga til domsmannsutvala. Komiteen meiner det bør vere like mange kvinner som menn i utvala. Kven som skal vere domsmenn og jury-medlemmer, skjer nå ved loddtrekning. For at det så langt råd er skal kome med like mange av kvart kjønn blant lekdommarane i herads/byretten og lagmannsretten, vil komiteen be departementet sjå nærare på korleis dette kan ordnast i praksis i samband med neste revisjon av rettargangslovgevinga.

Komiteen ser det som ein fordel at det blir obligatorisk å ha fagkunnige domsmenn i dei sakgruppene som er nemnde i straffeprosesslova paragraf 370. Elles har komiteen merka seg departementet sitt syn når det gjeld retten sitt høve til å nemne opp fagkunnige domsmenn i andre saker, og at det er foresett at dette bare bør gjerast når det ligg føre særlege grunnar.

I spørsmålet om fagkunnig jury, er komiteen samd i departementet sine generelle vurderingar.

IV. ANDRE REFORMSPØRSMÅL

1. Rettsleg forundersøking

Straffeprosesslova skil nå mellom etterforsking og rettsleg forundersøking. Skilnaden er at påtalemakta leier etterforskinga medan

retten (forhørsretten) har den formelle leiinga av forundersøkinga, som kan seiast å vere ei etterforsking i rettsleg regi. Før det blir reist tiltale i saker som hører under lagmannsrett, er det naudsynt med rettsleg forundersøking, om ikkje den som er sikta samtykker i at ho blir sløyfa. Utvalet meiner det ikkje er grunn til å halde på den rettslege forundersøkinga i obligatorisk form.

Departementet er samd i framlegget frå utvalet. Jamvel om instituttet rettsleg forundersøking blir oppheva, vil det sjølsagt vere høve til å innhente rettslege forklaringar.

Komiteen sine merknader

Komiteen har merka seg at det bare er ein av høringsinstansane som har stilt seg tvilande til å sløyfe rettsleg forundersøking.

Komiteen er samd med departementet i at det er prinsipielle og praktiske omsyn som taler for oppheving av instituttet rettsleg forundersøking. Etter komiteen si meining er det enklare at påtalemakta sjølv kan vurdere om det under etterforskinga i kvar ein-skild sak er grunn til å hente inn rettslege forklaringar. Komiteen ser det elles som viktig at påtalemakta framleis skal ha høve til å be retten ta over leiinga av etterforskinga, når det ligg føre særlege grunnar for det, jfr. utk. paragraf 247. Men komiteen går som departementet ut frå at dette bare vil bli gjort i sjeldne tilfelle.

2. Oppdeling av sakshandsaminga

Utvalet har utførleg drøfta spørsmålet om å dele opp straffeprosessen i to etapper, ein for avgjerd av skyldsspørsmålet og ein for fastsetting av reaksjonen. Ei slik oppdeling får ein alltid i lagmannsretten, da juryen må avgjere skyldsspørsmålet før det blir forhandla om reaksjonsspørsmålet. Det nye i framlegget er at handsaminga også i meddomsretten skal kunne bli avslutta med ei realitetsavgjerd i form av ei orskurd om at tiltalte er skyldig eller har utført den rettsstridige handlinga, noko det i dag ikkje er høve til. Oppdelinga skal m.a. kunne skje på det viset at andre etappe blir utsett «for at man kan få undersøkt tiltaltes sinnstilstand eller innhentet andre opplysninger som trengs for avgjørelsen av spørsmål om straff eller andre rettsfølger», jfr. utk. paragraf 288 tredje leden, andre punktum.

Trass i at det er ulemper ved eit slikt system, meiner departementet at dei argumenta som taler for oppdeling i einskilte saker er så tungtvegande, at ein bør søke å finne fram til reglar som gir høve til dette. Dei nye reglane vil bare gjelde for herads/byrett. Departementet tilrår at det er retten som i dei einskilte

høve skal kunne avgjere spørsmålet om oppdeling. Departementet foreset elles at slik oppdeling vil finne stad i lite omfang.

Når det gjeld juryordninga, har det vore diskutert om dei psykiatriske sakkyndige først bør bli avhørte etter at juryen har avgjort om tiltalte er skyldig eller har utført handlinga. Departementet meiner at det framleis bør vere høve til å vente med slikt avhør. Særleg gjeld dette når forsvararen ber om det. Uttrykkeleg lovheimel skulle det ikkje vere behov for.

Spørsmålet om ein skal kunne utsette mentalobservasjonen til skyldsspørsmålet er avgjort eller om tiltalte har utført handlinga, står i ei anna stilling under ei juryordning enn ei meddomsrettsordning. Departementet meiner både av prinsipielle og praktiske grunnar at slik oppdeling ikkje bør finne stad i lagmannsretten. Psykiatrisk undersøking bør såleis her ligge føre når saka tar til.

Komiteen sine merknader

Komiteen er merksam på at ein etter lova i dag kan dele opp hovudforhandlinga. I lagmannsretten får ein alltid ei oppdeling på grunn av jurysystemet, men også ved herads/byrett kan det etter straffeprosesslova paragraf 374, tredje ledd, bli deling.

Komiteen meiner det er behov for nye særreglar her, og ser høvet til å dele opp forhandlingane i herads/byrett i større grad enn nå, som ein fordel for tiltalte. Avgjerder om straff og andre rettsfølgjer kan på dette viset bli betre førebudde.

Komiteen er samd i at det bør vere retten som skal avgjere om oppdeling skal finne stad, og at tiltalte såleis ikkje skal kunne krevje dette. Komiteen har elles merka seg at departementet meiner at slik oppdeling bare bør finne stad i få tilfelle.

Komiteen vil streke under at oppdeling ikkje må føre til unødig forlenging av sakshandsaminga og heller ikkje dårlegare saksførebuing. Jamvel om det såleis kan vere ulemper ved ei slik ordning, er det likevel så tungtvegande grunner for framlegget til paragraf 288, at komiteen vil stø dette.

I proposisjonen er det diskutert når psykiatrisk sakkyndige i lagmannsretten bør avhørast. Komiteen finn det rimeleg at det framleis bør vere høve til å vente med slikt avhør til lagretten si avgjerd ligg føre. Mentalobservasjonen meiner komiteen utan vidare bør vere utført når saka tar til, og viser til departementet sine vurderingar på dette punkt på side 76 i proposisjonen.

3. Eid og forsikring

Utvalet har foreslått at eiden blir sløyfa, og peiker på dei moralske og religiøse stridsmåla

som er knytta til denne. Fleire religiøse minoritetsgrupper meiner at det er eit misbruk av Guds namn å bruke eid i rettspleien. Men utvalet foreslår at ein held fast ved forsikringa. Departementet slutter seg til utvalet sitt forslag om å gå bort frå vitneiden. I staden bør ein gå over til meir regelmessig bruk av vitneforsikring. Hovudregelen vil, etter utkastet paragraf 131, bli at alle vitneforklaringar skal bli stadfesta ved forsikring før vitnet forklarar seg. Frå dette blir det i paragraf 132 foreslått tre unntak. Det blir såleis ikkje opp til retten å avgjere om det skal krevast forsikring.

Departementet legg vekt på at vitneformaninga, der vitnet blir orientert om plikta til å gi ein sannferdig og riktig forklaring, skjer med alvor og vørnad.

Når det gjeld straffereglane for falsk forklaring, vil departementet kome attende til dette spørsmålet i samanheng med ikraftsettinga av straffesaklova, jfr. proposisjonen side 79—80.

Komiteen sine merknader

Komiteen har merka seg at det er brei semje om å avskaffe vitneiden og stør dette forslaget om oppheving. Komiteen viser til at eiden i dei seinare åra oftast har blitt fråfalle og at høvet til å avgje forsikring er nytta i staden.

Komiteen finn det må vere rett å gå over til meir regelbunden bruk av forsikring, og seier seg derfor samd i hovudregelen om at vitneforklaring skal stadfestast med forsikring før vitnet forklarar seg. Det må såleis, etter komiteen si meining, også vere riktig at retten ikkje skal kunne fråfalle kravet om forsikring, med mindre unntaka i paragraf 132 skal brukast.

Komiteen ser det som svært viktig at det blir lagt stor omtanke i vitneformaninga. Dette bør skje i alvorlege og verdige former, slik at vitnet blir klar over ansvaret det har ved å gi forklaring for retten.

4. Avhør av den som er sikta

Utvalet har drøfta spørsmålet om kven som prinsipalt skal få avhøre den som er sikta, om det bør vere dommaren, slik som i dag, eller om det bør vere partane ved aktor og forsvarar. Utvalet går inn for det siste. Blant høringsinstansane er det størst stemning for å halde på gjeldande ordning som går ut på at avhøret prinsipalt blir foretatt av dommaren. Departementet har funne at dette bør vere utslaggejvande. Departementet meiner det er forsvarleg å la dommaren få det prinsipale ansvaret for avhør av tiltalte/sikta, sjøl om ein

sløyfer orienteringa til lagmannen og den ordninga at dokumenta i herads-/byrettssaker blir sende til retten før hovudforhandlinga.

Gjeldande ordning har vore praktisert slik at aktor og forsvarar får høve til å stille spørsmål til tiltalte. Denne praksisen er, etter departementet si meining, så vesentleg at han bør bli lovfesta.

Komiteen sine merknader

Komiteen har merka seg at det er brei semje blant høringsinstansane om at den som er sikta først skal avhørast av dommarane. Etter komiteen si meining må dette også vere det vanlege utgangspunktet. Når det gjeld den nærare formulering av regelen i utkastet paragraf 91, viser komiteen til VI 1 kap. 8.

5. Private straffesaker

Departementet viser til at det i utvalet og blant høringsinstansane er ulike meninger om ein bør gå bort frå retten til subsidiær privat påtale. Framleis har dei fleste landa ein kjennar til, ei slik ordning. Etter ei samla vurdering har departementet kome til at ein bør halde på høvet til subsidiær privat påtale. Det blir lagd vekt på saka si prinsipielle side og tilliten til strafferettspleien, sjølv om det praktiske behovet for å ha eit korrektiv til påtalemakta kan synest nokså lite.

Komiteen sine merknader

Komiteen finn det rimeleg at det framleis skal vere høve til å reise privat straffesak. Komiteen viser til at dette er ordninga i dei fleste andre land og til at ein må sjå på dette som eit korrektiv til påtalemakta, jamvel om det som departementet hevder, kan vere lite praktisk behov for det.

6. Protokollasjon og lydopptak

Departementet foreslår at det blir gitt heimel til å nytte lydopptak av så vel rettslege som utanrettslege forklaringar. Etter utkastet til paragraf 23 jfr. paragraf 230 fjerde ledd, kan Kongen gi nærare reglar om korleis forklaringar og andre delar av rettsforhandlingane kan takast opp stenografisk eller ved mekaniske midler. Vidare nemnast regelen i paragraf 239 der det er bestemt at avhør av vitne under 14 år skal takast opp på lydband når det er mogeleg.

Komiteen sine merknader

Komiteen har merka seg at utvalet har gått grundig inn på spørsmålet om protokollasjon og lydopptak. Komiteen finn det særleg nytteleg at det blir heimel i straffesaklova for lydopptak, både av rettslege og ikkje rettslege forklaringar. Dei nærare reglane bør

bli gitt i ein kongeleg resolusjon, da utforminga av reglane må tilpassast dei praktiske røynsleane ein etter kvart får.

Når det spesielt gjeld opptak av lagmannen sitt foredrag under hovudforhandlinga for lagmannsretten, viser komiteen til merkningane under VI 1. kap. 23 i samband med paragrafane 319 og 320.

7. Rettargangen i mindre viktige saker

a) Bruken av forelegg

Departementet slutter seg til utvalet sitt forslag om at forelegg skal kunne brukast i alle saker der strafferegelen gir høve til å ilegge bot. Nåverande ettårs-grense i saker om brotsverk blir med andre ord foreslått oppheva. Vidare blir det foreslått at politiet skal få myndighet til å skrive ut forelegg i brotsverksaker der maksimumsstraffa etter lova ikkje går over fengsel i eit år.

Departementet følger ellers utvalet sitt forslag om høve for påtalemakta til å oppheve forelegg til gunst for den sikta og at foreleggsaker skal kunne bli gjenopptatte.

Departementet slutter seg endeleg til utvalet sitt forslag om at skylderkjening ikkje bør vere eit vilkår for å vedta forelegg. Vedtakinga skal bli gitt ved påteikning på sjølve forelegget.

Komiteen sine merknader

Komiteen er ut frå omsynet til å få enklare sakshandsaming i fleire saker samd i framlegget om å utvida retten til å nytte forelegg. Komiteen stor såleis at forelegg skal kunne nyttast i alle saker der strafferegelen gir høve til å ilegge bot. Komiteen meiner det nå også er grunnlag for å gi politiet rett til å skrive ut forelegg i saker om brotsverk der maksimumsstraffa etter lova ikkje går over fengsel i eitt år.

Komiteen vil streke under at denne utvidinga ikkje må føre til at det blir forskjellig bruk av foreleggsinstituttet ved politimesterembeta. Komiteen finn det derfor viktig at politiet skal sende ein gjenpart av eit kvart forelegg til statsadvokaten. Komiteen føreset at det blir ein reell kontroll. Kontrollen vil bli desto meir viktig når statsadvokaten også får rett til å kunne oppheve eit vedtatt forelegg til gunst for den som er sikta.

Komiteen har elles merka seg at eit forelegg som er nekta vedtatt i ein brotsverksak, framleis skal sendast til statsadvokaten som tek avgjerd i spørsmålet om saka skal bli fremma for retten.

b. Doms menn

Det er etter straffeprosesslova paragraf 377 fjerde ledd, høve til å la vere å innkalle doms-

menn i einskilde foreleggsaker. Den praktiske betydninga av regelen har vore liten. Regelen blir derfor foreslått oppheva. Departementet meiner at ein bør legge vekt på at domsmenn er eit korrektiv som styrker rettstryggleiken.

Komiteen sine merknader

Komiteen viser til at det i foreleggssaker nå er høve til å la vere å kalle inn domsmenn, slik at dommaren aleine tar avgjerd i saka. Framlegget går ut på at domsmenn alltid må bli tilkalla i foreleggssaker. Komiteen ser dette som ein nytteleg endring som vil vere med på å sikre rettstryggleiken. Det at lekfolk alltid blir med under hovudforhandlinga i herads/byrett, ser komiteen som eit rett prinsipp som blir særleg nødvendig når påtalemakta etter det som er foreslått, også skal møte ved dei aller fleste saker i retten, jfr. nedafor under c.

c. Møte av påtalemakta

Departementet foreslår at påtalemakta i motsetnad til nå (straffeprosesslova paragraf 377 tredje ledd) skal ha møteplikt i alle foreleggsaker ved herads/byretten. Aktoratet i desse sakene bør kunne bli ført av ein polititenestemann som ikkje høyrer til påtalemakta. Av praktiske grunnar vil det vere vanskeleg å innføre ei alminneleg møteplikt i foreleggsaker utan at ein aksepterer at påtalemakta kan møte ved ein polititjenestemann utan påtalemyndighet. Departementet meiner elles på grunnlag av ei reell vurdering av sakene si art, at det er forsvarleg og riktig å akseptere dette framlegget. Ein politimann vil også kunne møte for påtalemakta i forhørsretten, jfr. utk. paragraf 76 siste leden.

Utvalet har presisert at ordninga bare bør bli brukt i enkle og oversiktlige saker, der påtalemakta nå heilt kan la vere å møte. Departementet viser til at retningslinjer for kven som bør representere påtalemakta må bli fastsett i påtaleinstruksen.

Komiteen sine merknader

Komiteen har merka seg at det er delte meininger blant høringsinstansane om påtalemakta si møteplikt i retten.

Komiteen har kome til at ein bør gå tilbake til straffeprosesslova si opprinnelege ordning med partshandsaming også i foreleggsakene. Når påtalemakta blir pålagt å møte i alle saker i retten, meiner komiteen at tenestemenn i politiet og også lensmennene bør kunne bli bemyndiga til å møte for dei alminnelege påtalemaktene. Komiteen meiner det er viktig å få klare reglar på dette området, og viser til at det har vore varierende

praksis frå rett til rett om i kva grad aktor har møtt i foreleggssaker, avdi retningslinjene i påtaleinstruksen paragraf 48 første leden, har vore tolka forskjellig.

Komiteen er merksam på at det i einskilde saker vil kunne oppstå juridiske vanskar, både strafferettslege og prosessuelle. Retningslinjer for kven som bør representere påtalemakta m.a. i slike tilfelle må fastsettest i påtaleinstruksen. Komiteen vil rekne det som rimeleg at polititenestemenn bare møter i retten i enkle og oversiktlige saker.

Komiteen har merka seg at møteplikta ikkje skal gjelde fullt ut i forhørsrett. Her bør påtalemakta møte, «når det ikke etter omstendighetene finnes upåkrevd», jfr. proposisjonen side 94 og utkastet paragraf 183 andre leden.

8. Forsvarar

Det prinsipielle utgangspunktet for departementet si vurdering av forsvararspørsmålet har vore at den sikta også i bagatellsaker bør ha krav på forsvarar. Ei sak som for andre kan verke uvesentleg, vil kunne vere inngripande for den det gjeld. Departementet går derfor for det første inn for at den sikta skal ha krav på forsvarar i foreleggsaker, dersom det dreier seg om eit brotsverk. Ein må sjå forslaget i samanheng med den utvida retten ein får til å nytte forelegg i brotsverksaker. Men han får ikkje krav på forsvarar i ei foreleggsak som gjeld forseelser. For det andre foreslår departementet at den sikta alltid skal ha forsvarar i forseelsessaker, der det ikkje er nytta forelegg og heller ikkje ligg føre tilståing. I desse sakene har han i dag ikkje krav på forsvarar ved hovudforhandling i herads/byrett. For det tredje vil den sikta i tilståingssaker få krav på forsvarar dersom det blir spørsmål om fridomsstraff, om det ikkje på grunn av saka si art synest unødvendig, jfr. utkastet paragraf 100 andre punktum. Modifikasjonen tar særleg sikte på kurante promillesaker. Det vil elles som nå bli høve til å nemne opp offentleg forsvarar når særlege grunnar ligg føre, men det vil ikkje lenger vere eit vilkår at den som er sikta ber om det, jfr. paragraf 100 første punktum.

Departementet gir uttrykk for at ein ser på prinsippet om det frie forsvararval som viktig. Departementet er klar over at prinsippet ikkje kan gjennomførast fullt ut, og foreslår einskilde avgrensingar i denne retten. Mellom anna må tidsmomentet bli nemnd uttrykkeleg som grunnlag for ikkje å følge den sikta sitt ønske med omsyn til val av forsvarar, jfr. utkastet paragraf 105. Departementet presiserer at regelen må brukast med varsemd.

Komiteen sine merknader

Komiteen finn det naturleg at tiltalte får større rett til å få forsvarar og viser til at dette har nær samanheng med påtalemakta si utvida plikt til å møte i retten.

Komiteen ser det som rimeleg at tiltalte får krav på forsvarar i alle brotsverksaker der det er utferda forelegg. Likeså må det være rett med forsvarar i forseelsessaker, der det ikkje er nytta forelegg og det heller ikkje ligg føre tilståing.

Komiteen finn det elles prinsipielt riktig at den sikta bør ha rett til forsvarar i forhørsrettssaker, der det er påstand om fridomsstraff. Av omsyn til alle tilståingssakene meiner komiteen som departementet at det må vere eit generelt forma unntak. Det bør også bli sagt uttrykkelig i lova at promillesakene er unntatt, ettersom dette er føresetnaden. Når det gjeld den nærare utforminga av desse reglane, vil komiteen kome tilbake til dette under VI, 1 kap. 9. Komiteen vil framheve at det er viktig at desse reglane er utforma på ein slik måte at det blir enklare å orientere seg om retten til forsvarar.

Komiteen er samd med departementet i at prinsippet om det frie forsvararvalet ikkje må rørast unødig. Komiteen finn likevel grunn til å streke under at det bør vere visse grenser for dette. Det frie forsvararvalet bør ikkje skje på kostnad av retten sin effektivitet, slik at saka blir trekt ut i det uvisse.

Komiteen er derfor samd i at retten får høve til å oppnemne ein ny forsvarar.

9. Advokathjelp til den krenkte i valdtektsaker

Komiteen er kjent med at departementet i eit notat av 5. desember 1980 har vurdert spørsmålet om den som er krenkt i ei valdtektssak bør få advokathjelp på det offentlege sin kostnad. Notatet har vore ute til høring, og det er føresetnaden at ein proposisjon skal fremmast så snart råd er.

Komiteen ser dette som eit viktig ledd i å styrke offeret si stilling. Komiteen er samd i at ein får særlege reglar på dette området. Komiteen vil kome tilbake til saka når proposisjonen ligg føre.

V. ADMINISTRATIVE OG ØKONOMISKE KONSEKVENSAV LOVFORSLAGET

Komiteen er merksam på at det ofte vil vere vanskeleg å vurdere dei administrative og økonomiske konsekvensane av endringar i sakshandsamingsreglar. Dette gjer seg også gjeldande i denne saka. Men departementet framhever at proposisjonsutkastet på vesent-

lege punkt har mindre avvik i forhold til gjeldande rett enn kva som blir foreslått av utvalet sitt fleirtal.

Komiteen har merka seg at framlegget om utvida rett for den som er sikta til offentlig forsvarar i mindre viktige saker, klart vil føre til den største auka i utgiftene for det offentlege. Det blir oppgitt at ordninga vil kunne føre til at utgiftene til salar til offentlig forsvarar vil auke med ca. 10 mill. i 1978-kroner. I tillegg kjem dei reiseutgiftene som den ein-skilde forsvarar har i samband med oppdraget. Dette vil kunne dreie seg om ca. 2—3 mill. kroner. Departementet streker under at det er mange usikre moment i dette overslaget.

Framlegget om å nytte lydopptak vil mellom anna føre til at det må bevilgast pengar til å skaffe tilstrekkelig utstyr i lagmannsrettane. Departementet meiner at kostnadene ved slikt utstyr vil kunne ligge mellom ca. kr. 150 000 og kr. 250 000 totalt. Det vil bli behov for ca. 7—8 nye lagdommarar.

Departementet meiner at lovutkastet for øvrig og totalt sett vil føre til små auka utgifter.

Komiteen viser elles til departementet sine vurderingar og går ut frå at det vil bli sett nærare på dei økonomiske og administrative konsekvensane når lova har verka ei stund.

VI. NÆRARE OM LOVUTKASTET

Komiteen har i det følgjande lagt vekt på å få fram det som er nytt eller omdiskutert og som ikkje er drøfta under II—V. Der det ikkje er sagt noko, står komiteen utan vidare departementet sitt framlegg. Komiteen viser til at lovutkastet i stor grad bygger på gjeldande rett.

Komiteen sine forslag til endringar er gjort i samråd med departementet.

1. Forslaget til straffeprosesslov, kap. 1—33

Kap. 1. Lovens virkekræts

Komiteen er samd med departementet i at ramma for kva for rettskrav som kan bli tatt med i ei straffesak, er for snever. Det same gjeld påtalemakta si plikt til å fremme kravet og retten si plikt til å pådømme det. Komiteen er nøgd med at det nå blir foreslått meir gunstige reglar for den fornærma og skadelidne, slik at fleire krav kan fremmast i samband med ei straffesak.

Dei krava som er nemnde i utk. paragraf 3 første leden må normalt vere retta mot den som er sikta, men i paragraf 3 første leden andre punktumet kan ein også fremme krav mot ein-skilde andre som der er særleg nemnde. Dette gjeld mellom anna krav mot foreldra til

den som er sikta og krav mot trygdslag etter bilansvarslova. Komiteen er samd i dette. Komiteen vil elles kome tilbake til hand-samingsmåten av dei borgarlege rettskrava under kapittel 29.

Kap. 2. Domstolenes saklige virkekræts

Det blir her m.a. drøfta om ein skal heve kompetansegrensa for herads/byretten frå fem til seks år slik framlegget frå utvalet var. Departementet har kome til at kompetans-grensa framleis bør vere på fem år, men det bør vere avgjerande om lovbroten kan føre til fengsel i meir enn fem år, slik at der maksimumstraffa er fem år fengsel og bot, vil saka likevel høre under herads/byretten. Komiteen viser til at det neppe vil ha stor praktisk betydning om strafferamma blir sett til fem eller seks år. I og med at ein vil halde på juryordninga, bør det etter komiteen si meining ikkje gjerast fleire innskrenkingar i lagretten sin kompetanse i forhold til gjeldande rett med mindre gode grunnar talar for det. Komiteen stør derfor framlegget i utk. paragraf 6 første leden.

I utkastet paragraf 6 andre leden er det gjort einskilde unntak frå regelen om at lagmannsretten skal behandle saker om straff for brotsverk som kan føre til fengsel i meir enn fem år. Dette gjeld m.a. saker om straff for brotsverk mot straffelova sine kapitler 24 (Underslag, tyveri og brukstyveri) og kapittel 26 (Bedrageri og utroskap). Elles vil det etter same paragraf fjerde leden vere høve for på-talemakta til å bringe inn saker om straff for brotsverk for lagmannsretten i første instans dersom ho av særlege grunnar finn det «hensiktsmessig». Den tiltalte vil såleis ikkje kunne kreve dette, Komiteen meiner desse reglane gir ei høveleg avgrensing av lagmannsretten sitt arbeidsområde.

Kap. 4. Rettsbøker

Utkastet paragraf 20 omhandlar protokollasjon av forklaringar som partane, vitna eller sakkunnige i rettsmøte utafor hovudforhandling. Det er ingen direkte heimel for å vise til politirapporter, i staden for å gjengi forklaring som er gitt i retten, slik praksis i dag ofte er i forhørsretten. Departementet meiner at det framleis ikkje bør bli gitt heimel for dette, og viser til at det særleg i forhørsretten er viktig med ein trygg protokollasjon, da den sikta blir dømd på grunnlag av tilståing. Komiteen er samd med departementet i at grunnlaget for dom i forhørsretten skal vere mest mogeleg trygt og kontrollerbart. Særleg viktig er det at det klart går fram av rettsboka at vedkommande har forklart seg for retten, at han har tilstått og kva han har tilstått.

Men ut frå prosessøkonomiske omsyn bør det etter komiteen si meining vere nok at hovudpunkta i forklaringa blir protokollerte. At det vidare opplyst at den sikta for øvrig forklarte seg i samsvar med politiforklaringa, bør det ikkje vere noko i vegen for.

Paragraf 28 gjeld retten til å kreve utskrift av rettsbøker og andre dokument i straffesaker som er avslutta. Det ligg her føre kryssande omsyn, noko som har kome til uttrykk i høringsfråsegnene, m.a. frå Norsk Presseforbund og Riksadvokaten. Etter framlegget er det bare den som har rettsleg interesse som skal kunne kreve utskrift av straffesaksdokument. Regelen gjeld så vel parten, den som er sikta eller domfeld, som tredjemann sin rett til å gjere seg kjend med saksdokumenta. Departementet meiner at pressa sin rett til dokumentinnsyn i orienterings- og informasjonsøyemed ikkje kan seiast å vere dekkja av uttrykket «rettslig interesse» med det innhaldet dette har i rettargangen. Komiteen er samd i dette. Departementet finn det såleis mest høveleg at ein i forhold til pressa regulerer spørsmålet om rett til dokumentinnsyn ved forskrift, jfr. sjette leden. Komiteen er samd i at det synest greiast å få ei slik forskrift. På det viset kan ein også vurdere reglar om pressa sin rett til utskrift i samanheng med andre former for dokumentinnsyn. Komiteen finn det rimeleg at det i desse forskriftene m.a. blir tatt inn ein uttrykkeleg regel om at pressa som utgangspunkt skal ha rett til å gjere seg kjend med tiltaleavgjerda og dommen i ei aktuell straffesak under føresetnad av at forkynning for tiltalte har funne stad.

Komiteen vil streke under at pressa og NRK spelar ei stor rolle når det gjeld informasjon om straffesaker. Det er viktig at omtala er seriøs og korrekt. Retten til dokumentasjon bør derfor ikkje vere for snever.

Norsk Presseforbund opplyser i brevet av 2. februar 1981 at departementet har utarbeida eit forslag til rundskriv om «Domstolenes forhold til presse-massemedia». Komiteen har merka seg at presseforbundet med atterhald for dei endringar det har foreslått for departementet, meiner at pressa sine interesser vil vere ivarettat når det gjeld høvet til dokumentinnsyn, gjennom dette rundskrivet. Komiteen gjer i samband med dette merk-sam på at det rundskrivet som nemnast ikkje er identisk med dei forskriftene som kan bli gitt etter paragraf 28 siste leden. Spørsmålet om å få slike forskrifter vil bli vurdert av på-taleinstruksutvalet.

Komiteen vil elles peike på at paragraf 28 er ein «minimumsregel». Med atterhald for unntaka i andre og tredje leden er det ikkje

noko til hinder for at politiet gir utskrifter i større grad enn første leden bestemmer, t.d. til pressa.

Komiteen har merka seg at avslag på krav om utskrift etter paragraf 28 kan bringast inn for retten, jfr. femte leden. Det kan vere noko uklart kva departementet meiner med at avslag «på diskresjonært grunnlag» ikkje kan innbringast, jfr. proposisjonen s. 107 siste avsnitt flg. Komiteen forstår det slik at dette bare gjeld avslag som fell utafor området for paragraf 28. T.d. bør ein kvar som hevdar å ha rettsleg interesse — så snart saka er avslutta for retten — ha krav på å få avslaget prøvd.

Kap. 5. Dommer, kjennelser og andre beslutninger av retten

Komiteen viser til at dette kapitlet er utarbeida slik at reglane blir mest mogeleg i samsvar med tvistemålslova (kap. 12). Sjølv om det ikkje lar seg gjere å få full likskap, følger utkastet tvistemålslova sin systematikk så langt det er praktisk høveleg.

Departementet foreslår i paragraf 32 andre leden, lovfesta at «En dommer som er blitt overstemt, skal ta del i de følgende avstemninger som saken gir grunn til, om ikke annet er bestemt ved lov». Dette inneber at han også må ta del i straffeutmålinga, sjølv om han har stemt for frifinning. I samband med denne regelen har professor, dr. juris Johs. Andenæs i brev av 19. januar 1981 til komiteen uttala:

«Jeg vil gjerne peke på et spørsmål hvor proposisjonen har avveket fra gjeldende rett og fra straffeprosesslovkomiteens innstilling, etter min oppfatning på svakt grunnlag. Det gjelder spørsmålet om en dommer som har stemt for frifinnelse, men blir overstemt, skal delta i avstemningen om straffeutmålingen. Det kan synes som et rent teknisk spørsmål, men har prinsipiell betydning.

Den någjeldende straffeprosesslov sier i paragraf 166:

«Ved spørsmålet om idømmelse av straff deltar de, der har stemt for tiltaltes frifinnelse med hensyn til skyldspørsmålet, ikke i avstemningen, men anses, som om de hadde tiltrådt den for tiltalte gunstigste av de avgitte stemmer.»

Etter proposisjonens paragraf 32, 2. ledd skal derimot den overstemte dommer være med ved avstemningen, og utmåle straff på grunnlag av det som flertallet har funnet bevist, se om begrunnelsen prp. s. 108—109. (Derimot skal han etter paragraf 34 ikke være med på avstemningen om det foreligger særlige straffskjerpende eller formildende om-

stendigheter — et unntak fra utgangspunktet som det ikke er gitt noen begrunnelse for.)

Jeg tror det nåværende prinsipp, at den som har stemt for frifinnelse ikke deltar i avstemningen om straffens størrelse, i praksis føles som det eneste naturlige. Å skulle være med på å utmåle straff for en tiltalt hvis skyld man ikke finner bevist, og som man derfor mener ikke skulle ha noen straff i det hele tatt, vil — som det også erkjennes i proposisjonen — kunne føre dommeren opp i en samvittighetskonflikt. Ikke minst gjelder dette for leddommerne. Det er vel grunn til å tro at en dommer i denne situasjon vil føle seg fristet til å sette seg ut over lovens bud, og automatisk stemme for det mildeste resultat, for ikke å risikere å ha på samvittigheten at en uskyldig person får en strengere dom enn han ellers ville ha fått. Siden det her er tale om en endring som er kommet inn i proposisjonen, har man dessverre ingen høringsuttalelser om forslaget å bygge på. Jeg har liten tvil om at det ved en høring ville ha vært overveiende stemning for å oppretthode den nåværende ordning.

Det er mulig at den virkelige grunn til den foreslåtte forandring er ønsket om å løse de problemer som kan oppstå ved at et utvalg av juryen skal tiltre retten ved straffeutmålingen, samtidig med at man gjerne vil opprettholde prinsippet om anonymiteten av jurymedlemmenes stemmegivning (prp. s. 44—51). Jeg synes dette er et svakt grunnlag for å gjennomføre en prinsipielt uheldig ordning i det store flertall av straffesaker som avgjøres i herreds- eller byrett. Det burde for øvrig i lagmannsrettssaker hvor et utvalg av juryen deltar i straffeutmålingen, være mulig å formulere dommen slik at opplysninger om stemmegivningen vedrørende skyldsspørsmålet ikke kommer frem.»

Komiteen har merka seg det professor Andenæs her peiker på. Men komiteen finn det vanskeleg å fremme forslag om endringar i lovutkastet på det grunnlag som nå ligg føre. Komiteen vil i staden be departementet sjå nærare på det spørsmål professor Andenæs har reist i samband med ikraftsettingslova.

Komiteen har sløyfa regelen i paragraf 35 fjerde leden. Dødsstraff etter den militære straffelov blei oppheva ved lov av 8. juni 1979 nr. 43, jfr. Ot. prp. nr. 45 og innst. O. nr. 89 for 1978—79.

Kap. 6. Påtalemyndigheten

Komiteen har merka seg utvalet si drøfting av tilhøvet mellom påtalemakta og dei politiske organa, jfr. utvalet si innstilling side 167—169. Etter framlegget skal Kongen fram-

leis vere høgaste instans innan påtalemakta og ha eksklusiv påtalemyndighet.

I utkastet til paragraf 55 nr. 3 er rekna opp kven som er tenestemenn i påtalemakta. Lensmennene vil etter framlegget ikkje lenger høre til påtalemakta. Om dette har Norges Lensmannslag i brev av 15. desember 1980 m.a. uttala:

«I Ot. prp. nr. 35 (1978—79) er som kjent foreslått at lensmennene ikke lenger skal tilhøre påtalemyndigheten, jfr. utkastets paragraf 55. Etter Norges Lensmannslags syn foreligger det ingen tungtveiende grunner for å gå til et slikt skritt. Det må antas at det også i våre dager kan oppstå tilfeller hvor det er hensiktsmessig at lensmennene har påtalemyndighet, samtidig som det ikke vil være forbundet med problemer å ha lensmennene med i oppregningen.»

Komiteen viser til politilova paragraf 6 der det går fram at lensmannen i sitt distrikt har leiinga av politiet under politimesteren. Lensmannen si stilling er såleis ei vesentleg anna enn t.d. stillinga til ein stasjonssjef/overbetjent.

Det er mogeleg at lensmannen ei påtalemakt i seinare år har fått ei noko mindre betydning i praksis. Men komiteen er kjend med at lensmennene også i dag opptre som påtalemakt i einskilte tilfelle. Komiteen har merka seg det utvalet seier til forslaget om å sløyfe lensmennene på side 171:

«Noen reell endring av lensmennenes stilling innebærer dette ikke.»

Komiteen meiner likevel at ei sløyfing vil bety ei endring, fordi det som nemnd har vore aktuelt at lensmannen i einskilte tilfelle gjer teneste som påtalemakt. Det kan gjelde t.d. ved krav om rettsleg avhør og framstilling for fengsling. På denne bakgrunn vil komiteen gå inn for at lensmennene framleis skal tilhøre påtalemakta sine tenestemenn. I paragraf 55 første ledd gjer komiteen såleis framlegg om eit nytt nr. 4) Lensmennene. Vidare blir det eit nytt siste punktum i paragraf 237 første ledd som delvis svarar til någjeldande straffeprosesslov paragraf 267 første ledd. Punktumet skal lyde:

«Ved begjæring fra lensmannen prøver likevel retten fullt ut om begjæringen er tilstrekkelig begrunnet.»

Når det gjeld paragraf 55 nr. 3, meiner komiteen at utgangspunktet må vere at påtalemakta sine tenestemenn skal ha juridisk embetseksamen. Komiteen har ikkje noko å innvende mot at det skal kunne gjerast unntak frå dette, men det må da ligge føre spesielle tilhøve. Nr. 3 er elles avgrensa bare til å

gjelde dei tenestemenn som etter instruks har påtalemakt, — noko komiteen finn sjølv sagt.

I paragrafene 56—57 er kravet om at riksadvokat og statsadvokat må vere 30 år sløyfa. Om reglane uttalar elles departementet i brevet av 12. desember 1980:

«I lovutkastet paragrafene 56 og 57 er kravet om at riksadvokaten og statsadvokatene må ha juridisk embetseksamen ved en feil falt ut.

Etter gjeldende strppl paragraf 73 første ledd fjerde punktum er domstolsloven paragraf 231 gitt tilsvarende anvendelse. Sistnevnte bestemmelse gir adgang til å likestille utenlandsk juridisk embetseksamen med norsk juridisk embetseksamen. Bestemmelsen ble gitt ved lov 25. mai 1973 nr. 27. Om bakgrunnen for bestemmelsen, se Ot. prp. nr. 30 (1972—73) om endringer i rettergangslovgivningen m.m. s. 28—33. I utkastet til ny straffesakslov paragrafene 56 og 57 er henvisningen til domstolsloven paragraf 231 ved en feil ikke tatt med.

Dette kan rettes opp ved følgende tilføyelser i paragraf 56 første ledd:

«Riksadvokaten er embetsmann. Han må ha juridisk embetseksamen. I forhold til bestemmelsen i grunnlovens paragraf 22 betraktes han som overøvrighet. Domstolsloven paragraf 231 gjelder tilsvarende.»

Videre gjøres følgende tilføyelser i paragraf 57 første ledd:

«Statsadvokatene er embetsmenn. De må ha juridisk embetseksamen. Domstolsloven paragraf 231 gjelder tilsvarende.»

Komiteen har merka seg at kravet om at riksadvokaten og statsadvokatene skal ha beste karakter til juridisk embetseksamen er tatt ut. Komiteen viser til at det også ligg føre framlegg om å oppheve laudkravet for dei nemnde i någjeldande straffeprosesslov, jfr. Ot. prp. nr. 41 for 1980—81 om endringer i rettergangslovgivningen m.m. Komiteen har for så vidt ikkje noko å seie til dette når det gjeld statsadvokatane, sjølv om ein går ut frå at desse til vanleg framleis vil fylle dette kravet. Etter komiteen si meining står riksadvokaten i ei særstilling som ein av landet sitt høgaste embetsmenn. Så lenge det blir kravd at høgsterettsdommarar, jfr. domstollova paragraf 54 første ledd, skal ha beste karakter, er det ikkje grunn til å ha ein annan regel for riksadvokaten. Komiteen foreslår derfor at det på slutten i paragraf 56 første ledd andre punktum blir føydd til «med beste karakter». Komiteen vil såleis gå mot å oppheve laudkravet for Riksadvokaten i samband med handsaminga av nemnde proposisjon.

Komitéen har ikkje elles noko å merke til departementet sine framlegg til endringar i utkastet.

I paragrafene 60—61 blir foreslått nye reglar om når påtalemakta sine tenestemenn er ugilde. Det vesentlege er at det nå blir reglar om korleis desse spørsmåla skal avgjerast. Dette ser komitéen som ein fordel.

Kap. 7. Påtalen.

Nåverande reglar om påtale er dels uoversiktlige og ufullstendige. Utkastet tar først og framst sikte på å klargjere kompetansereglane i lova. Med mindre endringar er kapitlet i samsvar med gjeldande rett.

Det er etter praksis i dag høve til å bringe avgjerder, særleg henleggingar av straffesaker, inn for overordna påtalemyndighet. Departementet meiner at ei formalisering av denne klageretten vil føre med seg fleire ulemper enn fordelar. Komitéen er samd i dette, men vil peike på at det like fullt er viktig at høvet til å klage blir gjort kjend.

Vidare er det reist spørsmål om påtaleavgjerder bør grunngjevast. Departementet vil heller ikkje gå inn for ei formalisering her, og viser til at i praksis blir desse avgjerdene «begrunnet så langt det er naturleg å gjere det». Komitéen har ikkje noko å merke til dette og viser til departementet sine vurderingar i proposisjonen side 115 og side 116.

Departementet følger ikkje opp utvalet sitt framlegg om å oppheve kongen sin eksklusive påtalemyndighet, men foreslår bare mindre justeringar, jfr. utkastet til paragraf 64. Komitéen sluttar seg til dette.

I samband med paragraf 65 uttaler departementet i brevet av 12. desember 1980:

«Etter proposisjonens lovutkast paragraf 65 første ledd nr. 3 avgjør riksadvokaten spørsmålet om tiltale når det gjelder forbrytelser ved trykt skrift (når det ikke er Kongen i statsråd som skal gjøre vedtaket). Bestemmelsen svarer til gjeldende straffeprosesslov paragraf 89 første ledd nr. 2, jfr. også Straffeprosesslovkomitéens lovutkast paragraf 65 første ledd nr. 3.

I straffeloven er det flere steder fastsatt at reglene om straff for handlinger utøvd ved trykt skrift skal gjelde tilsvarende for kringkastingssending. Det kan vises til straffelovens paragraf 247 annet punktum, paragraf 254 annet punktum og paragraf 431 tredje ledd (forseelse). Også ellers ville det for spørsmålet om straffeansvar kunne være likegyldig om offentliggjøring er skjedd ved trykt skrift eller i kringkastingssending.

Det er også andre områder hvor man har de samme regler for trykt skrift og kringkas-

tingssending, se f. eks. skadeerstatningsloven 13. juni 1969 nr. 23 paragraf 3—6, tvistemålsloven paragraf 209 tredje ledd og straffeprosessloven paragraf 177 tredje ledd, jfr. utkastet til ny straffesakslov paragraf 3 første ledd nr. 2 og paragraf 125.

Etter Justisdepartementets mening er det neppe grunn til skille mellom forbrytelser ved trykt skrift og i kringkastingssending når det gjelder spørsmålet om påtalekompetanse. Man vil derfor overveie følgende endring i lovutkastet paragraf 65 første ledd nr. 3:

«3) forbrytelser ved trykt skrift eller i kringkastingssending.»

Komitéen har ikkje noko å merke og har gjort tilsvarende endring i utkastet.

Komitéen finn det tenleg at politiet nå får tiltalekompetanse i saker om forseelser, jfr. utkastet paragraf 67 andre ledd. Når det gjeld tredje leddet om høve til å nytte forelegg i brotsverksaker, visast til IV 7 a ovafor. Begge reglane er nye.

Paragrafane 69—71 handlar om påtaleunnlating. Det nye er at også sak der det er gitt påtaleunnlating som gjeld forseelser, skal kunne bringast inn for retten til avgjerd. Komitéen er samd i at prinsipielle omsyn her bør vere avgjerande. Ein som er sikta, men er påtalefriteken, vil kunne ha same behov for å bli fridd for den ankla som påtaleunnlating representerer anten det dreier seg om brotsverk eller forseelse. Tilsvarende regel for avgjerd frå påtalemakta om å overføre ei sak til barnevernsnemnda blir ikkje drofta. I samband med dette uttaler politiadjutant Harald Ellefsen i brev av 2. september 1980 til komitéen m. a.:

«De prinsipielle grunner som tilsier at en påtalefritatt bør kunne få sin sak prøvet for domstolene, gjør seg enda sterkere gjeldende ved overføring til barnevernsnemnden:

- 1: En slik overføring benevnes ikke lenger som påtaleunnlating (hvilket den gjorde frem til 1965), nettopp fordi det dreier seg om noe mer enn en ordinær påtaleunnlating. Selve beslutningen om overføring til barnevernsnemnden innebærer fra påtalemyndighetens side en skyldkennstatering og utferdigelse av en siktelse for saken oversendes barnevernsnemnden, men loven har også regler om at saken kan tas opp på ny fra påtalemyndighetens side, og barnevernsnemnden vil kunne treffe vidtgående tiltak etter barnevernsloven.

- 2: En overføring til barnevernsnemnden i forbrytelsessak blir anmerket i strafferegisteret. En ubetinget påtaleunntatelse anmerkes ikke (jfr. lov om strafferegistrering av 11. juni 1971 nr. 52 paragraf 1).
- 3: Overføring til barnevernsnemnden er en reaksjon som kan anvendes overfor ungdom under 18 år. De færreste av disse har ennå kommet ut i yrkeslivet, og en reaksjon med anmerkning i strafferegisteret vil kunne få større følger enn for andre, som allerede er trygget en stabil arbeidssituasjon.
- 4: Overføring til barnevernsnemnd er i forbrytelsessaker en langt mer alminnelig reaksjon enn påtaleunntatelse etter straffeprosessloven paragraf 85, 2. ledd. Når det for eksempel gjelder vinningsforbrytelser, er så vidt jeg vet, overføring til barnevernsnemnden den normale reaksjon overfor tidligere ustraffede personer under 17—18 år.

Ved overføring etter barnevernslovens paragraf 57 vil siktede vanligvis ha tilstått de forhold det gjelder, men det er ikke noe vilkår, og er heller ikke alltid tilfellet. Jeg har selv opplevd i praksis at siktede og hans verger har motsatt seg overføring til barnevernsnemnden i forbindelse med forkynnelsen av beslutningen.

Jeg vil på denne bakgrunn foreslå at Justiskomiteén vurderer spørsmålet om siktedes rett til domstolsprøving ved overføring til barnevernsnemnden. Det ville kanskje være naturlig å lovfeste en slik rett ved en tilføyelse til utkastets paragraf 71, med mindre komitéen skulle være av den klare formening at straffesaklovens regler på dette felt vil kunne anvendes analogisk ved overføring til barnevernsnemnden. I så fall bør dette uttrykkes klart — og begrunnes — i justiskomiteéns innstilling.»

Komiteén er samd i at overføring til barnevernet på same viset som påtaleunntatelse bør kunne bli brakt inn for domtolane. Dette bør bli regulert og helst i straffeprosesslova. Komiteén er kjend med at det er sett ned eit utval som m. a. skal vurdere barnevernlova (jfr. kongeleg resolusjon av 26. september 1980) og finn det rimeleg at dette utvalet ser nærare på korleis det spørsmålet som politiadjutant Ellefsen har reist, best kan løysast.

Kap. 8. Siktede.

Komiteén har merka seg at reglane i paragraf 82 om når mistenkte får stilling som sikta, er i samsvar med praksis. Komiteén

ser det som ein fordel at dette må bli lovfesta fullt ut.

Når det gjeld paragraf 83, uttalar departementet i brevet av 12. desember 1980:

«Ved lov 8. juni 1979 nr. 38 ble den alminnelige myndighetsalderen senket fra 20 år til 18 år. Bestemmelsen i lovutkastet paragraf 83 annet ledd om rett for vergen til å bistå siktede og til å bli varslet om rettsmøter m. m. når siktede er fylt 18 år, men ikke 20 år, må derfor sløyfes.»

Komiteén har endra utkastet tilsvarende.

Etter gjeldande rett har alvorlege sinnslidande ikkje prosessuell handleevne i straffesaker. Det er vergen som har alle partsrettane. Denne absolutte regelen er vurdert som temmelig eineståande for norsk rett. Regelen blir nå foreslått oppheva. Komiteén er samd i at ein så langt råd er, også gjev alvorlege sinnslidande og psykisk utviklingshemma personar sjølvstendig prosessuell stilling og stor framlegget om at dei skal ha partsrettar, jfr. paragraf 84 første leden. Komiteén ser likevel at det kan vere grunn til å ha unntak for innkalling til rettsmøter, jfr. paragraf 84 andre leden. Om dette unntaket uttalar departementet i ovannemnde brev:

«Etter lovutkastet paragraf 84 annet ledd kan man på visse vilkår unnlate å innkalle en person som er alvorlig sinnslidende eller psykisk utviklingshemmet i betydelig grad til rettsmøtene i saken. I bestemmelsens annet ledd annet punktum er det bestemt at vergen i så fall alene utøver hans partsrettigheter. (Bestemmelsen svarer på dette punkt til paragraf 84 annet ledd første punktum i Straffeprosesslovkomitéens lovutkast.)

Det kan reises spørsmål om det i disse tilfellene er meningen at den sinnslidende/psykisk utviklingshemmete overhodet ikke skal ha partsrettigheter i saken og f. eks. være avskåret fra å anke en eventuell dom på sikring (jfr. lovutkastet paragraf 251). Eller er det meningen at vergens enekompetanse skal være begrenset til varetakelse av den sinnslidendes/psykisk utviklingshemmetes interesser i anledning rettsmøtene.

I denne forbindelse kan det vises til Høyesteretts kjennelse inntatt i Rt. 1979 side 1079 hvor det ble lagt til grunn at en sikringsdomt sinnssyk som selv har den nødvendige oversikt, ikke er avskåret fra på egen hånd å anvende rettsmidler. Denne kjennelsen avviker fra tidligere praksis og teori som har bygd på at strprpl. paragraf 98 annet ledd må forstås

slik at det er vergen alene som har partsrettigheter når siktede er sinnssyk.

Etter Justisdepartementets mening bør en sinnslidende/psykisk utviklingshemmet ikke være avskåret fra å bruke rettsmidler mot en dom på sikring eller inndragning, selv om han ikke ble innkalt til hovedforhandlingen i saken. Det dreier seg om alvorlige tiltak overfor en særlig svakstilt gruppe, og det bør ikke tillegges avgjørende vekt i motsatt retning at man vil kunne få enkelte åpenbart ugrunnete begjæringer om fornyet behandling eller anke. Den tilstrekkelige siling av sakene vil her kunne skje i Høyesteretts kjæremålsutvalg. I denne forbindelse kan for øvrig vises til lov 28. april 1961 nr. 2 om psykisk helsevern paragraf 9 a som gir også «den sjuke» adgang til å bringe kontrollkommisjonens vedtak om innlegging eller nekting av utstskriving inn for domstolene.

For øvrig vil man også foreslå enkelte mindre justeringer av paragraf 84 annet ledd første punktum. For det første bør det settes komma etter «grad» for å få klart fram at «i betydelig grad» refererer seg til «utviklingshemmet», ikke til «evnen til å forstå hva saken gjelder». Videre bør bestemmelsen utformes slik at det går fram at det er innkalling av den (sinnslidende/utviklingshemmete) siktede som kan unnlates. Vergen skal alltid innkalles til rettsmøtet.

Man vil etter dette foreslå til overveieelse at lovutkastet paragraf 84 annet ledd første og annet punktum blir endret slik:

«Mangler en person som er alvorlig sinnslidende eller psykisk utviklingshemmet i betydelig grad, evnen til å forstå hva saken gjelder, eller ville en innkalling virke skadelig på ham, kan innkalling av ham til rettsmøtene i saken unnlates. I så fall utøver vergen alene hans partsrettigheter under rettsmøtet.»

Det skulle være unødvendig å presisere at dommen må forkynnes for siktede også i de tilfelle hvor han ikke har vært innkalt til hovedforhandlingen i saken.»

Komiteén slutter seg til dette framlegget. Komiteén legg til at dei alvorlege sinnslidande m. v. alltid skal ha forsvar etter paragraf 96 siste leden, og at det også vil bli vurdert å gi instruks om annan støtte under rettargang til dei som er i institusjonar.

Når det gjeld avhør av den som er sikta, uttaler departementet i brevet:

«I proposisjonens lovutkast foreslås opprettholdt gjeldende ordning med at det som utgangspunkt er dommeren som skal foreta avhøret av tiltalte, se lovutkastet paragraf 91 annet ledd. Det er imidlertid forutsatt i proposisjonen at dommeren vil kunne overlate avhøret til aktor og forsvarer ut fra hva som anses hensiktsmessig i den enkelte sak, jf. proposisjonen side 84.

Det har vært pekt på at lovutkastet på dette punkt har fått en slik form «at adgangen for aktor og forsvarer til å stille spørsmål faktisk blir snevrere enn etter den praksis som nå følges mange steder», se professor Andenæs' artikkel i Arbeiderbladet 1. oktober 1980. Justisdepartementet er enig i dette. Det bør derfor overveies å endre lovutkastet paragraf 91 annet ledd tredje punktum for å få klarere fram at påtalemyndigheten og forsvarere har adgang til å stille spørsmål til siktede. Videre å ta inn som et nytt tredje ledd en uttrykkelig bestemmelse om at dommeren kan overlate avhøret (eksaminasjonen) av siktede til påtalemyndigheten og forsvareren etter at siktede på dommerens oppfordring eventuelt har gitt sin forklaring. Bestemmelsens annet ledd fjerde og femte punktum vil også gjelde i et slikt tilfelle og bør derfor tas inn som nytt fjerde ledd i bestemmelsen.

Departementet mener etter dette at lovutkastet paragraf 91 bør gis følgende ordlyd:

«Rettens formann spør siktede om han er villig til å forklare seg og oppfordrer ham i så fall til å forklare seg sannferdig.

Siktede avhøres av rettens formann. Rettens øvrige medlemmer kan stille spørsmål til siktede. Også påtalemyndigheten og forsvareren kan stille spørsmål til siktede.

Retten kan overlate avhøringen av siktede til påtalemyndigheten og forsvareren.

Retten våker over at avhøringen skjer på en tilfredsstillende måte. Spørsmål som ikke kommer saken ved, skal avvises.»

Komiteén vil streke under at omsynet til at retten skal vere upartisk, tilseier at formannen sitt avhør av den sikta ikkje bør gå lenger enn til å få han til å gje ei mest mogeleg objektiv og samanhengane framstilling av kva han meiner han skjedd. Komiteén finn det klart at også dei andre medlemmene av retten og vidare påtalemakta og forsvareren skal ha høve til å stille spørsmål til den sikta. Komiteén meiner det må kome klart fram i lova at dette er ein rett for desse. I samsvar med praksis vil det være naturleg at aktor får stille spørsmål først. For øvrig

vil det vere opp til retten sin formann å bestemme rekkefølga. Komitéen foreslår etter dette at paragraf 91 andre ledd får følgende utforming:

«Siktete avhøres først av rettens formann. Rettens øvrige medlemmer, påtalemyndigheten og forsvareren har deretter adgang til å stille spørsmål til siktede.»

Paragraf 91 første, tredje og fjerde ledd blir i samsvar med departementet sitt ovafor nemnde forslag.

Kap. 9. Forsvareren.

Komitéen viser til merknadene ovafor under IV 8 når det gjeld det prinsipielle spørsmålet om utvida rett til forsvarar.

Departementet har i brevet av 12. desember 1980 uttala om paragraf 96 siste ledd:

«I proposisjonens lovutkast paragraf 96 er det gitt regler om siktetes rett til forsvarer under hovedforhandling. Etter bestemmelsens siste ledd skal siktede alltid ha forsvarer under hovedforhandlingen når påtalemyndigheten vil påstå idemt sikring eller forvaring.

En særregel for de tilfelle hvor siktede er alvorlig sinnslidende eller psykisk utviklingshemmet i betydelig grad er gitt i paragraf 93 siste ledd annet punktum. Siktede skal her ha forsvarer på ethvert trinn i saken. Det er ikke meningen at denne retten skal være begrenset til de tilfelle hvor påtalemyndigheten vil påstå idemt sikring, jfr. lovutkastet paragraf 251 om adgangen til å reise straffesak mot siktede som er alvorlig sinnslidende eller psykisk utviklingshemmet i betydelig grad. Dette kommer klart fram i Straffeprosesslovkomitéens lovutkast paragraf 96 siste ledd (som likevel bare ga siktede rett til forsvarer under hovedforhandlingen i disse tilfellene). For å unngå tvil på dette punkt bør derfor lovutkastet paragraf 96 siste ledd bli delt i to ledd, ...»

Etter dette og for å gjøre det lettere for den sikta å orientere seg om når han har rett til forsvarar, gjer komitéen framlegg om at paragrafane 96, 99 og 100 får slik ordlyd:

«Paragraf 96

Under hovedforhandling skal siktede ha forsvarer.

Under hovedforhandling i herreds- eller byrett har siktede likevel ikke krav på forsvarer

1) når saken gjelder forseelse og fremmes etter reglene i paragraf 268 (forelegg),

2) når saken bare gjelder inndragning.

Har siktede i retten gitt en uforbeholden tilståelse som styrkes av de øvrige opplysninger, gjelder paragraf 99 tilsvarende ved hovedforhandling i herreds- eller byrett.

Retten kan unntak å oppnevne forsvarer dersom den finner det ubetenkelig og siktede uttrykkelig gir avkall på forsvarer.

Vil påtalemyndigheten påstå idemt sikring eller forvaring, skal siktede alltid ha forsvarer under hovedforhandlingen.

Er siktede alvorlig sinnslidende eller psykisk utviklingshemmet i betydelig grad, skal han ha forsvarer på ethvert trinn i saken.

Paragraf 99

Når en sak er sendt forhørsretten til pådommelse etter paragraf 248 og det er spørsmål om frihetsstraff, skal siktede ha forsvarer. Dette gjelder likevel ikke i saker etter vegtrafikkloven paragraf 22 første og annet ledd, jfr. paragraf 31, eller hvor det på grunnlag av sakens art og forholdene ellers anses ubetenkelig at han er uten forsvarer.

Paragraf 100

I paragraf 100 slås paragraf 99 pluss paragraf 100 første punktum sammen, men i to ledd, men henvisningen skal være til paragrafene 96—99.»

Komitéen viser til at departementet uttrykkelig har uttalt i proposisjonen s. 134 at det opprinnelige unntaket i utk. paragraf 100 andre punktum tok sikte på de «kurante saker, ikke minst de mange kurante promillesaker». Da promillesakene utgjør ei særleg stor gruppe saker i forhørsretten, finn komitéen det rett for klarleiken si skyld, at dette seiast uttrykkeleg i lovteksten, jfr. tilvisinga til vegtrafikklova i komitéen sitt lovframlegg til paragraf 99. Komitéen vil elles streke under at det heller ikkje er meninga at det skal nemnast opp forsvarer i andre kurante saker. Dommaren må såleis vurdere behovet for forsvarar i kvar einskild sak, sjølv om det er tale om fridomsstraff. Komitéen vil elles peike på det generelle hovet dommaren får etter komitéframlaget paragraf 100 andre ledd til å nemne opp forsvarar også i promillesaker, når særlege grunnen ligg føre, men går ut frå at dette bare vil skje i unntakstilfelle.

I samband med utkastet paragraf 107 uttalar departementet i nemnde brev:

«Spørsmålet om godtgjøring til offentlig oppnevnt forsvarer er regulert i lovutkastet

paragraf 107. Paragrafens første ledd lyder:

«Offentlig forsvarer skal ha godtgjørelse av staten. Om godtgjørelse gjelder reglene i paragraf 78 tilsvarende.»

I motivene til bestemmelsen er det forutsatt at det fortsatt skal være adgang til å skille mellom fast antatte og valgte forsvarere når det gjelder dekning av reiseutgifter. Departementet uttaler om dette følgende (proposisjonen side 136—137): Etter en fornyet vurdering av spørsmålet er Justisdepartementet kommet til at adgangen til å skille mellom fast ansatte og valgte forsvarere med hensyn til dekning av reiseutgifter, bør få en klarere heimel i straffesakloven. Følgende setninger bør derfor tas inn i proposisjonens lovutkast paragraf 107 første ledd som nye tredje og fjerde punktum:

«Er det etter siktedes ønske oppnevnt en forsvarer som ikke er fast antatt ved domstolen eller i rettskretsen, kan Kongen gi nærmere regler om i hvilken utstrekning forsvareren skal få skyss, kost og fraværs-godtgjørelse. For saker ved Høyesterett er det retten som bestemmer dette.»

Komitéen har ikkje noko å merke og har endra utkastet tilsvarende.

Bevis.

Utvalget og departementet har drofta spørsmålet om ein burde få ein alminneleg heimel for retten til å avskjære ulovleg erverva bevis. Komitéen er samd med departementet i at det på nåverande tidspunkt ikkje er naudsynt å lovregulera dette spørsmålet. Komitéen viser her mellom anna til dei synspunkta Riksadvokaten har gjeve uttrykk for i Lov og rett 1978 nr. 7 s. 291 følgande, jfr. proposisjonen s. 139. Men komitéen går ut fra at departementet vil ha spørsmålet under vurdering og at det blir fremma endringsfor-slag om det skulle vise seg nødvendig.

Kap. 10. Vitner.

Ved revisjonen av dette kapitlet er det lagt særleg vekt på å få reglane i samsvar med dei som gjeld etter tvistemålslova. Vitnekapitlet inneheld såleis ikkje noko vesentleg nytt, bortsett frå forslag om å oppheve eiden, jfr. her komitéen sine merknader ovafor under IV 3.

I paragraf 118 er det foreslått reglar om offentlege tjenestemenn si vitneplikt og tilhøvet til teieplikta. Hovudregelen blir som nå,

at retten ikkje kan ta imot forklaring som vitnet ikkje kan gje utan å krenkje teieplikta med mindre departementet har gitt samtykke. Det nye i regelen er at departementet si avgjerd ikkje bare skal ta omsyn til offentlege interesser, men også til om forklaring ville verke urimeleg for ein privatmann som har krav på hemmelegald. For det andre er nektinga av å gi samtykke til å vitne stilt under kontroll av domstolen. Dette er i samsvar med gjeldande rett. Komitéen er samd i desse framlegga. Komitéen vil særleg peike på at det er viktig at det offentlege også tek omsyn til private interesser når det gjeld spørsmålet om nokon skal løysast frå teieplikta.

Paragraf 119 er i samsvar med gjeldande rett, men departementet har føyd til psykologar i opprømsinga av dei faggruppene som ikkje har vitneplikt om tilhøve som er tiltruidd i stillinga. Komitéen har merka seg at forbodet mot å vitne bare gjeld når det ikkje ligg føre samtykke frå den som har krav på hemmelegald og at det fell bort når forklaringa er nødvendig for å forebygge at nokon blir straffa uskyldig.

Komitéen er elles samd med departementet i at opprekninga skal vere uttømmende. Det blir vist til at paragraf 121 vil regulere andre stillingsgrupper si vitneplikt. Denne er ny og vil gi retten grunnlag for å frita sosialarbeidarar m.v. for vitneplikt, noko som ikkje kan gjerast etter gjeldande lov. Komitéen meiner at retten i slike høve bare bør frita for vitneplikt når det ligg føre slike forhold som i det vesentlege svarar til dei som er grunnlaget for utkastet paragraf 119.

Paragraf 122 gjeld dei som er fritakne for vitneplikt, så som ektefelle og slektningar m.v. Det nye er at reglane også vil gjelde for person som vitnet lever saman med i ekteskapsliknande forhold. Komitéen finn det rimeleg at reglane blir utvida på denne måten.

Paragraf 125 gjeld den såkalla anonymitetsretten til pressa. Det har vore delte meiningar om korleis regelen skulle utformast. Spørsmålet er kor sterkt vern kildene til pressa skal ha. Komitéen er samd i at anonymitetsretten bør sjåast meir ut frå interessene til heimelsmannen og samfunnet. Har ein heimelsmann fortalt noko til pressa, bør ho kunne gjere det som følast som ei moralsk plikt utan å måtte treffe eit val mellom å sette opplysningane på trykk eller å rope kilden. Komitéen meiner såleis at paragraf 125 første ledd har fått ei rimeleg utforming, når redaktøren kan nekte å svare på spørsmål om kven som er forfattar til ein artikkel eller ei melding i skriftet eller heimelsmannen for

opplysningane i det. Komitéen er også samd i at han skal kunne nekte å svare på spørsmål om kven som er heimelsmann for andre opplysningar, altså dei som ikkje har kome på trykk, når dei er tiltrudd redaktøren til bruk i presseverksemda.

Komitéen har med interesse merka seg dei synspunkta og opplysningane presseforbundet gir i brevet av 2. februar 1980 og viser særleg til fråsegna på s. 4—5:

«Vi minner om at Norsk Presseforbund med forbehold fant mindretallsforslaget fra lovkomitéen tilfredsstillende. Det er også mindretallets forslag som er lagt til grunn i Justisdepartementets lovutkast (paragraf 125).»

Vidare uttalast om regelen i paragraf 125 tredje leden på s. 5 og 6 i brevet:

«Forslaget til ny paragraf 125 representerer en utvidelse av retten til å beskytte kilder for så vidt som det opphever den nåværende forutsetningen i paragraf 177 om at de aktuelle opplysninger må være trykt. I utkastets paragraf 125, tredje ledd (jfr. paragraf 124, annet ledd), opprettholdes imidlertid prinsippet om at retten, etter en avveining av de stridende interesser, kan pålegge redaktøren/journalisten å identifisere kilden til en opplysning. Departementet har i proposisjonen ikke villet følge opp Norsk Presseforbunds henvendelse fra januar 1978 om et sterkere rettslig vern for pressens kilder enn foreslått av mindretallet i lovkomitéen. Departementet mener (prop. s. 148) at spørsmålet om en ytterligere utvidelse av pressens anonymitetsrett i tilfelle må utredes nærmere.

Norsk Presseforbund kan ikke se seg enig med departementet når det hevdes at spørsmålet om en ytterligere utvidelse av anonymitetsretten i tilfelle må utredes nærmere. Norsk Presseforbund mener at en slik utredning ikke er nødvendig, fordi det i andre lands lovgivning i dag gis tilstrekkelige forbilder som Justiskomitéen kan støtte seg til. Avgjørende er viljen til å se kildebeskyttelsen som en av de viktigste forutsetninger for at pressen og andre medier kan skjytte sine oppgaver.»

Komitéen er samd med departementet i at en bør ha eit unntak som foreslått i paragraf 125 tredje leden. Dersom ein skal få ei ytterligere utviding av pressa si rett til å verne kildene sine, bør dette som nemnd av departementet utgreiast meir.

Når det gjeld paragraf 125 siste leden ut-

taler departementet i brevet av 12. desember 1980:

«Samtidig med vedtakelse av lov 13. juni 1980 nr. 36 om kringkasting ble det foretatt enkelte endringer i straffeloven og i lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning. Bakgrunnen var at man ønsket å formulere de aktuelle ansvarsbestemmelsene slik at kringkastingsvirksomhet utenfor Norsk rikskringkasting er underlagt de samme regler som Norsk rikskringkasting, jfr. Ot. prp. nr. 67 (1978—79) om lov om kringkasting side 58—59.

Justisdepartementet antar at denne likestilling også bør gjennomføres for så vidt angår reglene om kringkastingsmedarbeideres rett til å dekke sine kilder. Lovutkastet paragraf 125 siste ledd bør derfor gis følgende formulering:

«Disse bestemmelser gjelder tilsvarende for kringkastingssjef og kringkastingsmedarbeider for så vidt angår opplysninger i en sending.»

Komitéen viser til at endringa tar sikte på å likestille kringkastingsverksemd i og utfor Norsk rikskringkasting. Komitéen slutter seg til framlegget og har endra utkastet tilsvarende.

I paragraf 134 er det foreslått meir omfattande reglar enn etter gjeldande rett, og som tar sikte på å verne vitne mot pågåande og lite omsynsfull eksaminasjon. Mellom anna blir det foreslått at spørsmål om vitnet har vært straffa, som regel skal stillast og bli svart på skriftleg. Retten kan også avgjere at same framgangsmåte kan nyttast ved andre spørsmål om personlege tilhøve for vitne.

I paragraf 134 første leden andre punktum blir det foreslått at bevisføring om vitnet sin tidlegare seksuelle atferd bare må finne stad på det viset og i den graden retten tillet det. Vidare heiter det i tredje og fjerde punktum:

«Slik bevisførsel bør nektes når den ikke antas å være av vesentlig betydning. Motbevis må alltid tillates.»

I samband med dette har Juridisk Rådgivning for Kvinner foreslått eit forbod mot å føre bevis om den fornærma si seksuelle fortid i valdtektssaker, jfr. proposisjonen s. 150. Departementet har ikkje funne grunnlag for å følge opp dette framlegget. Det blir vist til at paragraf 134 her bør kunne gi tilstrekkeleg vern. Departementet går elles ut frå at eit framlegg om korleis den krenkte i valdtekts-

saker skal avhørast av politiet, vil bli vurdert i samband med den nye påtaleinstruksen.

JURK har i brev av 20. februar 1981 til komitéen utdypa synspunkta sine slik:

«Vi kan ikke se at et vitnes tidligere seksuelle adferd i noe tilfelle kan få vesentlig betydning som bevismiddel. Bestemmelsen synes å være upraktisk, men kan gi mulighet til videre spørsmålsstilling enn det justisdepartementet har tenkt seg, fordi avgjørelsen av hva som er vesentlig beror på skjønn. Vi foreslår derfor et forbud mot bevisførsel om et vitnes tidligere seksuelle adferd.

Tiltaltes rettssikkerhet blir ikke svekket ved at slik bevisførsel avskjæres. Tiltalte skal sikres mot å bli dømt for en handling han ikke har begått, og vi går ikke inn for å begrense bevisførsel omkring faktum i den konkrete saken.

Vi kan imidlertid ikke gå med på at tiltalte har krav på å bli frikjent for en voldtekt p. g. a. at offeret han har valgt har en «dårlig» seksuellandel. Det er nettopp en slik frifinnelse man risikerer dersom forsvareren får anledning til å sverte offerets seksuelle fortid.

Offerets påstand om voldtekt vil aldri være tilstrekkelig til fellende dom alene, så lenge tiltalte ikke tilstår. Forbrytelsen må positivt bevises. Det er dermed ikke noe å tape på at man fjerner fornærmedes seksuelleandel som bevismiddel. Det man vinner ved at slik bevisførsel utelukkes, er beskyttelse for voldtektsofferet. Hun slipper en unødig belastning under rettssaken.»

Komitéen er samd med departementet i at det vil føre noko langt å ha ein særregel om avhør av den krenkte i valdtektssaker, og viser til framlegget om advokathjelp i desse sakene, jfr. ovafor under IV 7c. Komitéen har forståing for dei generelle vurderingane JURK har gitt i brevet om spørsmålet om det skal være høve til å avhøre om tidlegare seksuell atferd. Komitéen kan likevel vanskeleg sjå at ein heilt kan kome utanom at det i einskilde spesielle saker kan vere nødvendig, og vil difor ikkje gå mot departementet sitt framlegg. Komitéen føreset at slikt avhør under eit kvart omstende skal skje så omsynsfullt som mogeleg og at både retten og politiet bare i unntakstilfelle bør stille spørsmål om seksuell atferd.

Kap. 11. Sakkyndige.

I straffesaker blir sakkunnige brukt mykje meir enn i sivile saker. Komitéen finn det derfor viktig at det blir gitt tenlige reglar om sakkunnige i straffeprosesslova.

Komitéen er samd i at oppnemning av sakkunnige av påtalemakta ikkje lenger skal kunne tre i staden for oppnemning av retten. Påtalemakta vil etter dette bare kunne oppnemne sakkunnige til bruk for etterforskinga, jfr. paragraf 148.

Komitéen ser det som ein fordel at det nå blir ein klar habilitetsregel for sakkunnige som står i overordningsforhold til kvarandre, jfr. utkastet paragraf 142 andre ledd.

Kor vidt polititenestemenn skal kunne oppnemnast som sakkunnige er ikkje regulert i utkastet. Komitéen er for så vidt samd i at det for så vidt ville være best om ein slapp å nemne opp tenestemenn i politiet som sakkunnige. Men departementet meiner at ein ikkje kan legge opp til å utelukke dette. Komitéen slutter seg til departementet sine vurderingar når det gjeld dette spørsmålet, jfr. proposisjonen side 153 og 154.

Den rettsmedisinske kommisjonen som ble oppretta i 1900 spelar ei sentral rolle i straffesaker. Komitéen finn det riktig at det blir gitt heimel for kommisjonen i straffeprosesslova. Utkastet til paragrafane 146 og 147, som er nye, regulerer korleis han skal oppnemnast og kva for rolle han skal ha. Komitéen vil særleg peike på betydninga av at kommisjonen skal gå gjennom alle erklæringer og frasegner frå dei som gjer teneste i rettsmedisinske spørsmål.

Komitéen er samd i at det ikkje er grunn til å likestille offentleg og privat oppnemnde sakkunnige og viser til utkastet paragraf 149.

Kap. 12. Gransking.

Granskingskapitlet omhandlar framgangsmåten for undersøking av reelle bevismiddel. Det er rettsleg gransking som er regulert her. Gransking under etterforskinga vil måtte skje som før. Men reglane om at gransking skal kunne gjennomførast utan samtykke, vil gjelde både for rettsleg gransking og politigransking, jfr. t. d. paragrafane 156, 157 og 158.

Når det særleg gjeld kroppsleg undersøking, vil komitéen vise til det som blei uttala i samband med den nye paragraf 211 a i nåverande straffeprosesslov, jfr. Innst. O. nr. 74 for 1978—79. Paragraf 211 a vil bli avløst av utkastet paragraf 157. Komitéen minner om bakgrunnen for at paragraf 211 a blei vedtatt, var narkotikasituasjonen. Sjølv om utkastet paragraf 157 er generelt utforma, er det komitéen sin føresetnad at regelen i utgangspunktet bare bør nyttast i narkotikasaker, og at han elles må bli brukt med stor varsemd. Det same gjeld gransking etter paragraf 158.

Komiteén har elles ikkje noko å merka til framlegget.

Kap. 13. Personundersøkelse og mentalobservasjon.

Dette kapitlet er nytt og bygger på dansk og svensk mønster. I nåverande lov er det reglar om personundersøking i paragraf 264 andre ledd og i paragraf 210.

Komiteén er samd i at det er naturleg å få eit særskild kapittel om personundersøking og metalobservasjon. Komiteén viser til den sentrale plassen personundersøkaren og rettspsykiatrikaren har i strafferettspleien i vår tid. Komiteén finn det viktig at personundersøkaren får tilgang til opplysningar om den som er sikta. Det er såleis nødvendig med innskrenkingar i teieplikta på ein del område. Komiteén har på dette grunnlag ikkje noko å merke til framlegget til paragraf 163 der det er gitt reglar om opplysningsplikt for skoler, barnevernsnemader m.v. Komiteén ser det også som nødvendig at personundersøkarane eller sakkunnige får opplysningar frå sjukehus eller annan institusjon der den sikta har vore til psykiatrisk eller psykologisk undersøking eller behandling.

I brevet av 12. desember 1980 foreslår departementet følgande endringar i paragrafane 163 og 167:

«Ifølge proposisjonens lovutkast paragraf 163 første ledd skal personundersøkelse av siktede utføres av en skikket person som vernelaget eller barnevernsnemnda utpeker, om ikke retten oppnevner en bestemt person til å gjøre undersøkelsen.

Fra 1. januar 1980 har staten overtatt oppgavene til Norges Vernesamband og vernelagene. Betegnelsen «vernelag» er endret til «kontor for kriminalomsorg i frihet» og en tilsvarende endring må gjøres i paragraf 163 første ledd.

For øvrig har Dommerforeningen pekt på at etter barnevernsloven har kommunestyret med Sosialdepartementets samtykke på visse vilkår bestemme at det ikke skal velges barnevernsnemnd for kommunen, jfr. lov 17. juli 1953 nr. 14 om barnevern paragraf 12 A nr. 2. Det faller i så fall inn under sosialstyrets virksomhet å behandle barnevernssaker. Det er tatt hensyn til dette i gjeldende straffeprosesslov paragraf 264 annet ledd, fjerde punktum, hvor etter påtalemyndigheten i særlige tilfelle kan overlate til «en offentlig nemnd» å foreta personundersøkelse. En tilsvarende formulering foreslås brukt i utkastet til ny straffesaklov paragraf 163 første ledd.

Justisdepartementet er enig i dette og vil til overveieelse foreslå følgende endringer i lovutkastet paragraf 163 første ledd:

«Personundersøkelse utføres av en skikket person som vedkommende kontor for kriminalomsorg i frihet eller vedkommende nemnd for barnevernsaker utpeker, om ikke retten oppnevner en bestemt person til å foreta undersøkelsen.»

Etter straffeloven paragraf 60 — slik bestemmelsen lyder etter lovendring 1. juni 1973 nr. 29 — skal den tid som den dømte har vært undergitt «frihetsberøvelse i anledning saken» bringes til fradrag i straffen. Bestemmelsen omfatter også de tilfelle hvor frihetsberøvelsen er skjedd i forbindelse med rettspsykiatrisk observasjon. Dommerforeningen har foreslått at man på denne bakgrunn i lovutkastet paragraf 167 annet ledd første punktum bruker ordet «skal» istedenfor «kan». Justisdepartementet er enig i dette.

For å gjøre det klart at ein i paragraf 163 første ledd meiner det lokale «kontor for kriminalomsorg i frihet», foreslår komiteén dette føyd til.

Komiteén har elles ikkje noko å merke til endringsforslaga og har innarbeidd dei i utkastet.

Kap. 14. Pågripelse og fengsling.

Departementet uttalar at det vil vente med å vurdere varetektsordninga på eit meir generelt grunnlag til innstillinga frå det utvalet som ble oppnemnd i 1975 (Varetektsutvalet) ligg føre. Komiteén er samd med departementet i dette og vil såleis heller ikke gå inn på dei meir prinsipielle sidene av varetektsinstituttet. Komiteén viser til at innstillinga nå er ferdig, jfr. NOU 1980:28 Varetektsfengsling.

Lovutkastet i proposisjonen byggjer i stor grad på utvalet si innstilling. Utkastet fører såleis ikkje til vesentlege endringar i reglane om vilkåra for pågriping og fengsling slik desse lyder etter revisjonen i 1963. Komiteén viser til at dei endringane det er spørsmål om, prinsipielt sett ikkje er særleg omtvista. Dei vil ikkje gripe inn i ein eventuell seinare revisjon på grunnlag av innstillinga frå Varetektsutvalet.

Når det gjeld utvalet sitt forslag om endringar i reglane om framgangsmåten ved pågriping og fengsling, så er dette meir inngripande. Departementet følgjer derfor ikkje opp utvalet her. M. a. går departementet ikkje inn for å innføre endring i 24-timers fristen for å framstille ein person som er pågripen for ret-

ten. Komitéen er samd i at ein bør vente med desse spørsmåla til den nye innstillinga er behandla i departementet.

Komitéen går på denne bakgrunn heller ikkje nærare inn på detaljane i proposisjonsutkastet i denne omgang, og vil uttala at den stor det framlegget som ligg føre. Komitéen vil bare peike på at nokre av paragrafane er nye og vil vere med på å gjere varetektsinstituttet betre. Dette gjeld t.d. regelen i paragraf 174 andre ledd om at personar under 18 år ikkje bør pågripast dersom det ikkje er særleg påkravd, paragraf 181 om fengslingsurrogater og regelen i paragraf 184 andre ledd om utvida plikt for retten til å grunngi fengslingsorskurda.

Departementet uttalar på s. 173 i proposisjonen at utk. paragraf 191 «bortsett fra en liten tilføyelse i innledningen er enslydende med den paragraf 250 a som kom inn i straffeprosessloven ved lovendring 13. juni 1971 nr. 82». I motsetnad til paragraf 250 a er «skjellig» i utkastet paragraf 191 første ledd nr. 2 falt ut. Komitéen går ut frå at dette er en trykkfeil og har føyd til «skjellig» her. Komitéen er gjort merksam på feilen i ein artikkel i Lov og Rett 1981 s. 139 om «To spørsmål i forbindelse med politiets innbringelsesmyndighet» av amanuensis Magnus Roald Martinussen. Komitéen viser elles til si innstilling O. XI for 1970—71 om same regel der det blei uttala at høvet til slik kortvarig pågriping skulle vere ei prøveordning og at ein måtte vinne røynsle i praksis. Komitéen har merka seg at departementet ikkje kjenner til noko «utgliding» ved bruken av bestemmelsen. Som forfattaren av nemnde artikkel peiker på, kunne de ha vore ein fordel om det hadde blitt innhenta nærare opplysningar om korleis ordninga har verka. Sjølv om regelen ikkje hører inn under varetektsutvalet sitt mandat, ville komitéen finne det naturleg om departementet i samband med den proposisjonen som skal fremmast om varetektsreglane, også vurderer om det er naudsynt å sjå nærare på praktiseringa av paragraf 250 a i straffeprosesslova.

Kap. 15. Ransaking.

Komitéen viser til at dei vesentlegaste realitetsendringane her knytter seg til utkastet paragraf 194 om ransaking av alle hus eller rom i eit større område (razzia), paragraf 195 andre ledd om ransaking av ein person som ikkje er mistenkt, og paragraf 197 som stiller krav om at eit samtykke til ransaking skal vere skriftleg. Komitéen er samd i desse reglane og kapittelframlegget elles.

Presseforbundet har på s. 6 i brevet til komitéen peika på at det i kap. 15 ikkje er gitt nokon regel om vern mot ransaking av redaksjonslokale. Komitéen har merka seg dette og viser til at spørsmålet står i nær samanheng med pressa si anonymitetsrett, og at dei to spørsmåla eventuelt bør utgreiast saman, jfr. ovafor under kap. 10. Vitner og merknadene til paragraf 125 tredje ledd.

Kap. 16. Beslag- og utleveringspålegg.

Utvalet foreslo her generelle reglar om heime for telefonkontroll for andre alvorlege typer kriminalitet enn narkotikabrotsverk. Departementet er blitt ståande ved ikkje å foreslå reglar om dette i straffeprosesslova. Etter departementet si mening reiser det seg alvorlege, prinsipielle motforestillingar mot at styresmaktene skal kunne telefonavlytte private personar. Departementet viser til at midlertidig lov av 17. desember 1976 om adgang til telefonkontroll for etterforskning av overtredelser av narkotikalovgivning er tilfredsstillende for så vidt gjeld desse brotsverka. Komitéen viser til Ot. prp. nr. 8 for 1980—81 og Innst. O. nr. 6 for 1980—81, der det går fram at spørsmålet om å gjere nemnde lov permanent, bør bli vurdert i samband med ikraftsettinga av straffeprosesslova.

Komitéen er elles samd med departementet i at tida ikkje er inne for ein utvida heime for telefonavlytting utover den ein har i spesiallovgevinga.

Komitéen vil peike på at det ikkje synes å vere behov for å halde på gjeldande ordning med at beslag som hovudregel skal avgjerast av retten. Beslag er eit mindre vidtgående inngrep enn pågriping og det kan vere vanskeleg for retten å prøve påtalemakta si vurdering av om beslag bør skje. Av omsyn til rettstryggleiken må det vere nok at den som blir ramma av beslag, straks eller seinare kan bringe spørsmålet om grunnlaget for beslaget inn for retten, jfr. paragraf 208.

Kap. 18. Etterforskning.

Kapitlet har langt fleire paragrafar enn tidlegare. Grunnen er at ei lang rekkje reglar som er med i påtaleinstruksen, er overført til lova, slik at utanrettsleg etterforskning kjem meir utfyllande med. Når reglane om rettsleg forundersøking blir sløyfa, blir det også naudsynt å regulere den rettslege etterforskninga.

I kapitlet blir «mistenkte» fleire stader nytta som fellesnemning for mistenkte og den som er sikta.

I proposisjonen s. 179 er det drøfta om poli-

tiet bør få høve til å ta i bruk ekstraordinære og meir aktive etterforskningsmetodar i visse alvorlege saker. I særleg grad har spørsmålet vore framme i narkotikasaker. Dette gjeld m. a. den såkalla bruken av provokasjon, dvs. at politiet sjølv eller ved hjelp av medverkarar får ein person til å avsløre seg gjennom eit tilskynda brotsverk. Komiteén er samd med departementet i at det er grunn til å vurdere bruken av ekstraordinære etterforskningsmetodar og spørsmålet bør stå under observasjon av departementet. Komiteén viser elles til at Riksadvokaten alt har trekt opp einskilte retningslinjer med omsyn til bruk av meir aktiv etterforskning i narkotikasaker enn vanleg.

Når det gjeld spørsmålet om ansvar i samband med etterforskning, viser komiteén til proposisjonen side 181, der framlegget til ein ny led i domstolslova paragraf 213 er omhandla. Komiteén har merka seg at mange av høringsinstansane har gått mot framlegget. Komiteén meiner som departementet at det er grunn til å få ein ny regel om dette. Det synest rimeleg at det blir høve til å bringe spørsmålet om ansvar i samband med etterforskinga inn for forhørsretten.

Komiteén finn det rett at den prinsipale ordninga skal vere at meldingar skal rettaast til politiet, jfr. paragraf 223. Komiteén meiner og at melding til retten er overflødig, og har ikkje noko å merke til at dette nå blir sloffa.

Etter paragraf 225 første leden skal «Etterforskning besluttas og ledes av påtalemyndigheten. Uten ordre av påtalemyndigheten kan politimann foreta skritt som ikke uten skade kan utsettes». Komiteén har merka seg at denne regelen bygger på systemet i påtaleinstruksen paragrafane 13 første og siste leden og 14 andre leden. Det går fram av proposisjonen side 183 at Politiets Sentralorganisasjon har foreslått ei endring som går ut på at det er politiet som skal stå for etterforskinga og at dette skal halde påtalemakta underretta. Departementet uttalar at paragraf 225 første leden gir uttrykk for det som er ordninga etter påtaleinstruksen også i dag og at ein ikkje finn grunn til å foreslå nokon prinsipiell omlegging. I brev for Norsk Politiforbund av 25. februar 1980 til komiteén blir det i samband med dette m. a. uttala:

— — —

Som det framgår i proposisjonen er det ikke gjort endringer fra det opprinnelige forslag i innstillingen, og Politiets Sentralorganisasjons forslag til tekst er således ikke tatt til følge. Norsk Politiforbund ønsker å gi uttrykk for forundring og misnøye over at så ikke har

skjedd. Vi håper med denne henvendelsen å få revurdert spørsmålet, og en lovregel som er praktisk anvendelig i politifaglig etterforskningstjeneste.

Første ledd i paragraf 225 omhandler den innledende straffesaksbehandling, beslutning om etterforskning, og den videre behandling hva angår ledelse av etterforskingen. Den foreslåtte lovregel er lett å forstå. Det er påtalemyndigheten som ved sine embets- og tjenestemenn skal beslutte og utøve ledelsen i etterforskingen. Denne lovregel representerer et helt nytt prinsipp i politiets behandling av de inngitte anmeldelser og etterforskingen av straffesakene, og et brudd med den innarbeidede praksis på området. I det relevante og overskuelige tidsrom tilbake har det i de saker som anmeldes til politiet ikke blitt foretatt noen vurdering eller beslutning om iverksettelse av etterforskning fra påtalemyndighetens side. Den operative, politifaglige ledelse av etterforskingen har hele tiden ligget hos politiets tjenestemenn av politiførstebejtjents og avdelingssjefs grad. Denne praksis har hittil ikke innskrenket påtalemyndighetens overordnede myndighet og adgang til på hvilket som helst tidspunkt å gripe inn med straffeprosessuelle tiltak. Det har utviklet seg en forsvarlig, funksjonell oppdeling av ledelsen, hvor påtalemyndighetens tjenestemenn har hatt den påtalemessige del, og politiets tjenestemenn den politifaglige, operative ledelsen. Det har foregått en avklarende debatt i politietaten, både sentralt og lokalt om en slik praksis, og prinsippene er nedfelt i nyelig avtalte organisasjonsmønstre, bl. a. ved Oslo politikammer. Partene i disse drøftelsene, Justisdepartementet og Norsk Politiforbund, er enige om en slik funksjonell oppdeling av ledelsesfunksjonen. Enigheten er oppnådd på tross av sterke motforestillinger fra politijuristenes organisasjon, fordi en slik deling i ledelsesfunksjonen er en nødvendighet for å oppnå en praktiserbar og akseptabel organisering av politiarbeidet i dagens samfunn.

Norsk Politiforbund finner det uforståelig at Justisdepartementet på denne bakgrunn, og som politiets sentrale politifaglige ledelse, så sent som i februar 1979 har kunnet tilrå en lovtekst som den foreslåtte. Lovteksten må føre til en fullstendig omlegging av den etablerte praksis i forbindelse med etterforskning. I konsekvens vil den også redusere politifaglig kvalifiserte etterforskningsledere til assistenter for påtalemyndighetens tjenestemenn i politiet, som svært ofte mangler politifaglig erfaring.

— — —

KONKLUSJON:

Norsk Politiforbund vil henstille til Stortingets Justiskomiteé å vurdere inngående de spørsmål som reiser seg i forbindelse med paragraf 225 i forslaget til Lov om rettergangsmåten i straffesaker. Teksten i loven vil få stor praktisk betydning for utførelsen av polititjenesten, og den vil utvilsomt være med å bestemme utviklingen av politietatsens organisasjonsmessige oppbygning og ledelse. Lovteksten vil også ha avgjørende betydning for de ansattes totale arbeidsmiljø, og derunder utviklingen av akseptable samarbeids- og medbestemmelsesformer. — — —

Norsk Politiforbund viser forøvrig til uttalelsen fra Politiets Sentralorganisasjon, og foreslår at lovregelen om bl. a. ledelsen av etterforskning blir gjort praktisk anvendelig i politifaglig etterforskningstjeneste.

Endelig tillater Norsk Politiforbund seg å foreslå følgende tekst i paragraf 225, 1. ledd:

«Politiet foretar etterforskning og skal herunder holde påtalemyndigheten underrettet. Uten ordre fra påtalemyndigheten kan politiet foreta rettergangsskritt som ikke uten skade kan utsettes.»

I brev 24. april 1980 til komitéen har Politiembetsmennenes Landsforening gått mot dette og m. a. uttala:

«Vi finner at grunnlaget for politiforbundets uttalelse er uriktig. Politiforbundet oppfatter lovforslaget om etterforskningen som en endring som reduserer polititjenestemennenes rolle i etterforskningen. I brevet til Justiskomiteén sies det at den foreslåtte formulering vil skru utviklingen tilbake og i resolusjonen av 5. mars gis forslaget til paragraf 225 karakteristikken «nedvurdering av polititjenestemennene».

Vi mener det klart fremgår av forarbeidene at meningen er å beholde det etterforskningsmønster som beskrives i og som praktiseres i henhold til gjeldende straffeprosesslov av 1887 og påtaleinstruksen. I komité-innstillingens side 268 sies det kort at 1. ledd i paragraf 230 (likelydende med proposisjonens paragraf 225) svarer til påtaleinstruksens paragrafer 13, første og siste ledd og 14, annet ledd. I Ot. prp. side 182 har man behandlet innvendinger fra Politiets Sentralorganisasjon. Til dette sier departementet: «For så vidt angår uttalelsen fra Politiets Sentralorganisasjon bemerkes at utkastets første ledd gir uttrykk for det som etter påtaleinstruksen er ordningen også i dag. Man finner her ikke grunn til å foreslå noen prinsipiell omlegning.»

Vi finner det ikke påkrevet med noe ytterligere forsvar av det som både Straffesaks-komiteén og Justisdepartementet kom til — at gjeldende mønster i etterforskningen skulle opprettholdes i den nye lov. Vi vil imidlertid gjerne peke på at forslagets paragraf 225 i hovedsak ikke må betraktes som en regulering av arbeidsfordelingen innen politietaten. Loven gir først og fremst overfor samfunnet som helhet beskjed om at påtalemyndighetens tjenestemenn, bl. a. en del innen politietaten, har et overordnet ansvar for etterforskningen.»

Komiteén har merka seg og drøfta inngående fråsegnene frå Norsk Politiforbund og Politiembetsmennenes Landsforening. Komiteén meiner at det i samband med denne lova ikkje er rette tidspunktet for å gjere noko endring i nåverande kompetansefordeling mellom påtalemakta og polititjenestemennene. Sjølv om utvalet og departementet ikkje har tilsikta ei endring, ser komitéen det likevel slik at utkastet paragraf 225 første punktum er utforma på ein måte som kan så tvil om dette. På denne bakgrunn vil komitéen gjere framlegg om at paragrafen blir utforma på grunnlag av det system som går fram av nåverande påtaleinstruks. Komiteén presiserer at det er meininga å halde på den ordninga og praksisen ein har i dag. Dersom arbeids- og ordretilhøva mellom politi- og påtalemakt skal endrast, må dette utgreiast på eit breitt grunnlag.

Komiteén foreslår såleis at paragraf 225 første og andre leden får slik utforming:

«Etterforskning iverksettes og utføres av politiet. Uten beslutning av overordnet kan enhver politimann foreta skritt som ikke uten skade kan utsettes.

Riksadvokaten og vedkommende statsadvokat kan gi pålegg om å iverksette etterforskning og om hvordan den skal gjennomføres, samt om stansing, jf paragraf 75.»

Komiteén legg til at gjennomføringa i praksis vil vere avhengig av arbeidsdelinga innan det einskilde politikammer og dei rammane som blir sette i den nye påtaleinstruksen.

Paragraf 228 inneheld reglar om sakkunnig likundersøking. Komiteén viser til departementet sine vurderingar på side 183—186 i proposisjonen og vil bare uttale at det synest rimeleg at det blir eit noko meir utvida høve til å halde slik undersøking.

Paragrafane 230—235 regulerer avhør under etterforskning. I paragraf 230 går det fram at det er påtalemakta som kan foreta avhør. I praksis er det alltid politiet som avhører, og

komitéen foreslår derfor at «påtalemyndigheten» blir bytta ut med «politiet» i paragraf 230 første leden, jfr. her også formuleringa i paragraf 231 siste punktum.

Komitéen er samd i at det ikkje er aktuelt å foreslå at det blir plikt for mistenkte, vitner og sakkunnige til å forklare seg for politiet. Dersom det er nødvendig med plikt til å forklare seg, bør dette bli regulert i særlov-gjevinga. Komitéen meiner at det til vanlig ikkje er grunn til å pålegge nokon å gi forklaring under etterforsking, men er samd i at det er grunnar for å ha eit unntak for offentlege tenestemenn, jfr. paragraf 230 første leden annet punktum. Komitéen vil streke under at det bare er forhold som tenestemannen er blitt kjend med i stillinga si, han skal ha plikt til å forklare seg om.

Komitéen har merka seg at det ikkje går fram av lovutkastet at vitner skal bli orientert om at dei ikkje har plikt til å forklare seg. Komitéen viser her til utvalet si grunngjeving på side 273 i innstillinga. På den andre sida må det vere klart at ein som er mistenkt skal bli orientert om rettane sine, jfr. paragraf 232 første leden.

Komitéen har sløyfa siste punktum i paragraf 232 og viser her til grunngjevinga frå departementet for å ta bort ein liknande regel i kap. 8 paragraf 83.

Av di avhør av barn som vitne fører med seg særlege problem, finn komitéen at reglane i paragraf 239 legg opp til ein skånsam forehavingsmåte. I første leden går fram at regelen bare skal gjelde for vitne under 14 år, medan grensa i dag er 16 år. JURK har i brevet til komitéen foreslått å halde på aldersgrensa på 16 år når det gjeld avhør av barn utanfor rettemøte, og peikar m. a. på at «Det eneste man oppnår er å redusere rettsikkerheten for barn mellom 14 og 16 år».

Komitéen har vore noko i tvil om det er rett å senke aldersgrensa frå 16 til 14 år. Utvikling og mogning vil kunne variere mykje på dette alderstrinnet. Ut frå den alminnelige tendensen ein nå har til å senke aldersgrenser elles i lovverket, vil komitéen likevel gå inn for framlegget om å ha ei 14 års grense her. I denne samanhengen vil komitéen vise til regelen i paragraf 245 første leden jfr. paragraf 284 første leden, som gir retten høve til å avgjere at den som er sikta, skal forlate rettssalen når eit vitne blir avhørt. Komitéen ville finne det rimeleg at dette høvet blir nytta når barn over 14 år blir førte som vitne. Dette gjeld spesielt i sedloysesaker, men også i andre saker, ettersom alderen i seg sjølv er eit moment som kan gi «særleg grunn til å frykte at en uforbeholden forklaring ikke vil bli gitt».

Departementet har for øvrig ikkje følgd opp utvalet sitt forslag om at forsvararen og ein representant frå påtalemakta skal få vere til stades under avhør av barn etter paragraf 239, jfr. proposisjonens s. 190, da dette motte sterk motstand frå høringsinstansane.

I samband med lovutkastet paragraf 242 skriv departementet i brevet 12. desember 1980:

«Etter proposisjonens lovutkast paragraf 242 har mistenkte og hans forsvarer som utgangspunkt rett til å gjøre seg kjent med straffesakens dokumenter på etterforskningsstadiet.

Det følger imidlertid av bestemmelsen at det gjelder unntak fra retten til dokumentsyn. For det første har mistenkte og hans forsvarer ikke rett til å gjøre seg kjent med dokumenter som bør holdes hemmelig av hensyn til rikets sikkerhet eller forhold til fremmed stat.

Videre er det fastsatt at retten til dokumentnnsyn bare gjelder «såfremt det kan skje uten fare for etterforskningens øyemed». (Blir dokumentene lagt fram i rettsmøte, vil likevel den offentlige forsvareren ikke kunne nektes adgang til dokumentene under henvisning til nevnte unntak.)

I forarbeidene til bestemmelsen har man ikke gått noe nærmere inn på hva som ligger i uttrykket «fare for etterforskningens øyemed». Men det er klart at bestemmelsen vil omfatte f.eks. de tilfelle hvor dokumentene inneholder opplysninger som det er viktig at mistenkte ikke får vite om på grunn av faren for bevisforspillelse.

Lovutkastet paragraf 242 inneholder ikke noe unntak tilsvarende forvaltningsloven paragraf 19 første ledd bokstav b (forretningshemmeligheter) og bokstav c (hensynet til mistenktes egen helse). Mistenkte vil således ha et ubetinget krav på å få se f.eks. foreliggende personundersøkelser eller rettspsykiatriske erklæringer, jfr. proposisjonens side 157. Heller ikke inneholder lovutkastet noe unntak som direkte svarer til forvaltningsloven paragraf 19 annet ledd bokstav a (opplysninger om en annen persons helseforhold). Men her følger det av lovutkastet paragraf 242 tredje ledd at mistenkte ikke har rett til å gjøre seg kjent med dokumenter som bare gjelder andre mistenktes forhold.

Etter forvaltningslovens paragraf 19 annet ledd bokstav b vil man også kunne unnta fra partsoffentligheten opplysninger om «andre forhold som av særlige grunner ikke bør meddeles videre», med mindre det er av vesentlig betydning for en part. Bestemmelsen vil bl. a. kunne gi adgang til å beskytte forvaltningens kilder.

Også i straffesaker vil det kunne være behov for å skjule identiteten til politiets kilder. Det kan være saker hvor et vitne ikke tør avgi forklaring til politiet på grunn av frykt for represalier dersom mistenkte får gjøre seg kjent med forklaringen. Lovutkastet paragraf 242 inneholder imidlertid ingen bestemmelse tilsvarende forvaltningsloven paragraf 19 annet ledd bokstav b. Men i tilfelle som nevnt vil dokumentinnsyn for mistenkte undertiden kunne sies å representere en fare for ett av etterforskningens øyemed — nemlig å skaffe til veie de nødvendige opplysninger for å avgjøre tiltale spørsmålet (jfr. lovutkastet paragraf 226 første ledd). Man antar derfor at politiet i mer alvorlige tilfelle vil ha adgang til å holde forklaringen skjult for mistenkte for å beskytte vitnet, i hvert fall så lenge saken er på et foreløpig stadium. Her kan det også vises til lovutkastet paragraf 226 siste ledd — etterforskningen skal gjennomføres slik at ingen unødig utsettes for mistanke eller ulempe.

Fra politihold er det imidlertid reist spørsmål om ikke lovutkastet paragraf 242 burde inneholde en uttrykkelig bestemmelse om at det kan gjøres unntak fra mistenktes rett til dokumentinnsyn dersom hensynet til sikkerheten til vitnet og andre gjør det påkrevd. Her kan det også vises til at det i den danske retsplejelov paragraf 745 er åpnet adgang til å fravike forsvarerens (og mistenktes) rett til dokumentinnsyn på etterforskningsstadiet dersom hensyn til tredjemann unntaksvis gjør det påkrevd.

For å unngå tvil antar Justisdepartementet at man bør ta inn en uttrykkelig bestemmelse i lovutkastet paragraf 242 om at det kan gjøres unntak fra mistenktes rett til dokumentinnsyn dersom hensynet til tredjemann gjør det påkrevd. Man vil imidlertid presisere at det må kreves at vitnets frykt hviler på et realistisk grunnlag. Videre må en slik bestemmelse ses i sammenheng med at dersom det blir spørsmål om rettslig avhør av vitnet, eventuelt under hovedforhandling, vil mistenkte vanligvis bli gjort kjent med vitnets identitet, se likevel lovutkastet paragraf 245, jfr. paragraf 284.

Høringsinstansene har sluttet seg til at det tas inn en uttrykkelig bestemmelse om at det kan gjøres unntak fra mistenktes rett til dokumentinnsyn dersom hensynet til tredjemann gjør det påkrevd. Advokatforeningen kan imidlertid bare slutte seg til forslaget dersom foreningens forslag til endring av paragraf 242 annet ledd blir tatt opp av departementet, jfr. nedenfor punkt 13.

Justisdepartementet vil etter dette foreslå til overveieelse at lovutkastet paragraf

242 første ledd første punktum endres slik:

«Mistenkte, hans forsvarer og fornærmede skal på begjæring gis adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter såframt det kan skje uten skade eller fare for etterforskningens øyemed eller for tredjemann.»

12. Etter lovutkastet paragraf 242 annet ledd kan en siktet eller hans forsvarer som blir nektet adgang til dokumentene i saken, kreve spørsmålet avgjort ved kjennelse av retten.

Rettsens kjennelse skal avgis i rettsmøte, jfr. lovutkastet paragraf 52 første ledd annet punktum, som gir paragraf 43 tilsvarende anvendelse. Siktede skal som utgangspunkt stevnes til rettsmøter under etterforskningen og han og forsvareren har rett til å være til stede i rettsmøtet, jfr. lovutkastet paragrafene 243 og 244.

Den offentlige forsvareren kan ikke nektes adgang til dokumenter som legges fram eller har vært lagt fram i rettsmøte, jfr. lovutkastet paragraf 242 første ledd annet punktum. (Unntak gjelder for dokumenter som må holdes hemmelig av hensyn til rikets sikkerhet m.m.) Ved å påklage et avslag på å få se dokumentene vil dermed den offentlige forsvareren etter lovutkastet få tilgang til dokumentene i forbindelse med rettsens behandling av klagen. Selv om den offentlige forsvareren for så vidt står i en særstilling med hensyn til rett til dokumentinnsyn når det holdes rettsmøte i saken, bør han ikke gis videre adgang til dokumentene ved selv å framprovosere et rettsmøte i saken for å nå et slikt mål. Etter Justisdepartementets mening bør det derfor gjøres et unntak fra forsvarerens rett til dokumentinnsyn i lovutkastet paragraf 242 første ledd annet punktum når det gjelder rettsmøte som holdes for å avsi kjennelse som som nevnt i bestemmelsens annet ledd.

Man vil derfor foreslå til overveieelse følgende endring i lovutkastet paragraf 242 første ledd annet punktum:

«Offentlig forsvarer kan ikke nektes adgang til dokumenter som framlegges eller har vært framlagt i rettsmøte, unntatt rettsmøte som holdes for å avsi kjennelse etter annet ledd.»

13. Etter lovutkastet paragraf 242 annet ledd er det bare den som er siktet i en straffesak som kan kreve spørsmålet om dokumentinnsyn avgjort av retten. Bestemmelsen svarer til Straffeprosesslovkom-

téens lovutkast paragraf 248 annet ledd. Om bestemmelsen uttaler komitéen følgende (innstillingen side 278):

«I utk. annet ledd finnes bestemmelse om rekurs til retten dersom siktede eller hans forsvarer nektes adgang til dokumentene. En mistenkt uten partsstilling bør ikke ha en slik rett, og en fornærmet kan ikke etter utkastet ha partsstilling før sak er reist. (Se utk. paragrafene 384, 394 tredje ledd og 406.) Av samme grunn nevnes heller ikke fornærmet med partsstilling i de følgende paragrafer.»

Advokatforeningen uttaler følgende om denne bestemmelsen:

«Lovutkastets paragraf 242 gjelder spørsmålet om aktinnsikt på etterforskningsstadiet. Vårt prinsipielle utgangspunkt er at retten til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter i en straffesak begrenses minst mulig.

I utkastet til ny straffesakslov er det forutsatt at aktinnsikt på etterforskningsstadiet kun skal skje i de tilfelle hvor dette kan skje uten fare for etterforskningens øyemed. Slik utkastet til paragraf 242 er formulert, er det politiet som alene har avgjørelsesmyndigheten i spørsmålet om aktinnsyn kan skje uten fare for etterforskningen når vedkommende er mistenkt, mens det er forutsatt at retten har det avgjørende ord dersom vedkommende er sikket.

Det vil alltid være en alvorlig sak for vedkommende som er under etterforskning. Dette vil gjelde enten vedkommende er mistenkt eller sikket. For å kunne ivareta vedkommendes tarv på en forsvarlig måte, vil det ofte være helt nødvendig å kunne gjøre seg kjent med sakens dokumenter på et så tidlig tidspunkt som mulig under etterforskningen. Det er derfor viktig at også mistenkte og hans forsvarer kan søke rettens avgjørelse i spørsmålet om aktinnsikt i et tilfelle hvor påtalemyndigheten har nektet slikt innsyn under henvisning til at dette vil kunne skade etterforskningen.

Etter vår mening er det ingen fornuftig grunn til å sondre mellom at vedkommende er sikket eller mistenkt når det gjelder retten til å få prøvet påtalemyndighetens nektelse for domstolen. Hensynet til rettssikkerheten tilsier domstolsbehandling av et slikt viktig og vesentlig spørsmål.

Vi vil derfor be om at departementet allerede nu tar opp spørsmålet om å få forandret paragraf 242 således at også mistenkte kan få spørsmålet om aktinnsikt avgjort

ved kjennelse av retten, dersom vedkommende blir nektet adgang til dokumentene av politiet eller påtalemyndigheten.

Dersom departementet vil gå inn for en slik endring av paragraf 242 som foreslått, vil vi ikke motsette oss den endring som departementet selv foreslår i sitt notat av oktober 1980 når det gjelder paragraf 242, 1. ledd. Dersom departementet ikke finner å kunne være imotekommende på det punkt vi her har tatt opp, finner vi å måtte reservere oss overfor det endringsforslag som departementet selv har kommet med i nevnte notat, idet forslaget innebærer en utvidelse av begrensningen til aktinnsikt på etterforskningsstadiet.»

Justisdepartementet er etter å ha vurdert saken på ny kommet til at det neppe er tilstrekkelig grunn til å skille mellom mistenkte og siktede når det gjelder adgangen til å bringe spørsmålet om rett til dokumentinnsyn inn for retten. Når man først gir mistenkte rett til — som utgangspunkt — å få gjøre seg kjent med dokumentene, virker det lite rimelig at han skal stå i en svakere stilling enn siktede når det gjelder adgangen til å påklage påtalemyndighetens avgjørelse om ikke å vise ham dokumentene. Man vil derfor foreslå til overveielse at ordet «siktede» i lovutkastet paragraf 242 annet ledd byttes ut med «mistenkte».

Komitéen er samtd i disse endringsforslagene og har retta opp utkastet tilsvarende. Komitéen ser det som viktig at regelen i paragraf 242 første ledd første punktum har fått ei strammere form ved dei foreslåtte endringane. Det er grunn til å peike på at denne regelen kan føre til at etterforskningsdokument kjem på avvegar. Dette kan lett bli til skade for etterforskinga og vitne som er involvert i saka. Slikt misbruk av aktinnsiktsretten er det fleire døme på i praksis. Komitéen meiner såleis det i påtaleinstruksen bør bli gitt klare reglar om kva det skal leggjast vekt på når politiet skal vurdere om aktinnsikt vil føre til «skade eller fare for etterforskingens øyemed eller for tredjemann». Når retten til å gjere seg kjent med saka sine dokument blir utvida som foreslått i paragraf 242, går komitéen for øvrig ut frå at advokatforeninga i eiga interesse nøye vil vurdere korleis den einskilde advokat bør stille seg til spørsmålet om å gi mistenkte kopiar av etterforskningsdokument, slik at framgangsmåten blir i samsvar med god advokatskikk. Komitéen viser elles i samband med dette til merknadene til paragraf 264 tredje ledd under kap. 21.

Paragrafane 243—246 er i samsvar med utvaltsutkastet. Komiteén viser til vurderingane i utvalssinnstillinga på side 278—279.

Når det særleg gjeld paragraf 245 første ledd og avhør av barn over 14 år i sedløysesaker m. v. viser komitéén til merknadene til paragraf 239. Komiteén meiner vidare at saker om valdtekt og annan alvorleg vald etter sin art også er slik at den psykiske påkjenninga ved å bli avhørt medan den sikta er til stades, vil kunne vere særleg stor og ha som verknad at det ikkje tør å forklare seg på utførleg vis. Retten bør derfor vurdere nøye om ikkje den sikta bør forlate rettssalen når den krenkte skal forklare seg i slike saker. Dette bør gjelde uavhengig av om den krenkte har advokathjelp eller ikkje. Utover desse tilfella må det utvisast varsemd i spørsmålet om å nekte den sikta å vere til stades ved avhør av vitne. Komiteén er samd med utvalet (s. 278) i at ein må «kreve noe mer enn at vitnet føler et visst ubehag ved å forklare seg i siktedes nærvær, noe som er ganske vanlig».

Paragraf 247 har som bakgrunn at rettsleg forundersøking bli foreslått oppheva, jfr. komitéén sine merknader under IV 1.

Summarisk pådømming i forhørsretten blir regulert i paragraf 248. Ordninga vil i det vesentlege bli den same som nå. Dei endringane som er foreslåtte, reknar ein ikkje med vil føre til nokon ny praksis. Komiteén finn det særleg viktig at det blir tatt atterhald for slik pådømming når det synest «betenkelig» å nytte dom i forhørsretten. Komiteén vil understreke det utvalet uttalar på side 279 i si innstilling:

«Betenkelig vil slik pådømmelse kunne være hvor det gjelder særlig alvorlige forhold eller hvor straffbarheten blir å avgjøre ved en skjønnsmessig bedømmelse. En sak om uaktsomt drap er således uegnet for pådømmelse i forhørsrett.»

Komiteén slutter seg til dette.

Kap. 19. Tiltalebeslutning.

I nåverande lov blir tiltalebeslutning og forelegg behandla i same kapittel. I utkastet er reglane om forelegg skilde ut i eit eige kapittel. Komiteén finn dette praktisk.

Spørsmålet om å reise sak mot alvorleg sinnslidande m. v. er regulert i paragraf 251. Departementet finn det klart at inndragings- og sikringssak må kunne fremmast mot desse persongruppene, men ikkje saker med påstand om botar og rettstap. Det blir vist til at ei slik endring bør vurderast i samband med revisjon av reglane om strafferettsleg skylddevne og

strafferettslege særreaksjonar, jfr. NOU 1974: 17. Elles uttalar departementet i brevet av 12. desember 1980:

«Etter proposisjonens lovutkast paragraf 84 annet ledd kan man på visse vilkår unnlate å innkalle en person som er alvorlig sinnslidende eller psykisk utviklingshemmet i betydelig grad til rettsmøtene i saken. I så fall utøves hans partsrettigheter alene av vergen eller eventuelt hjelpevergen (se dog foran i punkt 4 om endring av denne bestemmelsen). Vilka- rene for å unnlate å innkalle den sinnslidende eller psykisk utviklingshemmete avviker noe fra forslaget i Straffeprosesslovkomitéens lovutkast paragraf 84, se nærmere proposisjonen side 124—128.

Bestemmelsen om partsrettigheter for sinnslidende og psykisk utviklingshemmete må ses i sammenheng med lovutkastet paragraf 251 om adgang til å fremme sak mot disse personene. Det fremgår av sistnevnte bestemmelse og merknadene til denne (proposisjonen side 194—195) at straffesak bare kan reises dersom den sinnslidende eller psykisk utviklingshemmete kan innkalles til hovedforhandlingen. Ved en feil ble de endringer som ble foretatt i proposisjonens lovutkast paragraf 84 annet ledd (i forhold til komitéens lovutkast paragraf 84 annet ledd) ikke innarbeidd i lovutkastet paragraf 251 første ledd (sml komitéens lovutkast paragraf 257 første ledd).

Justisdepartementet vil etter dette foreslå at lovutkastet paragraf 251 første ledd blir endret slik:

«Er siktede alvorlig sinnslidende eller psykisk utviklingshemmet i betydelige grad og innkalling til hovedforhandling blir unnlatt etter reglene i paragraf 84 annet ledd, kan det bare fremmes sak om sikring eller om inndragning.»

Komiteén er samd i dette.

Av paragraf 252 går fram kva tiltalebeslutninga skal innehalde. Komiteén vil her særleg vise til departementet sine merknader på side 195 i proposisjonen om korleis tiltalebeslutninga bør utformast for at ho skal bli lettare tilgjengeleg for dei som er sikta. Komiteén er også av den meininga at praksis på dette området bør leggjast om slik at innhaldet i tiltalebeslutninga, forelegg (og spørsmåla til lagretten) blir spalta opp i fleire setningar eller avsnitt. Dette må likevel ikkje gå på kostnad av kravet til presisjon. Andre og tredje ledd er nye, men følger det som er praksis også i dag.

Paragrafane 260 og 261 gjeld påtalemakta si kompetanse til å endre tiltalen i og utanfor hovudforhandling. Komiteén har ikke noko å merke til framlegga.

Kap. 20. Forelegg.

I kapitlet er reglane om forelegg nå samla slik at også reglane for anke over vedtaking av forelegg er kome med.

Komiteén viser til merknadene ovafor under IV 7a når det gjeld komitéen si meining om dei prinsipielle endringane i foreleggsinstituttet.

Komiteén har merka seg at skillet mellom brotsverk og forseelse nå vil miste mykje av si prosessuelle betydning, ettersom utgangspunktet i paragraf 255 blir at forelegg kan utferdast i alle tilfelle der det er grunnlag for bot eller inndraging.

Komiteén er samd med departementet og dei fleste høringsinstansane i at det ikkje er særleg grunn til å ha ein regel om at Kongen kan fastsette maksimumsbeløp for den bota eller inndraginga som eit forelegg kan gå ut på. Komiteén har heller ikkje noko å merke til at departementet ikkje har gått inn for utvalsmindretalet sitt framlegg om å forby bruken av skrankeforelegg og viser her til grunnngjevinga i proposisjonen på side 198.

Komiteén har elles festa seg ved at høve til gjenopptak av saker som er avgjort ved forelegg, blir lovfesta. Komiteén finn det riktig at det er lagmannsretten som skal avgjere dette, slik at spørsmålet om gjenopptak kan bli brakt inn for Høgsterett sitt kjæremålsutval.

Stud. jur. Fred-Arne Gade og stud. jur. Bent Krogh drøfter i ein artikkel som vil kome i Lov og Rett 1981 spørsmålet om «Feil ved lov-anvendelsen som ankegrunn ved anke over vedtatt forelegg». Dei konkluderer slik:

«Proposisjonen til ny straffesaklov tar sikte på å utvide rammene for foreleggskompetansen så vel med hensyn til hvilke forhold det kan gis forelegg for som med hensyn til politiets adgang til å utferdige forelegg på egen hånd, uten noen lovfestet maksimumsgrense for botens størrelse. Dermed oppstår muligheter for flere subsumsjonsfeil, og for subsumsjonsfeil av alvorligere art. Som et motstykke til dette foreslås innført en alminnelig adgang for overordnet påtalemyndighet til å oppheve et vedtatt forelegg til gunst for siktede. Likevel vil siktede fortsatt ha behov for å kunne anke — også på grunnlag av at forholdet er feil subsumert — når påtalemyndigheten ikke ønsker å oppheve.

Adgangen til å anke på dette grunnlag burde derfor komme klart til uttrykk i lovteksten.

En måte å gjøre dette på, er å kombinere proposisjonens paragraf 259 annet ledd nr. 2 og nr. 3 til én ankegrunn: at straffeloven er feil anvendt til skade for siktede.»

Komiteén vil be departementet vurdere dette forslaget i samband med ikraftsettinga av lova.

Kap. 21. Forberedelse til hovedforhandling.

Komiteén ser det som ein fordel at det etter utkastet blir foreslått felles reglar for lagmannsrettssaker og herads/byrettssaker om førebuinga til hovudforhandling. Etter gjeldande lov er reglane forskjellige. Komiteén meiner at dette vil føre til at førebuinga blir like trygg i begge instansar.

Komiteén er samd i departementet sin prinsipielle merknad om at retten ikkje skal trekkast inn i saksførebuinga på eit vis som kan rokke ved den upartiske stillinga retten skal ha i prosessen.

I paragraf 260 første ledd har komitéen føyd til «kontoret til», jfr. departementet og komitéen sitt framlegg i samband med paragraf 339 siste ledd under kap. 24.

Etter paragraf 262 skal påtalemakta sende retten kopi av tiltalebeslutninga med oppgave over dei bevisa ho vil føre, til retten. Regelen vil føre til at herads/byretten ikkje får tilsend dokumenta i saka, slik ordninga er nå. Grunnngjevinga for framlegget er for det første at ein sparar tid og arbeid. Vidare vil ein unngå at retten sin formann ved å studere dokumenta kjem til å gjere seg opp ei førehandsmeining om saka. Departementet uttalar at formannen likevel skal kunne få be om å få sjå alle dokumenta i dei tilfelle han skulle føle behov for å sette seg inn i saka på førehand. Komiteén er samd i at det vil forenkle saksførebuinga at bare kopi av tiltalebeslutninga og bevisoppgåva blir send retten. Komiteén ser likevel ikkje bort frå at det både i lagmannsrett og herads/byrett i ein-skilde saker kan vere behov for å gå gjennom saksdokumenta på førehand. Dette gjeld særleg i kompliserte saker og er viktig sett på bakgrunn av at retten sin formann har hovudansvaret for avhøret av den som er sikta, jfr. paragraf 91. Komiteén meiner det bør gå fram av lova at formannen skal ha høve til å be om å få sjå dokumenta når han finn behov for det. Det må også vere opp til formannen si vurdering om dei andre medlemmene av retten skal få sjå dokumenta på førehand. Komiteén gjør derfor framlegg om at paragraf 262 første ledd får følgande nytt andre punktum:

«*Rettens formann kan om han finner behov for det, be om utlån av sakens dokumenter.*»

For oversikta si skyld meiner komitéen elles at paragraf 262 bør ha to led, slik at forsvarerspørsmålet blir omhandla i andre leden.

I paragraf 264 første leden blir det slått fast at forsvararen skal få tilsend tiltalebeslutninga, bevisoppgåve og saka sine dokument. I andre leden er det kome inn ein ny regel om at det i staden for originaldokument kan sendast kopier og elles korleis dokument og andre bevis kan gjerast tilgjengelege for forsvararen. Komitéen er samd i dette. I tredje leden er det tatt inn ein ny regel om avgrensa rett for forsvararen til å sjå dokument som bør haldast hemmelege av omsyn til riket sin tryggleik m.v. Departementet har vidare foreslått ein særskild regel om at påtalemakta kan legge ned forbod mot at dei dokumenta som forsvararen får, blir lånt ut til tiltalte eller at dei blir kopierte opp. Komitéen er merksam på at det på grunn av risikoen for mangfoldiggjering og utilisikta spreiding av straffesaksdokument kan vere tvilrådig at sikta får overlevert dokumenta eller kopi av desse til eigen bruk. Men komitéen meiner også at det i særlege tilfelle kan vere gode grunnar for påtalemakta til å ha høve til å legge ned eit generelt forbod som nemnd, og komitéen stor derfor dette framlegget.

For dei tilfelle der tiltalte ikkje har eller ønsker forsvarar, er komitéen samd i at ein må ha særreglar. Retten må her spele ei meir aktiv rolle enn elles. Komitéen viser til utkastet paragraf 267, som ein meiner har fått ei slik utforming at omsynet til tiltalte er varetatt.

Gjeldande lov bruker ikkje uttrykket «muntlig saksforberedelse» slik som i sivile saker, med unntak for ærekrenkingssaker. Komitéen har merka seg utvalet sine vurderingar på side 295—297 om spørsmålet om det er behov for å halde rettsmøte under saksførebuinga. Komitéen slutter seg til det som her er uttala og stor framlegget om at ein nå får ein generell regel om dette. Komitéen viser til at ein under eit slikt rettsmøte kan ta einskilte avgjerder på førehand, slik at ein unngår at hovudforhandlinga blir stykka opp på grunn av prosedyre og avgjerder om bevisføringa. Komitéen viser til utkastet paragraf 272. Komitéen er elles samd i at det er naudsynt med særskilde reglar for ærekrenkingssaker, jfr. utkastet paragraf 273.

På side 298 i innstillinga uttalar utvalet at det «er intet svakere punkt i norsk straffe-

rettspleie enn tempoet i rettergangen», og går inn for at ein får faste fristar for når retten skal halde hovudforhandling, etter 4 veker ved herads/byrett og innan 8 veker ved lagmannsretten rekna frå den dagen saka kom inn til retten. Komitéen er fullt ut samd i dette framlegget og strekar under den preventive verknaden av rask pådømming. Skal ein ha ei effektiv strafferettspleie, er såleis tempoet avgjerande. Komitéen har merka seg at fristane ikkje skal vere absolutte, og ser behovet for at det kan vere grunn til unntak, jfr. her m.a. dommarforeninga si påpeiking i proposisjonen s. 17. Komitéen vil likevel streke under at rettane må gjere det dei kan for at hovudforhandlinga blir halde innan dei nemnde fristane.

Kap. 22. Hovedforhandling for herreds- eller byrett.

Da ein foreslår å halde på juryordninga, gjeld dette kapitlet bare hovudforhandling for herads/byrett. Dette svarar til utvalet sitt subsidiære lovutkast.

I paragraf 276 første leden er foreslått at det alltid skal være domsmenn ved hovudforhandlinga, noko komitéen går inn for. Det blir vist til merknadene under III 6 om fagkunnige domsmenn og IV 7 b når det gjeld bruk av domsmenn i foreleggssaker.

Komitéen er samd i at ein held på hovudprinsippet i norsk prosess om at forhandlingane skal vere munnlege (bevismiddelbarhetsprinsippet), jfr. paragraf 278 første leden. Prinsippet bør likevel ikkje vere utan unntak. Komitéen har i denne samanheng merka seg at det i framlegget er ei viss oppmjuking i høvet til å lese opp politiforklaringar, jfr. utkastet paragraf 290 som gjeld tiltalte. Komitéen viser til proposisjonen s. 213 der det m. a. heiter:

«Utkastet søker på den ene side å gi en rimelig garanti mot utgliding i form av opplesing i utrensmål, noe som kunne undergrave hovedregelen om bevisumiddelbarhet. På den annen side søker de foreslåtte regler ikke å være til hinder for en betryggende og rasjonell bevisføring.»

I paragraf 296 er det gitt nærare reglar om at vitnet skal avhorast munnleg og høve til under avhøret å gjengi rettsbok eller politirapport av forklaring som vitner tidlegare har gitt i saka. Komitéen finn framlegget rimeleg, men vil peike på at det bør vere høve for politivitna til å stø seg til rapportane under avhør i retten. Det skulle ikkje vere nødvendig at eit politivitne må pugge på ein rapport før han går i retten og deretter må gjen-

gi denne slik han hugser. Komitéen meiner vidare at vanlege vitner i eit visst mon må kunne stå seg til notatar om faktiske tilhøve, jfr. også paragraf 116.

Elles har komitéen ikkje noko å merke til dei andre reglane om gjenging og opplesing av rettsbøker og rapportar, jfr. paragrafene 297—303.

I paragraf 279 andre leden er vilkåret for å fremme ei forhandling utan forsvararen skjerpa. Komitéen viser til at saka da bare kan gjennomførast når retten finn at resultatet må bli frifinning eller avvising.

Kva ein skal gjere når tiltalte ikkje møter, blir regulert i paragraf 281. Komitéen er samd i at ein må vere varsam med å pådømme ei straffesak av nokon betydning når tiltalte uteblir. Likevel bør det kunne gjerast unntak i mindre alvorlege saker. Etter framlegget blir høvet til å pådømme ei sak når tiltalte uteblir, noko innskrenka i forhold til det som gjeld i dag. Komitéen støtt dette framlegget. Komitéen går ut frå at det bare er aktuelt å overlate bevisopptaket til retten sin formann i herads/byrettssaker og foreslår at paragraf 283 andre punktum skal lyde:

«Bevisopptak foretas av rettens formann.»

Spørsmålet om å kunne dele opp hovudforhandlinga er tidlegare omtala under IV 2 og komitéen viser til merknadene sine der i samband med paragraf 288. Komitéen har elles i paragraf 288 tredje leden andre punktum føyd inn «innhentet», som ein går ut frå har blitt borte under trykkinga.

Kap. 23. Hovedforhandling for lagmannsrett i første instans.

Departementet sitt utkast er basert på at ein held på juryordninga i lagmannsretten, både i første instans og ved fornya behandling. Det er her tatt utgangspunkt i utvalet sitt subsidiære lovutkast.

Komitéen har under III 3 og 4 drøfta jurysystemet og utforminga av dette. Komitéen viser til merknadene der. Reglane i dette kapitlet er for det meste bygd på någjeldande system, når ein ser bort frå framlegget om at 4 medlemmer av lagretten skal vere med ved straffeutmålinga.

Om paragraf 314 skriv departementet i brevet av 12. desember 1980:

«Etter gjeldende straffeprosesslov skal påtalemyndighetens utkast til de spørsmål som skal forelegges lagretten, legges fram etter at partene er ferdige med prosedyren, jfr. strprl paragraf 341.

I proposisjonens lovutkast paragraf 314 foreslås at utkastet til spørsmål til lagretten legges fram før partenes prosedyre. Forslaget svarer i det vesentlige til paragraf 9 i Straffeprosesslovkomitéens subsidiære lovutkast basert på juryordningen. Det vises ellers til proposisjonen side 216 (merknadene til paragraf 314) og komitéens innstilling side 383 (merknadene til paragraf 9).

Etter en ny vurdering av lovutkastet paragraf 314 er departementet kommet til at det bør foretas visse endringer i bestemmelsen for å bringe den bedre i samsvar med det som er praksis i dag. Et notat om saken har vært forelagt Den norske Dommerforening, Riksadvokaten og Den Norske Advokatforenings permanente lovutvalg for strafferett og straffeprosess. I notatet er det bl. a. uttalt:

«3. Etter forslaget i proposisjonen vil partenes prosedyre som utgangspunkt måtte basere seg på det utkast til spørsmål til lagretten som er lagt fram av aktor. I enkelte tilfelle vil det imidlertid kunne være av betydning for opplegget av prosedyren hvordan spørsmålene vil bli endelig utformet. Det bør derfor være adgang til å vente med prosedyren, eventuelt deler av den til spørsmålene til lagretten er utformet av retten. Også i disse tilfellene bør det for øvrig være adgang til å foreta justeringer i spørsmålene på grunnlag av partenes prosedyre.

Etter Justisdepartementets mening er det derfor mest hensiktsmessig at det overlates til retten å avgjøre framgangsmåten i det enkelte tilfelle. Partenes (og forsvarerens) rett til å få uttale seg om spørsmålene for disse blir endelig fastlagt, bør imidlertid fortsatt framgå av bestemmelsen.

Justisdepartementet vil etter dette foreslå at paragraf 314 i proposisjonens lovutkast endres slik:

«Etter at bevisførselen om skyldspørsmålet er slutt, legger aktor fram utkast til de spørsmål som skal forelegges for lagretten. Forsvareren gis høve til å uttale seg om utkastet. Når det kreves, skal det gis en kort utsettelse til å overveie utkastet.

Rettens formann utarbeider spørsmålene og forelegger dem for partene. Gjør noen av dem innsigelser mot spørsmålene, tar retten avgjørelsen.»

Justisdepartementets forslag til endringer av lovutkastet paragraf 314 har fått støtte fra Dommerforeningen, Advokatforeningens lovutvalg for

strafferett og straffeprosess og fra Riksadvokaten. Sistnevnte har forelagt departementets forslag for enkelte av statsadvokatembetene, og disse gir også sin tilslutning til forslaget, som etter det opplyste er i samsvar med den praksis som følges ved lagmannsrettene. Statsadvokaten i Agder mener imidlertid at det bør gå (klart) fram av lovens ordlyd at retten har adgang til å avgjøre om spørsmålene skal utarbeides før eller etter prosedyren. Etter departementets mening er en slik presisering unødvendig og muligens noe misvisende i og med at retten også må kunne beslutte justeringer i de utarbeidde spørsmålene etter prosedyren.

Justisdepartementet finner etter dette å ville foreslå til overveieelse at lovutkastet paragraf 314 endres som foreslått i forannevnte notat.

I tilknytning til spørsmålene om endring av lovutkastet paragraf 314 har Advokatforeningens permanente lovutvalg for strafferett og straffeprosess tatt opp et annet spørsmål vedrørende spørsmålsskriftet til lagretten. Lovutvalget mener at den nye straffesaksloven bør gi heimel for å stille subsidiære spørsmål i første spørsmålsskrift. Lovutvalget uttaler:

«Vi ønsker imidlertid å ta opp et annet spørsmål med tilknytning til spørsmålsskriftet til Lagretten. Etter vår oppfatning bør den nye straffeprosesslov gi hjemmel for, etter anmodning også fra forsvareren, å stille subsidiære spørsmål i første spørsmålsskrift og ta prosedyre om dette allerede i første prosedyreomgang.

Lovutvalgets medlemmer som alle har lang erfaring i prosedyre for Lagmannsretten har gang på gang opplevet å stå overfor tvil hva angår subsumpsjonen når det gjelder det straffbare forhold som er nevnt i tiltalebeslutningen. Ett eksempel har vi hvor tiltalte er tatt ut etter straffelovens paragraf 233 1. ledd, og det kan være spørsmål om en subsumpsjon som går på legems-skade med døden til følge eller i andre tilfelle hvor det kan være snakk om uaktsomt drap som alternativ til forsettelig drap.

Det viser seg at Lagrettene ofte tror at hvis en svarer nei på skyldspørsmålet etter paragraf 233 1. ledd går tiltalte helt fri. Selv om forsvareren i sin prosedyre uttrykkelig gjør oppmerksom på at et nei-svar vil bli fulgt opp av et nytt spørsmål, finner aktor på sin side som regel det mest bekvemt å la være å komme inn på at dette vil skje. Vår erfaring er at også lagmannen, hvis han mener at tiltalte bør felles, unnlater å ta opp

i sin rettsbelæring dette med mulighet for nye spørsmål til Lagretten.

Vi håper at departementet vil se nærmere på spørsmålet. Etter vår oppfatning vil rettssikkerheten være tjent med at den nye straffeprosesslov ga hjemmel for en fremgangsmåte som nevnt.»

Nevnte forslag har vært forelagt Riksadvokaten og Den norske Dommerforening til uttalelse.

Riksadvokaten har tatt spørsmålet opp med statsadvokatene. I et notat til statsadvokatene uttaler han følgende:

«Jeg stiller meg foreløpig betenkt til en ordning hvoretter det gis adgang til å stille subsidiære spørsmål i samme (og første) spørsmålsskrift.

Rettslig sett mener jeg det bare er riktig i første omgang å stille spørsmål som svarer med tiltalen. I praksis vil dessuten en adgang som foreslått føre til en vidløftiggjøring av prosedyren og en generell nedsubsumering ved lagrettens kjennelser. Rettens stilling til spørsmålet om tilsidesetting av kjennelsene vil også bli mer problematisk i de tilfelle det foreligger benektende svar på de prinsipale og bekreftende svar på det subsidiære spørsmål.

Ordningen med å stille prinsipale og subsidiære spørsmål i samme spørsmålsskrift bør beholdes de tilfelle hvor tiltalen er alternativt utformet i en prinsipal og subsidiær tiltalepost, eksempelvis hvor bevisene avgjør om det er riktig å vurdere ett og samme forhold enten som tyveri — eller heveri som er to forskjellige straffbare handlinger.»

De fleste av statsadvokatene slutter seg til Riksadvokatens synspunkter og tar til dels sterk avstand fra forslaget til Advokatforeningens lovutvalg. Et unntak er statsadvokaten fra Nordland (Solli), som går inn for at forslaget dersom saksforholdet og bevisførselen ligger slik at det kan sies å være saklig grunnlag for å stille prinsipale og subsidiære spørsmål samtidig.

I sin uttalelse til Justisdepartementet sier riksadvokaten at hans betenkeligheter til den ordning med spørsmålsstilling som er foreslått av Advokatforeningens lovutvalg har forsterket seg og at han må frarå en slik regel. Det vises ellers til synspunktene i forannevnte notat.

Den norske Dommerforening antar at det ikke er grunn til å lovfeste en ordning med prinsipale og subsidiære spørsmål

slik Advokatforeningens lovutvalg for straffere rett og straffeprosess har foreslått.

Justisdepartementet er enig med Riksadvokaten og Dommerforeningen og viser for så vidt til det som er anført av Riksadvokaten om spørsmålet. Det bør som nå være opp til retten å avgjøre i hvilken utstrekning lagretten på forhånd skal gjøres kjent med muligheten for at det vil kunne bli stilt spørsmål om anvendelse av et annet straffebud dersom lagretten svarer nei til skyldspørsmålet i spørsmålsskriftet.»

Komiteén er samd i framlegget til endring i paragraf 314 og deler elles departementet sine vurderingar.

Komiteén ser det som ein stor fordel at formannen sitt foredrag om bevisa i saka og forklaringa om dei spørsmåla og rettssetningane som skal leggjast til grunn, skal tas opp på lydband. Dette må gjerast i alle saker. Komiteén meiner dette vil bli til stor hjelp for lagretten under rådslaginga, og slik at ein kan unngå misforståingar, jfr. utkastet paragraf 319 andre og tredje leden og paragraf 320 første leden.

Komiteén finn det vidare tenleg at ein nå får ein klar regel om når partane kan kreve protokollasjon for visse deler av utgreiinga om rettssetningane i formannen sitt foredrag, jfr. utkastet paragraf 319 femte leden og departementet sine vurderingar på side 218 i proposisjonen.

Etter paragraf 320 andre leden blir det ei viss utviding av kva for bevismiddel lagretten kan ta med seg til rådslaginga. Komiteén har merka seg den avveginga som ligg til grunn for framlegget, jfr. det departementet uttalar på side 219 i proposisjonen. Komiteén vil for det første presisere at regelen i andre punktum ikkje må tolkast for snevert. Det vil vere rimeleg at kvart medlem av lagretten, særleg i dei kompliserte sakene, får eit kopiutdrag av alle dei dokumenta, også rekneskapsrapportar, som blir framlagde som bevis. Komiteén vil her skyte inn at lagretten sine medlemmer alt under sjølv hovudforhandlinga burde kunne få eit slikt dokumentutdrag. På det viset ville det bli lettare å følge med i den skriftlege bevisføringa som ofte går fort for seg. For det andre meiner komiteén at ei tidlegare forklaring frå ein sakkunnig står i ei særstilling i opprekninga i siste leden. Dersom forklaringa er i samsvar med det som er sagt i retten, kan komiteén vanskeleg sjå at det skulle vere grunn til å nekte lagretten å ta med seg forklaringa til rådslaginga.

Paragraf 321 regulerer korleis lagretten si

rådslaging skal skje. I andre leden er nå gjeldande høve for lagretten til å vende tilbake til rettssalen for ytterlegare klargjering slått fast. Komiteén ser på denne regelen som absolutt nødvendig for å unngå misforståingar. Komiteén har i denne samanhengen vurdert om ein burde ha ein regel tilsvarende den danske om at retten sin formann kan vere til stades under rådslaginga dersom minst 5 jurymedlemmer ønskjer det, jfr. utvalsinnstillinga side 384 til paragraf 16. Komiteén meiner dette ikkje passer så godt inn i vårt system. På den andre sida verkar ordninga etter paragraf 321 andre leden noko tungvint, ettersom heile retten må settast på ny når lagretten treng ytterlegare avklaring. Dette gjeld særleg når spørsmål av mindre betydning blir reist. Slike spørsmål kunne avklarast på enklare vis dersom lagretten kunne tilkalle lagmannen undervegs og få nødvendig hjelp før det blir avgjort om lagretten skal vende tilbake til rettssalen. Komiteén gjer på denne bakgrunn framlegg om eit nytt andre punktum i paragraf 321 andre leden, som lyder slik:

«Lagretten kan tilkalle rettens formann for å få veiledning vedrørende de spørsmål som er nevnt i første punktum.»

Komiteén streker under at ein med denne regelen vil åpne for avklaring av bagatellmessige spørsmål på enkelt vis samt å gi lagretten høve til å få bistand ved utforminga av dei spørsmåla lagretten vil stille til retten og hjelp til betre forståing av dei rettssetningane som skal leggjast til grunn m. v. Det er føresetnaden at lagretten vender tilbake til rettssalen dersom det dreier seg om spørsmål av vesentleg betydning, da desse må avklarast i åpen rett. Det er her viktig at partane blir gjort kjent med lagmannen si utgreiing til lagretten om dei spørsmåla som blir stilte, jfr. også paragraf 321 siste leden.

Paragraf 331 inneheld reglar for ny behandling i lagmannsretten. Ved den nye behandlinga kan retten ikkje sette til side ei frifinnande orskurd av lagretten. Dette er i samsvar med gjeldande lov. Men retten har i dag høve til å sette til side ei fellande orskurd. Komiteén er samd med departementet i at ein bør gå bort frå dette, med det atterhaldet som er tatt ved at det i paragraf 331 andre leden andre punktum er vist til paragraf 329 andre og tredje leden. Komiteén ser det som ei naturleg følge av juryordninga at lagretten si orskurd under behandlinga andre gongen blir utslaggjevande.

Kap. 24. Anke.

Når det gjeld ankeordninga generelt, viser ein til III 5 og komitéen sine merknader der. Som det går fram der, har ein i det alt vesentlege halde fast ved gjeldande ankeordning.

Komitéen har funne grunn til å foreslå eit par klargjerande endringar i paragrafane 335 tredje leden og 336 som bør lyde:

«Paragraf 335 tredje ledd

Når det gjelder dom av lagmannsrett, kan det til skade for siktede heller ikke ankes over lovanvendelsen vedkommende skyldspørsmålet, med mindre anken grunnes på at redegjørelsen fra rettens formann om rettssetningene har vært uriktige.

Paragraf 336

Den som er frifunnet ved dom av herreds- eller byrett, kan ikke anke med mindre retten har funnet bevist at han har foretatt den rettsstridige handling tiltalen gjelder.

Den som er frifunnet ved dom av lagmannsrett, kan ikke anke med mindre skyldspørsmålet er avgjort mot ham.»

I samband med utkastet paragraf 339 siste leden uttaler departementet i brevet av 12. desember 1980:

«Etter lovutkastet paragraf 339 siste ledd løper ankefristen for påtalemyndigheten fra den dag da dommen er kommet inn til den ankeberettigede tjenestemann i påtalemyndigheten (forutsatt at han ikke var til stede ved domsavsigelsen), jf også lovutkastet paragraf 340 første ledd.

Den tilsvarende bestemmelse i gjeldende straffeprosesslov blir forstått slik at det avgjørende er når dommen er kommet til påtalemyndighetens kontor. I forarbeidene til proposisjonens lovutkast og til Straffeprosesslovkomitéens lovutkast (paragrafene 316 og 317) er det ikke gitt uttrykk for at man ved nevnte formulering har ment å endre på rettsstillingen på dette området. Men for å unngå tvil bør spørsmålet overveies nevnt i forbindelse med Justiskomitéens behandling av straffesaklovproposisjonen.»

Komitéen har etter dette endra siste ordet «han» i paragraf 339 til «dennes kontor».

Om paragraf 341 siste leden uttaler departementet i nemnde brev:

«Etter proposisjonens lovutkast paragraf 341 siste ledd må påtalemyndighetens anke forkynnes for siktede før anke-

fristen utløper. Bestemmelsen svarer til paragraf 318 siste ledd i Straffeprosesslovkomitéens lovutkast, og i merknadene til denne bestemmelsen uttaler komitéen at det er tilstrekkelig at ankeerklæringen er avgitt til forkynning innen ankefristen (innstillingen side 310). Dette følger av domstolsloven paragraf 146 og er for så vidt i samsvar med gjeldende rett, jf gjeldende straffeprosesslov paragraf 382. Etter Justisdepartementets mening bør det imidlertid framgå av lovutkastet paragraf 341 siste ledd at det er tilstrekkelig at ankeerklæringen er avgitt til forkynning. Følgende endring av bestemmelsen bør derfor gjøres:

«Påtalemyndighetens anke må være avgitt til forkynning for siktede før ankefristen løper ut.»

Komitéen er samd i dette og har endra utkastet tilsvarende.

Slik paragraf 343 er sett opp, kan det verke uklart om han har eit eller to led. Komitéen foreslår derfor nr. 4 og 5 endra til nr. 1 og 2, slik at desse kjem inn under andre leden.

Høyesterettsjustitiarius har i brev til komitéen foreslått at paragrafane 349 og 355 blir endra slik:

«Paragraf 349

En anke kan nektes fremmet når kjæremålsutvalget enstemmig finner at den ikke vil føre fram. Avgjørelsen tas ved beslutning og kan begrenses til en del av saken.

Paragraf 355

Når ein part finner det nødvendig å få opp tatt rettslig forklaring eller foretatt rettslig gransking, kan han begjære bevisopptak.

Begjæring om bevisopptak fremsettes for Høyesteretts kjæremålsutvalg, som avgjør om begjæringen skal tas til følge.

Reglene i paragraf 271 gjelder tilsvarende.»

Komitéen meiner desse framlegga vil verke arbeidssparande for Høyesterett. Når det gjeld paragraf 349, tar komitéen det for gitt at kjæremålsutvalet si vurdering ikkje blir mindre grundig av di avgjerda skal kunne takast ved «beslutning» i staden for orskurd. Dessutan er det sjølvsagt at ei beslutning kan grunngjevast. Dette bør kjæremålsutvalet gjere når saka si art tilseier det. Vidare finn komitéen liten grunn til å sløyfe kravet om at kjæremålsutvalet må finne det «klart» at ei anke ikkje vil føre fram. Dette synest etter komitéen si mening å måtte vere

nokså opplagt, jfr. og formuleringa i paragraf 340 andre leden.

Komiteén foreslår at paragraf 350 første ledd 3) bør lyde:

«3) at dommen i henhold til anken bør endres til gunst for siktede.»

Det blir vist til at det etter paragraf 343 ikkje er nok krav om at det skal nedleggast påstand i ankeerklæringa.

Komiteén har i paragrafene 356 og 357 erstatta «Høyesterett» med «retten», da denne språkbruken er nytta elles.

I paragraf 359 første leden skal det visast til paragraf 343 første leden og ikkje til heile paragraf 343, jfr. ovafor om denne.

Uttryksmåten «straffeloven» i paragraf 359 andre leden nr. 1 kan etter komiteén si meining verke noko uheldig, av di han kan bli forstått slik at det bare er straffelova frå 1902 ein tenker på. Men brukt i denne samanhengen har uttrykket hevd for at det også femnar spesiallovgevinga og lovbruken ved reaksjonsspørsmålet, jfr. utvalet sine merknader s. 324.

I paragraf 364 første punktum er «ankedomstolen» bytta ut med «retten».

Høyesterettsjustitiarius har vidare foreslått følgande endring i paragraf 368 første leden:

«Er det av samme eller ulike parter både anket og begjært fornyet behandling, skal anken foreløpig stilles i bero med mindre kjæremålsutvalget finner at det er grunnlag for oppheving eller frifinnelse etter paragraf 350 første ledd.»

Komiteén stor framlegget.

Kap. 25. Fornyet behandling.

Komiteén viser til merknadene under III 4 og 5 for så vidt gjelder fornya behandling. Komiteén er som der nemnd samd med departementet i at jury skal nyttast også ved fornya behandling og i at Høyesterett sitt kjæremålsutval skal ta seg av søknader om samtykke i alle slike saker, jfr. utkastet paragraf 370 første leden.

Om utkastet paragraf 372 uttalar departementet i brevet av 12. desember 1980:

«Dommerforeningen har tatt opp spørsmålet om det i utkastet til ny straffelov bør tas med en regel som svarer til gjeldende straffeprosesslov paragraf 478 fjerde ledd. Denne bestemmelsen lyder:

«Har en herreds- eller byret i henhold til straffelovens paragraf 62 eller paragraf 63 første eller andet led idømt en fælles straf for flere straffbare handlinger, og en enkelt eller enkelte av disse indbringes til fornyet behandling for lagmandsret, skal lagmandsretten, hvis dommen blir fældende, fastsætte en fælles straf for alle de straffbare handlinger. Blir tiltalte frifundet, skal lagmandsretten i dommen fastsætte straffen for den eller de handlinger, som tiltalte er endelig domfældt for. I begge tilfælde skal retten for de straffbare handlinger, som ikke har været gjenstand for fornyet behandling, uten bevisforelse eller forhandling lægge til grund for fastsættelsen den straf, som efter herreds- eller byrettens domsgrunde maa antages at ha været utmaalt av denne ret.»

Som det vil framgå, tar bestemmelsen sikte på de tilfelle hvor det i herreds/byretten er gitt en felles straff for flere straffbare handlinger og en eller flere av disse så bringes inn for lagmannsretten til fornyet behandling. I så fall skal lagmannsretten, dersom vedkommende blir dømt også der, fastsette en fellesstraff for alle straffbare handlingene. Dersom tiltalte blir frifunnet i lagmannsretten, skal retten fastsette straffen for de resterende handlinger som tiltalte er endelig domfældt for.

Tilsvarende spørsmål oppstår ved anke til Høyesterett hvor det foretas delvis oppheving av dom (og hovedforhandling). I flere tilfelle har Høyesterett i så fall avsagt ny dom med fastsetting av særskilt straff for de gjenstående forhold og har i den forbindelse brukt straffeprosessloven paragraf 478 fjerde ledd analogisk, jf. Straffeprosesslovkomiteéns innstilling side 330—332.

Når det gjelder anke til Høyesterett, er forholdet regulert i paragraf 364 i utkastet til ny straffesaklov. Derimot er det i lovutkastet ikke gitt noen bestemmelse som direkte gjelder for de tilfelle hvor det skjer en delvis fornyet behandling ved lagmannsrett. Etter Justisdepartementets mening bør det overveies å ta inn en bestemmelse i lovutkastet svarende til gjeldende straffeprosesslov paragraf 478 fjerde ledd første og annet punktum. Bestemmelsen i paragraf 478 fjerde ledd tredje punktum kan i tilfelle sløyfes ettersom denne gir liten praktisk vegledning, jf. Straffeprosesslovkomiteéns innstilling side 332 første spalte.

Man vil etter dette foreslå til overveielse at det i lovutkastet paragraf 372 tas inn et nytt tredje ledd med slik ordlyd:

«Er siktede i herreds- eller byretten dømt for flere straffbare forhold og blir enkelte av disse gjenstand for fornyet behandling ved lagmannsrett, skal lagmannsretten i tilfelle fellende dom fastsette en felles straff for alle de straffbare forholdene. Blir tiltalte frifunnet, skal lagmannsretten fastsette ny straff for de forhold hvor domfellelsen blir stående.»

Komiteén er samd i framlegget.

Komiteén viser til at paragraf 373 er falt ut under trykkinga av proposisjonen. Dette blir retta slik: Paragraf 373 første leden skal svare til mindretalet i utvalet sitt utkast til ankeordning paragraf 349 første leden. Paragraf 373 andre leden er lik proposisjonsutkastet paragraf 372 andre leden. I paragraf 373 tredje leden blir departementets ovannemnde forslag til ny paragraf 372 andre leden tatt inn.

Komiteén har elles ikkje noko å merke til dei einskilte reglane i kapitlet.

Kap. 26. Kjæremål.

Departementet uttalar om paragraf 385 i brevet av 12. desember 1980:

«I proposisjonens lovutkast paragraf 385 annet ledd har det sneket seg inn en feil som ikke er blitt rettet under korrekturen. Bestemmelsen skal lyde (se den tilsvarende bestemmelsen i Straffeprosesslovkomitéens lovutkast paragraf 385 annet ledd):

«Finnes kjæremålet grunnet, treffer kjæremålsretten ny avgjørelse når den har grunnlag for det; ellers oppheves den angrepne avgjørelse. Fører kjæremålet ikke fram, forkastes det.»

Komiteén har retta opp feilen i lovframlegget.

I paragraf 387 blir det foreslått ein ny regel om høve for retten til å halde munnleg forhandling om kjæremålet. Komiteén er samd i dette framlegget, men viser til at reglane ikkje vil gjelde for Høgsterett sitt kjæremålsutval.

Paragraf 388 regulerer når lagmannsretten si avgjerd om kjæremål kan påkjærast vidare. Dette kan bare skje i dei tilfella som er nemnde i nr. 1—6. Nr. 5 og 6 er nye i forhold til gjeldande lov og gjeld for det første kjæremål om krav på erstatning frå den som er sikta etter kap. 31. Komiteén finn det rimeleg at eit slikt krav bør kunne prøvast fullt ut også i tredje instans. I nr. 6 foreslår

departementet vidare at det skal vere høve til å nytte kjæremål i spørsmål om den som er sikta under etterforskinga skal haldast fengsla ut over 6 månader sidan han blei pågrepen. Komiteén ser dette framlegget som ein garanti for at ein sikta ikkje blir sittande i varetekt lenger enn høgst nødvendig.

Kap. 27. Gjenopptakelse.

Ei vesentleg realitetsendring i dette kapitlet gjeld det ekstraordinære høve til gjenopptak etter paragraf 392. Ein har her søkt å løyse det vanskelege spørsmålet om ein særregel for gjenopptak. I første leden går fram at det blir høve til gjenopptak til gunst for den som er sikta, når Høgsterett har fraveka ei lovtolking som tidlegare har vore lagt til grunn og som dommen bygger på. Komiteén er samd i dette og viser til utvalet si grunngjeving på side 343 i innstillinga. Praktisk viktigare meiner komitéen regelen i andre leden er. Det er her eit krav at det må ligge føre «særlige forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig, og tungtveiende hensyn tilsier at spørsmålet om siktedes skyld blir prøvd på ny». Komiteén ser det som ein fordel at ein får ein slik regel, men vil slutte seg til utvalet si utsegn på side 344 om at «Den foreslåtte sikkerhetsventil bør brukes med stor varsomhet».

Komiteén vil elles nemne at det blir ein ny regel om at ei avgjerd om gjenopptak ikkje skal kunne treffast av dei same dommarane som har vore med på den avgjerda som blir søkt gjenopptatt, jfr. utkastet paragraf 395. Vidare blir det i paragraf 401 ein regel om at visse orskurder og avgjerder også kan bli gjenopptatt. Dette har det ikkje vore høve til tidlegare.

Kap. 28. Private straffesaker.

Som det går fram ovafor under IV 5, er komitéen samd i at det framleis skal vere høve til å reise privat straffesak. Komiteén viser til dette og har elles ingen merknader til dei einskilte reglane i kapitlet.

Kap. 29. Borgerlig rettskrav.

Når det gjeld kva for borgarlege rettskrav som kan fremmast i samband med straffesak, viser komitéen til merknadene under kap. 1 paragraf 3.

Komiteén viser vidare til merknadene sine i Innst. S. nr. 175 for 1979—80 om kriminalpolitikken s. 45 i samband med offeret si stilling under straffeforfølginga. Komiteén har m.a. her peika på at praksis har vore varierende når det gjeld å få fremma krav om skadebot frå skadelidande.

Komiteén meiner at framlegga i dette kapitlet er ei vesentleg forbetring i forhold til det som gjeld i dag. Komiteén har her særleg merka seg reglane i paragraf 427 som vil føre til at påtalemakta i større grad skal fremme borgarlege krav. Komiteén hadde helst sett at påtalemakta hadde fått ei klar plikt til dette, men komiteén forstår at det kan by på vanskar i praksis, jfr. departementet sine vurderingar på side 235 og 236 i proposisjonen. Komiteén meiner på denne bakgrunn at paragraf 427 gir uttrykk for ei rimeleg avveging av dei kryssande omsyn, likevel slik at det er tatt vesentleg meir omsyn til den som er fornærma enn etter gjeldande reglar. Komiteén finn også grunn til å streke under at påtalemakta med denne regelen får ei klar oppfordring til å vise større aktivitet for å fremme borgarlege krav i samband med straffesaka, og at det er grunn til å tru at praksis kan bli meir einsarta.

Komiteén har merka seg regelen i paragraf 432 om at retten kan gi dom for den del av kravet som «den finner godtgjort», jfr. første leden. Komiteén viser her til utvalet sine merknader i innstillinga på side 358. Når det gjeld andre leden, som gjeld dom i forhørsrett, er komiteén samd i departementet sine vurderingar i proposisjonen på side 438.

Kap. 30. Sakskomkostninger.

I praksis i dag er det sjeldan at domfelde i brotsverksaker blir ilagt sakskostnader. I alle høve blir dei sette til ein sum som er vesentleg mindre enn dei verkelege kostnadene. Komiteén er etter dette samd i at reglane blir noko meir elastiske og meir i samsvar med praksis. Komiteén viser elles til utvalet sine vurderingar på side 359 til 362 i innstillinga.

Kap. 31. Erstatning i anledning av forfølgning.

Komiteén ser det slik at gjeldande regler om erstatning til ein som er sikta, men er blitt frifunnen m. v., ikkje er tilfredsstillande. Komiteén er såleis samd i at retten til erstatning blir utvida på fleire punkt. Komiteén vil særleg vise til utkastet paragraf 445 som gir retten høve til å gi den som er sikta erstatning «for særlig eller uforholdsmessig skade ved straffeforfølgning når dette etter forholdene fremstiller seg som rimelig». Komiteén finn det riktig at ein får heimel for å yte erstatning i ekstraordinære tilfelle, der dei vanlege reglane ikkje passar.

Kap. 32. Fullbyrding.

I motsetnad til nåverande straffeprosesslov har utkastet reglar om fullbyrding av andre rettsfølger enn straff.

Etter paragraf 452 første leden skal ein dom bli fullbyrda straks han er rettskraftig om ikkje anna er særskild fastsett. I paragraf 453 første leden er det gjort unntak frå dette, dersom domfelte ber om å få sone og påtalemakta finn dette rimeleg. Komiteén har merka seg at Riksadvokaten (Dorenfeldt) meiner at det ikkje er behov for «en slik foregrepet fullbyrdelse», jfr. proposisjonen side 240. Komiteén er samd med departementet i at det bør være høve for domfelte til å byrje soninga før dommen er rettskraftig, da han kan ha gode grunnar for det.

I paragraf 455 tredje leden er det foreslått at politiet «kan bistå med å innkreve erstatning og oppreisning som er tilkjent i offentlig straffesak». Komiteén er merksam på at denne regelen kan føre til auka arbeidsbyrde for politiet. Komiteén forstår behovet for regelen, men vil på samme tid streke under at det må arbeidast vidare med sikte på ei effektivisering av dette arbeidet. Det kan her bli nødvendig med ei prioritering av dei krava politiet skal krevje inn. Dette bør komme fram i dei reglane om inndrivning av bøter og andre pengekrav som skal kunne fastsettest etter utkastet paragraf 457. Komiteén er samd i at det blir høve til å betale bøter i avdrag og til å nytte lønstrekk, jfr. utkastet paragraf 456. Komiteén finn det også rimeleg at slikt trekk ikkje skal gå foran underhaldsbidrag for det tidsrom løna gjeld.

Departementet held fast på gjeldande ordning om at søknad om nåde som hovudregel fører til at fullbyrdinga blir utsett, jfr. paragraf 458 første leden. Komiteén meiner som departementet at retten til å gi nåde er eit viktig kriminalpolitisk verkemiddel. I følge departementet gir heller ikkje dei røynslene ein har med omsyn til praktiseringa av gjeldande lov grunn til endringar. I paragraf 458 andre leden nr. 3 blir det slått fast at tidlegare søknad om nåde som er avslått ved kongelig resolusjon, ikkje skal føre til at fullbyrdinga blir utsett med mindre departementet bestemmer noko anna. Komiteén er samd i at dette er ein nødvendig og praktisk regel. Tredje leden er i samsvar med någjeldande straffeprosesslov paragraf 473 tredje leden. Regelen kom inn ved lov av 18. februar 1977 nr. 6. Komiteén viser i samband med dette til Innst. O. nr. 31 for 1976—77 og komitéfleirtalet si grunngeving der.

Reglane om fullbyrding av dødsstraff i para-

graf 458 siste leden og paragraf 461 er sløyfa, jfr. merknadene ovafor under kap. 5, paragraf 35.

Kap. 33. Lovens ikrafttredelse og oppheving av andre lover.

Komitéen finn det klart at det er mest praktisk at ikraftsettinga av ei slik stor lov skjer i eigen lov der det både blir gitt dei nødvendige overgangsreglar og foreslått endringar i dei andre lovene som det ikkje har vore naturleg å ta med i denne samanhengen.

Komitéen føreset elles at det i proposisjonen om ikraftsettinga blir gjort greie for den nye påtaleinstruksen og også andre forskrifter eller reglar som blir fastsette i medhold av lova i den grad desse da er blitt utarbeida.

Komitéen peiker elles på at dette lov-arbeidet representerer eit lenge påventa lovframlegg og ser det derfor som viktig at lova blir sett i kraft så snart som mogeleg.

2. Endringar i domstolslova.

Komitéen har ikkje noko å merke til framlegga til endringane i paragraf 10 til og med paragraf 126.

Når det gjeld utkastet til ny paragraf 131 a), har Norsk Presseforbund i brev av 2. februar til komitéen uttala:

«NY PARAGRAF 131 a I DOMSTOLLOVEN — FOTOGRAFERINGSFORBUD

I Ot. prp. nr. 35/1978—79 er det også foreslått endringer i andre lover, bl. a. i domstol-loven av 13. august 1915. I forslaget til ny paragraf 131 a innføres et alminnelig forbud mot fotografering under forhandlingene i straffesaker. Likeledes innføres et forbud mot fotografering av siktede eller domfelte på veg til eller fra rettsmøtet eller under opphold i bygningen hvor rettsmøtet finner sted.

Norsk Presseforbund har i sin uttalelse om innstillingen fra lovkomitéen gitt uttrykk for at vi finner denne bestemmelsen altfor restriktiv. Vår uttalelse er utførlig gjengitt i lovproposisjonen (s. 246). Her skal vi bare komme med noen supplerende synspunkter:

Når vi hevder at den foreslåtte nye bestemmelse er altfor restriktiv, er det fordi man i domstolloven paragraf 133, jfr. paragraf 198, allerede har bestemmelser som langt på vei imøtekommer de hensyn som påberopes for å innføre et fotograferingsforbud under rettsforhandlingene. Rettens administrator kan nedlegge forbud mot fotografering i retten, og dette må være tilstrekkelig. Med en dispensasjonsadgang så snever som i den nye paragraf 131 a vil det i praksis kunne føre til

at fotografering og filmopptak i retten blir hindret også i saker som har betydelig historisk interesse. Verdifullt billed- og filmmateriale kan derved gå tapt for ettertiden.

Norsk Presseforbund har derimot forståelse for at hensynet til personvernet kan tale for et forbud mot fotografering av siktede eller domfelte på vei til eller fra retten. Et slikt forbud vil også være i samsvar med pressens egne normer. Vi viser til Vær varsom-plakaten, hvor det pkt. 6 heter at man bør

«unngå bruk av navn og bilder i retts- og kriminalreportasjen hvis ikke sterke allmenne hensyn taler for det.»

Selv om det gis eksempler på brudd på denne regelen, er pressen blitt langt mer tilbakeholden enn tidligere med å bringe bilder av siktede og domfelte. I de tilfelle der det har forekommet, har Pressens Faglige Utvalg — med få unntak — tatt avstand fra bruk av slike bilder. Dersom forbudet i paragraf 131 a begrenses til å gjelde fotografering av siktede og domfelte på vei til og fra retten, vil Norsk Presseforbund derfor intet ha imot en slik bestemmelse.»

Komitéen viser til departementet og utvalet si grunngjeving for ny paragraf 131 a. Komitéen vil leggje til at retten kan gjøre unntak frå regelen i første punktum under hovudforhandlinga. Komitéen er av den meininga at dette dispensasjonshøvet ikkje bør tolkast for snevert, og bør nyttast t. d. i saker som har alminneleg offentleg eller historisk interesse. Etter tredje leden kan Kongen gi utfyllande reglar. Komitéen går ut frå at dette blir gjort, og at departementet ved utarbeidinga ser nærare på dei synspunkta presseforbundet har gjort gjeldande.

Når det gjeld paragraf 213 nytt femte leden, viser komitéen til merknadene under kap. 18 om etterforskinga.

3. Endringar i andre lover.

Komitéen har ikkje noko å merke til framlegga her.

4. Mål- og språkform.

Komitéen vil fremme straffeprosesslova på bokmål.

Komitéen ser at departementet har gjort ein del språklege endringar i proposisjonsutkastet, og som ikkje alltid passer like godt inn i den velvalde språkforma utvalet har nytta. Komitéen har derfor funne grunn til å rette opp ein del ord som ein finn meir passande i ein elles god bokmålstekst.

Komiteén viser elles til proposisjonen og rår Odelstinget til å gjøre slike

vedtak til lover:

A.

Vedtak til lov
om rettergangsmåten i straffesaker
(Straffeprosessloven).

FØRSTE DEL DOMSTOLENE OG DERES AVGJØRELSE

Kap 1 Lovens virkekrets

§ 1

Saker om straff behandles etter reglene i denne lov når ikke annet følger av lovgivningen ellers.

§ 2

Etter reglene i denne lov behandles også, uten hensyn til om det samtidig blir nedlagt påstand om straff:

- 1) sak om sikring eller forvaring,
- 2) offentlig sak om inndragning,
- 3) sak hvor ærekrenkelse påstås erklært død og maktesløs.

I saker om krav som nevnt i denne paragraf gjelder lovens regler om skyldspørsmålet tilsvarende så langt de passer. For øvrig anvendes reglene om fastsetting av straff.

§ 3

Rettskrav som fornærmede eller andre skadelidte har mot siktede, kan etter reglene i kap 29 fremmes i forbindelse med sak som nevnt i § 1 eller § 2, såfremt rettskravet springer ut av samme handling som saken gjelder. På vilkår som nevnt kan også fremmes:

- 1) krav mot siktedes foreldre etter § 1—2 i lov 13 juni 1969 nr 26 om skadeserstatning,
- 2) krav mot Norsk rikskringkasting eller eier og utgiver av trykt skrift etter § 3—6 i nevnte lov,
- 3) krav mot forsikringsselskap etter kap II i bilansvarslova 3 februar 1961 og krav ellers mot forsikringsselskap når siktede har tegnet ansvarsforsikring og skadelidte kan gjøre gjeldende krav direkte mot selskapet,
- 4) regresskrav som forsikringsselskap eller annen som har betalt erstatning, trygd eller pensjon i anledning av skaden, har mot siktede,
- 5) krav om forbrytelse av arverett etter § 73 i arveloven 3 mars 1972 nr 5.

I forbindelse med straffesak mot en offentlig tjenestemann kan det offentlige gjøre gjeldende krav om avskjed etter § 10 i lov om straffelovens ikrafttreden.

De krav som er nevnt i første og annet ledd anses som borgerlige krav og behandles etter reglene i kap 29.

§ 4

Lovens regler gjelder med de begrensninger som er anerkjent i folkeretten eller følger av overenskomst med fremmed stat.

Kap 2 Domstolenes saklige virkekrets

§ 5

Ved herreds- eller byrett behandles i første instans alle saker etter denne lov når ikke annet følger av §§ 6 og 7.

Ved herreds- eller byretten som forhørsrett foretas rettslig avhør og andre enkeltstående rettshandlinger, og dessuten slik pådømmelse som nevnt i § 248.

§ 6

Ved lagmannsrett behandles i første instans saker om straff for forbrytelser som etter loven kan medføre fengsel i mer enn 5 år.

Dette gjelder likevel ikke:

- 1) saker om straff for forbrytelser mot straffeloven kap 24 og 26,
- 2) når siktede i retten har gitt en uforbeholden tilståelse som styrkes av de øvrige opplysninger i saken, og forbrytelsen ikke kan medføre fengsel i mer enn 10 år,
- 3) når siktede var under 18 år da forbrytelsen ble begått og påtalemyndigheten ikke vil påstå idømt fengsel i mer enn 2 år.

Forhøyelse av maksimumsstraffen på grunn av gjentakelse eller sammenstøt av forbrytelser kommer ikke i betraktning.

Uten hinder av reglene i første og annet ledd kan påtalemyndigheten bringe saker om straff for forbrytelser inn for lagmannsretten i første instans dersom den av særlige grunner finner det hensiktsmessig.

§ 7

Når flere saker forenes til felles behandling etter § 13 og noen av dem hører under lagmannsrett, andre under herreds- eller byrett, behandles de alle ved lagmannsretten.

§ 8

Under lagmannsrett som annen instans hører:

- 1) fornyet behandling av saker som er pådømt ved herreds- eller byrett,
- 2) kjæremål mot kjennelser og beslutninger av herreds- eller byretten.

§ 9

Under Høyesterett hører anke i saker som er behandlet ved lagmannsrett eller herreds- eller byrett, samt anke over vedtakelsen av forelegg.

Under Høyesteretts kjæremålsutvalg hører kjæremål mot kjennelser og beslutninger av lagmannsretten.

Kap 3 Domstolenes stedlige virkekrets.**Forening og utsettelse av straffesaker****§ 10**

Hovedforhandling holdes i den rettskrets der den straffbare handling antas foretatt eller i en av de rettskretser der den kan være foretatt.

Er den straffbare handling foretatt om bord i norsk skip eller luftfartøy under reise i eller utenfor riket, kan hovedforhandling holdes i den rettskrets der skipet eller luftfartøyet har hjemsted eller der det først anløper, eller der etterforskning først blir satt i verk. Tilsvarende gjelder når handlingen er foretatt om bord på norsk boreplattform eller liknende flyttbar innretning under reise i eller utenfor riket. For luftfartøy regnes eierens bopel eller forretningskontor som hjemsted.

§ 11

Er det her i riket ikke noe verneting etter § 10, eller ville forfølgning ved noen av disse medføre vesentlige ulemper for siktede eller vitner, eller uforholdsmessig forsinkelse eller utgift, kan hovedforhandling holdes der siktede bor eller oppholder seg, eller der saken antas lettest å kunne bli opplyst.

§ 12

Enkeltstående rettshandlinger foretas som regel i den rettskrets der den person som skal avhøres bor, eller oppholder seg, eller der den ting som rettshandlingen gjelder, antas å være.

§ 13

Forfølgning mot samme person for flere straffbare handlinger eller mot flere personer som medskyldige i samme handling, forenes i én sak, såfremt det lar seg gjøre uten vesentlig forsinkelse eller vanske. Tilkommer påtalen forskjellige, kan slik forening skje når de er enige om det.

Med rettens samtykke kan også ellers forfølgningen av flere straffbare handlinger forenes i én sak, likesom forente saker kan skilles når retten bestemmer det eller samtykker.

§ 14

Straffbare handlinger som påtales i én sak etter § 13 første ledd, kan forfølges i enhver rettskrets der noen enkelt av dem kunne ha vært forfulgt.

Blir saken delt etter at hovedforhandling er åpnet, bestemmer retten om den del av saken som bare på grunn av foreningen er brakt inn for den, skal fremmes til pådømmelse.

§ 15

Med samtykke av den rett saken er brakt inn for, kan påtalemyndigheten overføre forfølgningen til et annet sted der det er verneting for saken.

§ 16

Med siktedes samtykke kan vernetingsreglene fravikes. Dersom siktede møter, prøver retten ikke av eget tiltak om saken er brakt inn for riktig verneting.

§ 17

Når straffbarheten av en handling beror på om et visst rettsforhold bestod da handlingen ble foretatt, kan retten utsette straffesaken til dette spørsmål er blitt avgjort i sivil sak. Avgjørelsen i den sivile sak er likevel ikke bindende ved avgjørelsen av straffesaken.

Et det reist ærekrenkelsessak mot den som har formidlet videre et utsagn fremsatt av en annen, kan retten utsette saken mot formidleren inntil det er tatt avgjørelse i rettsak mot kilden. Retten kan også ellers utsette en straffesak inntil et omtvistet forhold er nærmere klarlagt i en annen straffesak.

Kap 4 Rettsbøker**§ 18**

I ethvert rettsmøte føres det bok over forhandlingene.

Rettsboka skal angi:

- 1) retten, tiden og stedet for rettsmøtet, dommernes, lagrettemennenes, protokollførendes og rettsvitnets navn, partene, sakens nummer og hva den gjelder,
- 2) hvilke parter som er til stede, hvem som møter for dem, navnene på de vitner og sakkyndige som møter, og de dokumenter og andre bevis som blir fremlagt.

Forhandlingenes gang nedtegnes etter hvert. Særlig må det kunne ses om de former loven foreskriver, er iaktatt.

§ 19

I rettsboka føres inn fullstendig:

- 1) partenes påstander og de erklæringer som endrer sakens gjenstand eller inneholder en uttrykkelig godkjenning av motpartens påstand eller en del av den,
- 2) påstander, begjæringer og innsigelser som gjelder saksbehandlingen og blir satt fram i rettsmøtet, om de ikke blir frafalt eller straks tatt til følge, og såfremt de enten er av betydning for avgjørelsen eller forlanges innført,
- 3) rettslige avgjørelser som blir tatt eller avlest i rettsmøtet, og pålegg som blir gitt av retten eller dens formann.

Når det som her er nevnt, inneholdes i skrifter som blir vedlagt, eller i en tidligere rettsbok, er det nok å ta inn en henvisning. Retten kan kreve at påstander og begjæringer som blir satt fram av aktor eller av en advokat på vegne av en part, skal settes opp skriftlig for å vedlegges rettsboka.

§ 20

Utenfor hovedforhandling skal de forklaringer som parter, vitner eller sakkyndige gir i rettsmøte, føres inn i rettsboka og etter hvert leses opp til vedtakelse. De tilføyelser og rettelser som blir gjort ved opplesingen, blir ført inn. Tilståelser og andre særdeles viktige uttalelser bør gjengis så vidt mulig med den avhørtes egne ord. Uvedkommende eller betydningsløse enkeltheter utelates.

Når en forklaring helt eller delvis stemmer med det som den samme eller en annen person tidligere har forklart i rettsmøte, kan retten henvise til den tidligere forklaring og lese den opp til vedtakelse.

Under rettsmøte til saksforberedelse (§ 272) bestemmer retten i hvilken utstrekning forklaringer skal protokolleres.

§ 21

Under hovedforhandling kan retten beslutte at forklaringer som blir gitt av parter, vitner eller sakkyndige, skal føres inn i rettsboka etter reglene i § 20:

- 1) når retten antar at avhør i tilfelle av fornyet behandling ved lagmannsrett ikke mer vil kunne foretas eller vil måtte foregå ved bevisopptak utenfor hovedforhandling,
- 2) når forklaringen på vesentlige punkter avviker fra vedkommendes tidligere forklaring i rettsmøte eller for politiet,
- 3) når ellers særlige grunner gjør det ønskelig.

Har en som er avhørt, ikke hatt noe å forklare om saken, bør dette nevnes.

§ 22

Når det er grunn til å tro at en uttalelse vil kunne medføre straffansvar for falsk forklaring eller anklage, bør den føres inn i rettsboka fullstendig og så vidt mulig med vedkommendes egne ord.

§ 23

Etter nærmere regler som Kongen gir, kan forklaringer og andre deler av forhandlingene tas opp stenografisk eller ved mekaniske midler. Reglene fastsetter i hvilken utstrekning slik gjengivelse kan tre i stedet for innføring i rettsboka.

§ 24

Når gransking foretas utenfor hovedforhandling, skal rettsboka gi en fullstendig redegjørelse for granskningen, hvordan den er foretatt, de iakttagelser som er gjort, og hvilke slutninger de antas å føre til. Der det kan være av betydning, bør det søkes skaffet fotografier, tegninger, planer og riss.

§ 25

Ved gransking under hovedforhandling kan retten bruke reglene i § 24 når den antar at gransking i tilfelle av fornyet behandling ved lagmannsrett ikke mer vil kunne foretas eller vil bli mangelfull fordi gjenstanden står i fare for å bli ødelagt eller forandret, eller vil måtte foregå ved bevisopptak utenfor hovedforhandling.

§ 26

Dersom noen av partene ber om det, skal rettsboka leses opp i rettsmøtet eller forelles for partene.

Finner retten at noe bør rettes, gjør den det ved en tilføyelse eller randbemerkning. Når en part, en dommer eller rettsvitnet forlanger noe rettet, men det blir nektet, kan nektelsen kreves nedtegnet.

Rettsboka skal undertegnes av dommerne, protokollføreren og rettsvitnet.

§ 27

Dokumenter som blir fremlagt i retten, skal ha påtegning om at de er fremlagt.

§ 28

Enhver som det har rettslig interesse for, kan kreve utskrift av rettsbøker og andre dokumenter i en straffesak som retten har avsluttet behandlingen av.

Utskrift skal nektes når det av hensyn til rikets sikkerhet eller forhold til fremmed stat ville være betenkelig å gi utskrift, eller når det er grunn til å frykte at utskriften vil bli nyttet på urettmessig vis. Overfor andre enn partene gjelder det samme når retten har gitt pålegg om hemmelighold.

Utskrift av psykiatriske erklæringer, personundersøkelser og andre personopplysninger kan bare gis i den utstrekning det er fastsatt ved forskrift av Kongen.

Spørsmålet om retten til utskrift bedømmes i forhold til hvert enkelt dokument.

Avslås en begjæring om utskrift etter denne paragraf, kan spørsmålet begjæres forelagt retten til avgjørelse.

Kongen kan gi forskrifter om gjennomsyn og utlån av dokumentene i en straffesak, og om rett til utskrift av dokumentene i tilfeller som ikke omfattes av første ledd. Reglene i

annet og tredje ledd gjelder tilsvarende for slike forskrifter.

§ 29

Kongen kan gi nærmere regler om innretningen av rettsbøkene og om oppbevaring og tilintetgjøring av rettsbøker og andre dokumenter.

Kap 5 Dommer, kjennelser og andre beslutninger av retten

§ 30

Dommer er de beslutninger av retten som domfeller eller frifinner siktede, eller som for øvrig helt eller delvis avgjør det krav saken gjelder.

Andre beslutninger er kjennelser når loven kaller dem så, eller når de avslutter saken eller en selvstendig del av den.

§ 31

Har retten flere medlemmer, skal den holde rådslagning og stemmegivning for stengte dører før dom blir avsagt, såfremt de ikke straks blir enige om avgjørelsen.

Bare protokollføreren har adgang til å overvære rådslagningen og stemmegivningen om ikke rettens formann gir særlig tillatelse til andre som av hensyn til sin juridiske utdanning eller av liknende grunner ønsker å være til stede.

§ 32

Formannen leder forhandlingene, stiller spørsmålene og teller opp stemmene. Avstemningen foregår muntlig i den rekkefølge formannen fastsetter.

En dommer som er blitt overstemt, skal ta del i de følgende avstemninger som saken gir grunn til, om ikke annet er bestemt ved lov.

I Høyesterett foregår stemmegivningen offentlig i den orden rettens formann bestemmer. Formannen stemmer alltid sist. Hver av dommerne grunngir den avgjørelsen han stemmer for.

§ 33

Over skyldspørsmålet blir det stemt særskilt. Til skyldspørsmålet regnes ikke spørsmål om bortfall av straff på grunn av foreldelse eller forhøyd straff på grunn av gjentakelse, unntatt for så vidt angår tidspunktet da den påtalte handling ble foretatt.

§ 34

En dommer som har stemt for frifinnelse i skyldspørsmålet, deltar ikke i avstemningen om det foreligger slike særskilte omstendigheter

som ville bringe forholdet inn under en strengere eller mildere straffebestemmelse, men anses som om han hadde tiltrådt den stemmegivning som er gunstigst for siktede.

§ 35

Avgjørelse av skyldspørsmålet til ugunst for siktede krever i herreds- og byrett to tredjedels flertall av stemmene. Om avstemning for lagmannsrett gjelder § 323.

For øvrig treffes alle avgjørelser med alminnelig flertall når ikke annet er bestemt. Står stemmene likt, gjelder ved avgjørelser om straff eller rettsfølger som nevnt i § 2 nr 1 og 2, den mening som er gunstigst for siktede; ellers gjør formannens stemme utslaget.

Spørsmålet om vilkårene for mortifikasjon foreligger, blir avgjort med alminnelig flertall. Står stemmene likt, gjør formannens stemme utslaget.

§ 36

Er det flere enn to meninger når straff eller andre rettsfølger skal fastsettes, og ingen har flertall, legges de stemmer som er ugunstigst for siktede sammen med de nærmest følgende inntil det blir stemmeflertall.

§ 37

Er det uenighet om hvordan spørsmålene skal stilles eller om utfallet av stemmegivningen, avgjøres dette ved særskilt avstemning. Står da stemmene likt, gjør formannens stemme utslaget.

Om utarbeidelse av spørsmål til lagretten gjelder reglene i §§ 314—318.

§ 38

Retten kan ikke gå utenfor det forhold tiltalen gjelder, men er ubundet av den nærmere beskrivelse med hensyn til tid, sted og andre omstendigheter. Bare når den finner særlig grunn til det, prøver retten om det foreligger omstendigheter som ville bringe forholdet inn under en strengere straffebestemmelse enn etter tiltalen.

Med hensyn til det straffebud som skal anvendes på forholdet, er retten ikke bundet av tiltalen eller de påstander som er fremsatt. Det samme gjelder med hensyn til straff og andre rettsfølger. Inndragning og mortifikasjon kan bare idømmes når det er fremmet krav om det, og ikke i større utstrekning enn påstått. Straff eller rettsfølger som nevnt i § 2 nr 1, kan ikke idømmes i en sak som bare gjelder inndragning eller mortifikasjon.

Før retten bruker et annet straffebud enn tiltalebeslutningen eller idømmer en annen rettsfølge enn påstått, skal den gi partene anledning til å uttale seg om spørsmålet. Sik-

tede skal få en passende utsettelse når retten finner det ønskelig for forsvaret.

Om utformingen av spørsmålene til lagretten, gjelder reglene i § 315.

§ 39

En dom skal inneholde:

- 1) en kort fremstilling av sakens gjenstand med de krav som er gjort gjeldende,
- 2) avgjørelsesgrunner,
- 3) domsslutning.

Avskrifter av dommen skal dessuten opplyse om domstolen, dommerne, tid og sted for domsavsigelsen, partene og dem som har møtt på deres vegne.

Retten formann skriver dommen, om ikke retten bestemmer noe annet. Dommen underskrives av de dommere som har tatt del i pådømmelsen.

§ 40

Ved dommer av lagmannsrett skal, når en lagrettekjennelse legges til grunn for dommen, domsgrunnene for skyldspørsmålets vedkommende bare bestå i en henvisning til kjennelsen.

I andre tilfelle skal, når siktede domfelles, domsgrunnene for skyldspørsmålets vedkommende bestemt og uttømmende angi det saksforhold retten har funnet bevist som grunnlag for dommen, og vise til det straffebud han dommes etter. Når siktede domfelles, skal domsgrunnene også opplyse om de grunner retten har lagt vekt på ved fastsetting av straff og andre rettsfølger. Opplysninger om tidligere domfellelser eller påtaleunntatelser tas bare med i den utstrekning det har betydning for dommen. Gjelder dommen flere straffbare handlinger som det fastsettes en felles frihetsstraff for med hjemmel i straffeloven § 63 annet ledd, skal det opplyses hvilken eller hvilke straffbare handlinger retten har betraktet som skjerpene omstendigheter.

Blir siktede frifunnet, skal domsgrunnene angi de vilkår for straffeskyld som antas å mangle, eller de omstendigheter som utelukker straff eller annen rettsfølge som det er fremmet krav om.

§ 41

Domsgrunnene skal i alle tilfelle opplyse om dommen er enstemmig, eller dersom det ikke er tilfellet, hvilke av rettens medlemmer som er uenige i domsslutningen, og hvilke punkter uenigheten gjelder.

Dommere som ikke er enige i domsslutningen eller domsgrunnene, kan kreve inntatt i disse en redegjørelse for sin mening. For så vidt angår medlemmer av lagretten som deltar

ved fastsettingen av straff og annen reaksjon, gjelder likevel reglene i § 332.

I høyesterettsaker trer stemmegivningen i stedet for domsgrunner.

§ 42

Dommen bør avsies umiddelbart etter at saken er tatt opp til doms. Kan dette ikke skje, og domsavsigelsen derfor besluttet utsatt til et senere rettsmøte, skal tid og sted for dette samtidig fastsettes. Er dom ikke avsagt innen tre dager etter at saken er tatt opp til doms, skal grunnen opplyses i rettsboka.

§ 43

Dommen avsies i rettsmøte. Tar flere dommere del i pådømmelsen, skal de alle være til stede.

Er siktede til stede i rettsmøtet, foregår domsavsigelsen ved at dommen blir lest opp. Er det adgang til å anke eller begjære fornyet behandling, skal retten gi ham opplysning om frist og fremgangsmåte. Han skal spørres om han vedtar dommen og om han ønsker avskrift av den.

Er siktede ikke til stede, anses dommen avsagt når den er underskrevet. Retten skal sørge for at dommen snarest mulig forkynnes for siktede med slik opplysning som nevnt i annet ledd. Han skal samtidig spørres om han vedtar dommen. Retten kan overlate til påtalemyndigheten å sørge for forkynningen.

Retten er bundet ved sin avgjørelse når dommen er avsagt.

§ 44

Er det i dommen skrivefeil eller regnefeil eller andre åpenbare uriktigheter eller utelatelser, skal retten selv eller den høyere rett som får saken, rette dem av eget tiltak. Kan det være tvil om hvordan rettingen skal foretas, treffes avgjørelsen av den samlede rett. Ellers kan formannen foreta rettingen.

§ 45

Er det ellers i domsgrunnene uriktigheter, motsigelser, uklårheter eller ufullstendigheter, kan de rettes etter begjæring av den ene part, og etter at den annen er hørt. Begjæringen må settes fram innen to uker. Den skal snarest mulig avgjøres av de samme dommere som har avsagt dommen. Domsmennene eller de lagrettemenn som deltok ved fastsettingen av straff og annen reaksjon, behøver ikke tilkalles, om ikke noen av partene krever det.

§ 46

Rettinger etter §§ 44 og 45 foregår ved særskilt tilførsel i rettsboka. Det vises til dem ved randbemerkning på vedkommende sted.

Alle avskrifter som er utlevert, skal kreves tilbake for enten å rettes eller byttes om med nye.

Retten skal sørge for at den rettede eller nye avskrift snarest mulig forkynnes for tiltalte.

§ 47

Mot beslutninger etter §§ 44—46 kan kjæremål bare erklæres på grunn av feil ved saksbehandlingen eller fordi en retting går videre enn loven hjemler.

Når det er begjært retting etter §§ 44 eller 45, løper ingen frist for anke eller fornyet behandling før spørsmålet er avgjort. Er det anket eller begjært fornyet behandling, skal den overordnede domstol underrettes.

Er det foretatt retting etter § 45, løper en ny frist for anke og begjæring om fornyet behandling. Dette skal siktede gis opplysning om når rettingen blir forkynt.

§ 48

Er noe som skulle ha vært avgjort ved dommen, ikke tatt med, kan det avsies tilleggsdom etter reglene i §§ 45 og 46.

Hovedforhandlingen tas opp igjen om det er nødvendig.

§ 49

Er noen ved forskjellige dommer idømt straff uten at straffeloven § 53 nr 1 eller 2 eller § 64 er iaktatt, bringer påtalemyndigheten sakene inn for den rett som avsa den siste fellende dom, til felles avgjørelse.

Avgjørelsen treffes ved dom. Hovedforhandlingen tas opp igjen om retten finner grunn til det. Så vidt mulig settes retten med de samme dommere som avsa den tidligere dom. I lagmannsrett deltar ikke de lagrettemenn som deltok ved fastsettingen av straff og annen reaksjon, hvis ikke hovedforhandlingen tas opp igjen. Dersom noen av disse ikke kan møte, tas i stedet det nødvendige antall ut ved loddtrekning blant de øvrige lagrettemenn som gjorde tjeneste i saken.

§ 50

En dom er rettskraftig når den er vedtatt av partene eller fristen for anke eller begjæring om fornyet behandling er utløpt. Er anke erklært eller fornyet behandling begjært, blir dommen rettskraftig når saken er endelig avgjort i høyere instans.

Med rettskraften inntreer de følger av dommen som ikke krever noen fullbyrding.

§ 51

Reises ny sak om et krav som er avgjort ved rettskraftig dom, skal retten avvise saken av eget tiltak.

§ 52

Kjennelser skal ha grunner. Dessuten får §§ 31—37, 41 og 43 tilsvarende anvendelse om det er anledning til det.

Retten sørger for at en kjennelse snarest mulig blir meddelt siktede eller andre som den angår. Er det adgang til kjæremål, skal retten gi vedkommende opplysning om frist og fremgangsmåte.

Prosessledende kjennelser kan omgjøres av den rett som har avsagt dem, når ingen ervervet rett er til hinder. For øvrig får §§ 44—48 og 50 tilsvarende anvendelse på kjennelser.

§ 53

På beslutninger av retten som ikke er dommer eller kjennelser, får §§ 31, 32, 35—37, 41 og 52 annet ledd tilsvarende anvendelse om det er anledning til det.

En beslutning kan omgjøres av den rett som har truffet den, når ingen ervervet rett er til hinder. For øvrig får §§ 44—48 og 50 tilsvarende anvendelse.

§ 54

Har retten flere medlemmer og de ikke er samlet til møte, kan formannen treffe avgjørelser som ikke etter sin art hører til hovedforhandlingen eller pådømmelsen, når ikke annet er bestemt ved lov. Er forberedelsen av saken overlatt til en annen dommer, kan slike avgjørelser treffes av ham.

ANNEN DEL

PARTENE

Kap 6 Påtalemyndigheten

§ 55

Påtalemyndighetens tjenestemenn er:

- 1) riksadvokaten,
- 2) statsadvokatene og hjelpestatsadvokatene,
- 3) politimestrene, overvåkingssjefen, politinspektørene, politiadjutantene og politifullmektigene for så vidt de har juridisk embetseksamen og gjør tjeneste i embete eller stilling som er tillagt påtalemyndighet,
- 4) lensmennene.

Kongen kan bestemme at en politiembets- eller tjenestemann som nevnt i første ledd nr 3 skal tilhøre påtalemyndigheten selv om han ikke har juridisk embetseksamen.

§ 56

Riksadvokaten er embetsmann. Han må ha juridisk embetseksamen med beste karakter. I forhold til regelen i Grunnloven § 22 betraktes han som overøvrighet. Domstolsloven § 231 gjelder tilsvarende.

Riksadvokaten har den overordnede ledelse av påtalemyndigheten. Bare Kongen i statsråd kan utferdige alminnelige regler og gi bindende pålegg om utføringen av hans verv.

§ 57

Statsadvokatene er embetsmenn. De må ha juridisk embetseksamen. Domstolsloven § 231 gjelder tilsvarende.

Kongen fastsetter antallet statsadvokater, deres embetsdistrikter og stedet for embetskontoret. Statsadvokater kan også knyttes til riksadvokatembetet.

Når sakmengden gjør det påkrevd, kan Kongen oppnevne midlertidige hjelpestatsadvokater. De behandler de saker som riksadvokaten eller vedkommende statsadvokat overlater til dem.

En statsadvokat som er knyttet til riksadvokatembetet, kan etter riksadvokatens fullmakt eller i hans forfall utøve riksadvokatens myndighet på hans vegne.

§ 58

Politimestrene står som påtalemyndighet under riksadvokaten og stedets statsadvokat.

Riksadvokaten og statsadvokatene kan gi pålegg umiddelbart til politiets tjenestemenn.

§ 59

Overordnet påtalemyndighet kan helt eller delvis overta behandlingen av sak som hører under en underordnet, eller ved beslutning i det enkelte tilfellet overføre behandlingen til en annen underordnet.

Riksadvokaten kan gi regler om at etterforskingen i enkelte grupper av saker skal ledes av en annen tjenestemann enn den som saken ellers ville høre under.

§ 60

En tjenestemann som hører til påtalemyndigheten eller handler på vegne av denne, er ugild når han står i et forhold til saken som nevnt i domstolsloven § 106 nr 1—5. Han er også ugild når andre særegne forhold foreligger som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet. Særlig gjelder dette når ugildhetsinnsigelse er reist av en part.

Er en tjenestemann ugild, anses også hans underordnede ved samme embete ugilde, når ikke hans nærmeste overordnede bestemmer noe annet.

§ 61

Tjenestemannen avgjør selv om han er ugild. Når en part krever det og det kan gjøres uten vesentlig tidsspille, eller tjenestemannen ellers selv finner grunn til det, skal han snarest mulig forelegge spørsmålet for sin nærmeste overordnede til avgjørelse. Dersom det er reist spørsmål om riksadvokatens ugildhet, kan departementet avgjøre at han ikke er ugild.

Tjenestemann som anser seg som ugild, skal snarest mulig gi sin nærmeste overordnede meddelelse om dette.

Når en tjenestemann er ugild, avgjør hans nærmeste overordnede hvordan saken skal behandles videre.

Selv om en tjenestemann er ugild, kan han ta slike skritt som ikke uten skade kan settes og ikke kan overlates til en annen.

§ 62

Kongen i statsråd gir nærmere regler om ordningen av påtalemyndigheten.

Kap 7 Påtalen

§ 63

Domstolene trer bare i virksomhet etter begjæring av en påtaleberettiget, og deres virksomhet opphører når begjæringen blir tatt tilbake.

§ 64

Kongen i statsråd avgjør spørsmålet om tiltale når det gjelder straffbare handlinger i tjenesten av embetsmenn og andre tjenestemenn tilsatt av Kongen.

Kongen i statsråd avgjør dessuten spørsmålet om å unnlate påtale etter § 69 når det gjelder:

- 1) forbrytelser som kan straffes med fengsel på livstid,
- 2) forbrytelser mot straffeloven kap 8, 9 eller 10.

§ 65

Hvis det ikke er Kongen i statsråd som skal gjøre vedtaket, avgjør riksadvokaten spørsmålet om tiltale når det gjelder:

- 1) forbrytelser som kan straffes med fengsel på livstid,
- 2) forbrytelser mot straffeloven kap 8, 9 eller 10 eller §§ 135, 140, 142 og 144,
- 3) forbrytelser ved trykt skrift eller i kringkastingsending.

Riksadvokaten avgjør dessuten spørsmålet om å unnlate påtale etter § 69 for andre forbrytelser.

§ 66

Statsadvokaten avgjør spørsmålet om tiltale i saker om forbrytelser når det ikke hører under Kongen i statsråd eller riksadvokaten.

§ 67

Politiet kan etterforske og reise siktelse i alle saker, herunder begjære rettens avgjørelse om bruk av tvangsmidler etter kap 14—17 og påkjøre slike avgjørelser.

Politiet avgjør spørsmålet om tiltale i saker om forseelser.

Etter nærmere regler som Kongen gir, kan politiet utferdige forelegg i saker om forbrytelser som etter loven ikke kan medføre straff av fengsel i mer enn ett år.

Overvåkingssjefen har den myndighet som er nevnt i første ledd i de saker Kongen bestemmer.

§ 68

Den myndighet som har besluttet tiltale, gjør vedtak om anke eller begjæring om fornyet behandling. Er tiltalen reist av politiet, tar politimesteren avgjørelsen.

Kjæremål mot kjennelse om avvisning erklæres av den som har myndighet til å anke. Ellers kan den som utfører saken, erklære kjæremål.

Riksadvokaten gjør vedtak om å begjære gjenopptak.

§ 69

Selv om straffeskyld anses bevist, kan påtale unnlates såfremt slike særlige forhold er til stede at påtalemyndigheten etter en samlet vurdering finner at overveiende grunner taler for ikke å påtale handlingen.

Unnlattelse av påtale etter første ledd kan gjøres betinget av at siktede i prøvetiden ikke gjør seg skyldig i noen ny straffbar handling. Prøvetiden er to år fra den dag det blir besluttet å unnlata påtale, men ikke lenger enn foreldelsesfristen for adgangen til å reise straffesak for handlingen.

Unnlattelse av påtale kan også gjøres betinget av slike vilkår som er nevnt i straffeloven § 52 nr 5 og nr 6 første ledd. Det kan videre treffes bestemmelse om at siktede skal stå under tilsyn, jf straffeloven § 52 nr 7. Siktede bør på forhånd ha erklært seg villig til å oppfylle vilkårene og til å stå under tilsyn.

§ 70

Påtale kan unnlates når reglene for straffutmålingen ved sammenstøt av flere forbrytelser eller forseelser medfører at ingen eller bare en ubetydelig straff ville komme til anvendelse.

§ 71

Dersom siktede hevder at han ikke er skyldig i en straffbar handling som påtale er unnlatt for, kan han kreve at påtalemyndigheten bringer saken inn for retten, om den ikke fra-

faller siktelsen. Begjæring om dette må være fremsatt innen en måned etter at siktede fikk melding om påtaleunnlattelsen og adgangen til å kreve sak reist. Reglene i § 347 gjelder tilsvarende.

§ 72

Inntil dom er falt i første instans, kan en forfølgning innstilles. Det samme gjelder når en dom er opphevd.

Når offentlig påtale etter lov er avhengig av begjæring fra særlig myndighet, skal forfølgningen innstilles dersom begjæringen tas tilbake. Det samme gjelder når offentlig påtale er betinget av påtalebegjæring fra fornærmede og denne gyldig blir kalt tilbake.

§ 73

Frafalles saken etter at hovedforhandling er begynt, enten på grunn av bevisets stilling eller fordi straff ikke kan anvendes på forholdet, avsier retten frifinnelsesdom.

Når ellers en forfølgning blir innstilt, gis skriftlig melding til siktede og til fornærmet som har opptrådt som klager.

§ 74

Er forfølgning mot en siktet innstilt på grunn av bevisets stilling, kan den tas opp på ny dersom det senere blir oppdaget bevis av vekt.

Er påtale unnlatt etter § 69, kan forfølgningen tas opp på ny om det reises siktelse for en annen lovovertrødelse som er forøvd før påtaleunnlattelsen. Tiltale må i så fall være reist eller begjæring om dom i forhørsrett fremsatt innen ett år etter påtaleunnlattelsen. Blir siktede ikke kjent skyldig i den annen lovovertrødelse, står påtaleunnlattelsen ved makt, når ikke retten finner at han må frifinnes.

Er det satt vilkår for påtaleunnlattelsen, kan forfølgningen også tas opp på ny dersom vilkårene ikke blir overholdt. Det samme gjelder om siktede unndrar seg pålagt tilsyn eller setter seg ut over pålegg fra tilsynsmyndigheten. Tiltale må i så fall være reist eller begjæring om dom i forhørsrett fremsatt innen tre måneder etter utløpet av prøvetiden.

Er påtale unnlatt etter § 70, kan forfølgningen tas opp på ny dersom siktede ikke blir domfelt for den eller de straffbare handlinger som ble påtalt.

Er forfølgningen innstilt fordi en nødvendig påtalebegjæring eller en annen forutsetning for å fremme saken manglet, kan den tas opp på ny om mangelen blir avhjulpet.

Ellers kan en forfølgning bare tas opp på ny ved omgjøring av overordnet myndighet etter § 75 annet ledd eller om vilkårene for gjenopptakelse foreligger.

Disse regler hindrer ikke at en påtaleunnløstelse blir gjort om til gunst for siktede.

§ 75

En påbegynt forfølgning kan frafalles av overordnet påtalemyndighet.

Beslutning om å unnløte påtale eller om å frafalle en påbegynt forfølgning mot en siktet kan omgjøres av overordnet påtalemyndighet innen tre måneder.

§ 76

Saker ved Høyesterett kan riksadvokaten føre selv eller overløte til en statsadvokat, en advokat med rett til å føre saker for Høyesterett eller en fullmektig ved riksadvokatembetet.

Saker ved lagmannsrett blir ført av statsadvokatene. Når særlige grunner foreligger, kan riksadvokaten overdra til en advokat, en polititjenestemann som hører til påtalemyndigheten eller en fullmektig ved riksadvokatembetet å utføre saken.

Saker ved herreds- eller byrett blir ført av statsadvokatene, polititjenestemenn som hører til påtalemyndigheten eller advokater. Saker om forseelser føres som regel av polititjenestemenn som hører til påtalemyndigheten.

I saker ved herreds- eller byrett hvor det er utferdiget forelegg, kan påtalemyndigheten møte ved en polititjenestemann som ikke hører til påtalemyndigheten. Det samme gjelder ved rettsmøter i forhørsrett.

§ 77

Til å føre saker i retten etter påtalemyndighetens nærmere bestemmelse og på dens vegne antar departementet ved Høyesterett et tilstrekkelig antall advokater med rett til å føre saker for Høyesterett, og ved de øvrige domstoler et tilstrekkelig antall advokater.

§ 78

Når en sak blir ført ved Høyesterett av tjenestemann som ikke har fast lønn, fastsetter retten godtgjørelsen, som utredes av statskassen.

Ved de øvrige domstoler fastsetter retten en slik godtgjørelse etter nærmere regler som blir gitt av Kongen, om det ikke er bestemt en fast lønn. Rettens fastsetting kan prøves av vedkommende departement.

§ 79

Når den som skal føre en sak for retten får forfall, kan hans nærmeste foresatte anta i hans sted en advokat eller en tjenestemann som hører til påtalemyndigheten.

§ 80

Forfølgning av straffbare handlinger ved fornærmede kan skje etter reglene i kap. 28.

§ 81

Retten prøver av eget tiltak om den som forfølger saken, har påtalerett.

Kap 8 Siktede

§ 82

Den mistenkte får stilling som siktet når påtalemyndigheten har erklært ham for siktet eller når forfølgning mot ham er innledet ved retten eller det er besluttet eller foretatt pågripelse, ransaking, beslag eller liknende forholdsregler rettet mot ham.

Innbringelse etter § 191 medfører ikke stilling som siktet.

Bestemmelsene om siktede i denne lov får tilsvarende anvendelse for den som det reises krav mot etter § 2.

§ 83

Er siktede under 18 år, har også hans verge partsrettigheter. Dersom vergen ikke kan eller vil vareta siktedes tarv i saken, skal hjelpeverge oppnevnes etter vergemålsloven § 16.

§ 84

Dersom siktede er alvorlig sinnslidende eller psykisk utviklingshemmet i betydelig grad og har verge, har også denne partsrettigheter.

Mangler en person som er alvorlig sinnslidende eller psykisk utviklingshemmet i betydelig grad evnen til å forstå hva saken gjelder, eller ville en innkalling virke skadelig på ham, kan innkalling av ham til rettsmøtene i saken unnløtes. I så fall øtøver vergen alene hans partsrettigheter under rettsmøtet. At siktede selv ikke møter, betraktes i disse tilfelle ikke som uteblivelse. Har han ikke verge, skal det oppnevnes hjelpeverge etter vergemålsloven § 90 a.

§ 85

Siktede plikter etter lovlig innkalling å møte ved hovedforhandlingen. Det samme gjelder ved andre rettsmøter når retten finner hans fremmøte nødvendig etter sakens stilling.

Er siktede pågrepet eller fengslet, skal han fremstilles til ethvert rettsmøte hvor han ville hatt plikt til å møte om han hadde vært på frifot.

§ 86

Siktede blir innkalt til rettsmøte ved forkynning av stevning. Stevningen skal angi domstolen, rettsstedet, møtetiden, hva saken gjelder og formålet med innkallingen. Muntlig innkalling i rettsmøte trer i stedet for stevning.

Ved innkalling til hovedforhandling har siktede krav på tre dagers varsel og ved innkalling til andre rettsmøter 24 timers varsel.

Gjør siktede tjeneste ved oppsatt militær avdeling, skal hans nærmeste overordnede underrettes ved gjenpart av stevningen. Den som er underrettet om stevningen, plikter å sørge for at siktede så vidt mulig får anledning til å møte, og skal straks gi underretning dersom dette ikke kan skje.

§ 87

Er siktedes fremmøte nødvendig etter loven, eller antas det nødvendig etter sakens stilling, skal det i stevningen sies at han kan bli avhentet om han uteblir.

Antas siktedes fremmøte unødvendig, skal han gjøres kjent med at saken kan bli fremmet selv om han uteblir.

Fremstiller det seg som tvilsomt om siktedes fremmøte er nødvendig, skal det i stevningen sies at hvis han uteblir, kan han bli avhentet eller saken bli fremmet i hans fravær.

Etter omstendighetene gjøres siktede også oppmerksom på adgangen til å samtykke i pådømmelse i sitt fravær.

§ 88

Dersom en siktet som er stevnet i samsvar med § 86 og § 87 første eller tredje ledd, uteblir fra rettsmøtet uten at lovlig forfall er opplyst, kan retten beslutte at han skal pågripes for straks å fremstilles eller for å holdes fengslet inntil han kan bli fremstilt. Fengsling kan bare brukes når hans fremmøte er nødvendig etter loven eller antas nødvendig etter sakens stilling.

Like med uteblivelse anses det at siktede møter beruset.

Gir siktedes forhold grunn til å frykte for at han vil utebli fra en berammet hovedforhandling, kan retten straks treffe beslutning etter reglene i første ledd. Er det fare ved opphold, kan beslutningen treffes av påtalemyndigheten. Spørsmålet skal i så fall snarest mulig forelegges for den rett som behandler saken.

Stiller siktede sikkerhet for sitt fremmøte etter reglene i § 188, kan avhenting unnlates.

§ 89

Er det grunn til å anta at en siktet er ute av stand til å betale de nødvendige utgifter ved reisen til og fra rettsstedet og oppholdet der, kan retten eller påtalemyndigheten la utgiftene helt eller delvis dekke av det offentlige. Det samme gjelder i andre tilfelle når utgiftene etter hans forhold må betraktes som betydelige eller andre særlige grunner gjør det rimelig.

§ 90

Første gang siktede møter for retten, skal han spørres om navn, fødselsår og -dag, stilling og bopel, og gjøres kjent med siktelsen og at han ikke har plikt til å forklare seg.

§ 91

Retten formann spør siktede om han er villig til å forklare seg og oppfordrer ham i så fall til å forklare seg sannferdig.

Siktede avhøres først av rettens formann. Rettens øvrige medlemmer, påtalemyndigheten og forsvareren har deretter adgang til å stille spørsmål til siktede.

Retten kan overlate avhøringen av siktede til påtalemyndigheten og forsvareren.

Retten våker over at avhøringen skjer på en tilfredsstillende måte. Spørsmål som ikke kommer saken ved, skal avvises.

§ 92

Avhøringen skal skje på en måte som er egnet til å få en så vidt mulig sammenhengende forklaring om det forhold siktelsen gjelder. Siktede skal gis anledning til å gjendrive de grunner som mistanken beror på, og anføre de omstendigheter som taler til fordel for ham.

Løfter, uriktige opplysninger, trusler eller tvang må ikke brukes. Det samme gjelder midler som nedsetter siktedes bevissthet eller evne til fri selvbestemmelse. Avhøringen må ikke ta sikte på å trette ut siktede. Han skal gis anledning til å få sedvanlige måltider og nødvendig hvile.

§ 93

Under avhøringen må siktede ikke rådføre seg med sin forsvarer før han svarer på spørsmål som blir rettet til ham, hvis ikke retten samtykker i det.

Nekter siktede å svare, eller forklarer han seg forbeholdent, kan rettens formann gjøre ham oppmerksom på at dette kan bli ansett for å tale mot ham.

Kap 9 Forsvareren

§ 94

Siktede har rett til å la seg bistå av en forsvarer etter eget valg på ethvert trinn av saken. Dette skal han gjøres kjent med. Retten kan tillate at siktede lar forsvaret utføre av flere.

Når siktede er under 18 år, er det vergen som velger forsvarer. Det samme gjelder dersom siktede er alvorlig sinnslidende eller psykisk utviklingshemmet i betydelig grad, og har verge.

§ 95

Som forsvarere ved Høyesterett brukes advokater med rett til å føre saker for Høyesterett.

Ved de øvrige domstoler kan enhver advokat være forsvarer. Med særskilt tillatelse av retten kan en annen skikket person gjøre tjeneste.

Ved alle domstoler kan en utenlandsk advokat være forsvarer når retten etter sakens art og forholdene ellers finner det ubetenkelig.

For flere siktede som har motstridende interesser, kan ikke samme person være forsvarer.

§ 96

Under hovedforhandling skal siktede ha forsvarer.

Under hovedforhandling ved herreds- eller byrett har siktede likevel ikke krav på forsvarer:

- 1) når saken gjelder forseelse og fremmes etter reglene i § 268 (forelegg),
- 2) når saken bare gjelder inndragning.

Har siktede i retten gitt en uforbeholden tilståelse som styrkes av de øvrige opplysninger, gjelder § 99 tilsvarende ved hovedforhandling i herreds- eller byrett.

Retten kan unnlate å oppnevne forsvarer dersom den finner det ubetenkelig og siktede uttrykkelig gir avkall på forsvarer.

Vil påtalemyndigheten påstå idømt sikring eller forvaring, skal siktede alltid ha forsvarer under hovedforhandlingen.

Er siktede alvorlig sinnslidende eller psykisk utviklingshemmet i betydelig grad, skal han ha forsvarer på ethvert trinn i saken.

§ 97

Når siktede skal ha forsvarer under hovedforhandlingen, skal han også ha det ved bevisopptak til bruk for denne, om ikke retten finner det ubetenkelig å fremme bevisopptaket uten forsvarer. Har den rett som saken står for, ikke avgjort spørsmålet om nødvendigheten av forsvarer, eller er tiltale ennå ikke reist, treffes avgjørelsen av den rett som foretar bevisopptaket.

§ 98

Siktede skal ha forsvarer når det i forbindelse med etterforsking eller forberedelse til hovedforhandling er avsagt kjennelse om bruk av varetektsfengsel. Såfremt det ikke medfører særlig ulempe eller tidsspille, skal han ha forsvarer også under forhandlingen om fengselsspørsmålet. Oppnevning kan unnlates om retten finner dette ubetenkelig og siktede uttrykkelig gir avkall på forsvarer.

Oppnevningen faller bort når varetekts-

fengslingen opphører, med mindre retten treffer annen bestemmelse i samsvar med reglene i § 100.

§ 99

Når en sak er sendt forhørsretten til pådømmelse etter § 248 og det er spørsmål om frihetsstraff, skal siktede ha forsvarer. Dette gjelder likevel ikke i saker etter vegtrafikkloven § 22 første og andre ledd, jf § 31, eller hvor det på grunnlag av sakens art og forholdene ellers anses ubetenkelig at han er uten forsvarer.

§ 100

Når siktede skal ha forsvarer etter reglene i §§ 96—99, skal retten oppnevne offentlig forsvarer for ham. Erklærer siktede at han vil la seg bistå av privat forsvarer som han har antatt, oppnevnes offentlig forsvarer bare når det er nødvendig eller ønskelig med slik forsvarer ved siden av den private.

Utenfor de tilfeller som er omhandlet i §§ 96—99, kan retten også oppnevne offentlig forsvarer for siktede når særlige grunner taler for det.

§ 101

Til å gjøre tjeneste som faste offentlige forsvarere antar departementet ved Høyesterett et tilstrekkelig antall advokater med rett til å føre saker for Høyesterett, og ved de øvrige domstoler et tilstrekkelig antall advokater.

§ 102

Forsvarer for den enkelte sak eller det enkelte rettsmøte oppnevnes av retten. Har siktede fremsatt ønske om en bestemt forsvarer, oppnevnes denne, med mindre dette ville føre til vesentlig forsinkelse av saken eller forholdene ellers gjør det utilrådelig.

§ 103

Har siktede ikke valgt forsvarer, oppnevnes en av de faste forsvarere. Er det antatt flere faste forsvarere ved samme domstol eller i samme rettskrets, bør de som regel gjøre tjeneste etter tur.

Er det ikke anledning til å oppnevne en av de faste forsvarere, kan retten oppnevne en annen som kunne ha vært valgt til forsvarer. Det samme gjelder når det finnes ønskelig for å unngå forsinkelse av saken.

§ 104

Den som gjør tjeneste som offentlig forsvarer, fratrer dersom siktede velger en annen som blir oppnevnt etter reglene i § 102. Det

samme gjelder dersom siktede antar privat forsvarer, når ikke retten finner det nødvendig eller ønskelig med den offentlige forsvarer ved siden av den private.

Retten kan i alle tilfelle bestemme at den tidligere oppnevnte forsvarer fortsatt skal gjøre tjeneste dersom hans fratrede ville forsinke saken uten rimelig grunn.

§ 105

Retten kan oppnevne en annen som offentlig forsvarer i stedet for den tidligere oppnevnte om det finnes ønskelig av hensyn til siktetes tarv eller for å unngå forsinkelse av saken. Det samme gjelder når det av andre grunner finnes utilrådelig at den tidligere oppnevnte fortsatt gjør tjeneste, eller det er oppstått forhold som gjør det urimelig å pålegge ham å fullføre oppdraget.

§ 106

Som offentlig forsvarer kan ingen gjøre tjeneste når han selv er siktet eller fornærmet ved den straffbare handling, eller når han er eller har vært gift med eller er forlovet med eller i slekt eller svogerskap i opp- eller nedstigende linje eller i sidelinje så nær som sosken med siktede eller fornærmede.

Når det ellers foreligger forhold som ville ha gjort forsvareren ugild som dommer, skal han gi melding om det til retten, som avgjør om han kan gjøre tjeneste.

§ 107

Offentlig forsvarer skal ha godtgjørelse av staten. Om godtgjørelsen gjelder reglene i § 78 tilsvarende. Er det etter siktetes ønske oppnevnt en forsvarer som ikke er fast antatt ved domstolen eller i rettskretsen, kan Kongen gi nærmere regler om i hvilken utstrekning forsvareren skal få skyss-, kost- og fraværgodtgjørelse. For saker ved Høyesterett er det retten som bestemmer dette.

En fast offentlig forsvarer må ikke motta noen godtgjørelse for utførelsen av vervet utover det som retten fastsetter. Annen offentlig forsvarer kan ikke kreve godtgjørelse av siktede for sitt arbeid med mindre denne forsvarende ble oppnevnt, har samtykket i å betale, og forsvareren har gitt avkall på godtgjørelse av staten.

Når særlige forhold taler for det, kan retten tilkjenne en privat forsvarer godtgjørelse av staten som om han hadde vært offentlig oppnevnt. Begjæring om dette må være fremsatt innen saken er endelig avgjort.

TREDJE DEL

BEVIS

Kap 10 Vitner

§ 108

Enhver plikter etter innkalling å møte som vitne og forklare seg overfor retten, med mindre annet er bestemt ved lov.

§ 109

Plikt til å møte som vitne ved herreds- eller byrett har enhver som ikke har mer enn 300 km reise med rutegående befordringsmiddel eller 50 km på annen måte, eller en tilsvarende strekning dels på den ene, dels på den annen måte.

Ved hovedforhandling for lagmannsrett gjelder de dobbelte avstander.

Retten kan utvide møteplikten når den finner det påkrevd.

Retten eller påtalemyndigheten kan treffe avtale med et vitne om fremmøte når vitnet ikke har møteplikt eller andre særlige grunner taler for det.

Vitnet har krav på godtgjørelse etter særskilt lov.

§ 110

Vitne innkalles ved forkynning av stevning. Stevningen skal angi saken og formålet med innkallingen, domstolen, rettsstedet og møtetiden. Den skal også kort opplyse om reglene for vitnegodtgjørelse og om ansvaret ved å utebli. Så vidt mulig bør vitnet få minst tre dagers varsel.

Innkalles et barn under 14 år, forkynnes stevningen for dets foresatte, som i så fall er ansvarlige for at barnet møter.

§ 111

Person som er til stede på rettsstedet eller i nærheten, kan retten pålegge å møte uten opphold for å avgi forklaring. I påtrengende tilfelle gjelder det samme enhver som har møteplikt etter § 109 første og annet ledd.

Retten kan pålegge møtende vitner å komme igjen senere.

§ 112

Vitne som antar at det har gyldig forfallsgrunn, skal uten ugrunnet opphold meddele dette til retten.

§ 113

Unødig tidsspille og ulempe for vitnene skal søkes unngått.

§ 114

Innkalles et mannskap som gjør tjeneste ved oppsatt militær avdeling, skal hans nærmeste

overordnede underrettes ved gjenpart av vitnestevningen.

Innkalles en som er berøvet friheten, skal den myndighet som avgjør om han kan fremstilles, underrettes ved gjenpart.

Innkalles et vitne under 18 år, skal de foresatte i alminnelighet underrettes ved gjenpart.

Den som er underrettet om vitnestevningen, plikter å sørge for at vitnet så vidt mulig får anledning til å møte, og skal straks gi underretning dersom dette ikke kan skje.

§ 115

Retten kan bestemme at et vitne som uteblir eller forlater rettsstedet uten gyldig forfall, skal avhentes til samme eller senere rettsmøte. I særlige tilfeller kan den beslutte at et vitne skal holdes i fengslig forvaring inntil det kan bli avhørt.

Møter et vitne beruset, kan retten bestemme at det skal holdes i fengslig forvaring til det blir edru.

§ 116

Retten kan pålegge et vitne å ta med seg dokumenter eller andre ting som det har plikt til å legge fram.

Retten kan pålegge et vitne å friske opp sitt kjennskap til saken, f. eks. ved å undersøke regnskapsbøker, brev, dokumenter og gjenstander som det uten særlig besvær har adgang til, og å gjøre opptegnelser og ta disse med i retten.

§ 117

Retten må ikke ta imot vitneforklaring om noe som holdes hemmelig av hensyn til rikets sikkerhet eller forhold til fremmed stat, hvis ikke Kongen gir tillatelse.

Dersom ikke tillatelsen bestemmer noe annet, skal vitnesbyrdet bare meddeles retten og partene i møte for stengte dører og under pålegg om taushetsplikt.

§ 118

Retten må ikke ta imot forklaring som vitnet ikke kan gi uten å krenke lovbestemt taushetsplikt han har som følge av tjeneste eller arbeid for stat eller kommune, hvis ikke departementet gir samtykke. Samtykke kan bare nektes om åpenbaringen vil kunne utsette staten eller allmenne interesser for skade eller virke urimelig overfor den som har krav på hemmelighold.

Etter en avveining av hensynet til taushetsplikten og hensynet til sakens opplysning, kan retten ved kjennelse bestemme at vitneforklaring skal gis selv om samtykke er nektet, eller at vitneforklaring ikke skal mottas selv

om departementet har samtykket. For retten tar slik avgjørelse, skal den gi departementet anledning til å redegjøre for grunnene for sitt standpunkt. Denne redegjørelsen skal ikke meddeles partene.

Regelen i § 117 annet ledd gjelder tilsvarende.

§ 119

Uten samtykke av den som har krav på hemmelighold, må retten ikke ta imot forklaring av prester i statskirken eller andre anerkjente trossamfunn, advokater, forsvarere i straffesaker, leger, psykologer, apotekere, jordmødre eller sykepleiere om noe som er betrodd dem i deres stilling.

Det samme gjelder underordnede og medhjelpere som i stillings medfør er kommet til kunnskap om det som er betrodd de nevnte personer.

Forbudet faller bort når forklaringen trengs for å forebygge at noen uskyldig blir straffet.

Dersom ikke den som har krav på hemmelighold samtykker i at avhøringen foregår offentlig, skal forklaringen bare meddeles retten og partene i møte for stengte dører og under pålegg om taushetsplikt.

§ 120

Uten samtykke av den som har krav på hemmelighold, må retten ikke ta imot forklaring om innholdet av forhandlinger eller forklaringer som en domstol med hjemmel i lov har pålagt de tilstedeværende taushet om.

Reglene i § 119 annet og fjerde ledd gjelder tilsvarende.

§ 121

Selv om forholdet ikke går inn under § 119, kan retten frita et vitne for å svare på spørsmål om noe som er blitt betrodd det under sjelesorg, sosialt hjelpearbeid eller liknende virksomhet. Vitnet kan i alle tilfelle kreve at forklaring om disse forhold bare skal meddeles retten og partene i møte for stengte dører og under pålegg om taushetsplikt.

§ 122

Siktetes ektefelle, slektninger i rett opp eller nedstigende linje, søsken og like nær besvogrede er fritatt for vitneplikt. Som besvogret anses også den besvogredes ektefelle.

Det som er bestemt om ektefeller, gjelder også fraskilte, samt personer som lever sammen i et ekteskapsliknende forhold. Likt med slektskap regnes adoptivforhold.

Retten kan frita siktetes forlovede, fosterforeldre, fosterbarn eller fostersøsken for vitneplikten.

§ 123

Et vitne kan nekte å svare på spørsmål når svaret vil kunne utsette vitnet eller noen det står i slikt forhold til som nevnt i § 122 første eller annet ledd, for straff eller tap av borgerlig aktelse. Retten kan frita vitnet ved fare for vesentlig velferdstap av annen art når det ved en vurdering også av sakens art, forklaringens betydning for sakens opplysning og forholdene ellers ville være urimelig å pålegge vitnet å forklare seg.

Retten kan frita vitnet for å svare på spørsmål som berører dets forlovede, fosterforeldre, fosterbarn eller fostersøsken på slik måte som nevnt i første ledd.

§ 124

Et vitne kan nekte å svare på spørsmål når det ikke kan svare uten å åpenbare en forretnings- eller driftshemmelighet.

Retten kan likevel pålegge vitnet å forklare seg når den etter en avveining av de stridende interesser finner det påkrevd. I så fall kan retten bestemme at forklaringen bare skal meddeles den selv og partene i møte for stengte dører og under pålegg om taushetsplikt.

§ 125

Redaktøren av et trykt skrift kan nekte å svare på spørsmål om hvem som er forfatter til en artikkel eller melding i skriftet eller hjemmelsmann for opplysninger i det. Det samme gjelder spørsmål om hvem som er hjemmelsmann for andre opplysninger som er betrodd redaktøren til bruk i hans virksomhet.

Samme rett som redaktøren har andre som har fått kjennskap til forfatteren eller hjemmelsmannen gjennom sitt arbeid for vedkommende forlag, redaksjon, pressebyrå eller trykkeri.

Reglene i § 124 annet ledd gjelder tilsvarende. Forklaring bør alltid kreves gitt når artikkelen eller meldingen inneholder opplysninger som må antas å være gitt ved straffbart brudd på taushetsplikt, eller når vitnet vegrer seg for å gi så fullstendige opplysninger om saken som det kan skaffe fra forfatteren eller hjemmelsmannen uten å oppgi ham.

Disse bestemmelser gjelder tilsvarende for kringkastingssjef og kringkastingsmedarbeider for så vidt angår opplysninger i en sending.

§ 126

Når forklaring bare ønskes om spørsmål som vitnet ikke kan svare på uten tillatelse eller samtykke, bør vitnet som regel ikke kalles inn så lenge tillatelse eller samtykke ikke er gitt, om det ikke er grunn til å anta at

vitnet kan bli pålagt å forklare seg etter § 118 annet ledd.

Innkalles et vitne som har rett til å nekte å gi forklaring om det forhold det skal spørres om, kan det i stevningen tilføyes at fremmøte er unødvendig dersom vitnet er bestemt på å nekte å forklare seg.

Melder et vitne tidsnok før rettsmøtet at det vil nekte å gi forklaring, skal stevningen tilbakekalles om nektelsen finnes grunnet.

§ 127

Antar retten at et vitne som blir kalt fram, ikke har rett til å gi forklaring eller til å svare på et spørsmål, eller kan nekte å gjøre det, skal den gjøre oppmerksom på dette.

Påstår et vitne at det ikke har rett eller plikt til å gi forklaring, må det gjøre grunnen sannsynlig. I mangel av annet bevis er det nok at vitnet bekrefter den med forsikring.

Har noen som kunne ha nektet å gi forklaring, begynt å forklare seg, kan han likevel nekte å fortsette eller å avgi forsikring.

§ 128

For avhøringen skal rettens formann formane vitnene til å forklare den fulle sannhet uten å skjule noe. Han skal foreholde vitnene det ansvar som følger med falsk forklaring og forsikring.

Når et barn under 16 år avhøres som vitne, bør barnets foreldre eller en foresatt gis anledning til å være til stede under avhøret, dersom ikke vedkommende selv er anmeldt i saken eller andre grunner taler mot det. Den som møter med barnet i retten, har krav på godtgjørelse som fastsatt for vitner.

§ 129

Vitnene avhøres enkeltvis. De bør som regel ikke høre på forhandling i saken før de er avhørt under hovedforhandlingen.

Vitner kan stilles mot hverandre når deres forklaringer gir grunn til det. Dette bør som regel ikke gjøres før hovedforhandlingen.

§ 130

Rettens formann spør vitnet om navn, fødselsår og -dag, stilling, bopel og forhold til siktede og fornærmede. Dersom det er særlig grunn til det, spørres vitnet også om andre omstendigheter som kan ha innflytelse på bedømmelsen av forklaringen.

§ 131

Før forklaring avgis, spør rettens formann vitnet: «Forsikrer De at De vil forklare den rene og fulle sannhet og ikke legge skjul på noe?» Til dette svarer vitnet stående og med

løftet høyre hånd: «Det forsikrer jeg på ære og samvittighet.»

Alle tilstedeværende skal reise seg når forsikring blir avgitt.

§ 132

Forsikring avgis ikke av:

- 1) vitne som er under 14 år, eller som på grunn av forstandssvakhet eller av andre årsaker ikke kan ha noen klar forståelse av forsikringens betydning,
- 2) vitne som er eller mistenkes for å være skyldig eller medskyldig i forhold som berøres av saken,
- 3) vitne som kan kreve seg fritatt for å avgi forklaring.

§ 133

Vitnene skal forklare seg muntlig. Vitnet oppfordres til så vidt mulig i sammenheng å forklare hva det vet om gjenstanden for bevisførselen. Deretter kan særskilte spørsmål stilles. Vitnet skal anmodes om å oppgi kilden til sin kunnskap. Skal en person eller ting vises fram for et vitne til gjenkjennelse, oppfordres det først til å gi en så nøyaktig beskrivelse som mulig.

Vitnet kan bruke opptegnelser om tall eller annet til støtte for hukommelsen. Vitnet må opplyse hvem som har gjort opptegnelsene, når det er skjedd og formålet med dem. Erklæring eller fremstilling som er skrevet med saken for øye, kan bare leses opp når forklaringens art krever det.

§ 134

Bevisførsel om et vitnesandel eller for å svekke eller styrke et vitnes troverdighet i sin alminnelighet må bare finne sted på den måte og i den utstrekning retten tillater. Dette gjelder også bevisførsel om et vitnes tidligere seksuelle atferd. Slik bevisførsel bør nektes når den ikke antas å være av vesentlig betydning. Motbevis må alltid tillates.

Spørsmål om vitnet har vært straffet, skal som regel stilles og besvares skriftlig. Etter rettens bestemmelse kan samme fremgangsmåte brukes ved andre spørsmål om vitnets person eller privatliv.

Skriftlige erklæringer om et vitnes gode eller dårlige navn og rykte må ikke brukes.

§ 135

Hver part avhører de vitner som er innkalt etter hans begjæring. Når han er ferdig med å avhøre et vitne, kan motparten avhøre det videre, og deretter kan ytterligere spørsmål fra begge sider rettes til vitnet, om rettens formann tillater det. Når partene er ferdige

med sin avhøring, kan rettens medlemmer stille spørsmål.

Møter verken påtalemyndighet eller forsvarer, foretar rettens formann avhøringen. Dersom enten påtalemyndighet eller forsvarer ikke møter, foretar rettens formann avhøring i hans sted.

Vitner som retten har innkalt av eget tiltak, avhøres av rettens formann, når han ikke finner grunn til å overlate avhøringen til partene.

§ 136

Retten våker over at avhøringen skjer på en måte som er egnet til å fremkalle en klar og sannferdig forklaring og som tar rimelig hensyn til vitnet.

Spørsmål som ved innhold eller form innbyr til svar i en bestemt retning, må ikke stilles, når det ikke skjer for å prøve påliteligheten av opplysninger som vitnet tidligere har gitt, eller andre særlige grunner gjør det forsvarlig.

Spørsmål som ikke kommer saken ved, skal avvises. Rettens formann skal overta avhøringen dersom den foregår på en utilfredsstillende måte eller andre grunner taler for det.

§ 137

Nekter et vitne å gi forklaring etter at dette er pålagt ved rettskraftig kjennelse, kan retten ved ny kjennelse beslutte at vitnet skal holdes i fengslig forvaring til det oppfyller sin plikt. Et vitne kan likevel ikke holdes fengslet mer enn til sammen tre måneder i samme sak eller i annen sak om samme forhold.

Kap 11 Sakkyndige

§ 138

Enhver som retten oppnevner til å gjøre tjeneste som sakkyndig, plikter å påta seg vervet.

For retten oppnevner noen som sakkyndig, bør den som regel spørre ham om han er villig. Erklærer han seg uvillig, bør han ikke oppnevnes om det er anledning til å oppnevne en annen.

Sakkyndig har rett til godtgjørelse etter særskilt lov.

§ 139

Det bør som regel være minst to sakkyndige, når ikke partene er enige om bare å kreve én.

I påtrengende tilfelle, eller når det ville medføre særlig vanske eller ulempe eller uforholdsmessig omkostning å skaffe flere sakkyndige, er én tilstrekkelig. Det samme gjelder når det er tale om spørsmål av mindre viktighet eller det etter undersøkelsens art fremstår som upåkrevd med mer enn én sakkyndig.

Retten kan oppnevne nye sakkyndige ved siden av de først oppnevnte, når den finner det påkrevd.

§ 140

Kongen kan anta faste sakkyndige til å gjøre tjeneste for visse arter av spørsmål.

De faste sakkyndige gjør tjeneste om ikke særlige forhold tilsier noe annet.

§ 141

Før retten oppnevner sakkyndige, skal den gi partene adgang til å uttale seg, når det lar seg gjøre uten fare for opplysningen av saken og uten uforholdsmessig opphold. Foreslår partene de samme sakkyndige, skal disse som regel oppnevnes når de erklærer seg villige.

§ 142

Når det kan unngås, bør det som sakkyndig ikke oppnevnes noen som etter domstolsloven § 106 eller § 108 ville være ugild som dommer.

Som regel bør det heller ikke oppnevnes sakkyndige som står i avhengighetsforhold til hverandre.

§ 143

Ønsker de sakkyndige bistand til å få opplysninger fra parter eller andre, kan de henvende seg til retten. Har de innhentet opplysninger på egen hånd, skal dette gå fram av erklæringen.

De sakkyndige avgir som regel skriftlig erklæring, enten i forening eller hver for seg.

De sakkyndige kan innkalles til å gi muntlig forklaring for retten, enten i stedet for å avgi skriftlig erklæring eller for å utrede den nærmere. De plikter å møte etter samme regler som for vitner.

§ 144

De sakkyndige avhøres etter de regler som gjelder for vitner, men kan være til stede under hele forhandlingen. Retten kan tillate dem å stille spørsmål til parter, vitner og andre sakkyndige, og å rådføre seg med hverandre før de svarer.

§ 145

Før en sakkyndig gir forklaring i retten, skal han bekrefte med forsikring at han har utført og vil fullføre sitt verv samvittighetsfullt og etter beste overbevisning. Deltar en sakkyndig i en rettslig granskingsforretning, avgir han forsikring før granskingen tar til.

§ 146

Det skal for hele riket være en rettsmedisinsk kommisjon som veiledende organ i rettsmedisinske spørsmål. Medlemmene oppnevnes

av Kongen. Kommisjonen kan deles i flere avdelinger.

Kongen gir nærmere regler for kommisjonen og dens arbeidsordning.

§ 147

Enhver som tjenestgjør som sakkyndig i rettsmedisinske spørsmål, skal straks sende den rettsmedisinske kommisjon avskrift av den skriftlige erklæring som han gir retten eller påtalemyndigheten. Dette gjelder ikke ved foreløpige erklæringer som nevnt i § 165 tredje ledd.

Såfremt den sakkyndige under hovedforhandlingen gir uttalelser som avviker fra den skriftlige erklæring eller på vesentlige punkter utfyller den, skal han sende kommisjonen et referat av sin muntlige forklaring.

Kommisjonen skal gjennomgå de innkomne erklæringer og uttalelser. Finner den vesentlige mangler, skal den gjøre retten eller i tilfelle påtalemyndigheten oppmerksom på det.

§ 148

Påtalemyndigheten kan til bruk for etterforskingen søke bistand hos sakkyndige. Faste sakkyndige har plikt til å gjøre tjeneste. Reglene i § 138 annet og tredje ledd, § 142 og § 147 gjelder tilsvarende.

§ 149

Personer som partene fremstiller for retten til avhøring som sakkyndige uten oppnevning, gir forklaring etter samme regler som vitner, men kan være til stede under hele forhandlingen og avgir forsikring etter bestemmelsene for oppnevnte sakkyndige.

Kap 12 Gransking

§ 150

Når gransking skal finne sted utenfor hovedforhandlingen, kan rettslig granskingsforretning holdes av forhørsretten.

Skal gransking skje til bruk for hovedforhandlingen, kan den også foretas av den dommer som forbereder saken. Den dømmende rett kan overlate granskingen til ett eller flere av sine medlemmer.

Ved granskingen føres rettsbok etter reglene i § 24.

§ 151

Retten kan oppnevne sakkyndige til å bistå under gransking. Deltar sakkyndige ved granskingen, tilkalles ikke rettsvitne.

§ 152

Når granskingens art gjør det hensiktsmessig, kan retten helt eller delvis overlate til

sakkyndige å utføre granskingen eller gjøre rede for resultatene.

Beslutningen angir hva som skal granskes, formålet med granskingen og fristen for gjennomføringen.

Så vidt mulig gir retten siktede underretning om granskingen og fristen for den.

§ 153

Er en gransking overlatt til sakkyndige, går de fram på den måte de finner hensiktsmessig, om retten ikke har gitt dem nærmere forskrifter.

Når det er mulig, bør granskingen foretas slik at den kan kontrolleres ved ny gransking.

De sakkyndige gir skriftlig erklæring om granskingen etter reglene i § 143 annet ledd. Av erklæringen skal det gå fram hvordan granskingen er utført, hvilke resultater de sakkyndige er kommet til, og hvilket grunnlag de har bygd på.

§ 154

Når det kan skje uten vesentlig ulempe eller betenkelighet, har siktede adgang til å la en privat antatt sakkyndig ta del i granskingen eller foreta gransking på egen hånd.

§ 155

Når gransking foretas ved sakkyndige som påtalemyndigheten har henvendt seg til, gjelder reglene i §§ 152—154 tilsvarende.

§ 156

Gransking av hus eller annet privat område kan foretas uten samtykke av eier eller besitter når vilkårene for ransaking eller annen undersøkelse etter reglene i kap 15 er til stede.

§ 157

Den som med skjellig grunn mistenkes for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff, kan underkastes kroppslig undersøkelse når det antas å være av betydning for opplysningen av saken og ikke fremstår som et uforholdsmessig inngrep. Det kan tas blodprøve og foretas andre undersøkelser som kan skje uten fare eller betydelig smerte.

Disse regler gjelder selv om straff ikke kan idømmes på grunn av reglene i straffeloven §§ 44 eller 46.

Uten mistenktes samtykke kan undersøkelse bare foretas etter kjennelse av retten. Så vidt mulig og tilrådelig skal han få adgang til å uttale seg før avgjørelsen treffes.

Dersom formålet med undersøkelsen ellers kunne forspilles, kan ordre fra påtalemyndigheten tre i stedet for kjennelse av retten. Ordren skal være skriftlig og grunnlagt. Er

det fare ved opphold, kan ordren gis muntlig, men den skal da snarest mulig nedtegnes.

§ 158

Andre enn mistenkte kan underkastes kroppslig undersøkelse eller annen gransking når mistanken gjelder en handling som etter loven kan medføre straff av fengsel i mer enn 6 måneder, og det etter sakens betydning, undersøkelsens art, vedkommendes forhold til saken og omstendighetene ellers fremstiller seg som påkrevd og rimelig at undersøkelse foretas. Reglene i § 157 tredje og fjerde ledd gjelder tilsvarende.

Overfor den som har vitneplikt i saken, gjelder § 137 og domstolsloven § 206 tilsvarende.

§ 159

Gransking foretas så hensynsfullt som mulig overfor dem som berøres.

Retten kan pålegge dem som har deltatt i en gransking, plikt til taushet om hva de har iaktatt.

§ 160

Uten hensyn til reglene foran kan det, etter nærmere forskrifter som Kongen gir, tas fingeravtrykk og fotografi av personer som mistenkes eller er dømt for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff. Regelen i § 157 annet ledd gjelder tilsvarende. Det kan også tas fingeravtrykk og fotografi av personer som er besluttet utvist eller utlevert til fremmed stat.

Kap 13 Personundersøkelse og mentalobservasjon

§ 161

Når det antas å ha betydning for avgjørelsen om straff eller andre forholdsregler, skal det som regel foretas personundersøkelse av siktede.

Formålet med personundersøkelsen er å skaffe opplysninger om den siktedes personlighet, livsforhold og fremtidsmuligheter til bruk for avgjørelsen av saken.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om når personundersøkelse skal foretas og om fremgangsmåten ved slike undersøkelser.

§ 162

Påtalemyndigheten kan gjøre vedtak om personundersøkelse når siktede har tilstått, eller når han samtykker i undersøkelsen, eller når undersøkelsen skal være til bruk ved behandlingen av anke over fastsettingen av straff eller andre forholdsregler. Ellers treffes beslutningen av retten.

§ 163

Personundersøkelse utføres av en skikket person som vedkommende lokale kontor for kriminalomsorg i frihet eller vedkommende nemnd for barnevernssaker utpeker, om ikke retten oppnevner en bestemt person til å foreta undersøkelsen.

Som personundersøker kan ingen gjøre tjeneste når han etter domstolsloven § 106 eller § 108 ville være ugild som dommer.

§ 164

Personundersøkeren avgir som regel skriftlig erklæring. Han kan også innkalles til å gi forklaring for den dømmende rett, enten i stedet for å avgi skriftlig erklæring eller for å gi nærmere utredning.

Når en personundersøker innkalles for retten, avhøres han etter de regler som gjelder for vitner, men han kan være til stede under hele forhandlingen. Regelen i § 145 første punktum får tilsvarende anvendelse.

§ 165

Dersom retten finner det nødvendig for avgjørelsen av saken, kan den beslutte at siktede skal underkastes mentalobservasjon ved oppnevnte sakkyndige.

Når det er begjært mentalobservasjon av en siktet som nekter å ha foretatt den handling saken gjelder, kan retten beslutte at det ikke tas stilling til begjæringen før det nevnte spørsmål er avgjort. Adgangen til å beslutte slik utsettelse gjelder likevel ikke i saker som skal behandles av lagmannsrett. Ellers bør slik beslutning som regel bare treffes såfremt retten finner at en utsettelse av undersøkelsen er ønskelig av hensyn til siktede, og at den er ubetenkelig av hensyn til sakens opplysning. Beslutningen kan til enhver tid omgjøres.

Er det tvil om det er nødvendig med mentalobservasjon, kan påtalemyndigheten eller retten beslutte å innhente en foreløpig erklæring fra en sakkyndig til veiledning om dette.

§ 166

Er siktede i fengsel, kan observasjonen foretas under hans opphold der.

Når en siktet som er på frifot, ikke møter etter innkalling for å bli undersøkt av oppnevnt sakkyndig, kan han fremstilles av politiet. Etter kjennelse av retten kan han holdes fengslet inntil han kan bli fremstilt. Det samme gjelder om han møter beruset.

§ 167

Er det nødvendig for å bedømme siktedes sinnstilstand, kan retten etter at forsvarer og oppnevnte sakkyndige er hørt, ved kjennelse bestemme at han skal innlegges til under-

søkelse på psykiatrisk sykehus eller annet egnet observasjonssted. Retten fastsetter samtidig frist for varigheten av innleggelsen.

Blir siktede straffet, skal oppholdet komme til fradrag i straffen etter samme regler som varetektsfengsel. Dette gjelder også når siktede uten rettens kjennelse har latt seg innlegge til observasjon.

§ 168

I den utstrekning det ikke strider mot taushetsplikt, skal offentlige myndigheter og tjenestemenn bistå personundersøkere og sakkyndige med opplysninger som de ber om til bruk for saken.

Skoler, barnevernsnemnder, sosialstyrer og edruskapsnemnder skal på begjæring av domstol, påtalemyndighet, sakkyndig eller personundersøker, uten hinder av taushetsplikt, gi nødvendige opplysninger som de sitter inne med. Er det meningsforskjell om hvilke opplysninger som er nødvendige, avgjør retten spørsmålet ved kjennelse.

Sykehus eller annen institusjon hvor siktede har vært til psykiatrisk eller psykologisk undersøkelse eller behandling, kan uten hinder av taushetsplikt gi sakkyndige de opplysninger om siktede som de trenger for sitt oppdrag.

§ 169

Personundersøkelse og mentalobservasjon skal foretas slik at den ikke blir til unødige ulempe eller krenkelse for den siktede eller andre. Det samme skal iakttas når undersøkelsen blir brukt under saken.

§ 170

Personundersøker eller sakkyndig må ikke overfor uvedkommende røpe noe han under sitt arbeid får vite om private forhold.

Brudd på taushetsplikten straffes som bestemt i straffeloven § 121.

FJERDE DEL

TVANGSMIDLER

Kap 14 Pågripelse og fengsling

§ 171

Den som med skjellig grunn mistenkes for en handling som etter loven kan medføre straff av fengsel i mer enn 6 måneder, kan pågripes når:

- 1) det er grunn til å frykte for at han vil unndra seg forfølgningen eller fullbyrdingen av straff eller andre forholdsregler,
- 2) det er nærliggende fare for at han vil forspille bevis i saken, f.eks. ved å fjerne spor eller påvirke vitner eller medskyldige,

- 3) det antas påkrevd for å hindre at han på ny begår en straffbar handling,
- 4) han selv begjærer det av grunner som finnes fyldestgjørende.

Når det er reist sak om sikring, eller det er sannsynlig at slik sak vil bli reist, kan pågripelse skje uansett om straff kan idømmes, såfremt vilkårene i første ledd for øvrig foreligger. Det samme gjelder når det er avsagt dom på sikring eller det er spørsmål om å forlenge lengstetiden for sikring.

§ 172

Når noen mistenkes for en forbrytelse som kan medføre straff av fengsel i 10 år eller mer, eller forsøk på en slik forbrytelse, kan han pågripes såfremt det foreligger tilståelse eller andre forhold som i særlig grad styrker mistanken, selv om vilkårene i § 171 ikke er til stede. Forhøyelse av maksimumsstraffen på grunn av gjentakelse eller sammenstøt av forbrytelser kommer ikke i betraktning.

§ 173

Den som treffes på fersk gjerning og ikke avstår fra den straffbare virksomhet, kan pågripes uten hensyn til størrelsen av straffen.

Det samme gjelder den mistenkte som ikke vites å ha fast bopel i riket, når det er grunn til å frykte for at han vil unndra seg forfølgningen eller fullbyrding av straff eller andre forholdsregler.

§ 174

Pågripelse etter §§ 171—173 foretas ikke når den i betraktning av sakens art og forholdene ellers ville være et uforholdsmessig inngrep.

Personer under 18 år bør ikke pågripes hvis det ikke er særlig påkrevd.

§ 175

Pågripelse besluttes av retten. Når det er fare ved opphold, kan beslutning om pågripelse treffes av påtalemyndigheten. I sak om overtredelse av straffeloven kap 8 eller 9 eller lov 18 august 1914 om forsvarshemmeligheter kan beslutning om pågripelse i alle tilfelle treffes av påtalemyndigheten.

Beslutningen om pågripelse skal være skriftlig og inneholde betegnelse av den mistenkte, en kort beskrivelse av det straffbare forhold og grunnen for pågripelsen. Er det fare ved opphold, kan beslutningen gis muntlig, men den skal da snarest mulig nedtegnes.

Beslutningen settes i verk av politiet eller av noen som påtalemyndigheten har anmodet om det.

§ 176

Når det er fare ved opphold, kan politimann foreta pågripelse uten beslutning av retten eller av påtalemyndigheten. Det samme gjelder enhver annen dersom den mistenkte treffes eller forfølges på fersk gjerning eller ferske spor.

Den som uten å høre til politiet har foretatt en pågripelse, skal straks overgi den pågrepne til politiet.

§ 177

Den som blir pågrepet, skal gis opplysning om det lovbrudd mistanken gjelder. Foreligger det skriftlig beslutning om pågripelse, skal han ha avskrift av beslutningen.

§ 178

Pågripelse foretas så skånsomt som forholdene tillater.

Ting som den pågrepne kan bruke til vold eller til å unnvike, skal tas fra ham. I dette øyemed kan han ransakes.

§ 179

Når noen er pågrepet uten beslutning av retten eller av påtalemyndigheten, skal spørsmålet om å opprettholde pågripelsen snarest mulig forelegges for en av påtalemyndighetens tjenestemenn. Finner han at pågripelsen bør opprettholdes, skal han utferdige en skriftlig beslutning med slikt innhold som bestemt i § 175 første ledd.

§ 180

Den som er pågrepet, skal snarest mulig gis adgang til å forklare seg for politiet etter reglene i §§ 230, 232 og 233.

§ 181

Påtalemyndigheten kan unnlate pågripelse eller løslate den pågrepne, mot at han lover å fremstille seg for politiet til bestemte tider eller ikke å forlate et bestemt oppholdssted. Det samme gjelder når mistenkte samtykker i andre vilkår, så som innlevering av pass, førerkort, sjofartsbok, fartsbevis eller liknende. Løftet eller samtykket skal gis skriftlig.

Mistenkte kan straks eller senere kreve innbrakt for retten spørsmålet om vilkårene for pågripelse etter §§ 171—173 foreligger, og om det er grunn til å opprettholde forføyninger som er tatt. Han skal gjøres oppmerksom på denne rett når løfte eller samtykke etter første ledd blir avgitt.

Rettens avgjørelse treffes ved kjennelse.

§ 182

Når pågrepelse er foretatt, skal påtalemyndigheten sørge for underretning til den pågrepnes husstand eller en annen person han utpeker. Dersom den pågrepne ikke ønsker det, gis ikke underretning, med mindre særlige grunner taler for det.

Underretning som nevnt kan unnlates såfremt det antas at den vil være til vesentlig skade for etterforskningen. Spørsmålet skal i så fall forelegges for retten første gang den pågrepne fremstilles.

§ 183

Vil påtalemyndigheten beholde den pågrepne, må den snarest mulig og så vidt mulig dagen etter pågrepet fremstille ham for forhørsretten på det sted der fremstilling mest hensiktsmessig kan skje, med begjæring om fengsling. Er fremstilling for forhørsretten ikke skjedd dagen etter pågrepet, skal grunnen til det opplyses i rettsboka.

Påtalemyndigheten bør møte, når det ikke etter omstendighetene finnes upåkrevd.

I sak om overtredelse av straffeloven kap 8 eller 9 eller lov 18 august 1914 om forsvarshemmeligheter er fristen for fremstilling en uke fra pågrepet. Første ledd annet punktum gjelder tilsvarende.

§ 184

Den forhørsrett som den pågrepne fremstilles for, avgjør ved kjennelse om han skal undergis varetektsfengsling. Avgjørelsen treffes så vidt mulig innen rettsmøtets slutning.

Fengsling kan besluttes dersom vilkårene etter §§ 171, 172 eller 173 annet ledd er til stede. Reglene i § 174 gjelder tilsvarende. Kjennelsen skal angi lovhjemmelen, kortfattet nevne hvorfor det antas å foreligge grunn til mistanke, og for øvrig gjøre rede for grunnen for fengslingen.

Uten forutgående pågrepelse kan retten på begjæring avsi fengslingskjennelse mot en mistenkt som er til stede i rettsmøte. Før avgjørelsen treffes, skal han ha anledning til å uttale seg.

Etter at tiltale er reist, kan også den rett som har saken, beslutte fengsling eller løslatelse.

Kjennelse om fengsling eller løslatelse kan til enhver tid omgjøres.

§ 185

Beslutter retten å fengsle den siktede, fastsetter den samtidig en bestemt tidsfrist for fengslingen, når ikke hovedforhandlingen allerede er påbegynt. Fristen kan forlenges ved kjennelse.

Til rettsmøte om å forlenge fengslingsfristen skal siktede fremstilles dersom retten finner det nødvendig. Påtalemyndigheten og siktedes forsvarer gis så vidt mulig rimelig varsel.

Blir tiltalebeslutning utferdiget innen utløpet av fengslingsfristen, kan siktede holdes fengslet ut over fristen, men ikke lenger enn 4 uker etter at tiltale ble reist, med mindre hovedforhandling da er påbegynt. Er siktede fengslet når det avsies ubetinget dom på frihetsstraff, kan han holdes i varetekt ut over den fastsatte frist om ikke retten treffer annen bestemmelse.

§ 186

Den som er pågrepet eller fengslet, har rett til ukontrollert skriftlig og muntlig samkvem med sin offentlige forsvarer.

For øvrig kan retten, i den utstrekning hensynet til etterforskningen i saken tilsier det, ved kjennelse bestemme at den fengslede ikke skal kunne motta besøk eller sende eller motta brev eller annen sending, eller at besøk eller brevveksling bare kan finne sted under kontroll av politiet. Retten kan også bestemme at den fengslede ikke skal ha adgang til aviser eller kringkasting.

Ellers gjelder reglene i fengselsloven kap V.

§ 187

Den som er fengslet, skal løslates så snart retten eller påtalemyndigheten finner at grunnen for varetektsfengsling er falt bort, eller når fengslingsfristen etter § 185 er utløpt.

Frifinnes siktede, skal han straks løslates. Det samme gjelder når han får betinget dom eller bare blir ilagt straff av bot eller av fengsel som er avsont ved varetektsfengsel. Blir det på stedet avgitt erklæring om anke eller fornyet behandling, kan den rett som har avsagt dommen, når særlige grunner taler for det, ved kjennelse bestemme at siktede kan holdes fengslet i et bestemt tidsrom eller til saken er avgjort ved høyere rett.

§ 188

I stedet for fengsling kan retten treffe beslutning om forføyning som nevnt i § 181, eller om sikkerhetsstillelse ved kausjon, deponering eller pantsettelse.

Reglene i §§ 184, 185 og 187 gjelder tilsvarende.

§ 189

Den som stiller sikkerhet etter § 188, skal underskrive en erklæring om sikkerhetsstillelse og vilkårene for at sikkerheten skal anses forbrutt.

Hvorvidt en stilt sikkerhet er forbrutt, avgjøres ved kjennelse etter at det så vidt mulig

er gitt alle interesserte anledning til å bli hørt. Er siktede unnveket, men innen en måned enten frivillig kommer tilbake eller pågripes, kan retten bestemme at ansvaret skal nedsettes eller helt falle bort.

En forbrutt sikkerhet tilfaller staten. Er siktede uformuende, dekkes likevel først den fornærmedes krav på erstatning eller oppreising.

§ 190

Sikkerhet som ikke er forbrutt, og andre forholdsregler som er trådt i stedet for fengsling, faller bort når den siktede igjen er brakt i fengsel.

Kausjonisten blir også fri når han fremstiller siktede til fengsling eller har oppsagt kausjonen tidsnok til at det har vært anledning til å fengsle siktede. Det samme gjelder når siktede selv fremstiller seg til fengsling, eller når dom er avsagt og det har vært tilstrekkelig tid til å sette i verk fullbyrdingen.

§ 191

Politimann kan innbringe til politistasjon eller annet lokale som polititjenesten ledes fra:

- 1) den som på offentlig sted forstyrrer den alminnelige ro og orden eller den lovlige ferdsel,
- 2) den som ikke etterkommer et pålegg fra politiet om å fjerne seg fra offentlig sted, når omstendighetene gir skjellig grunn til å frykte for forstyrrelse av den alminnelige ro og orden eller den lovlige ferdsel,
- 3) den som nekter å oppgi navn, alder og bopel når politiet i tjenestens medfør forlanger det, eller gir opplysninger herom som det er grunn til å tvile på riktigheten av,
- 4) den som treffes på eller ved sted der en forbrytelse antas å være begått umiddelbart forut.

Ingen må holdes tilbake etter disse bestemmelser lenger enn nødvendig, og ikke ut over 4 timer.

Kap 15 Ransaking

§ 192

Når noen med skjellig grunn mistenkes for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff, kan det foretas ransaking av hans bolig, rom eller oppbevaringssted for å sette i verk pågrepelse eller for å søke etter bevis eller etter ting som kan beslaglegges.

Hos andre kan ransaking foretas når det er skjellig grunn til mistanke om en slik handling, og

- 1) handlingen er foretatt eller mistenkte pågrepet der,

- 2) mistenkte har vært der under forfølgning på fersk gjerning eller ferske spor, eller
- 3) det for øvrig er særlig grunn til å anta at mistenkte der kan pågripes, bevis finnes eller ting beslaglegges.

§ 193

Uten hensyn til om vilkårene etter § 192 foreligger, kan det i etterforskningsøyemed foretas ransaking av hus eller rom som etter sin art er tilgjengelig for alle, eller er stedet for en virksomhet som krever tillatelse av politiet.

§ 194

Gjelder mistanken en handling som etter loven kan medføre straff av fengsel i 8 år eller mer, kan det foretas ransaking av alle hus eller rom i et nærmere bestemt område dersom det er grunn til å anta at gjerningsmannen kan holde seg skjult i området, eller at det der kan finnes bevis eller ting som kan beslaglegges.

§ 195

Når noen med skjellig grunn mistenkes for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff, kan det foretas ransaking av hans person dersom det er grunn til å anta at det kan føre til oppdagelse av bevis eller av ting, som kan beslaglegges.

Av andre enn mistenkte kan det foretas personlig ransaking når mistanken gjelder en handling som etter loven kan medføre straff av fengsel i mer enn 6 måneder, og særlige omstendigheter taler for å foreta slik ransaking.

§ 196

Ransaking etter foranstående bestemmelser kan foretas selv om mistenkte ikke kan dømmes til straff på grunn av reglene i straffeloven §§ 44 eller 46.

§ 197

Uten vedkommendes skriftlige samtykke kan ransaking etter §§ 192, 194 og 195 bare foretas etter beslutning av retten. Er det fare ved opphold, kan beslutningen treffes av påtalemyndigheten. Beslutningen skal så vidt mulig være skriftlig og opplyse om hva saken gjelder, formålet med ransakingen og hva den skal omfatte. En muntlig beslutning skal snarest mulig nedtegnes.

§ 198

Uten beslutning som nevnt i § 197 kan politimann foreta ransaking:

- 1) på sted som nevnt i § 193,
- 2) når mistenkte treffes eller forfølges på fersk gjerning eller ferske spor, eller
- 3) når det er sterk mistanke om en handling som etter loven kan medføre straff av

fengsel i mer enn 6 måneder, og det er nærliggende fare for at formålet med ransakingen ellers vil forspilles.

Personlig ransaking av andre enn mistenkte kan likevel ikke foretas uten samtykke eller beslutning som nevnt i § 197.

Politimann som ifølge påtalemyndighetens eller rettens beslutning skal pågripe en mistenkt, kan i dette øyemed foreta ransaking av hans bolig eller rom, eller på sted hvor det er særlig grunn til å anta at han oppholder seg.

§ 199

Ransakingen settes i verk av politiet, så vidt mulig i nærvær av et vitne, som ikke må være ugild etter reglene i domstolsloven § 110 annet ledd.

Det skal på stedet eller snarest mulig settes opp en rapport om ransakingen, og den skal medundertegnes av vitnet.

§ 200

For ransaking settes i verk, skal beslutningen leses opp eller forevises. Foreligger det ikke skriftlig beslutning, skal det opplyses om hva saken gjelder og formålet med ransakingen.

Skal noens bolig eller rom ransakes, skal han eller — om han er fraværende — en av hans husstand eller en nabo tilkalles når det kan skje uten opphold. Om nødvendig kan det åpnes adgang med makt. Det som er brutt opp, skal så vidt mulig lukkes til etter ransakingen.

§ 201

Ransakingen foretas så skånsomt som forholdene tillater. Bare i påtrengende tilfelle bør den foretas på helligdager eller om natten (mellom kl 21 og kl 06), dersom det ikke gjelder hus eller rom der det også til slik tid er alminnelig adgang.

Når hensynet til ærbarhet tilsier det, skal personlig ransaking utføres ved en person av samme kjønn som den ransakingen gjelder.

§ 202

Undersøkelser i etterforskningsøyemed på sted av annen art enn nevnt i § 192, kan uten samtykke av eier eller besitter foretas etter beslutning av retten, påtalemyndigheten eller — om det er fare ved opphold — tjenestemann i politiet.

Kap 16 Beslag og utleveringspålegg

§ 203

Ting som antas å ha betydning som bevis, kan beslaglegges. Det samme gjelder ting som antas å kunne inndras eller å kunne kreves utlevert av fornærmede.

§ 204

Det kan ikke tas beslag i dokumenter eller annet hvis innhold et vitne kan nekte å forklare seg om etter §§ 117—121 og 124—125, og som besittes enten av den som kan nekte å forklare seg, eller av den som har rettslig interesse i hemmelighold. I den utstrekning det etter de nevnte bestemmelser kan pålegges vitneplikt i visse tilfelle, gjelder dette tilsvarende for adgangen til beslag.

Forbudet i første ledd gjelder ikke dokumenter eller annet som inneholder betroelser mellom personer som er mistenkt for å være medskyldige i det straffbare forhold. Det er heller ikke til hinder for at dokumenter eller annet blir fratatt urettmessig besitter for å muliggjøre overlevering til rette vedkommende.

§ 205

Beslag av ting som besitteren ikke vil utlevere frivillig, besluttet av påtalemyndigheten. Beslutningen skal så vidt mulig være skriftlig og opplyse om hva saken gjelder, formålet med beslaget og hva det skal omfatte. En muntlig beslutning skal snarest mulig nedtegnes. Reglene i § 200 første ledd gjelder tilsvarende.

Når påtalemyndigheten finner at særlige grunner foreligger, kan den bringe spørsmålet om beslag inn for forhørsretten. Reglene i denne paragrafs første ledd annet—fjerde punktum, § 208 første og tredje ledd og § 209 gjelder tilsvarende for rettens beslutning om beslag.

Dokumenter eller annet som besitteren ikke plikter å forklare seg om uten etter særskilt pålegg fra retten, kan ikke beslaglegges uten rettens kjennelse, hvis ikke slikt pålegg allerede er gitt.

§ 206

Uten beslutning av påtalemyndigheten kan politimann ta beslag når han setter i verk beslutning om ransaking eller pågripelse, og ellers når det er fare ved opphold. Beslag kan tas av enhver når den mistenkte treffes eller forfølges på fersk gjerning eller ferske spor.

Beslaget skal straks meldes til påtalemyndigheten. Finner denne at beslaget bør opprettholdes, utferdiger den en skriftlig beslutning med slikt innhold som nevnt i § 205 første ledd annet punktum.

§ 207

Beslaglagte ting skal opptegnes nøyaktig og merkes på en slik måte at forveksling unngås.

Det skal så vidt mulig gis kvittering til den som hadde tingen i sin besittelse.

§ 208

Enhver som rammes av beslaget, kan straks eller senere kreve brakt inn for retten spørsmålet om det skal opprettholdes. Påtalemyndigheten sørger for at han blir gjort kjent med denne rett.

Regelen i første ledd første punktum gjelder tilsvarende når noen som frivillig har utlevert ting til beslag, krever dem tilbake.

Rettens avgjørelse treffes ved kjennelse.

§ 209

Beslag kan unnlates mot at det blir gitt løfte om eller stilt sikkerhet for at tingen på oppfordring vil bli lagt fram eller utlevert.

§ 210

Ting som antas å ha betydning som bevis, kan retten pålegge besitteren å utlevere såfremt han plikter å vitne i saken. Reglene i § 137 og domstolsloven § 206 gjelder tilsvarende.

§ 211

Brev, telegram eller annen sending som er i post- eller televerkets besittelse, kan ved rettens kjennelse beslaglegges dersom sendingen etter reglene i §§ 203 og 204 ville kunne beslaglegges hos mottakeren, og mistanken gjelder en handling som etter loven kan medføre straff av fengsel i mer enn 6 måneder.

Er det fare ved opphold, kan påtalemyndigheten pålegge styrer av post- eller telegrafstasjon å holde slike sendinger tilbake inntil rettens avgjørelse foreligger, men ikke ut over en uke.

§ 212

Post eller telegram som er beslaglagt etter reglene i § 211, kan ikke åpnes og gjennomses av andre enn dommeren, med mindre avsenderen skriftlig samtykker i det.

Sending som viser seg å være uten betydning i saken, skal straks sendes videre til adressaten. For øvrig utleveres dokumentene til påtalemyndigheten til videre forføyning i samsvar med beslagets formål. Har bare en del av sendingen betydning, sendes det øvrige videre. Mottaker og avsender gis underretning om hva som er åpnet og hva som holdes under beslag, såfremt det kan skje uten skade for etterforskingen.

§ 213

Viser det seg innen saken er endelig avgjort, at det ikke lenger er behov for beslaget, skal dette heves av påtalemyndigheten eller retten.

For øvrig faller beslaget bort når saken er endelig avgjort. Retten kan bestemme at beslag av bevismidler skal opprettholdes også etter at det foreligger rettskraftig dom i saken, såfremt og så lenge det er grunn til å regne

med at saken kan bli begjært gjenopptatt eller andre særlige forhold tilsier det.

§ 214

Ting som er fravendt noen ved en straffbar handling, skal utleveres til fornærmede når beslaget er falt bort. Er det tvist om hvem som har rett til tingen, avgjør retten ved kjennelse om den skal holdes tilbake inntil det har vært anledning til å få spørsmålet avgjort ved dom, eller om utlevering skal skje straks, mot eller uten at det blir stilt sikkerhet.

Andre ting leveres tilbake til den de er beslaglagt hos, når beslaget er falt bort. Gjør noen annen krav på å få tingen utlevert, gjelder bestemmelsene i første ledd annet punktum tilsvarende.

§ 215

Kongen kan gi nærmere forskrifter til gjennomføring av reglene i §§ 211 og 212.

§ 216

For å sikre bevis kan påtalemyndigheten, eller i påtrengende tilfelle politimann, stenge bygning eller rom, sperre av bestemt område, forby flytting eller berøring av bestemte ting, eller treffe liknende forholdsregler. Reglene i § 208 første og siste punktum gjelder tilsvarende.

Kap 17 Heftelse. Forvaltning av siktedes formue

§ 217

For å sikre betaling av bot, inndragning, saksomkostninger, erstatning eller oppreisning som siktede antas å ville bli idømt, kan retten på begjæring av påtalemyndigheten beslutte heftelse for et bestemt beløp i formuesgjensstander som tilhører ham, når det er grunn til å frykte for at fullbyrdingen ellers vil bli forspilt eller i vesentlig grad vanskeliggjort. Er det fare ved opphold, kan beslutningen treffes av påtalemyndigheten.

En avgjørelse av retten kan ikke påkjæres av siktede.

§ 218

Beslutningen settes i verk av politiet eller namsmannen. Påtalemyndigheten gir straks melding til retten om iverksettingen.

Retten innkaller partene til muntlig forhandling av hvorvidt heftelsen skal opprettholdes og i tilfelle i hvilken utstrekning. Avgjørelsen treffes ved kjennelse.

§ 219

Ved iverksetting av heftelse gjelder reglene i lov om tvangsfullbyrdelse §§ 253 og 254 tilsvarende.

Heftelse kan avverges ved at siktede stiller tilstrekkelig sikkerhet.

Heftelsen faller bort når påtalemyndigheten frafaller den, eller når retten ved kjennelse beslutter det fordi grunnlaget for den er falt bort.

§ 220

Når den som er dømt til høyere straff enn fengsel i 6 måneder eller med skjellig grunn mistenkes for en handling som etter lov kan medføre straff av fengsel i mer enn 2 år, ved flukt unndrar seg straffens fullbyrding eller forfølgningen, eller oppholder seg i utlandet og ikke på oppfordring innfinner seg i riket, kan retten ved kjennelse beslutte å sette hans formue under forvaltning.

Forsvareren skal være hørt før avgjørelsen treffes. Har siktede ikke allerede forsvarer, skal forsvarer oppnevnes.

§ 221

Fra kjennelsen mister siktede retten til å rå over formuen på annen måte enn ved gjerkallelig testament.

Påtalemyndigheten sørger for at kjennelsen tinglyses og dessuten kunngjøres på den måte som er bestemt i domstolsloven § 181 annet ledd. Eier siktede registrert skip eller luftfartøy, skal kjennelsen også anmerkes i vedkommende register.

Overfor godtroende tredjemann har kjennelsen først virkning fra tinglysingen, eller i tilfelle registreringen. Tinglysing hindrer likevel ikke rettsvinning etter lov 2 juni 1978 nr 37 om godtroerverv av løsøre.

§ 222

Skifteretten oppnevner en tilsynsmann til å forvalte formuen og påse at det ikke tilflyter siktede personlig noen inntekt av den. Reglene i lov 23 mars 1961 om forsvunne personer § 3 får anvendelse så langt de passer.

Forvaltningen heves når siktede kommer til stede eller grunnlaget for øvrig faller bort.

FEMTE DEL

SAKSBEHANDLINGENS ENKELTE LEDD

Kap 18 Etterforsking

§ 223

Anmeldelse av straffbare handlinger skjer til politiet. Er anmeldelsen muntlig, skal motakeren skrive den ned, datere den og om mulig få anmelderens underskrift.

Anmeldelse kan også skje til påtalemyndigheten.

§ 224

Etterforsking foretas når det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige.

Ved brann og andre ulykker kan det foretas etterforsking om årsaken selv om det ikke er grunn til mistanke om straffbart forhold.

§ 225

Etterforsking iverksettes og utføres av politiet. Uten beslutning av overordnet kan politimann foreta skritt som ikke uten skade kan utsettes.

Riksadvokaten og vedkommende statsadvokat kan gi pålegg om å iverksette etterforsking og om hvordan den skal gjennomføres, samt om stansing, jf § 75.

Etterforsking av straffbare handlinger forøvd om bord i norsk skip, kan også foretas av norske utenrikstjenestemenn etter nærmere regler som Kongen gir.

§ 226

Formålet med etterforskningen er å skaffe til veie de nødvendige opplysninger for avgjørelsen av spørsmålet om tiltale, og å tjene som forberedelse for sakens behandling ved retten.

Om personundersøkelse og mentalobservasjon gjelder reglene i kap 13.

Er en bestemt person mistenkt, skal etterforskningen søke å klarlegge både det som taler mot ham og det som taler til fordel for ham.

Etterforskningen skal gjennomføres så raskt som mulig og slik at ingen unødig utsettes for mistanke eller ulempe.

§ 227

Den som har plikt til å melde et dødsfall, skal straks underrette politiet dersom han har grunn til mistanke om at døden er voldt ved en straffbar handling.

§ 228

Sakkyndig likundersøkelse skal foretas når det er grunn til mistanke om at noens død er voldt ved en straffbar handling. Påtalemyndigheten kan også ellers beslutte at det skal foretas sakkyndig likundersøkelse når dødsårsaken er uvisst og særlige forhold krever slik undersøkelse. Kongen gir nærmere forskrifter om sakkyndig likundersøkelse, herunder i hvilke tilfeller slik undersøkelse bør foretas.

§ 229

Når påtalemyndigheten antar at det er foretatt en straffbar handling, og påtale krever begjæring fra særskilt myndighet, skal den straks bringe de foreliggende opplysninger til

vedkommende myndighets kunnskap for at denne kan ta standpunkt til om påtale skal begjæres.

Kreves det for påtale begjæring fra fornærmede, og det er grunn til å anta at han ikke er kjent med lovovertrædelsen, kan påtalemyndigheten bringe de foreliggende opplysninger til hans kunnskap og spørre om han begjærer påtale.

Så lenge påtale ikke er begjært, tas bare etterforskingsskritt som ikke uten skade kan utsettes.

§ 230

Politiet kan la oppta forklaring av mistenkte, vitner og sakkyndige, men kan ikke pålegge noen å gi forklaring. Offentlige tjenestemenn og andre som handler på vegne av stat eller kommune, plikter likevel å gi forklaring om forhold de er blitt kjent med i sin stilling eller sitt verv, dersom dette kan skje uten å krenke taushetsplikt de har etter lov, forskrift eller instruks.

Reglene i §§ 117 første ledd, 118 første og annet ledd, 119 første, annet og tredje ledd og 120 gjelder tilsvarende.

Forklaringen skal skrives ned, leses opp til vedtakelse og så vidt mulig forelegges avhørte til underskrift. Dersom avhørte ønsker det, kan gjennomlesing tre i stedet for opplesing. Krever han endringer, skal disse foretas ved tilføyelse til rapporten. Har det ikke vært anledning til å skrive ned forklaringen på stedet, skal det gjøres snarest mulig. Av rapporten må det kunne ses om de former loven foreskriver, er iaktatt.

Etter nærmere regler som Kongen gir, kan forklaringer opptas stenografisk eller ved mekaniske midler. Reglene fastsetter i hvilken utstrekning slik gjengivelse kan tre i stedet for innføring i rapporten.

§ 231

Etter begjæring fra påtalemyndigheten kan norske utenriktstjenestemenn oppta forklaringer i utlandet, dersom det er adgang til det overfor den fremmede stat. Forklaringene opptas så vidt mulig etter de regler som gjelder for politiavhør, og likestilles med forklaringer opptatt av politiet.

§ 232

Før det foretas avhør av mistenkte, skal han gjøres kjent med hva saken gjelder, og at han ikke har plikt til å forklare seg.

Er han villig til å gi forklaring, oppfordres han til å forklare seg sannferdig. Reglene i § 92 gjelder tilsvarende.

Er mistenkte under 18 år, bør vergen som regel gis anledning til å være til stede under avhøret og til å uttale seg.

§ 233

Innrømmer mistenkte å ha foretatt den handling undersøkelsen gjelder, skal han spørres om han erkjenner seg skyldig til straff. Har han gitt en uforbeholden tilståelse og saken kan pådømmes i forhørsrett, spørres han om han samtykker i slik pådømmelse.

§ 234

Når det foretas avhør av vitner, gjelder reglene i §§ 128, 130, 133 og 136 annet ledd tilsvarende.

Avhør av vitne under 14 år i sak om forbrytelse eller forseelse mot sedelighet bør fortrinnsvis begjæres foretatt etter reglene i § 239. Gjentatt avhør skal så vidt mulig unngås.

§ 235

Er et vitne fritatt for vitneplikt etter § 122 første eller annet ledd, skal vitnet gjøres oppmerksom på sin rett før det blir avhørt.

Hvor forholdene gir grunn til det, bør et vitne gjøres kjent med fritaksreglene i §§ 121, 122 tredje ledd og 123—125.

§ 236

Første gang fornærmede blir avhørt, skal han spørres om han begjærer påtale. Han skal også spørres om han har krav som han ønsker at påtalemyndigheten skal ta med i saken etter § 3. Krever han erstatning eller oppreisning, bør beløpet nærmere angis og begrunnes.

§ 237

Påtalemyndigheten kan begjære rettslig avhør, rettslig granskning eller oppnevning av sakkyndige til bruk for etterforskingen. Retten plikter å etterkomme begjæringen, med mindre den finner at det forhold som etterforskingen gjelder, ikke er straffbart, eller at det ikke er lovlig adgang til å ta begjæringen til følge. Ved begjæring fra lensmann prøver retten likevel fullt ut om begjæringen er tilstrekkelig begrunnet.

Bevisopptak til bruk for hovedforhandlingen kan holdes når vilkårene etter § 270 første ledd foreligger, og det ikke uten skade, tids-spille eller omkostning kan utstå til spørsmålet om tiltale er avgjort.

Retten kan av eget tiltak ta slike skritt som hensiktsmessig kan gjøres i forbindelse med det som begjæringen går ut på.

§ 238

Forklaringer under etterforsking av forbrytelser og forseelser i sjøfartsforhold og av straffbare handlinger foretatt om bord i norsk

skip, kan i utlandet avgis for vedkommende norske konsulrett, jf domstolsloven § 51.

Konsulretten blir i enhver henseende å likestille med forhørsretten, men har ikke dømmende myndighet. Den kan av eget tiltak foreta avhør som ikke uten skade kan utsettes. Sakkyndige rettsvitner har rett til å stille spørsmål til dem som avhøres. Om bevisopp- tak gjelder reglene i domstolsloven § 50.

Kongen gir nærmere regler til utfylling og gjennomføring av denne paragraf. For øvrig gjelder reglene i denne lov så langt de passer.

§ 239

Ved avhør av vitne under 14 år i sak om forbrytelse eller forseelse mot sedelighet skal dommeren ta imot forklaringen utenfor rettsmøte, når han finner det ønskelig av hensyn til barnet eller av andre grunner. Han kan i så fall tilkalle en særlig skikket person til å bistå ved avhøret. Dette skal tas opp på lydbånd når det er mulig.

Samme fremgangsmåte kan brukes også i saker om andre straffbare forhold når hensynet til barnet tilsier det.

Kongen kan gi nærmere regler om fremgangsmåten ved avhør utenfor rettsmøte.

§ 240

Når påtalemyndigheten begjærer rettens beslutning om bruk av tvangsmidler (kap 14—17), prøver retten både om lovens vilkår foreligger og om det er tilstrekkelig grunn til å ta begjæringen til følge.

§ 241

En mistenkt som det pågår etterforskning mot, kan hos retten begjære foretatt rettergangsskritt til avkreftelse av mistanken. Det samme gjelder når etterforskningen er innstilt på grunn av bevisets stilling.

Retten plikter å ta begjæringen til følge, hvis ikke det begjærte rettergangsskritt må anses uegnet til å avkrefte mistanken.

§ 242

Mistenkte, hans forsvarer og fornærmede skal på begjæring gis adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter såfremt det kan skje uten skade eller fare for etterforskningens øyemed eller for tredjemann. Offentlig forsvarer kan ikke nektes adgang til dokumenter som fremlegges eller har vært fremlagt i rettsmøte, unntatt rettsmøte som holdes for å avsi kjennelse etter annet ledd. Disse regler gjelder likevel ikke dokumenter som bør holdes hemmelig av hensyn til rikets sikkerhet eller forhold til fremmed stat.

Blir mistenkte eller hans forsvarer nektet

adgang til dokumentene, kan spørsmålet kreves avgjort ved kjennelse av retten.

Når det er flere mistenkte i en sak, gjelder retten for den enkelte mistenkte og hans forsvarer til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter, ikke dokumenter som bare gjelder andre mistenktes forhold.

Kongen kan gi forskrifter om hvordan dokumentene skal gjøres tilgjengelig etter denne paragraf.

§ 243

Til rettsmøter under etterforskningen skal siktede stevnes med lovlig varsel, med mindre betenkelig opphold ville voldes eller forkynning ikke kan skje. Er siktede pågrepet eller fengslet og fremstilles for retten, eller møter han frivillig, kan rettsmøtet holdes uten hensyn til forhåndsvarsel.

Så vidt mulig bør påtalemyndigheten og forsvareren i tide varsles om møtet.

Et rettsmøte behøver ikke utsettes fordi noen som er varslet, ikke har kunnet møte.

§ 244

Påtalemyndigheten, siktede og forsvareren har rett til å være til stede i rettsmøtet og komme med opplysninger og begjæringer.

Siktede skal som regel fratre når andre siktede avgir forklaring.

§ 245

Retten kan beslutte at siktede skal forlate rettssalen mens et vitne blir avhørt, dersom det er særlig grunn til å frykte at en uforbeholden forklaring ellers ikke vil bli gitt. Andre personer kan av samme grunn pålegges å forlate rettssalen under avhøringen av et vitne eller en siktet.

Når siktede eller noen annen som har partsrettigheter, har forlatt rettssalen etter reglene i første ledd og igjen kommer til stede, skal han gjøres kjent med det som er forhandlet i hans fravær.

Under særegne forhold kan retten ved kjennelse helt utelukke siktede og hans private forsvarer dersom og så lenge det er grunn til å frykte for at etterforskningens øyemed ellers ville bli utsatt for fare, eller hensynet til rikets sikkerhet eller forhold til fremmed stat tilsier det. Før slik beslutning blir tatt, skal vedkommende få anledning til å uttale seg. Blir siktede utelukket, skal han ha forsvarer under rettsmøtene.

§ 246

Når retten har foretatt det begjærte rettergangsskritt, sender den rettsboka og sakens øvrige dokumenter til påtalemyndigheten.

§ 247

Når særlige grunner tilsier det, kan retten etter anmodning av påtalemyndigheten overta ledelsen av etterforskingen. Retten foretar i så fall de nødvendige undersøkelser. Den kan gi politiet pålegg og hos andre retter begjære rettergangsskritt foretatt.

§ 248

Har siktede i en sak som hører under herreds- eller byrett, innen retten gitt en uforbeholden tilståelse som styrkes av de øvrige opplysninger, kan saken etter begjæring av påtalemyndigheten og med samtykke av siktede pådømmes i forhørsretten uten tiltalebeslutning og hovedforhandling, når ikke retten finner dette betenkelig. Sak om sikring eller forvaring kan ikke pådømmes i forhørsrett.

Har siktede forsvarer, skal denne ha anledning til å uttale seg før saken blir tatt opp til doms.

Kap 19 Tiltalebeslutning

§ 249

Spørsmålet om tiltale skal avgjøres så snart saken er tilstrekkelig forberedt til det.

§ 250

Finner påtalemyndigheten at det er grunn til å reise tiltale, men at siktede ikke kan dømmes fordi hans oppholdssted ikke er kjent eller fordi han oppholder seg i utlandet, stilles saken foreløpig i bero.

At saken er stilt i bero, er ikke til hinder for at det blir gjort bevisopptak etter §§ 270 og 271 når det er fare for at bevis ellers kan gå tapt eller verdien av det bli forringet.

§ 251

Er siktede alvorlig sinnslidende eller psykisk utviklingshemmet i betydelig grad og innkalling til hovedforhandling blir unnlatt etter reglene i § 84 annet ledd, kan det bare fremmes sak om sikring eller om inndragning.

Er det grunn til å anta at hindringen er av forbigående art, kan spørsmålet om tiltale stilles foreløpig i bero. Ellers innstilles forfølgningen. Stilles saken foreløpig i bero, gjelder regelen i § 250 annet ledd tilsvarende.

§ 252

Tiltalebeslutningen skal være underskrevet og datert og inneholde:

- 1) betegnelse av domstolen,
- 2) tiltaltes navn og bopel,
- 3) opplysning om hvilket straffebud som påstås anvendt, med gjengivelse av innholdet så langt det er av betydning i saken,

- 4) en kort, men så vidt mulig nøyaktig beskrivelse av det forhold tiltalen gjelder, med opplysning om tid og sted.

Dersom påtalen ikke er ubetinget offentlig, skal det av tiltalebeslutningen fremgå at vilkårene for offentlig påtale foreligger.

Blir det gjort gjeldende andre krav enn straff, skal det opplyses om dette.

§ 253

Vil påtalemyndigheten for hovedforhandlingen utvide tiltalen til andre straffbare forhold, skjer det ved et tillegg til tiltalebeslutningen eller ved ny tiltalebeslutning i stedet for den tidligere.

Andre endringer i tiltalebeslutningen kan gjøres på samme måte.

§ 254

Under hovedforhandlingen kan påtalemyndigheten frafalle enkelte tiltaleposter eller tiltalen i sin helhet.

Med samtykke av retten kan påtalemyndigheten utvide tiltalen til andre straffbare forhold, såfremt tiltalte samtykker i det eller gir en uforbeholden tilståelse som styrkes ved de øvrige opplysninger.

Andre endringer i tiltalebeslutningen kan foretas av påtalemyndigheten eller den som møter på dens vegne.

Tiltalte skal gis en passende utsettelse når retten finner det ønskelig for forsvarer.

Den som møter for påtalemyndigheten, skal gi tiltalebeslutningen påtegning om de endringer som foretas.

Kap 20 Forelegg

§ 255

Finner påtalemyndigheten at en sak bør avgjøres med bot eller inndragning, eller begge deler, kan den utferdige forelegg i stedet for å reise tiltale.

§ 256

Forelegget skal være undertegnet og datert og inneholde:

- 1) siktedes navn og bopel,
- 2) opplysning om hvilket straffebud som er anvendt, med gjengivelse av innholdet så langt det er av betydning i saken,
- 3) en kort, men så vidt mulig nøyaktig beskrivelse av det forhold forelegget gjelder, med opplysning om tid og sted,
- 4) fastsetting av den bot og i tilfelle den inndragning som kreves, og den fengselsstraff som inntreffer om boten ikke blir betalt,
- 5) oppfordring til siktede om innen en fastsatt frist å erklære om han vedtar forelegget. Fristen fastsettes slik at han får

en betenkningstid som i alminnelighet bør være fra 3 til 10 dager.

Et forelegg kan også omfatte bestemmelse om at siktede skal betale til den berettigede pengekrav som går inn under § 3, og saksomkostninger til staten. Reglene i § 432 første, tredje og fjerde ledd gjelder tilsvarende.

§ 257

Vedtaket gis ved siktedes påtegning på forelegget. Siktede skal ha gjenspart av forelegget.

§ 258

Til gunst for siktede kan et vedtatt forelegg oppheves av overordnet påtalemyndighet. Opphevingen berører ikke pengekrav for den berettigede som er tatt med i forelegget.

For øvrig har et vedtatt forelegg virkning som en dom.

§ 259

Vedtaket av forelegg kan påankes av partene.

Anken kan grunnes på:

- 1) at det er gjort feil ved saksbehandlingen,
- 2) at det forhold som er beskrevet i forelegget, ikke er straffbart, eller at straffansvaret er falt bort ved foreldelse,
- 3) at lovreglene om fastsetting av straff eller annen rettsfølge er overtrådt til skade for siktede,
- 4) at vedtakelsen ikke er bindende som viljeserklæring.

§ 260

Ankefristen regnes for siktede fra vedtakelsen. For påtalemyndigheten regnes fristen fra det tidspunkt da vedtakelsen er kommet inn til kontoret til den ankeberettigede tjenestemann.

Tas anken til følge, oppheves vedtakelsen. Ellers forkastes anken.

For øvrig gjelder reglene i kap 24 tilsvarende så langt de passer.

§ 261

Om gjenopptakelse av sak som er avgjort ved vedtatt forelegg, gjelder reglene i kap 27 tilsvarende så langt de passer. Begjæringen settes fram for lagmannsretten. Ny behandling av saken foretas ved herreds- eller byretten.

Kap 21 Forberedelse til hovedforhandling

§ 262

Når påtalemyndigheten har besluttet å reise tiltale, sender den retten kopi av tiltalebeslutningen med oppgave over de bevis den vil føre. Rettens formann kan om han finner behov for det, be om utlån av sakens dokumenter.

Retten oppnevner straks forsvarer, såfremt tiltalte skal ha offentlig forsvarer og det ikke allerede er oppnevnt noen.

§ 263

Påtalemyndigheten lar tiltalebeslutningen snarest mulig forkynne for tiltalte med underretning om hvem som er oppnevnt som hans forsvarer.

§ 264

Samtidig med at tiltalebeslutningen går til forkynning for tiltalte, sender påtalemyndigheten kopi av tiltalebeslutningen og bevisoppgaven til forsvareren sammen med sakens dokumenter.

I stedet for originaldokumenter kan sendes kopier. Originaldokumenter og andre bevis som ikke blir oversendt, gjøres tilgjengelige for forsvareren på hensiktsmessig måte.

Dokumenter som bør holdes hemmelig av hensyn til rikets sikkerhet eller forhold til fremmed stat, har tiltalte og hans forsvarer bare krav på å gjøre seg kjent med i den utstrekning og på den måte som retten finner påkrevd for tiltaltes forsvar. Når særlige grunner taler for det, kan for øvrig påtalemyndigheten sette forbud mot at dokumentene blir lånt ut til tiltalte eller at de blir mangfoldiggjort.

Er det flere tiltalte i en sak, har én forsvarer ikke rett til å få oversendt dokumenter som bare gjelder andre tiltaltes forhold.

§ 265

Forsvareren skal uten unødig opphold ta kontakt med tiltalte og drøfte hvordan forsvaret bør føres. Innen en frist som påtalemyndigheten fastsetter, og som den eller retten kan forlenge, skal forsvareren sende saksdokumentene tilbake til påtalemyndigheten med opplysning om hvilke bevis han vil føre. Han kan også be om at bevis søkes skaffet til veie på annen måte enn påtalemyndigheten har oppgitt, og at den sørger for å innhente nye bevis som han peker på.

Forsvareren sender retten kopi av sin uttalelse.

§ 266

Avslår påtalemyndigheten en begjæring som nevnt i § 265, skal den straks underrette forsvareren om det. Forsvareren kan forlange at spørsmålet blir forelagt for retten. Dens avgjørelse kan ikke påkjæres.

Mener forsvareren at saken må avvises eller at tiltalte må frifinnes på grunn av forhold som ligger utenfor bevisspørsmålet, bør han gjøre påtalemyndigheten oppmerksom på det.

§ 267

Har tiltalte ikke forsvarer, skal han ved forkynning av tiltalebeslutningen gis oppgave over de bevis som påtalemyndigheten vil føre, og underretning om at han kan få gjøre seg kjent med sakens dokumenter. Han oppfordres til innen tre dager å melde fra dersom han mener at det bør føres andre bevis enn påtalemyndigheten har oppgitt. Regelen i § 242 tredje ledd gjelder tilsvarende.

Når fristen for tiltalte er utløpt, sender påtalemyndigheten dokumentene til retten med oppgave over mulige nye bevis. Retten undersøker om det trengs ytterligere bevis, og sender dokumentene tilbake til påtalemyndigheten med underretning om hva den har besluttet om bevisførselen.

§ 268

Har forelegg vært utferdiget, kan dette tre i stedet for tiltalebeslutning.

§ 269

Når en part i stedet for å innkalle et vitne til muntlig avhør under hovedforhandlingen, vil begjære opplest erklæring fra vitnet eller gjengivelse av dets forklaring avgitt før hovedforhandlingen, skal han sende melding til retten om det. Foreligger det ikke en tidligere rettslig forklaring fra vitnet, skal forklaringen søkes avgitt ved rettslig bevisopptak, såfremt det er mulig og ikke medfører uforholdsmessig ulempe eller utgift.

Dersom en part bestemmer seg til å bruke andre bevis enn dem som er oppgitt, eller å gi avkall på noen av disse eller å søke bevisene opptatt eller brukt på annen måte enn oppgitt, skal han snarest mulig underrette motparten og retten.

§ 270

Bevisopptak forut for hovedforhandlingen kan holdes når beviset ikke kan føres under hovedforhandlingen uten uforholdsmessig ulempe eller utgift, eller det er fare for at beviset ellers kan gå tapt eller verdien av det bli forringet.

Når påtalemyndigheten begjærer bevisopptak, bedømmer den selv om vilkårene etter første ledd er til stede. Ved begjæring fra tiltalte eller hans forsvarer hører avgjørelsen under den rett som begjæringen er fremsatt for.

Begjærer tiltalte eller hans forsvarer bevisopptak, skal retten som regel kreve at det blir innbetalt et tilstrekkelig beløp til å dekke utgiftene. Finner påtalemyndigheten eller den dømmende rett at det har vært rimelig grunn til bevisopptaket, erstattes utgiftene av staten.

§ 271

Når bevisopptak blir begjært etter § 270, skal samtidig motparten underrettes.

Ved bevisopptaket gjelder reglene i §§ 243, 244 og 245 første og annet ledd tilsvarende. Utskrift sendes snarest mulig til partene.

§ 272

Retten kan beslutte at det skal holdes rettsmøte under saksforberedelsen til behandling av spørsmål om å avvise saken, eller om å frifinne tiltalte fordi det forhold som er beskrevet i tiltalebeslutningen ikke er straffbart, eller straffansvaret er falt bort. Slik beslutning kan ikke påkjæres.

Reglene i første ledd får også anvendelse med hensyn til spørsmål om å avskjære bevisførsel under hovedforhandlingen eller om plikt til å avgi vitneforklaring.

Retten kan beslutte å utsette avgjørelsen til hovedforhandlingen.

Avgjørelse om å fremme saken og avgjørelser etter annet ledd er ikke bindende ved hovedforhandlingen. Er spørsmålet etter kjæremål avgjort i høyere instans, kan avgjørelsen ikke omgjøres under hovedforhandlingen uten på grunnlag av nye opplysninger.

§ 273

I sak om ærekrenkelse skal retten under saksforberedelsen av eget tiltak avgjøre om bevisførsel om sannheten av en beskyldning skal tillates eller ikke, jf straffeloven § 249 nr 4.

Blir det ikke truffet beslutning om å avskjære sannhetsbeviset, skal retten søke å bringe på det rene hva som ønskes godtgjort ved hvert enkelt av de bevis som aktes ført. Mener retten at visse deler av den påtenkte bevisførsel vil være uten betydning, eller at betydningen ikke vil stå i rimelig forhold til den skade som kan voldes fornærmede eller andre, bør beslutningen om å avskjære disse deler av bevisførselen så vidt mulig treffes allerede under saksforberedelsen.

Før avgjørelse blir truffet, skal partene få anledning til å uttale seg muntlig eller skriftlig.

Beslutning om at bevisførsel skal avskjæres, kan ikke omgjøres under hovedforhandlingen.

Gjelder saken krav om mortifikasjon av ærekrenkende beskyldning uten påstand om straff for beskyldningen, avgjør retten av eget tiltak om saken skal avvises etter straffeloven § 253 nr 3. Også spørsmål om avvisning etter straffeloven § 253 nr 2 kan avgjøres under saksforberedelsen.

§ 274

Ved avgjørelsen av spørsmål som nevnt i §§ 272 og 273 deltar i lagmannsretten tre dommere. I herreds- eller byretten tar rettens formann avgjørelsen.

§ 275

Retten fastsetter så snart som mulig tid og sted for hovedforhandlingen og underretter påtalemyndigheten og forsvareren. Om ikke særlige forhold er til hinder, skal hovedforhandling holdes innen fire uker — ved lagmannsrett innen åtte uker — etter at saken kom inn til retten, jf § 262 første punktum. Er hovedforhandling ikke påbegynt innen denne frist, skal grunnen opplyses i rettsboka.

Påtalemyndigheten sørger for at innkalling blir forkynt for tiltalte, vitner og sakkyndige, og at tiltalte og vitner som ikke er på frifot, blir brakt til rettsstedet.

Vil tiltalte eller hans forsvarer innstevne vitner til hovedforhandlingen, gjelder reglene i § 270 tredje ledd tilsvarende. Erstatning for utgifter kan også gis når vitner møter frivillig, og når det møter sakkyndige som ikke er oppnevnt.

Kap 22 Hovedforhandling for herreds- eller byrett

§ 276

Ved hovedforhandling skal to domsmenn delta.

I vidloftige saker kan rettens formann bestemme at en eller to varamenn for domsmennene skal følge forhandlingene og tre inn i retten om noen får forfall.

§ 277

Domsmenn oppnevnes av det særlige utvalg hvor slikt er opprettet i saker som gjelder:

- 1) overtredelse av bygnings-, helse- eller brannlovgivningen når saken gjelder bygninger,
- 2) overtredelse av straffeloven kap. 30 og 42, lov 20 juli 1893 nr 2 om stranding og vrak §§ 1, 2 og 5 og annen overtredelse av tjenesteplikter som sjemann.

I andre saker hvor det er behov for det, kan rettens formann ved kjennelse beslutte å oppnevne fagkyndige domsmenn etter reglene i domstolsloven § 88.

Er flere handlinger forent i én sak, og det for noen av dem skal oppnevnes fagkyndige domsmenn etter første eller annet ledd, behandles hele saken med fagkyndige domsmenn.

§ 278

Hovedforhandlingen er muntlig. Opplesing kan ikke tre i stedet for fri muntlig framstilling.

Rettens formann sørger for at forhandlingen så vidt mulig blir gjennomført uten avbrytelse. Han kan stanse den videre forhandling om spørsmål som han anser tilstrekkelig drøftet.

Blir saken utsatt til nytt rettsmøte, skal det som er foretatt ved den tidligere forhandling, gjentas i så stor utstrekning som noen av dommerne finner nødvendig.

§ 279

Uteblir aktor, skal saken utsettes når ikke en annen kan overta vervet. Det samme gjelder om forsvareren uteblir, i tilfeller der siktede skal ha forsvarer.

Retten kan likevel fremme eller fortsette forhandlingen selv om forsvareren er uteblitt, dersom den finner at resultatet må bli frifinnelse eller avvisning.

§ 280

Tiltalte skal være til stede under forhandlingen inntil dom er avsagt. Retten kan likevel tillate ham å fjerne seg når han har gitt forklaring. Forlater han rettsstedet uten tilfåelse, kan forhandlingen fortsette såfremt hans nærvær ikke finnes nødvendig for sakens opplysning.

§ 281

- I sak om straffbar handling som ikke kan medføre straff av fengsel i mer enn tre år, og i sak som bare gjelder inndragning, kan hovedforhandling fremmes selv om tiltalte ikke er til stede, såfremt hans nærvær ikke finnes nødvendig for sakens opplysning, og tiltalte:
- 1) har samtykket i at saken behandles i hans fravær,
 - 2) er uteblitt uten at det er opplyst eller sannsynlig at han har gyldig forfall, eller
 - 3) er unnveket etter at tiltalebeslutningen er forkynt for ham.

Sak om sikring kan ikke fremmes i tiltaltes fravær.

I alle tilfelle kan forhandlingen fremmes når retten finner at den må føre til frifinnelse eller avvisning.

§ 282

Den som er domfelt når hovedforhandling er fremmet etter § 281 første ledd nr 2, kan begjære saken behandlet på ny, når han gjør sannsynlig at han hadde gyldig forfall og at det ikke kan legges ham til last at han har unnlatt å melde fra i tide. Det samme gjelder

den som er domfelt når hovedforhandling er fremmet etter § 281 første ledd nr 3, når han gjør sannsynlig at han ikke var unnveket.

Begjæringen må settes fram innen utløpet av ankefristen. Er dommen angrepet ved rettsmidler, stilles disse i bero inntil begjæringen om ny behandling er avgjort. For øvrig gjelder reglene i §§ 337, 338, 347 og 348 annet ledd og §§ 396—400 tilsvarende.

Begjæringen avgjøres ved kjennelse uten muntlig forhandling.

Uteblir domfelte ved den nye hovedforhandling uten at det er opplyst eller sannsynlig at han har gyldig forfall, heves saken, og den avsagte dom blir stående ved makt.

§ 283

Når hovedforhandlingen må utsettes, kan retten likevel oppta bevis under vilkår som nevnt i § 270. Bevisopptaket foretas av rettens formann.

§ 284

Retten kan beslutte at en tiltalt skal forlate rettssalen mens en annen tiltalt eller et vitne blir avhørt, såfremt det er særlig grunn til å frykte for at en uforbeholden forklaring ellers ikke vil bli gitt. Også andre personer kan av samme grunn pålegges å forlate rettssalen.

Blir en tiltalt utvist etter domstolsloven § 133, kan forhandlingen likevel fortsette, når ikke retten finner hans nærvær nødvendig for sakens opplysning.

Regelen i § 245 annet ledd gjelder tilsvarende.

§ 285

Oppstår spørsmål om avvising, kan forhandlingen begrenses til dette inntil spørsmålet er avgjort.

Retten skal gi adgang til å avhjelpe feil som hindrer fremme av saken, og innrømme den nødvendige utsettelse.

Innsigelser som ikke kommer i betraktning uten at de blir påberopt av en part, er forspilt om de ikke blir satt fram så snart det er adgang til det.

§ 286

Dersom det blir reist spørsmål om frifinnelse fordi det forhold som er beskrevet i tiltalebeslutningen, ikke er straffbart, eller fordi straffansvaret er falt bort, kan forhandlingen foreløpig begrenses til dette. På grunnlag av slik forhandling kan retten avsi frifinnende dom om den finner at spørsmålet er modent til avgjørelse. Ellers fortsettes forhandlingen.

§ 287

I en sak som gjelder flere straffbare handlinger eller flere tiltalte, kan retten bestemme at forhandlingen skal foregå særskilt for hver enkelt handling eller tiltalt.

Når en del av saken er ferdigbehandlet, kan retten avsi dom om denne del dersom den finner det ubetenkelig.

§ 288

Når det er tvil om tiltaltes sinnstilstand eller andre grunner gjør det ønskelig, kan retten beslutte at det skal forhandles særskilt om skyldspørsmålet eller enkelte deler av det.

Når slik særskilt forhandling er holdt, kan retten:

- 1) avslutte saken med dom såfremt den går ut på frifinnelse, eller
- 2) avsi kjennelse om at tiltalte er skyldig eller at han har foretatt den rettsstridige handling tiltalen gjelder. Omfatter tiltalen også forhold som retten finner at tiltalte må frifinnes for, kan den i kjennelsen ta avgjørelse om det. Kjennelsen trenger ikke grunner og kan ikke påkjæres.

Det skal alltid avsis kjennelse som nevnt dersom vilkårene ellers er til stede for det og den videre forhandling må utsettes for at tiltalte kan bli underkastet mentalobservasjon i tilfelle der avgjørelsen om dette har utstått etter reglene i § 165 annet ledd. Når det er avsagt kjennelse som nevnt, kan den videre forhandling utsettes for at man kan få undersøkt tiltaltes sinnstilstand eller innhentet andre opplysninger som trengs for avgjørelsen av spørsmål om straff og andre rettsfølger. Utsettelse skal alltid skje til et senere rettsmøte som samtidig berammes.

Ved avsigelse av dom i saken kan kjennelsen fravikes til gunst for tiltalte, men ikke til hans skade. Har det vært stemt særskilt over spørsmålet om tiltalte har foretatt den rettsstridige handling, og det senere stemmes over spørsmålet om straffeskyld, deltar ikke de dommere som har stemt for frifinnelse, men anses for å stemme til gunst for tiltalte.

Blir det ikke tatt avgjørelse etter annet ledd, fortsetter forhandlingen med sikte på å avgjøre saken under ett.

§ 289

Forhandlingen om selve det forhold tiltalen gjelder, begynner med opplesing av tiltalebeslutningen. Rettens formann spør så tiltalte om han erkjenner seg skyldig, og oppfordrer ham til å følge forhandlingen med oppmerksomhet.

Deretter får aktor ordet for å forklare hva som er gjenstand for tiltalen, og kort nevne de bevis som vil bli ført.

Forsvareren kan på begjæring få ordet til korte bemerkninger i tilknytning til det som aktor har uttalt.

§ 290

Gjengivelse i rettsbok eller politirapport av forklaring som tiltalte tidligere har gitt i saken, kan bare leses opp såfremt den strider mot hans forklaring under hovedforhandlingen eller gjelder punkter som han nekter å uttale seg om eller erklærer at han ikke husker, eller såfremt han ikke møter. Det samme gjelder skriftlig erklæring som han tidligere har gitt i anledning av saken.

§ 291

Bevisførsel finner sted først fra aktors og deretter fra forsvarerens side, når de ikke er enige om en annen rekkefølge.

Den som fører bevisene, kan om nødvendig kort angi betydningen av de forhold som søkes bevist.

§ 292

Gir tiltalte en fullstendig tilståelse, bestemmer retten i hvilken utstrekning ytterligere bevisførsel om skyldspørsmålet skal finne sted.

Ellers kan bevis som er for hånden, bare nektes ført såfremt retten finner at beviset gjelder forhold som er uten betydning for saken, eller som allerede er tilstrekkelig bevist.

Åstedsbefaring foretar retten når den finner grunn til det.

§ 293

Retten kan nekte å utsette forhandlingene av hensyn til bevisførsel når den finner at bevisførselen ville være uten betydning eller føre til en forsinkelse eller ulempe som ikke står i rimelig forhold til bevisets og sakens betydning.

Føres et bevis som motparten ikke har fått tilstrekkelig varsel om, har han krav på utsettelse, hvis ikke beviset er uten betydning.

§ 294

Retten skal på embets vegne våke over at saken blir fullstendig opplyst. I dette øyemed kan den beslutte å innhente nye bevis og utsette forhandlingen.

§ 295

I sak om ærekrenkelse kan ikke føres bevis om noe som ikke under saksforberedelsen er oppgitt som gjenstand for bevisførsel. Retten skal også nekte bevisførsel som den finner er

uten betydning, eller ikke har en betydning som står i rimelig forhold til den skade som kan voldes fornærmede eller andre. Likeså kan retten nekte at det føres et vitne eller annet bevis, som uten rimelig grunn er fortiet under saksforberedelsen.

§ 296

Vitner som kan gi forklaring som kan antas å være av betydning for saken, bør avhøres muntlig under hovedforhandlingen såfremt ikke særegne forhold er til hinder for det.

Ved avhøret kan gjengivelse i rettsbok eller politirapport av forklaring som vitnet tidligere har gitt i saken, bare leses opp såfremt den strider mot vitnets forklaring under hovedforhandlingen eller gjelder punkter som vitnet nekter å uttale seg om eller erklærer at det ikke husker. Det samme gjelder skriftlig erklæring som vitnet tidligere har gitt i anledning av saken.

§ 297

Når et vitne ikke er til stede under hovedforhandlingen, kan gjengivelse i rettsbok eller politirapport av forklaring som vitnet tidligere har gitt i saken, bare leses opp såfremt muntlig avhør ikke er mulig eller ville medføre uforholdsmessig ulempe eller utgift. Opplesing kan alltid skje når tiltalte uteblir uten gyldig forfall i sak hvor forelegg er utferdiget eller som bare gjelder inndragning.

En skriftlig erklæring som vitnet har gitt i anledning av saken, kan bare leses opp såfremt begge parter samtykker eller rettslig avhør ikke kan foretas.

§ 298

I sak om forbrytelse eller forseelse mot sedelighet skal opplesing eller lydopptak av en forklaring som et vitne under 14 år har gitt for en domstol eller etter reglene i § 239, tre i stedet for personlig avhør, når ikke retten av særlige grunner finner at vitnet bør gi forklaring under hovedforhandlingen.

Samme fremgangsmåte kan brukes også i saker om andre straffbare forhold når hensynet til barnet taler for det.

§ 299

Skriftlig erklæring fra oppnevnt sakkyndig som ikke er til stede under hovedforhandlingen, kan brukes som bevis når muntlig avhør ikke kan settes i verk eller ikke finnes nødvendig. Det samme gjelder erklæring fra personundersøker.

Slik erklæring kan leses opp i den utstrekning det er hensiktsmessig også når den sakkyndige eller personundersøkeren er til stede.

§ 300

Lydopptak av en forklaring som tidligere er avgitt i saken, kan også utenfor de tilfeller som er nevnt i § 298, tillates brukt som bevis dersom vilkårene for opplesing foreligger etter §§ 290, 296, 297 eller 299 eller retten for øvrig finner grunn til det. Dette gjelder også utskrift av slikt opptak.

§ 301

Når det fra forsvarers side føres bevis for tiltaltes godeandel, kan påtalemyndigheten føre motbevis. Skriftlige erklæringer om tiltaltes gode eller dårlige navn og rykte må ikke brukes.

Ellers kan bevis for tiltaltes dårligeandel bare føres i den utstrekning retten tillater. Bevis for tidligere domfellelse eller påtaleunntatelse kan bare nektes ført når beviset er uten betydning for saken.

§ 302

Skriftlig bevis leses opp av den som fører beviset, når ikke retten bestemmer noe annet.

§ 303

Etter avhør av hvert enkelt vitne og etter opplesing av hvert skriftlig bevis bør tiltalte få anledning til å uttale seg.

§ 304

Når bevisførselen er ferdig, får først aktor og så forsvareren ordet. Hver av dem har rett til å tale to ganger. Når forsvareren er ferdig, spørres tiltalte om han har noe ytterligere å bemerke.

Når forhandlingen har vært delt etter reglene i § 288, gjelder første ledd tilsvarende for hver særskilt del av forhandlingen.

Forstår tiltalte ikke det norske språk, eller er han döv, må i det minste de påstander som er nedlagt av aktor og forsvarer bringes til den tiltaltes kunnskap.

§ 305

Ved avgjørelsen av hva som anses bevist, tas bare i betraktning de bevis som er ført under hovedforhandlingen.

Kap 23 Hovedforhandling for lagmannsrett i første instans

§ 306

Ved hovedforhandling for lagmannsrett skal 10 lagrettemenn som utgjør lagretten, delta for å avgjøre skyldspørsmålet.

I vidløftige saker kan rettens formann beslutte at 11 eller 12 lagrettemenn skal følge

forhandlingene. Når lagretten skal avsi kjennelse og antallet av lagrettemenn ikke ved forfall er gått ned til 10, trer en eller to av dem ut etter loddtrekning. Lagrettens ordfører holdes utenfor loddtrekningen.

Før forhandlingen begynner, bringer rettens formann på det rene om noen av lagrettemennene eller varamennene er ugilde, jf domstolsloven § 115.

§ 307

Partene har rett til å skyte ut så mange lagrettemenn og varamenn som det er til stede flere enn 10, eller flere enn 11 eller 12 i de tilfeller som er nevnt i § 306 annet ledd.

Tiltalte og påtalemyndigheten kan skyte ut et like antall. Tiltalte foretar utskytingen først. Blir det én til overs, kan tiltalte skyte ut denne.

Nyttes ikke utskytingsretten, eller nyttes den ikke fullt ut, avgjøres ved loddtrekning hvem som skal gå ut.

§ 308

Er det flere tiltalte i samme sak, utøver de utskytingsretten i fellesskap. Blir de ikke enige, har de rett til å skyte ut et like antall hver. Kan heller ikke dette skje, skal det avgjøres ved loddtrekning hvem som skal utøve utskytingsretten, eller i tilfelle hvem som skal skyte ut det større antall.

I tiltaltes fravær utøves hans utskytingsrett ved hans forsvarer.

§ 309

Med partenes samtykke kan den lagrett som har gjort tjeneste i den foregående sak, gjøre tjeneste i den neste når behandlingen av denne påbegynnes samme dag.

§ 310

Rettens formann gjør lagrettens medlemmer kjent med gangen i rettsforhandlingene og lagrettens oppgaver og ansvar. Han skal særskilt foreholde lagrettens medlemmer at de inntil lagrettekjennelsen er endelig avgitt, ikke må ha samtale eller forbindelse med noen annen enn retten når det gjelder saken, og at de ikke uten tillatelse av rettens formann må forlate rådslagningsrommet etter at de har trukket seg tilbake for å svare på de spørsmål som er stilt.

§ 311

Deretter spør rettens formann lagrettens medlemmer: «Forsikrer De på ære og samvittighet at De vil gi vel akt på alt som forhandles i retten og svare på de spørsmål som blir forelagt Dem, slik som De vet sannest og retttest å være etter loven og bevisene i

saken?» Lagrettens medlemmer skal stående og hver for seg svare: «Det forsikrer jeg på ære og samvittighet.»

Når flere saker behandles i rekkefølge, behøver et medlem av lagretten som i en av de tidligere saker har avgitt forsikring, ikke å gjenta den.

§ 312

Under ledelse av rettens formann velger lagretten ved lukkede sedler en ordfører. Står stemmene likt, avgjøres valget ved loddtrekning. Lagretten får utlevert en liste over lagrettens medlemmer oppført i den rekkefølgen som fremgår av loddtrekningen etter domstolsloven § 85.

§ 313

For forhandlingene ved lagmannsrett gjelder reglene i §§ 278—280, 283—287, 289—305 tilsvarende.

Frifinnelsesdom etter § 286 kan avsis av retten uten medvirkning av lagretten, med mindre grunnlaget er foreldelse og det er omvistet når den straffbare handling er begått.

Er forhandlingene oppdelt etter § 287 første ledd, kan også spørsmål til lagretten stilles særskilt for en enkelt handling eller en enkelt tiltalt.

§ 314

Etter at bevisførselen om skyldspørsmålet er slutt, legger aktor fram utkast til de spørsmål som skal forelegges for lagretten. Forsvareren gis anledning til å uttale seg om utkastet. Når det kreves, skal det gis en kort utsettelse til å overveie utkastet.

Retten formann utarbeider spørsmålene og forelegger dem for partene. Gjør noen av dem innsigelse mot spørsmålene, tar retten avgjørelsen.

§ 315

Gjenstand for spørsmålene er det forhold som tiltalen gjelder.

Et spørsmål må bare gjelde én tiltalt, så vidt mulig bare ett straffbart forhold og bare én straffbestemmelse.

Når retten finner grunn til det eller en part forlanger det, stilles spørsmål om det er til stede omstendigheter som kan bringe forholdet inn under en annen straffbestemmelse enn tiltalen gjelder.

Vil bekreftende svar på et spørsmål utelukke andre spørsmål, stilles først det spørsmål som vil føre til det ugunstigste resultat for tiltalte.

§ 316

Alle spørsmål skal stilles slik at lagretten kan svare ja eller nei.

Ved hvert spørsmål skal det opplyses hvor mange stemmer det kreves til et svar som er til ugunst for tiltalte. Skal et spørsmål bare besvares i tilfelle av at et foregående er besvart på en bestemt måte, skal også dette opplyses i spørsmålsskriftet.

§ 317

Et hovedspørsmål skal, med mindre det gjelder forhold som ikke forutsetter straffskyld, begynne med ordene: «Er tiltalte skyldig?» I spørsmålet tas inn den straffbare handlingens rettslige merker og gis en kort, men så vidt mulig nøyaktig beskrivelse av det forhold tiltalen gjelder, med opplysning om tid og sted.

§ 318

Skal lagretten avgjøre om det foreligger slike særlige omstendigheter som etter loven ville bringe forholdet inn under en strengere eller mildere straffbestemmelse, kan det stilles tilleggsspørsmål om dette. Spørsmålet skal bare besvares dersom det svares ja på det spørsmål som tilleggsspørsmålet knytter seg til.

§ 319

Når spørsmålene er fastsatt, leser rettens formann dem opp. Hver lagrettemann får en avskrift av spørsmålene.

Rettens formann gjennomgår i et kort foredrag bevisene i saken og forklarer spørsmålene og de rettssetninger som skal legges til grunn.

Foredraget tas opp på lydbånd.

Partene kan be om ytterligere forklaring om bestemte punkter. De kan også sette fram forslag om endringer i spørsmålene.

Partene kan forlange at særlig påpekte deler av redegjørelsen for rettssetningene skal føres inn i rettsboka. Krav om dette må fremsettes før lagretten har trukket seg tilbake til rådslagning, jf § 320.

§ 320

Lagretten trekker seg deretter tilbake i en rom for rådslagning. Den skal ta med seg spørsmålsskriftet som rettens formann har undertegnet, samt opptaket av lagmannens foredrag.

Lagretten kan ta med seg til rådslagningen bilder, tegninger, kart og andre gjenstander som er fremlagt under hovedforhandlingen. Skriftlige oppstillinger og andre skriftlige bevis som har vært fremlagt, kan den ta med når retten finner det hensiktsmessig. Forklaringer som tidligere er avgitt av tiltalte,

vitner eller sakkyndige, bør den i alminnelighet ikke gis adgang til å ta med.

§ 321

Rådslagningen ledes av lagrettens ordfører.

Finner lagretten at den trenger ytterligere klargjøring av spørsmålene, av de rettssetninger som skal legges til grunn, eller av den fremgangsmåte som skal følges, eller finner den at spørsmålene bør forandres eller nye spørsmål stilles, vender den tilbake til rettssalen for at rettens formann kan foreta det som er påkrevd. Lagretten kan tilkalle rettens formann for å få veiledning vedrørende de spørsmål som er nevnt i første punktum.

Skal det avgjøres om spørsmålene skal endres eller om nye spørsmål skal stilles, gis partene adgang til å uttale seg.

§ 322

Når rådslagningen er slutt, stemmer lagretten under ledelse av ordføreren over de enkelte spørsmål i den orden de er stilt. Lagrettens medlemmer stemmer i den rekkefølge som fremgår av loddtrekningen etter domstolsloven § 85. Ordføreren stemmer sist.

§ 323

Til et svar som er til ugunst for tiltalte, kreves minst sju stemmer. Det skal tilføyes i svaret at det er gitt med flere enn seks stemmer.

Stemmetallet må ikke i noe tilfelle opplyses nærmere.

En lagrettemann som har stemt for frifinnelse i hovedspørsmålet, deltar ikke i avstemningen om hvorvidt det foreligger slike særlige omstendigheter som nevnt i § 318, men anses som om han hadde tiltrådt den stemmegivning som er gunstigst for tiltalte.

Ordføreren underskriver svarene sammen med de to lagrettemenn som først er trukket ut.

§ 324

Etter avstemningen vender lagrettens medlemmer tilbake til sine plasser i rettssalen. Ordføreren reiser seg og uttaler: «Lagretten har på ære og samvittighet gitt følgende svar på de spørsmål som er stilt.» Deretter leser han opp spørsmålene og det svar som er gitt på hvert av dem.

Ordføreren overleverer spørsmålsskriftet og de underskrevne svar til retten.

§ 325

Finner retten at lagrettens kjennelse ikke er fremkommet på lovlig måte, eller at den er uklar, ufullstendig eller selvmotsigende, eller oppstår det tvil om svaret uttrykker lagret-

tens virkelige mening, og mangelen ikke straks kan avhjelpes eller tvilen heves ved en forklaring av ordføreren, kan retten, så lenge dom ikke er avsagt, pålegge lagretten å trekke seg tilbake til ny rådslagning og stemmegivning om det spørsmål mangelen knytter seg til.

Gjelder feilen bare formen, kan lagretten ikke gjøre noen forandring av innholdet. I motsatt fall er den ikke bundet ved sin tidligere avgjørelse.

§ 326

Så lenge dom ikke er avsagt, kan retten beslutte å forandre spørsmålene eller stille nye etter at partene er gitt adgang til å uttale seg.

§ 327

Går lagrettens kjennelse ut på at tiltalte ikke er skyldig, avsier retten frifinnelsesdom såfremt den ikke treffer beslutning etter § 328.

§ 328

Går lagrettens kjennelse ut på at tiltalte ikke er skyldig, men retten finner det utvilsomt at han er skyldig, kan den med enstemmighet beslutte at saken skal behandles på ny for andre dommere og andre lagrettemenn.

Dersom saken omfatter flere lovbrudd eller flere tiltalte, kan beslutningen gjelde enkelte lovbrudd eller enkelte tiltalte. Finner retten at de punkter i tiltalen som er besluttet behandlet på ny, ved den nye behandling bør behandles sammen med andre punkter som er avgjort ved lagrettens kjennelse, kan retten treffe tilsvarende beslutning for disse.

Retten treffer beslutning etter denne paragraf av eget tiltak uten at partene har adgang til å uttale seg. Beslutningen kan påkjæres på grunn av feil ved saksbehandlingen eller lovanvendelsen.

§ 329

Går lagrettens kjennelse ut på at tiltalte er skyldig, legges kjennelsen til grunn ved fastsettingen av straff og annen reaksjon, når ikke retten finner at vilkårene er til stede for å avsi dom i samsvar med annet eller tredje ledd, eller den treffer beslutning etter § 330.

Finner retten at det forhold som er beskrevet i spørsmålet ikke er straffbart, avsier den frifinnelsesdom.

Finner retten på samme måte at tiltalte må dømmes for en mindre lovovertrædelse enn hva som følger av lagrettens kjennelse, avsier den dom i samsvar med det. Dersom det til gjerningsinnholdet hører omstendigheter som lagretten ikke har tatt stilling til, skal retten stille de nødvendige spørsmål til lagretten.

§ 330

Går lagrettens kjennelse ut på at tiltalte er skyldig, men retten finner at det ikke er fort tilstrekkelig bevis for hans skyld, kan retten beslutte at saken skal behandles på ny for andre dommere og andre lagrettemenn. Reglene i § 328 annet og tredje ledd gjelder tilsvarende.

§ 331

Går lagrettens kjennelse ved den nye behandling etter § 328 eller § 330 ut på at tiltalte ikke er skyldig, avsier retten frifinnelsesdom.

Går lagrettens kjennelse ved den nye behandling ut på at tiltalte er skyldig, legges kjennelsen til grunn ved fastsettingen av straff eller annen reaksjon. Reglene i § 329 annet og tredje ledd gjelder tilsvarende ved den nye behandling.

Når ny behandling er besluttet etter § 330, kan det ikke stilles noe spørsmål som tar sikte på en strengere straff enn tiltalte ville blitt idømt dersom den første kjennelse var lagt til grunn, med mindre vilkårene for gjenopp-takelse foreligger.

§ 332

Har lagretten erklært tiltalte skyldig, og retten ikke etter §§ 329—331 avsier frifinnelsesdom eller henviser saken til ny hovedforhandling, tas ved loddtrekning ut tre lagrettemenn som sammen med ordføreren skal tiltre retten ved avgjørelsen av spørsmålet om straff eller reaksjon som nevnt i § 2 første ledd og spørsmålet om saksomkostninger i disse saker.

En lagrettemann som har stemt for frifinnelse i skyldspørsmålet, skal ta del i avstemningen om straff eller annen reaksjon. Det må ikke i noe tilfelle opplyses i domsgrunnene hvordan en lagrettemann har stemt i skyldspørsmålet.

§ 333

Deretter får først aktor og så forsvareren ordet for å uttale seg om rettsfølgene og føre de bevis som måtte være nødvendig i den anledning. Når forsvareren er ferdig, skal tiltalte spørres om han har noe å tilføye. Foredragene og bevisførselen må ikke ta sikte på å angripe det som er avgjort ved lagrettens kjennelse.

§ 334

Forlanges en beskyldning i henhold til straffeloven §§ 251 og 253 erklært for død og maktesløs, skal lagretten, såfremt den ikke har kjent tiltalte skyldig, bli forelagt spørsmål om tiltalte har fremsatt beskyldningen og om det er ført bevis for dens sannhet. Til bekreftende svar på disse spørsmål kreves mer enn halvdel av stemmene.

SJETTE DEL

RETTSMIDLER

Kap 24 Anke

§ 335

Dommer av herreds- eller byrett eller lagmannsrett kan påankes av partene.

Anken kan ikke grunnes på feil ved bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet.

Når det gjelder dom av lagmannsrett, kan det til skade for siktede heller ikke ankes over lovanvendelsen vedkommende skyldspørsmålet, med mindre anken grunnes på at redogjørelsen fra rettens formann om rettssetningene har vært uriktig.

§ 336

Den som er frifunnet ved dom av herreds- eller byrett kan ikke anke med mindre retten har funnet bevist at han har foretatt den rettsstridige handling tiltalen gjelder.

Den som er frifunnet ved dom av lagmannsrett, kan ikke anke med mindre skyldspørsmålet er avgjort mot ham.

§ 337

Er siktede død, kan hans ektefelle, slektninger i rett opp- eller nedstigende linje, søsken og arvinger anke i hans sted.

§ 338

Påtalemyndigheten kan anke til gunst for siktede. Dette gjelder også om dommen er rettskraftig, og selv om siktede er død.

§ 339

Fristen for anke er to uker fra den dag dommen er avsagt.

Har siktede ikke vært til stede ved domsavgivelsen, løper fristen for ham fra forkynningen.

Har den ankeberettigede tjenestemann i påtalemyndigheten ikke vært til stede ved domsavgivelsen, løper fristen for påtalemyndigheten fra den dag da dommen er kommet inn til dennes kontor.

§ 340

Har en part anket, kan den annen part erklære motanke innen en uke. For siktede løper fristen fra forkynning av påtalemyndighetens anke. For påtalemyndigheten løper fristen fra den dag da siktetes anke er kommet inn til den ankeberettigede.

Blir hovedanken trukket tilbake, avvist eller nektet fremmet, faller motanken bort, om den ikke fyller vilkårene for en selvstendig anke.

§ 341

Siktedes anke fremsettes skriftlig eller muntlig for den rett som har avsagt dommen, eller for påtalemyndigheten. Er siktede fengslet, kan anken også settes fram for vedkommende fengselsmyndighet.

En muntlig ankeerklæring som ikke er fremsatt ved domsavsigelsen, skal på stedet settes opp skriftlig, dateres og undertegnes av den ankende og mottakeren.

Har retten eller fengslet mottatt ankeerklæringen, skal denne uten opphold sendes til påtalemyndigheten.

Påtalemyndighetens anke må være avgitt til forkynning for siktede før ankefristen utløper.

§ 342

Har siktede offentlig forsvarer, skal denne etter anmodning gi råd i spørsmålet om anke.

Forsvareren skal også hjelpe siktede med ankeerklæringen. Tilsvarende hjelp kan kreves av myndighet som nevnt i § 341.

§ 343

I ankeerklæringen må nevnes:

- 1) den dom som angripes, om anken gjelder hele dommen eller bare enkelte tiltaleposter, og om den omfatter avgjørelse om inndragning eller mortifikasjon,
- 2) om angrepet gjelder saksbehandlingen, lovanvendelsen under skyldspørsmålet eller avgjørelsen om straff eller rettsfølge som nevnt i § 2 første ledd nr 1,
- 3) når anken gjelder saksbehandlingen, hvilken feil som påberopes.

Videre bør nevnes:

- 1) ved angrep på lovanvendelsen, hvilken feil anken grunnes på,
- 2) den endring som påstås.

§ 344

Prosessledende avgjørelser kan ikke brukes som ankegrunn når de etter sin art eller etter særskilt lovregel er uangripelige.

I ærekrenkelsessak kan anke ikke grunnes på at avgjørelse under saksforberedelsen om bevisførselen er uriktig.

Ved prøving av saksbehandlingen er retten ikke bundet av avgjørelser truffet etter kjæremål.

§ 345

Påtalemyndigheten skal uten opphold sende ankeerklæringen og de øvrige saksdokumenter til Høyesteretts kjæremålsutvalg.

§ 346

Kjæremålsutvalget prøver om anken er erklært i tide og for øvrig tilfredsstillende lovens krav.

§ 347

En anke som er fremsatt etter at ankefristen er utløpt, skal avvises med mindre kjæremålsutvalget finner at oversittelsen ikke bør legges den ankende til last. I hvert fall må anke være fremsatt innen to uker etter at det forhold som har fremkalt forsinkelsen, er falt bort.

§ 348

En anke skal også avvises når den ikke fyller kravene etter § 343 første ledd eller den har annen feil som gjør at den ikke kan tas under behandling.

Uforsettlig feil bør søkes avhjulpet. Om nødvendig kan det gis den ankende en kort frist til å rette ankeerklæringen.

§ 349

En anke skal nektes fremmet når kjæremålsutvalget enstemmig finner det klart at den ikke vil føre fram. Avgjørelsen tas ved beslutning og kan begrenses til en del av saken.

§ 350

Kjæremålsutvalget kan selv avgjøre anke over dom av herreds- eller byrett når det enstemmig finner det klart:

- 1) at dommen må oppheves,
- 2) at siktede må frifinnes, eller
- 3) at dommen i henhold til anken bør endres til gunst for siktede.

Utvalget kan også oppheve dommen hvor det enstemmig finner det klart at den av Høyesterett ville bli endret til skade for siktede, fordi lovens regler om fastsetting av straff eller annen rettsfølge er uriktig anvendt eller fordi det manglet opplysninger av vesentlig betydning for fastsettingen.

§ 351

Kjæremålsutvalgets avgjørelser treffes uten partsforhandling. Utvalget kan likevel gi partene anledning til å uttale seg skriftlig.

Har en av partene i uttalelse om anken påberopt nye faktiske opplysninger som ikke åpenbart er uten betydning, skal utvalget gi motparten underretning om uttalelsen.

§ 352

Blir anken ikke avgjort etter foranstående regler, skal den henvises til ankeforhandling.

Ankeforhandling forberedes og gjennomføres etter de regler som gjelder for behandlingen i første instans, så langt de passer og ikke annet er bestemt i det følgende.

§ 353

Når en anke er henvist, skal det straks oppnevnes forsvarer.

Siktede gis samtidig underretning om oppnevningen og om at han kan henvende seg til forsvareren dersom det er noe han ønsker fremført. Han skal også ha underretning om at saken vil bli behandlet i Høyesterett så snart som mulig, og at han ikke vil bli innkalt til forhandlingen.

§ 354

Retten sender dokumentene til den som etter reglene i § 356 skal ha ordet først under forhandlingen, med pålegg om å sende dem til motparten innen en fastsatt frist.

Om utarbeidelse av utdrag gjelder lov 14 august 1918 nr 2 om utdrag i tvistemål og straffesaker.

§ 355

Når en part finner det nødvendig å få opp-tatt rettslig forklaring eller foretatt rettslig gransking, kan han kreve bevisopptak.

Begjæring om bevisopptak fremsettes for Høyesteretts kjæremålsutvalg, som avgjør om begjæringen skal tas til følge.

Reglene i § 271 gjelder tilsvarende.

§ 356

Ved forhandlingen i retten skal den ankende part ha ordet først. Har begge parter anket, avgjør rettens formann hvem som skal tale først.

Retten kan tillate at siktede får ordet under forhandlingen.

§ 357

Bevisførsel i retten skjer ved opplesing fra saksdokumentene. Sakkyndige kan likevel avhøres umiddelbart for Høyesterett. Gransking kan foretas av Høyesterett når den ikke krever åstedsbefaring.

§ 358

Den ankende part kan ta anken tilbake inntil ankeforhandlingen begynner, og når motparten samtykker, inntil den er slutt.

§ 359

Retten er bundet av de ankegrunner som er angitt i § 343 første ledd.

Uansett ankegrunn kan retten likevel:

- 1) prøve om straffeloven er riktig anvendt,
- 2) til fordel for siktede prøve avgjørelsen om straff eller rettsfølge som nevnt i § 2 første ledd nr 1,
- 3) oppheve dommen på grunn av rettergangsfeil som antas å kunne ha innvirket på dens innhold til skade for siktede,
- 4) etter omstendighetene oppheve dommen på grunn av feil som nevnt i § 360 annet ledd.

Til fordel for siktede kan retten tillegge en feil virkning også for deler av saken som ikke omfattes av anken, dersom feilen har betydning også for disse. Det tilsvarende gjelder dersom feilen har betydning for andre siktede som er dømt i samme sak, men som ikke omfattes av anken.

§ 360

Feil ved saksbehandlingen kommer bare i betraktning når det antas at feilen kan ha innvirket på dommens innhold.

Følgende feil skal ubetinget tillegges virkning:

- 1) at nødvendig påtalebegjæring mangler,
- 2) at saken ikke er reist av rett myndighet,
- 3) at domstolen ikke var lovlig besatt; likevel tillegges det ikke ubetinget virkning at en sak feilaktig er pådømt med domsmenn, at den er pådømt med domsmenn av det alminnelige utvalg i stedet for av det særlige, eller med oppnevnte domsmenn i stedet for uttrukne,
- 4) at dommen er avsagt av en rett som ikke var domsmyndig i saken,
- 5) at saken allerede var rettskraftig avgjort,
- 6) at saken i strid med loven er fremmet i siktedes fravær,
- 7) at siktede ikke har hatt forsvarer enda det etter loven var nødvendig,
- 8) at domsgrunnene har mangler som hindrer prøving av anken.

De feil som er nevnt i nr 1, 2, 6 og 7 får likevel bare ubetinget virkning såfremt dommen er fellende.

§ 361

Blir lovanvendelsen opprettholdt, skal retten ikke endre den utmålte straff, med mindre den finner at det er et åpenbart misforhold mellom den straffbare handling og straffen.

§ 362

Finner retten ikke grunn til å endre eller oppheve den påankede dom, forkastes anken ved kjennelse.

I motsatt fall avsier retten ny dom dersom de nødvendige forutsetninger er til stede; ellers oppheves den angrepne dom ved kjennelse.

§ 363

Når en dom blir opphevd, skal også hovedforhandlingen oppheves, om ikke retten finner at opphevingen bare bør gjelde dommen.

Gjelder opphevingsgrunnen bare en del av dommen, avgjør retten om opphevingen skal begrenses til denne del eller omfatte hele dommen.

§ 364

Er siktede ved den påankede dom dømt for flere straffbare forhold, og anken leder til oppheving eller frifinnelse for enkelte av dem, fastsetter retten ny straff for de forhold hvor domfellelsen blir stående. Dersom det ikke er anket over straffutmålingen, kan straffen ikke settes høyere enn den samlede straff som var ilagt ved den påankede dom.

§ 365

Når anken er avgjort, sendes saksdokumentene med avgjørelsen til påtalemyndigheten, som sørger for forkynning for siktede og andre parter og underretning til den rett som har tatt den angrepne avgjørelse.

§ 366

Blir saken behandlet på ny etter at dommen er opphevd, skal retten følge den rettsoppfatning som ligger til grunn for avgjørelsen i ankesaken.

Gjelder den opphevede dom flere forhold, og opphevingsgrunnen bare gjelder enkelte av dem, skal retten for de øvrige forhold legge til grunn den avgjørelse av skyldspørsmålet som er tatt i den første dom.

§ 367

Anke fra påtalemyndigheten til gunst for siktede kan ikke føre til endring som er til skade for ham. Har påtalemyndigheten bare anket over krenkelse av rettergangsregler som utelukkende er gitt til vern for siktede, anses det i alle tilfelle som anke til gunst for ham.

§ 368

Er det av samme eller ulike parter både anket og begjært fornyet behandling, skal anken foreløpig stilles i bero med mindre kjæremålsutvalget finner at det er grunnlag for oppheving eller frifinnelse etter § 350 første ledd.

Blir en parts begjæring om fornyet behandling frafalt eller ikke tatt til følge, og han ikke allerede har anket, løper en ny ankefrist for ham fra tidspunktet for frafallelsen eller meddelelsen om nektelsen.

Kap 25 Fornyhet behandling

§ 369

Partene kan begjære at en sak som er pådømt av herreds- eller byrett, blir tatt under fornyet behandling ved lagmannsrett når bevisspørsmålet under skyldspørsmålet påstås å være uriktig avgjort.

§ 370

Til fornyet behandling kreves samtykke av Høyesteretts kjæremålsutvalg. Samtykke skal

gis når det kan være grunn til tvil om bevisbedømmelsen er riktig, eller andre særlige grunner taler for det. Samtykket kan begrenses til en del av saken.

Avgjørelsen tas ved beslutning.

I stedet for å avgjøre spørsmålet om samtykke til fornyet behandling kan kjæremålsutvalget treffe avgjørelse om oppheving eller frifinnelse i tilfelle som nevnt i § 350 første ledd enda om det ikke er anket.

§ 371

Reglene i §§ 336—342, 347, 348, 351 og 358 gjelder tilsvarende så langt de passer. Fristen etter § 340 løper fra meddelelsen om at den annen part har fått kjæremålsutvalgets samtykke til fornyet behandling.

§ 372

Påtalemyndigheten skal uten opphold sende begjæringen om fornyet behandling sammen med de øvrige saksdokumenter til Høyesteretts kjæremålsutvalg. Kjæremålsutvalget prøver om begjæringen er fremsatt i tide og for øvrig tilfredsstillende lovens krav, og om samtykke skal gis etter § 370.

§ 373

Den fornyede behandling innledes ved at påtalemyndigheten utferdiger tiltalebeslutning for lagmannsretten.

Hovedforhandlingen forberedes og gjennomføres etter de regler som gjelder for behandlingen i lagmannsrett som første instans, så langt de passer og ikke annet er bestemt i det følgende.

Er siktede i herreds- eller byretten dømt for flere straffbare forhold og blir enkelte av disse gjenstand for fornyet behandling ved lagmannsrett, skal lagmannsretten i tilfelle felende dom fastsette en felles straff for alle de straffbare forholdene. Blir tiltalte frifunnet, skal lagmannsretten fastsette ny straff for de forhold hvor domfellelsen blir stående.

§ 374

Bestrides bare en del av bevisbedømmelsen i dommen, kan bevisførselen begrenses til denne del.

Som regel skal bare slutningen av den angrepne dom leses opp.

§ 375

Uteblir siktede uten at det er opplyst eller sannsynlig at han har gyldig forfall, skal saken avvises så langt det bare er han som

har begjært fornyet behandling. Det samme gjelder dersom stevningen ikke har kunnet forkynnes for ham fordi han er unnveket.

Har påtalemyndigheten begjært fornyet behandling, kan saken fremmes i siktedes fravær såfremt vilkårene etter § 281 er til stede.

I stevningen skal han gjøres oppmerksom på følgen av uteblivelse.

§ 376

Kjennelse om avvising etter § 375 første ledd første punktum kan omgjøres dersom siktede gjør sannsynlig at han hadde gyldig forfall og at det ikke kan legges ham til last at han har unnlatt å melde fra i tide. Kjennelse etter § 375 første ledd annet punktum kan omgjøres dersom siktede gjør sannsynlig at han ikke var unnveket.

Begjæring om omgjøring må settes fram innen utløpet av kjæremålsfristen. Reglene i § 347 gjelder tilsvarende.

Kap 26 Kjæremål

§ 377

Kjennelse eller beslutning kan påkjæres av enhver som avgjørelsen rammer, med mindre den kan påankes eller vedkommende kan bruke den som ankegrunn eller den etter sin art eller etter særskilt lovregel er uangripelig.

Reglene i §§ 337 og 338 gjelder tilsvarende.

§ 378

Kjennelser og beslutninger under hovedforhandlingen kan ikke påkjæres uten i følgende tilfelle:

- 1) når de avviser, hever eller utsetter saken,
- 2) når de angår fengsling, ransaking, granskning av person, beslag, heftelse, rettergangsstraff, erstatning eller saksomkostninger,
- 3) når de er rettet mot tredjemann.

§ 379

Kjæremålsfristen er to uker, når ikke annet er bestemt. Reglene i § 339 tredje ledd og § 347 gjelder tilsvarende.

Kjæremål fra den som er pålagt å gi forklaring eller forsikring, underkaste seg granskning, utlevere bevis eller gjøre tjeneste som sakkyndig, må erklæres straks om vedkommende er til stede i retten, og ellers innen tre dager.

§ 380

Kjæremålet erklæres skriftlig eller muntlig for den rett hvis avgjørelse angripes. Reglene i § 341 annet ledd og § 348 annet ledd gjelder tilsvarende.

§ 381

Finner retten kjæremålet grunnet, skal den forandre sin avgjørelse, såfremt det er adgang til det. Ellers oversender den uten opphold erklæringen med tilhørende dokumenter til kjæremålsretten.

Finner retten at det ikke er adgang til kjæremål, eller at det er erklært for sent, skal den gjøre den kjærende oppmerksom på det, men saken oversendes likevel, om ikke kjæremålet blir tatt tilbake.

Senest ved oversendelsen gir retten motparten melding om kjæremålet, såfremt noen har opptrådt som motpart eller kan betraktes som motpart. Melding gis likevel ikke når påtalemyndigheten påkjærer et avslag på begjæring om bruk av tvangsmiddel, såfremt det er fare for at slik melding vil forspille formålet med forføyningen.

§ 382

Kjæremål har ikke oppsettende virkning uten når loven bestemmer det, eller den rett hvis avgjørelse angripes eller kjæremålsretten bestemmer det.

Kjæremål fra tredjemann som er pålagt å avgi forklaring eller forsikring, utlevere bevis eller gjøre tjeneste som sakkyndig, har oppsettende virkning for ham.

§ 383

Den kjærende og andre som kjæremålet har betydning for, kan inngi skriftlig uttalelse om saken. Det samme kan den rett som har truffet den angrepne avgjørelse.

Påberopes nye faktiske opplysninger som ikke åpenbart er uten betydning, skal retten gi motparten underretning om uttalelsen. Finner den grunn til det, kan den også forelegge uttalelsen for den rett som har tatt den angrepne avgjørelse.

§ 384

Kjæremålsretten kan innhente ytterligere opplysninger og beslutte bevisopptak. Dette holdes etter reglene for bevisopptak utenfor hovedforhandling.

§ 385

Kjæremålet avgjøres ved kjennelse uten muntlig forhandling.

Finnes kjæremålet grunnet, treffer kjæremålsretten ny avgjørelse når den har grunnlag for det; ellers oppheves den angrepne avgjørelse. Fører kjæremålet ikke fram, forkastes det.

Er det påberopt feil ved saksbehandlingen, gjelder reglene i § 360 tilsvarende. Foreligger det en saksbehandlingsfeil som ikke er påberopt, kan kjæremålsretten etter omstendig-

hetene oppheve den påkjærte avgjørelse såfremt den antar at feilen kan ha innvirket på avgjørelsens innhold, eller feilen hører til dem som er nevnt i § 360 annet ledd.

I stedet for å oppheve etter reglene i tredje ledd kan kjæremålsretten selv treffe avgjørelse i saken når det nødvendige grunnlag er til stede og retten finner det ubetenkelig.

§ 386

Når kjæremålet er avgjort, sendes saksdokumentene med kjennelsen til påtalemyndigheten, som sørger for melding til siktede eller andre som kjennelsen angår og til den rett som har truffet den angrepne avgjørelse.

§ 387

Når særlige grunner taler for det, kan retten beslutte å holde muntlig forhandling om kjæremålet og herunder avhøre parter og vitner eller foreta annen umiddelbar bevisførsel. Rettens beslutning kan ikke angripes ved kjæremål eller anke.

Holdes muntlig forhandling, skal siktede alltid ha forsvarer når kjæremålet berører ham. Retten kan oppnevne prosessfullmektig for en tredjemann som er part i kjæremåls-saken. For prosessfullmektigen gjelder reglene i kap 9 så langt de passer.

Reglene i første og annet ledd gjelder ikke for Høyesteretts kjæremålsutvalg. Utvalget kan i en kjæremålssak forelegge rettsspørsmål for Høyesterett eller beslutte at saken i sin helhet skal avgjøres av Høyesterett etter reglene i lov 25 juni 1926 nr 2 § 6 annet ledd.

§ 388

Lagmannsrettens avgjørelse av et kjæremål kan ikke påkjæres videre uten i følgende tilfelle:

- 1) når den avviser en sak fra den underordnede rett fordi saken ikke hører under norsk domsmyndighet, eller fordi den allerede er rettskraftig avgjort,
- 2) når kjæremålet gjelder saksbehandlingen ved lagmannsretten,
- 3) når kjæremålet gjelder tolking av en lovforskrift,
- 4) når kjæremålet gjelder avgjørelse om vitneplikt etter § 125,
- 5) når kjæremålet gjelder siktedes krav på erstatning etter kap 31,
- 6) når kjæremålet gjelder spørsmålet om siktede under etterforsking skal holdes fengslet ut over 6 måneder siden pågripelsen.

Kap 27 Gjenopptakelse

§ 389

En sak som er avgjort ved rettskraftig dom, kan etter begjæring av en part gjenopptas til

ny prøving når vilkårene i §§ 390—393 foreligger. Er dommen avsagt av lagmannsretten og den omfatter bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet, kan saken gjenopptas selv om dommen ikke er rettskraftig.

Reglene i §§ 336—338 gjelder tilsvarende.

Avgjørelse om inndragning eller mortifikasjon kan gjenopptas særskilt når vilkårene i tvistemålsloven §§ 405 eller 407 foreligger. Om behandlingen av saken gjelder reglene i dette kapittel.

§ 390

Gjenopptakelse kan kreves når en dommer som har deltatt i behandlingen av saken, etter loven var utelukket fra dommerstillingen eller ugild, og det er grunn til å anta at dette kan ha hatt betydning for avgjørelsen.

Gjenopptakelse kan likevel ikke kreves av en part som har eller kunne ha gjort feilen gjeldende under saken.

§ 391

Til gunst for siktede kan gjenopptakelse kreves:

- 1) når en dommer, protokollfører, tjenestemann i politi eller påtalemyndighet, aktor, forsvarer, sakkyndig eller rettstolk har gjort seg skyldig i straffbart forhold med hensyn til saken, eller et vitne har gitt falsk forklaring i saken, eller et dokument som er brukt under saken er falsk eller forfalsket, og det ikke kan utelukkes at dette har innvirket på dommen til skade for siktede,
- 2) når avgjørelsen antas direkte eller indirekte å bygge på en forståelse av folkeretten eller en traktat som avviker fra den forståelse som en internasjonal domstol i samme saksforhold slår fast som bindende for Norge, og denne forståelse må antas å burde føre til en annen avgjørelse,
- 3) når det opplyses en ny omstendighet eller skaffes fram et nytt bevis som synes egnet til å føre til frifinnelse eller avvisning eller til anvendelse av en mildere strafferegulering eller en vesentlig mildere rettsfølge. I sak hvor det ikke er idømt frihetsstraff, sikring eller rettighetstap, kan det ikke påberopes nye opplysninger eller bevis som vedkommende burde ha gjort gjeldende på et tidligere tidspunkt.

§ 392

Selv om vilkårene i §§ 390 eller 391 ikke er til stede, kan gjenopptakelse til gunst for siktede besluttes når Høyesterett har fraveket en lovtolking som den tidligere har lagt til grunn, og som dommen bygger på.

Det samme gjelder når særlige forhold gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig, og tungtveiende hensyn tilsier at spørsmålet om siktedes skyld blir prøvd på ny.

§ 393

Til skade for siktede kan påtalemyndigheten kreve gjenopptakelse:

- 1) når det foreligger et forhold som nevnt i § 391 nr 1 eller siktede har gjort seg skyldig i straffbart forhold med hensyn til saken, og det er grunn til å anta at dette har ført til frifinnelse eller til anvendelse av en vesentlig for mild straffebestemmelse eller en vesentlig for mild straff,
- 2) når det på grunn av hans egen tilståelse eller andre nye opplysninger eller bevis må antas at han er skyldig i den straffbare handling eller en vesentlig grovere straffbar handling enn den han er dømt for.

Dersom den straffbare handling som påstås forøyd, etter loven ikke kan medføre fengsel i mer enn 3 år, kan gjenopptakelse bare finne sted på det grunnlag at siktede har gjort seg skyldig i straffbart forhold med hensyn til saken.

§ 394

Begjæringen settes fram for den domstol som har avsagt den angrepne dom. Dette gjelder selv om det etter anke er avsagt dom i høyere instans, såfremt ankesdomstolen ikke har prøvd den side av dommen som angrepet rettes mot.

Er dommen avsagt av Høyesterett, settes begjæringen fram for Høyesteretts kjæremålsutvalg.

§ 395

Ved avgjørelsen av begjæring om gjenopptakelse eller ved ny behandling av saken kan ikke delta noen dommer som har vært med på å avsi den angrepne dom.

§ 396

Begjæringen må angi grunnlaget for gjenopptakelse og de bevis som vil bli påberopt.

Inneholder begjæringen ingen grunn som etter loven kan føre til gjenopptakelse, eller er de påberopte opplysninger eller bevis åpenbart uten betydning, avsies straks kjennelse om at begjæringen forkastes. Avgjørelsen kan tas av rettens formann.

§ 397

Blir begjæringen ikke forkastet etter § 396, forelegges den for motparten til uttalelse.

Retten kan innhente ytterligere opplysninger og beslutte bevisopptak. Dette holdes etter

reglene for bevisopptak utenfor hovedforhandling. Reglene om forsvarer i § 97 første punktum gjelder tilsvarende.

Partene skal gis anledning til å uttale seg om de innhentede opplysninger.

§ 398

Retten avgjør ved kjennelse om gjenopptakelse skal tillates.

Når særlige grunner tilsier det, kan retten beslutte å holde muntlig forhandling om begjæringen og herunder avhøre parter og vitner eller foreta annen umiddelbar bevisførsel. Rettens beslutning kan ikke angripes ved kjæremål eller anke.

Holdes muntlig forhandling, skal siktede ha forsvarer såfremt forsvarer vil være nødvendig under ny hovedforhandling i saken.

§ 399

Er domfelte død, skal retten enten forkaste begjæringen om gjenopptakelse eller avsi frifinnende dom uten hovedforhandling.

Også ellers kan retten med påtalemyndighetens samtykke avsi frifinnende dom uten hovedforhandling.

§ 400

Blir gjenopptakelse besluttet, skal det foretas en fullstendig ny behandling av saken ved den rett som har avsagt den angrepne dom.

Regelen i § 367 første punktum gjelder tilsvarende.

§ 401

Overfor kjennelse som avviser en sak, eller som avviser, nekter fremmet eller forkaster en anke, kommer reglene om gjenopptakelse av dommer til anvendelse så langt de passer. Det samme gjelder en nektelse av samtykke til fornyet behandling.

SJUENDE DEL

PRIVATE STRAFFESAKER OG BORGERLIGE RETTSKRAV

Kap 28 Private straffesaker

§ 402

Etter reglene i dette kapittel kan fornærmede ved privat straffesak forfølge:

- 1) straffbar handling som ikke påtales av det offentlige,
- 2) straffbar handling som ikke påtales av det offentlige med mindre det finnes påkrevd av allmenne hensyn,
- 3) andre straffbare handlinger såfremt påtalemyndigheten har nektet å etterkomme

en begjæring om offentlig påtale eller har frafalt en påbegynt forfølgning uten at dette har hjemmel i §§ 69 eller 70.

Sak om ærekrenkelse behandles som sak etter nr 2, selv om den bare gjelder mortifikasjon.

§ 403

Sak etter § 402 første ledd nr 1 eller 2 må reises innen de frister som er nevnt i straffeloven § 80.

Er begjæring om offentlig påtale i sak som nevnt i § 402 første ledd nr 2 fremsatt innen den nevnte frist, og påtalemyndigheten beslutter ikke å reise påtale, er det tidsnok å reise sak ved å inngi stevning innen en måned etter at fornærmede har fått melding om påtalemyndighetens beslutning. For den som ikke har fått noen melding, er fristen tre måneder fra påtalemyndighetens beslutning.

Er beslutning om ikke å forfølge saken tatt av tjenestemann i påtalemyndigheten som ikke selv har rett til å reise tiltale, har fornærmede en tilsvarende frist til å kreve saken innbrakt for den påtaleberettigede.

§ 404

Er det besluttet offentlig påtale i sak som nevnt i § 402 første ledd, kan fornærmede slutte seg til forfølgningen. Han har i så fall de samme partsrettigheter som en saksøker i en privat straffesak. Dette har likevel ingen betydning for hans stilling som vitne.

§ 405

Når begjæring om offentlig påtale i sak som nevnt i § 402 første ledd nr 3 er avslått, må stevning inngis innen de frister som er nevnt i § 403 annet ledd. Regelen i § 403 tredje ledd gjelder tilsvarende.

§ 406

Har påtalemyndigheten besluttet å frafalle en reist påtale for straffbar handling som nevnt i § 402 første ledd nr 2 eller 3, kan fornærmede overta forfølgningen og tre i påtalemyndighetens sted slik saken står. Erklæring om dette eller stevning etter § 412 må være sendt retten innen de frister som er nevnt i § 403 annet ledd.

Frafaller påtalemyndigheten saken etter at hovedforhandling er begynt, kan fornærmede ikke overta forfølgningen med mindre saken gjelder ærekrenkelse.

§ 407

Frafaller påtalemyndigheten sak om ærekrenkelse etter at hovedforhandling er begynt, skal den straks underrette fornærmede om det.

Er fornærmede til stede i rettsmøtet og vil overta forfølgningen, må han straks gi erklæring om det. Retten kan gi ham slik utsettelse som finnes nødvendig for videre fremme av saken.

Er fornærmede ikke til stede, skal saken utsettes. Vil han overta forfølgningen, må han gi retten erklæring om det innen to uker etter at han har fått melding om at påtalemyndigheten har frafalt saken. Retten berammer i så fall fortsettelse av hovedforhandlingen snarest mulig.

Dersom fornærmede ikke gir erklæring om at han overtar forfølgningen, avsies frifinnelsesdom når vilkårene etter § 73 første ledd foreligger. Det samme gjelder om han overtar forfølgningen, men senere trer tilbake.

Når det er avsagt dom i offentlig sak om ærekrenkelse og påtalemyndigheten ikke anker, eller begjærer fornyet behandling, kan fornærmede gjøre dette. Fristen for ham regnes i så fall fra det tidspunkt da fristen for påtalemyndigheten utløper. Blir en anke eller begjæring om fornyet behandling fra påtalemyndigheten frafalt, gjelder reglene i § 403 tilsvarende. For øvrig gjelder reglene om anke og begjæring om fornyet behandling fra en saksøker.

§ 408

Er det flere fornærmede, kan enhver av dem utøve påtaleretten uavhengig av de andre. Har noen av dem reist påtale, har de andre bare rett til å tiltale saken i den stilling den står.

§ 409

I privat straffesak får reglene om påtalemyndigheten i kap 19 og 21—27 anvendelse på saksøkeren. For øvrig følges de regler som gjelder om offentlige straffesaker så langt det er mulig og ikke noe annet er bestemt. Under sakens gang bør retten gi partene den veiledning som trengs for å forebygge eller rette feil og forsømmelser i rettergangen. Retten skal påse at saken fremmes uten unødig opphold.

I sak om ærekrenkelse er forsvarer unødvendig.

Er fornærmede umyndig, alvorlig sinnslidende eller betydelig psykisk utviklingshemmet, eller er han død, gjelder reglene i straffeloven § 78.

§ 410

I lagmannsrettssaker må saksøkeren anta en advokat til å føre saken. Bare gjennom ham kan saksøkeren utøve de rettigheter han har under saksforberedelsen og hovedforhandlingen.

Ellers kan saksøkeren opptre personlig eller ved prosessfullmektig etter reglene i tvistemålsloven kap 4.

§ 411

Retten kan pålegge saksøkeren å møte personlig.

Han kan pålegges å bekrefte sin forklaring ved forsikring.

Han har de samme plikter som et vitne til å forklare seg og legge fram dokumenter og andre bevis.

§ 412

Privat straffesak reises ved stevning, med mindre tiltalebeslutning allerede er forkynt. Stevningen underskrives av saksøkeren eller hans prosessfullmektig og skal inneholde det som er bestemt om tiltalebeslutningen i § 252 første og tredje ledd.

Finner retten at den av eget tiltak må nekte å fremme saken, gjør den saksøkeren oppmerksom på det. Blir mangelen ikke rettet innen en frist som retten fastsetter, avvises saken.

Blir saken ikke avvist, lar retten stevningen forkynne for saksøkte med oppfordring om å gi skriftlig tilsvare innen en frist som retten fastsetter. Fristen kan forlenges. Når tilsvare er innkommet eller fristen for dette er utløpt, kaller retten inn partene til rettsmøte under saksforberedelse. I stedet for å gi oppfordring om skriftlig tilsvare, kan retten straks beramme slikt rettsmøte.

§ 413

Etter begjæring av saksøkte kan retten bestemme som vilkår for fremme av saken at saksøkeren skal stille sikkerhet for saksomkostninger som han måtte bli pålagt å betale saksøkte.

§ 414

Når fornærmede overtar en forfølgning etter at tiltalebeslutning er forkynt, gjelder reglene i § 412 annet ledd tilsvarende. Blir saken ikke avvist etter disse regler, skal saksøkerens erklæring om at han overtar forfølgningen, forkynnes for saksøkte. Samtidig gis saksøkte oppfordring om skriftlig tilsvare, eller han innkalles til rettsmøte etter reglene i § 412 tredje ledd.

§ 415

I sak etter § 402 første ledd nr 2 som reises av eller mot offentlig tjenestemann, og i sak etter § 402 første ledd nr 3, skal saksøkeren gi påtalemyndigheten kopi, samtidig med at stevning inngis eller erklæring om at han overtar forfølgningen, sendes retten. Retten gir påtalemyndigheten melding om rettsmøter

under saksforberedelsen og om hovedforhandlingen.

Påtalemyndigheten har i slike saker rett til å opptre, føre bevis og nedlegge påstand. Den kan overta forfølgningen selv om den tidligere har nektet å reise påtale eller har innstilt en påbegynt forfølgning.

Overtar påtalemyndigheten saken, kan saksøkeren slutte seg til forfølgningen etter reglene i § 404.

§ 416

Dersom retten etter at rettsmøte under saksforberedelsen er holdt i sak som nevnt i § 402 første ledd nr 3, finner at det ikke er fyldestgjørende grunn til privat påtale, skal den avvise saken.

Ved avgjørelsen skal retten særlig legge vekt på utsikten til at det kan føres bevis for at saksøkte er skyldig, den interesse saksøkeren og det offentlige har i forfølgningen, og den skade saksøkte kan bli påført ved rettergangen selv om han blir frifunnet.

Før retten tar avgjørelse, kan den innhente ytterligere opplysninger. Den kan avhøre parter eller vitner selv eller ved en annen domstol eller ved politiet.

§ 417

Retten kaller inn parter, vitner og sakkyndige.

Bevisopptak forut for hovedforhandling kan holdes når retten finner at vilkårene i § 270 første ledd er til stede. Begjærer en part at det skal tas annet rettergangsskritt, avgjør retten om det er tilstrekkelig grunn til å etterkomme begjæringen.

Retten kan også av eget tiltak beslutte bevisførsel.

Avgjørelser som nevnt i denne paragraf, tas av den rett som har saken. Retten gjør henvendelse til den domstol som skal holde bevisopptak eller foreta annet rettergangsskritt.

§ 418

Som vilkår for å kalle inn vitner, oppnevne sakkyndige eller beslutte bevisopptak eller annet rettergangsskritt etter begjæring av en part, kan retten kreve innbetalt et tilstrekkelig beløp til å dekke utgiftene. Finner den at begjæringen har vært begrunnet, utredes utgiftene av staten. Retten kan også bestemme at utgifter til vitner som møter frivillig og til sakkyndige som ikke er oppnevnt, skal utredes av staten.

§ 419

Om megling og forlik i retten gjelder tvistemålsloven § 99.

Trer saksøkeren tilbake fra forfølgningen, heves saken. Han kan da ikke ta forfølgningen opp på ny.

Uteblir saksøkeren fra rettsmøte som nevnt i § 412 tredje ledd eller § 414 eller fra hovedforhandlingen, uten at det er opplyst eller sannsynlig at han har gyldig forfall, og heller ikke noen prosessfullmektig møter for ham, betraktes han som trådt tilbake. Det samme gjelder om han oversitter frist som retten har satt etter § 409 første ledd fjerde punktum, eller unnlater å etterkomme pålegg eller plikter etter § 411.

§ 420

Er saken hevet etter reglene i § 419 tredje ledd, kan retten omgjøre sin kjennelse dersom saksøkeren gjør sannsynlig at det forhold som begrunnet hevningen, ikke kan legges ham til last. Begjæring om omgjøring må fremsettes innen utløpet av kjæremålsfristen. Reglene i § 347 gjelder tilsvarende.

§ 421

Vil saksøkeren begjære fornyet behandling, må han anta en advokat til å utføre saken. Ved anke må han anta en advokat med rett til å fore saker for Høyesterett.

Fristen for anke og begjæring om fornyet behandling løper fra forkynningen av dommen. Ankeerklæringen eller begjæringen må forkynnes for saksøkte innen utløpet av fristen.

Reglene i § 415 gjelder tilsvarende.

§ 422

Møter ingen advokat for saksøkeren ved sakens behandling i Høyesterett eller lagmannsretten eller under rettsmøte som nevnt i § 412 siste ledd eller § 414, og det ikke er opplyst eller sannsynlig at det foreligger gyldig forfall, avvises saken. Det samme gjelder når saksøkeren oversitter frist som retten har satt etter § 409 første ledd fjerde punktum. Saken skal også avvises når saksøkeren unnlater å etterkomme pålegg eller plikter etter § 411.

§ 423

Når saksøkte anker eller begjærer fornyet behandling i sak som ikke gjelder ærekrenkelse, overtar påtalemyndigheten forfølgningen og sørger for at ankeerklæringen eller begjæringen blir forkynt for saksøkeren. Denne kan slutte seg til forfølgningen etter reglene i § 404.

§ 424

Når saksøkte anker eller begjærer fornyet behandling i sak om ærekrenkelse, gjelder reglene i § 421 og § 422 første og annet punktum tilsvarende for ham.

For saksøkeren gjelder i disse tilfeller reglene i § 419 tredje ledd tilsvarende. Blir saken hevet etter disse regler, oppheves den påankede dom så langt den er påanket av saksøkte.

§ 425

Når en anke eller begjæring om fornyet behandling er avvist etter § 422 eller § 424 første ledd, eller saken er hevet etter § 424 annet ledd, gjelder reglene i § 420 tilsvarende.

Kap 29 Borgerlige rettskrav

§ 426

Første gang fornærmede møter for retten, skal han spørres om han har krav som han vil gjøre gjeldende etter § 3, når ikke dette tidligere er brakt på det rene. Han skal i tilfelle gjøres oppmerksom på adgangen til å få kravet avgjort i forbindelse med straffesaken.

§ 427

I offentlig sak kan påtalemyndigheten på begjæring fremme borgerlige krav som nevnt i § 3. Den som kravet tilkommer, må da gi nærmere opplysninger om grunnlaget for og størrelsen av kravet og om hvilke bevis han kan oppgi.

Krav mot siktede fra den som er umiddelbart skadelidende ved den straffbare handling kan bare nektes tatt med dersom kravet er åpenbart ugrunnet, eller dersom det ville være til uforholdsmessig ulempe for behandlingen av straffesaken om kravet ble fremmet i forbindelse med denne.

Det samme gjelder krav mot siktedes foreldre etter lov 13 juni 1969 nr 26 om skadeserstatning § 1—2 nr 2.

Når borgerlig krav fremmes mot en annen enn siktede, får vedkommende stilling som part for dette spørsmåls vedkommende. Han skal i tilstrekkelig tid før det innkalles til hovedforhandling eller annet rettsmøte til pådømmelse av saken, få skriftlig melding om den påstand som vil bli nedlagt, om grunnlaget for kravet og de bevis som vil bli ført. Er dette ikke gjort, kan det borgerlige krav bare fremmes i den utstrekning saksøkte samtykker eller retten finner at han likevel har hatt gode nok muligheter til å forberede sitt forsvar.

§ 428

Den som har et borgerlig krav som nevnt i § 3, kan selv fremme dette i forbindelse med offentlig sak, såfremt hovedforhandling blir holdt. Retten kan på ethvert trinn av saken nekte at kravet følges under hovedforhandlingen dersom det vil være til vesentlig ulempe. Dette gjelder likevel ikke sak om straff for ærekrenkelse eller i sak som nevnt i § 2 første ledd nr 3.

Når fornærmede selv fremmer sitt krav får reglene i § 404 tilsvarende anvendelse.

Regelen i § 427 tredje ledd gjelder tilsvarende også når kravet fremmes mot siktede, men det er da tilstrekkelig om melding som der nevnt gis siktede eller hans forsvarer senest samtidig med innkallingen til hovedforhandling.

§ 429

I private straffesaker kan saksøkeren gjøre borgerlige krav gjeldende på samme måte som påstand om straff.

§ 430

Etter begjæring av fylkesmannen kan påtalemyndigheten sette fram krav om dom for at et ekteskap ikke består, såfremt tiltalen forutsetter dette. På samme måte kan det settes fram krav om at et ekteskap omstøtes ved dom, såfremt tiltalen forutsetter at ekteskapet er omstøtelig på grunn av slektskap eller tidligere ekteskap.

Regelen i § 427 tredje ledd gjelder tilsvarende.

§ 431

Retten kan bestemme at forhandlingen om et borgerlig krav skal utsettes til straffesaken er pådømt.

§ 432

Finner retten at opplysningene i saken er utilstrekkelige til at størrelsen av kravet kan fastsettes, kan retten gi dom for den del av kravet som den finner godtgjort.

Når en sak avgjøres ved dom i forhørsrett, kan borgerlige krav bare pådømmes i den utstrekning retten finner dem utvilsomme.

Om frist for oppfyllelse gjelder reglene i tvistemålsloven §§ 146 og 148.

Den som mener å ha ytterligere krav enn det han har fått dom for etter første eller annet ledd, kan reise sak om restkravet etter reglene i tvistemålsloven.

§ 433

Etter at hovedforhandling er begynt, kan begjæring om pådømmelse av det borgerlige krav ikke tas tilbake uten at kravet samtidig frafalles, med mindre saksøkte eller retten samtykker.

§ 434

Ved fornyet behandling eller gjenopptakelse kan partene kreve ny behandling også av de borgerlige krav. Begjæring om dette, med opplysning om de bevis som vil bli ført, må settes fram så tidlig at den annen part har tilstrekkelig tid til å forberede seg på behandlingen.

Ved anke prøves borgerlige krav så langt avgjørelsen umiddelbart beror på den avgjørelse som treffes i straffesaken.

§ 435

Særskilt anke mot avgjørelsen av borgerlige krav finner sted etter tvistemålslovens regler. Det samme gjelder gjenopptakelse.

Å T T E N D E D E L

SAKSOMKOSTNINGER OG ERSTATNING I ANLEDNING AV FORFØLGING

Kap 30 Saksomkostninger

§ 436

Blir siktede dømt eller mortifikasjon gitt i offentlig sak, avgjør retten om og i hvilken utstrekning han skal erstatte staten nødvendige omkostninger ved saken. Saksomkostninger kan også ilegges når en sak etter at hovedforhandling er berammet, blir hevet fordi siktede vedtar et tidligere utferdiget forelegg.

Når avgjørelsen ved anke, kjæremål eller begjæring om gjenopptakelse fra siktede går ham imot, gjelder regelen i første ledd tilsvarende. Det samme gjelder når rettsmiddel er brukt av noen som nevnt i § 337.

§ 437

Ved fastsetting av saksomkostninger etter § 436 regnes ikke med utgifter til medlemmer av retten eller tjenestemenn ved domstolen, eller utgifter til rettslokale.

Har flere personer vært siktet i en sak, fordeles omkostningene mellom dem etter rettens skjønn. Utgifter som bare gjelder den enkeltes forhold, er de andre uvedkommende.

Saksomkostninger ilegges bare dersom det antas mulig å oppnå betaling, og avpasses etter siktedes økonomiske evne.

§ 438

Ender en offentlig forfølgning med frifinnelse, eller blir den innstilt uten at dette har hjemmel i §§ 69 eller 70, skal retten tilkjenne siktede erstatning av staten for nødvendige utgifter til hans forsvar, med mindre han selv forsettlig har pådratt seg mistanken. Betaling til forsvarer erstattes ikke med et større beløp enn forsvareren ville blitt tilkjent om han var oppnevnt som offentlig forsvarer.

Også siktedes nødvendige reiseutgifter erstattes.

§ 439

Når fornærmede under en offentlig forfølgning selv fremmer borgerlige rettskrav, gjelder bestemmelsene om erstatning for saks-

omkostninger i tvistemålsloven kap 13 tilsvarende for omkostninger vedkommende disse krav.

Har fornærmede sluttet seg til den offentlige forfølgning, gjelder reglene i §§ 436 og 437 tilsvarende for hans omkostninger.

§ 440

I privat sak etter denne lov gjelder bestemmelsene om erstatning for saksomkostninger i tvistemålsloven kap 13 tilsvarende.

Blir saksøkte dømt eller mortifikasjon gitt i privat sak, kan han ilegges saksomkostninger til staten etter reglene for offentlig sak. Saksøkeren kan ilegges saksomkostninger til staten etter reglene i § 437 når saken ender med frifinnelse eller uten dom, såfremt retten finner at saksøkte ikke har gitt rimelig grunn til forfølgningen.

§ 441

Avgjørelse om erstatning for saksomkostninger tas i dommen eller i den kjennelse som avslutter saken. Er slik avgjørelse ikke truffet, eller innstilles forfølgningen uten dom eller kjennelse, kan krav om saksomkostninger bringes inn til avgjørelse ved kjennelse av den rett som har hatt saken, eller av forhørsretten om ingen rett har hatt den. Kravet settes fram innen en måned etter at det ble adgang til det. Før avgjørelsen treffes, skal motparten ha hatt anledning til å uttale seg.

§ 442

Påankes dommen, prøves spørsmålet om erstatning for saksomkostninger når avgjørelsen umiddelbart beror på utfallet av anken. Ellers kan kjøremål erklæres på det grunnlag at omkostningsspørsmålet er avgjort i strid med loven.

§ 443

Siktedes forsvarer anses bemyndiget til å motta erstatning som er tilkjent etter § 438. Han kan kreve utbetalt direkte til seg den del av erstatningen som trengs for å dekke det han har til gode for utlegg og arbeid med saken. Den del av erstatningen som medgår til dette, kan ikke gjøres til gjenstand for utlegg av siktedes øvrige kreditorer, og heller ikke inndras i hans konkursbo eller anvendes til motregning med siktedes gjeld til staten.

Kap 31 Erstatning i anledning av forfølgning

§ 444

Blir en siktet frifunnet eller forfølgningen mot ham innstilt, har han krav på erstatning av staten for skade som han har lidt ved forfølgningen, dersom det er gjort sannsynlig

at han ikke har foretatt den handling som var grunnlag for siktelsen. Er fengselsstraff eller annen frihetsberøvende rettsfølge allerede fullbyrdet, blir skade ved dette å erstatte uten hensyn til hva som er gjort sannsynlig.

Erstatning tilkjennes ikke når siktede ved tilståelse eller på annen måte ved eget forsettlig forhold har fremkalt forfølgningen eller den fellende dom.

Har han ellers medvirket til skaden på en måte som kan legges ham til last, kan erstatningen settes ned eller helt falle bort.

§ 445

Selv om vilkårene etter § 444 ikke foreligger, kan retten tilkjenne siktede erstatning for særlig eller uforholdsmessig skade ved strafforfølgning når dette etter forholdene fremstiller seg som rimelig.

§ 446

Foreligger vilkårene for erstatning etter §§ 444 eller 445, kan retten når særlige grunner taler for det, tilkjenne siktede et passende beløp som oppreisning for den krenkelse eller annen skade av ikke-økonomisk art som han har lidt ved forfølgningen.

§ 447

Krav om erstatning eller oppreisning må fremsettes senest tre måneder etter at siktede har fått underretning om den avgjørelse som endelig avslutter saken. Reglene i § 347 gjelder tilsvarende.

Er saken avsluttet uten rettslig prøving av bevisene vedkommende skyldsspørsmålet, settes kravet fram for forhørsretten.

Ellers settes kravet fram for den rett som skal foreta eller senest har foretatt slik prøving. Er kravet fremsatt for herreds- eller byrett, men ikke avgjort når saken undergis fornyet behandling, avgjør lagmannsretten også erstatningsspørsmålet. Ved behandlingen av kravet settes retten så vidt mulig med de samme dommere som avgjorde straffesaken. I lagmannsretten deltar ikke det utvalg av lagrettemenn som tiltrer retten etter § 332 første ledd, med mindre avgjørelsen treffes i samme rettsmøte hvor dom i saken blir avsagt.

§ 448

For skade eller ulempe som andre enn siktede er påført ved gransking, ransaking, beslag eller annen forføyning under saken, kan forhørsretten eller den rett som har besluttet forføyningen, tilkjenne erstatning når det etter forholdene fremstiller seg som rimelig.

Kravet må settes fram senest tre måneder etter at vedkommende har fått kjennskap til skaden og dens omfang.

§ 449

Påtalemyndigheten skal ha adgang til å uttale seg om kravet. Retten kan innhente ytterligere opplysninger og beslutte bevisopptak.

Avgjørelsen treffes ved kjennelse.

Retten kan beslutte å holde muntlig forhandling om kravet og herunder avhøre parter og vitner eller foreta annen umiddelbar bevisførsel. Rettens beslutning kan ikke angripes ved kjæremål eller anke.

Holdes muntlig forhandling om krav etter §§ 444—446, skal siktede ha forsvarer når ikke retten finner det unødvendig.

§ 450

Ved fornyet behandling av saken prøves også avgjørelsen om erstatning til siktede. Ved anke prøves erstatningsspørsmålet når avgjørelsen umiddelbart beror på utfallet av anken. Er avgjørelsen ikke gjenstand for prøving etter disse regler, kan den påkjæres.

§ 451

Særskilt gjenopptakelse overfor avgjørelse om erstatning til siktede kan kreves når vilkårene i tvistemålsloven §§ 405 eller 407 foreligger. Reglene i samme lov § 408 gjelder tilsvarende. Om behandlingen gjelder bestemmelsene i kap 27.

NIENDE DEL

FULLBYRDING

Kap 32 Fullbyrding

§ 452

En dom skal fullbyrdes straks den er rettskraftig, når ikke annet er særskilt bestemt. Det samme gjelder en kjennelse som ilegger straff eller saksomkostninger eller annen erstatning til staten.

Angripes en rettskraftig dom ved anke eller begjæring om fornyet behandling eller gjenopptak, kan den rett som dommen eller begjæringen bringes inn for, ved kjennelse beslutte at fullbyrding helt eller delvis skal utstå.

§ 453

Fullbyrdingen av en dom kan påbegynnes før denne er rettskraftig dersom domfelte ber om det og påtalemyndigheten etter forholdene finner det hensiktsmessig og ubetenkelig.

Bruk av rettsmidler mot avgjørelse om inn-
dragning eller mortifikasjon er ikke til hinder
for fullbyrding av dommen for øvrig.

§ 454

Et forelegg kan fullbyrdes straks det er vedtatt. Blir vedtakelsen påanket innen utløpet av ankefristen, kan fullbyrding likevel ikke skje før saken er avgjort.

§ 455

Statsadvokaten gjør vedtak om fullbyrding av dom i sak om forbrytelse. I sak avgjort ved forelegg og i sak om forseelse treffes beslutningen av politiet.

Fullbyrdingen settes i verk av politiet.

Politiet kan bistå med å innkreve erstatning og oppreisning som er tilkjent i offentlig straffesak. Tvangsinndrivning skjer etter reglene i lov om tvangsfullbyrding.

§ 456

Bøter kan tillates betalt avdragsvis. Er bøt-
lagte i lønnet arbeid, kan påtalemyndigheten pålegge arbeidsgiveren å holde tilbake og utbetale til politiet inntil en fjerdedel av lønnen til dekning av bøter. Slikt trekk går foran annet trekk i lønn, bortsett fra trekk for underholdsbidrag for det tidsrom lønnen gjelder. Unnlater arbeidsgiveren å etterkomme påtalemyndighetens pålegg, blir han ansvarlig for det beløp som skulle ha vært holdt tilbake. Beløpet kan inndrives ved utpanting. Det samme gjelder når arbeidsgiveren unnlater å utbetale til politiet beløp som er holdt tilbake. Det som her er bestemt for lønn gjelder tilsvarende for annen godtgjøring for personlig arbeid som nevnt i lov 13 juni 1975 nr 37 om fordringshavernes dekningsrett § 2—5 annet ledd bokstav a.

Blir boten ikke betalt eller opptjent, skal den så vidt mulig inndrives etter reglene i lov om tvangsfullbyrding.

§ 457

Kongen gir nærmere regler om inndrivning av bøter og andre pengekrav.

§ 458

Straff som den dømmende rett eller påtalemyndigheten har tilrådd å ettergi eller gjøre betinget ved benådning, kan ikke fullbyrdes for spørsmålet om benådning har vært forelagt Kongen.

Søker domfelte ellers om benådning, utsettes fullbyrdingen til søknaden er avgjort unntatt når:

- 1) domfelte samtykker i at fullbyrdingen påbegynnes,

- 2) fullbyrdingen allerede er påbegynt eller når flere frihetsstraffer, herunder reststraff etter løslating på prøve, fullbyrdes i sammenheng og fullbyrdingen er påbegynt,
- 3) tidligere søknad om benådning er avslått ved kongelig resolusjon, med mindre departementet bestemmer at fullbyrdingen skal utsettes til den nye søknaden er avgjort.

Har departementet funnet for tiden ikke å ville anbefale en søknad om benådning, kan departementet — når vektige grunner taler for det og søkeren samtykker — utsette ferdigbehandlingen av søknaden i en prøveperiode. Proveperioden kan ikke settes lenger enn 1 år. Når særlige grunner taler for det, kan perioden forlenges. Fullbyrding finner ikke sted før søknaden er ferdigbehandlet.

§ 459

Fullbyrding av frihetsstraff skal utsettes dersom domfelte er blitt alvorlig sinnslidende eller hans helsetilstand ellers gjør fullbyrding utilrådelig.

Ellers kan fullbyrding av frihetsstraff utsettes i inntil 6 måneder når vektige grunner tilsier det. Utsettelse av lengre varighet kan besluttet av riksadvokaten.

Utsettelse etter annet ledd kan gjøres betinget av sikkerhetsstillelse. Det kan også settes andre vilkår.

§ 460

Ved fullbyrding av frihetsstraff medregnes hele den tid som domfelte har vært undergitt varetektsfengsling etter at dommen ble avgagt. Dette gjelder tilsvarende ved fullbyrding av bøtestraff, slik at fradrag gis etter reglene fastsatt i medhold av § 457.

§ 461

Skal en domfelt som er på frifot, utholde frihetsstraff, sender politiet ham oppfordring om å møte til fastsatt tid og sted for at fullbyrdingen kan påbegynnes.

Mistenkes han for å ville flykte, eller unnlater han på tilsigelse å fremstille seg, kan han avhentes.

§ 462

Oppstår det uenighet mellom påtalemyndigheten og domfelte om dommens tolking, beregning av straffetiden, eller liknende spørsmål som gjelder fullbyrdingen, kan domfelte kreve spørsmålet avgjort ved kjennelse av stedets rett eller den rett som har dømt i saken. Det tilsvarende gjelder når det er tvist om hvorvidt den person som dommen søkes fullbyrdet mot, er den domfelte.

TIENDE DEL

LOVENS IKRAFTTREDELSE MM

Kap 33 Lovens ikrafttredelse og oppheving av lover

§ 463

Denne lov trer i kraft fra den tid som bestemmes ved særskilt lov.

§ 464

Når denne lov trer i kraft oppheves:

- 1) Lov 1 juli 1887 nr 5 om rettergangsmåten i straffesaker
- 2) Lov 21 februar 1947 nr 2 om rettergang i landssviksaker.

B.

Vedtak til lov

om endringer i lov 13 august 1915 nr 5 om domstolene.

Fra den tid lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) trer i kraft, gjøres følgende endringer i lov 13 august 1915 nr 5 om domstolene:

§ 10 tredje ledd tredje punktum skal lyde:

Retten kan likevel ikke settes med flere enn én tilkalt dommer uten når en av lagmannsrettens dommere uventet får forfall.

§ 15 første ledd annet punktum skal lyde:

Både i tvistemål og straffesaker må lagmannen eller en dommer som etter § 12 annet ledd kan gjøre tjeneste som formann, alltid være med.

§ 16 annet punktum oppheves.

§ 18 skal lyde:

For hvert lagsokn fastsetter Kongen ett eller flere rettssteder. Når *størrelsen av lagsoknet* eller andre grunner gjør det hensiktsmessig, skal det fastsettes flere rettssteder, hvert for en del av lagsoknet. På disse rettssteder behandles i alminnelighet de saker som hører hjemme i den del av lagsoknet.

Når det er hensiktsmessig, kan rett settes på andre steder.

§ 50 skal lyde:

Bevisopptak i utlandet kan skje ved norsk konsulrett, dersom det er adgang til det overfor den fremmede stat. Disse bevis likestilles med bevis som er opptatt ved norske domstoler.

Bevisopptaket skal foregå etter de regler som gjelder for innenlandske dommerhandlinger så langt de hensiktsmessig kan følges. Nærmere regler om fremgangsmåten kan Kongen gi.

§ 51 skal lyde:

Konsulretten styres av norsk utenriks tjenestemann som Kongen har gitt myndighet til det.

Til rettsmøter tilkalles et rettsvitne. Ved sjøforklaringer tilkalles som regel to sakkyndige rettsvitner, men i særlige tilfeller er det tilstrekkelig med ett sakkyndig rettsvitne eller ett annet rettsvitne. I andre saker kan tilkalles ett eller to sakkyndige rettsvitner når særlig kyndighet finnes påkrevd.

Kongen gir nærmere regler om konsulretten.

§ 68 skal lyde:

Har noen etter siste valg gjort tjeneste som lagrettemann eller domsmann mer enn 20 dager, reisedager og nødvendig opphold på rettsstedet medregnet, kan han kreve seg fritatt. Denne fritaksgrunn gjelder ikke ved valg til det særlige utvalg etter § 72.

§ 70 skal lyde:

I hvert lagsokn skal det for lagmannsrettsaker være et alminnelig utvalg av lagrettemenn og domsmenn. Til dette velges i regelen åtte ganger så mange medlemmer som det antas at det i løpet av et år vil falle rettsdager med lagrettemenn eller domsmenn fra dette utvalg.

Etter disse regler bestemmer lagmannen antallet og fordeler det mellom lagsoknets kommuner etter folketallet ved siste alminnelige folketelling. Hver kommune skal likevel ha minst to medlemmer av utvalget. Før utgangen av august måned underretter lagmannen kommunestyrene om fordelingen.

§ 74 annet ledd første punktum skal lyde:

Kommunestyret kan bestemme at de beslutninger som første ledd handler om, skal treffes av en nemnd som består av manntallsføreren og minst fire medlemmer av kommunestyret som formannskapet velger.

§ 75 første ledd fjerde og femte punktum skal lyde:

Valget foregår på den måte at det først gruppevis velges domsmenn til det særlige utvalg; deretter velges lagrettemenn og domsmenn ved lagmannsretten og til sist domsmenn ved herreds- eller byretten. Ingen kan velges til mer enn ett av de sistnevnte to utvalg.

§ 75 annet ledd første punktum skal lyde:

I de kommuner hvor en særskilt nemnd har truffet de avgjørelser som § 74 handler om, holdes valgmøter av formannskapet og manntallsføreren.

§ 84 a første ledd annet punktum skal lyde:

Bestemmelsene i §§ 70 annet ledd, 71 annet ledd, 72 første og annet ledd, 77 tredje og femte ledd, 78, 79 og 81 får i slike tilfeller tilsvarende anvendelse for så vidt angår de enkelte deler av kommunen.

§ 85 skal lyde:

Når en sak skal behandles med lagrette, skal lagmannen eller en annen dommer eller rettskriveren i overvær av et rettsvitne i god tid før hovedforhandlingen ta ut ved loddtrekning 14 lagrettemenn og 2 varamenn. I sak som nevnt i straffeprosessloven § 306 annet ledd kan det trekkes ut 16 lagrettemenn og 2 varamenn.

Loddtrekningen foretas blant alle som står i det alminnelige utvalg for lagsoknet, unntatt dem som har gjort tjeneste etter siste valg eller er trukket ut eller oppnevnt til et rettsmøte som ennå ikke er holdt. Blir det ikke minst dobbelt så mange tilbake som det skal trekkes, foretas trekningen blant alle som står i utvalget.

Varamennene trekkes etter samme regler blant utvalgsmedlemmene i den kommune hvor rettsmøtet holdes eller i de nærmeste kommuner.

§ 86 skal lyde:

Domsmenn av det alminnelige utvalg til rettsmøter ved lagmannsrettene eller herreds- og byrettene skal rettens formann eller en annen dommer eller rettskriveren i god tid før rettsmøtet ta ut ved loddtrekning i overvær av et rettsvitne.

Bestemmelsene i § 85 annet ledd får tilsvarende anvendelse.

Til rettsmøter ved lagmannsrettene trekkes to varamenn blant utvalgsmedlemmene i den kommune hvor rettsmøtet holdes, eller i de nærmeste kommuner. Til rettsmøter ved herreds- og byrettene trekkes én varamann blant de domsmenn som bor nærmest rettsstedet.

§ 86 a første ledd annet punktum oppheves.

§ 86 a tredje ledd skal lyde:

§ 85 annet og tredje ledd og § 86 tredje ledd gjelder tilsvarende så langt de passer for henholdsvis lagrettemenn og domsmenn.

§ 87 første ledd oppheves.

Nåværende annet ledd blir paragrafens første (og eneste) ledd, og første punktum skal lyde:

Domsmenn av de særlige utvalg i lagsoknet eller tinglaget oppnevnes av rettens formann blant dem som er særlig kyndige i den bedrift eller den gren av bedriften som det er spørsmål om.

§ 88 første ledd første punktum skal lyde:

Når det er nødvendig for å få uildede domsmenn eller fordi der trenges særlig kyndighet, kan *retten* ved kjennelse beslutte å oppnevne domsmenn av det alminnelige utvalg eller utenfor utvalgene, eller at domsmenn skal trekkes eller oppnevnes utenfor de kretser, som er nevnt i §§ 86, 86 a og 87.

§ 90 skal lyde:

Loddtrekning foregår på den måte at rettens formann eller annen dommer eller rettskrivaren legger ned i en urne lukkede sedler med nummer på alle de *utvalgsmedlemmer* som skal være med ved loddtrekningen, og deretter blander sedlene sammen og enkeltvis tar opp det bestemte antall.

§ 94 oppheves.

§ 95 skal lyde:

Rettens formann sørger for at de *lagrettemenn* eller *domsmenn* som er trukket ut, får meddelelse om det. Det samme gjelder domsmenn som er oppnevnt.

Så vidt mulig bør *lagrettemenn* og *domsmenn* få tre dagers varsel hvis de bor i den kommune hvor rettsmøtet skal holdes, og ellers en ukes varsel. I de saker som er nevnt i § 143 nr 1—8, kan varslet innskrenkes til én dag. Sakkyndige rettsvitner til sjøforklaring gis så vidt mulig én dags varsel.

Viser det seg at en *lagrettemann* eller *domsmann* har gyldig forfall eller at han skulle vært slettet av fortegnelsen etter § 81 første, annet eller tredje ledd, eller at han er i et tilfelle som § 83 annet ledd nevner, eller melder han forfall eller nekter han å møte, trekkes en ny *lagrettemann* eller *domsmann* i hans sted.

§ 96 skal lyde:

Senest dagen før hovedforhandlingen skal en liste over de *lagrettemenn* som skal gjøre tjeneste, være meddelt sakens parter.

§ 97 første punktum skal lyde:

Er antallet av de *lagrettemenn* som møter og kan gjøre tjeneste i en sak, mindre enn 12, eller når lagretten skal settes med flere enn

10 *lagrettemenn*, mindre enn 14, *varamennene* iberegnet, uten at *lagrettelisten* i sin helhet er ugyldig, tilkaller lagmannen det nødvendige antall blant de *utvalgsmedlemmer* som hurtigst kan komme til stede.

§ 98 skal lyde:

Varamennene for *domsmenn* kan etter omstendighetene innkalles til rettsmøtet eller varsles om å holde seg ferdige til å møte. Møter alle domsmenn, kan *varamennene* straks fritas for å være til stede.

Uteblir en domsmann, eller må han fratre, kan rettens formann i ethvert tilfelle tilkalle en av de domsmenn som bor nærmest rettsstedet.

§ 99 skal lyde:

Lagrettemenn og *domsmenn* av det alminnelige utvalg plikter å gjøre tjeneste i alle de saker som behandles i umiddelbar rekkefølge på samme rettssted. Ved trekningen skal det likevel så vidt mulig iakttas at samme sett *lagrettemenn* eller domsmenn ikke kommer til å gjøre tjeneste mer enn ni dager ved lagmannsrettene og seks dager ved herreds- og byrettene.

Må retten utsette en sak etter at hovedforhandlingen er begynt, fortsetter så vidt mulig de samme *lagrettemenn* eller domsmenn å gjøre tjeneste i saken. Skal andre saker behandles like før eller like etter, kan *lagrettemennene* eller domsmennene også gjøre tjeneste i disse, hvis de er villige.

Rettens formann lar snarest mulig sette opp en liste over de *lagrettemenn* eller domsmenn som har gjort tjeneste. Listen føres inn i en bok som oppbevares ved rettens kontor.

§ 126 første ledd skal lyde:

I straffesaker kan retten ved kjennelse beslutte forhandling for lukkede dører, når hensynet til privatlivets fred krever det, eller når den siktede er under 18 år eller når han eller et vitne ber om det av grunner som retten finner fyldestgjørende.

§ 131 femte ledd skal lyde:

Når hensynet til privatlivets fred krever det, kan retten helt eller delvis forby offentlig gjengivelse av forhandlingene og dommen. Forbudet gjelder til retten beslutter at det skal oppheves.

Ny § 131 a skal lyde:

Under forhandlingene i straffesaker er fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn forbudt. Det er også forbudt å foto-

grafere eller gjøre opptak av den siktede eller domfelte på veg til eller fra rettsmotet eller under opphold i den bygning hvor rettsmotet holdes, om han ikke samtykker.

Dersom særlige grunner taler for det, kan retten under hovedforhandlingen gjøre unntak fra forbudet når det ikke kan antas å ha uheldig virkning for behandlingen av saken og heller ikke andre hensyn taler avgjørende imot. Før tillatelse gis, skal partene ha anledning til å uttale seg.

Kongen kan gi nærmere regler til utfylling og gjennomføring av disse bestemmelser.

§ 181 første ledd skal lyde:

Når en forkynnelse ikke kan foregå på noen av de måter som foran er nevnt, og heller ikke noen annen fremgangsmåte er foreskrevet, kan retten i andre saker enn straffesaker bestemme at en avskrift av det som skal forkynnes eller av det vesentligste innhold skal slås opp på rettsstedet sammen med en melding om at skriftet kan hentes på rettens kontor.

§ 198 nytt tredje ledd skal lyde:

Med biter straffes også den som foretar fotografering eller opptak i strid med forskriftene i § 131 a, eller som offentliggjør et bilde eller opptak tatt i strid med disse forskrifter.

Nåværende tredje ledd blir nytt fjerde ledd.

§ 207 skal lyde:

Unnlater eller nekter et vitne å etterkomme et pålegg fra retten om å undersøke regnskapsbøker, brev eller andre ting eller å gjøre og ta med seg opptegnelser, regnes det likt med uteblivelse.

§ 213 nytt femte ledd skal lyde:

Spørsmål om ansvar i anledning av etterforskning kan bringes inn for forhørsretten på stedet for den påklagede handling, såfremt det ikke er noen annen rett som spørsmålet kan bringes inn for etter foranstående regler.

§ 227 første ledd skal lyde:

En advokat kan ikke møte som prosessfullmektig eller forsvarer når hans ektefelle eller forlovede eller noen som han er i slekt eller svogerskap med i opp- eller nedstigende linje eller sidelinjen så nær som søsken, sitter som enedommer eller som eneste rettskyndige dommer i retten.

C.

Vedtak til lov

om endringer i andre lover.

Fra den tid lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) trer i kraft, gjøres følgende endringer i de lover som er nevnt nedenfor:

1) Lov 4 juni 1898 om behandling av lik.

Ny § 6 skal lyde:

Er det grunn til mistanke om at noens død er voldt ved en straffbar handling, må likferd ikke finne sted uten tillatelse av politiet.

Det samme gjelder når det ellers er grunn til å anta at det vil bli besluttet å foreta sakkyndig likundersøkelse i medhold av straffeprosessloven § 228.

2) Alminnelig borgerlig straffelov 22 mai 1902 nr 10.

§ 28 skal lyde:

I dom på bot fastsettes en fengselsstraff fra 1 dag til 3 måneder, eller i de i § 63 nevnte tilfelle inntil 4½ måned, som fullbyrdes dersom boten ikke betales.

§ 39 b skal lyde:

1. Påtalemyndigheten kan anlegge sak etter § 39 uten å påstå straff så lenge adgangen til å reise straffesak ikke er foreldet. Saken kan i tilfelle reises uten hensyn til om betingelsene i straffeprosessloven § 74 er til stede. Begjæring fra fornærmede er ikke nødvendig.

2. Er det under en straffesak ikke truffet noen avgjørelse om sikringsmidler etter § 39 eller § 39 a, kan påtalemyndigheten når særlige grunner foreligger, innbringe dette spørsmål for retten innen ett år etter at straffen er utholdt.

3. Kongen kan gi nærmere regler om de sikkerhetstiltak som er nevnt i §§ 39 og 39 a.

§ 53 nr 6 siste punktum skal lyde:

Reglene om forsvarer og om pågripelse og fengsling i straffeprosessloven § 100 og §§ 175 flg gjelder tilsvarende.

§ 80 første ledd skal lyde:

Begjæring om offentlig påtale må settes fram senest 6 måneder etter at den berettigede er kommet til kunnskap om den straffbare handling og om hvem som har foretatt den. Ved krav om mortifikasjon er den tilsvarende frist 3 år. Domstolsloven § 146 gjelder tilsvarende.

§ 341 nytt annet ledd skal lyde:

På samme måte straffes den som finner et

lik og unnlater straks å underrette den dødes pårørende eller politiet.

Nåværende annet og tredje ledd blir nye tredje og fjerde ledd.

3) Lov 9 juni 1903 nr 7 om statskontroll med skibes sjødyktighet.

§ 21 oppheves.

4) Lov 6 mai 1921 nr 1 om rettergangsmåten i militære straffesaker i fredstid.

§ 4 a annet ledd oppheves.

5) Lov 5 april 1927 om innførsel og omsetning av brennevin, vin, fruktvin, mjød og ol.

§ 77 oppheves.

6) Lov 19 mai 1933 nr 1 om rekvisisjonsrett for politiet.

§ 5 annet punktum oppheves.

7) Lov 13 mai 1937 nr 1 om forbud mot å bære uniform m. v.

§ 4 annet ledd oppheves.

8) Lov 25 juni 1937 nr 20 om sild- og brislingfiskeriene.

Ny § 79 a skal lyde:

Det kan kreves at siktede straks avgir erklæring om han vedtar et forelegg utferdiget av fiskerioppsynet.

Siktede plikter å møte for fiskeridomstolen etter varsel forkynt samme dag som rettsmøtet holdes. Påtalemyndigheten kan møte ved en oppsynsbetjent.

9) Lov 9 juli 1948 nr 3 om opphalding av pris- og rasjoneringsforesegnene o. a.

§ 13 oppheves.

§ 14 første ledd skal lyde:

Krav om at ulovleg pris skal betalast attende, kan takast med i sak og forelegg etter denne lova, dersom kravet har grunnlag i den gjerninga som var opphavet til saka (forelegget). Reglane i §§ 426, 427, 428 første ledd første punktum og 431—435 i straffeprosesslova gjeld på tilsvarende måte. Det som der er sagt om den krenkte, gjeld her kravshavaren.

§ 15 skal lyde:

Sak som går inn under denne lova kan verta avgjort med forelegg frå politiet.

Den vanlege fristen for anke i sak etter lova er fire veker.

§§ 16, 17, 18, 19 og 26 oppheves.

10) Lov 17 juni 1955 om saltvannsfiskeriene. Overskriften til kap 11 skal lyde:

Straffebestemmelser og rettergangsregler m. v.

Ny § 71 a skal lyde:

Det kan kreves at siktede straks avgir erklæring om han vedtar et forelegg utferdiget av fiskerioppsynet.

Siktede plikter å møte for fiskeridomstolen etter varsel forkynt samme dag som rettsmøtet holdes. Påtalemyndigheten kan møte ved en oppsynsbetjent.

11) Lov 12 desember 1958 nr 7 om fengselsvesenet.

§ 32 første ledd nytt annet punktum skal lyde:

Tiden i sykehuset regnes ikke som avbrudd i frihetsberøvelsen, med mindre han selv har voldt eller foregitt sykdommen for å avbryte fengselsoppholdet.

§ 53 første ledd oppheves.

Nåværende annet og tredje ledd blir nye første og annet ledd.

§ 54 oppheves.

12) Lov 18 desember 1959 nr 11 om betaling for rettsforretninger (sportelloven).

§ 87 annet ledd fjerde punktum skal lyde:

Bestemmelsene i dette ledd gjelder tilsvarende for sakkyndige rettsvitner til sjøforklaring og ved konsulrettene.

13) Lov 16 desember 1960 nr 1 om luftfart.

§ 209 oppheves.

14) Vegtrafikkloven av 18 juni 1965 nr 4.

§ 31 b første ledd tredje punktum oppheves.

Oslo, i justiskomiteén, den 20. mars 1981.

Jan P. Syse,
formann.

Jørgen Sønstebo,
ordfører.

Ole Kløv,
sekretær.